

GLĂȘUL BISERICII

1877 — 1977

CENTENARUL INDEPENDENȚEI
DE STAT A ROMÂNIEI

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXVI, Nr. 5 - MAI 1977

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXVI Nr. 5

M A I

1 9 7 7

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Înalt Prea Sfințitul

IUSTIN

Mitropolitul Moldovei și Sucevei
Locotenent de Patriarh

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM

Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTIM

Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

ANIVERSARI

Redacția, *Independența de Stat a României* 285

PASTORALE

Înalt Prea Sfințitul IUSTIN, Arhiepiscop al Iașilor, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Locțiitor de Patriarh, *Pastorală la Învierea Domnului — 1977* 294
 Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop ANTIM al Tomisului și Dunării de Jos, *Pastorală la Învierea Domnului* 299
 Prea Sfințitul Episcop ANTIM al Buzăului, *Pastorală la Învierea Domnului* 302
 MIHAI RĂDULESCU, *Patru Martie* 306

COMEMORĂRI

Prof. NICU OCTAVIAN, *Adeziunea și aportul Bisericii Ortodoxe Române la lupta poporului român pentru Independența Națională* 308
 Pr. Prof. ION C. CONSTANTINESCU, *Independența — contribuție a generațiilor trecute și prezente a întregului popor* 326
 P. S. Episcop-Vicar, NESTOR VORNICESCU-SEVERINEANUL, *Peregrinările unui monah în primăvara anului 1877* 331
 Prof. dr. DUMITRU DOBRESCU, *Pe urmele veteranilor din 1877 (preotul Gheorghe Neculescu din Mozăcenii de Argeș)* 343
 Pr. GHEORGHE CUNESCU, *Clopotele Independenței* 347
 Pr. CONSTANTIN CRONȚ, *Contribuția Episcopiei Dunării de Jos pentru susținerea Patriei în Războiul de Independență din 1877—1878* 358
 Prof. MIHAI PLĂTICA, *Evocarea cuceririi Independenței de stat a României din 1877 în literatura română* 362
 Pr. Prof. GH. CALCIU-DUMITREASA, *Arta plastică românească și evenimentul național al Independenței* 377
 Diac. Prof. MARIN VELEA, *Caracterul patriotic al creației muzicale românești* 385

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU, *La Duminica lăsatului de sec pentru Postul Sfințelor Paști* 389
 Pr. ION IONESCU, *La Duminica a III-a din Postul Mare* 392
 Pr. Asist. N. D. NECULA, *Panegiric la Buna Vestire* 395
 Pr. DAVID POPESCU, *La Duminica a V-a din Postul Mare* 398
 Pr. VICTOR VLĂDUCEANU, *La Duminica a VI-a din Post* 400
 Pr. MIRON MIHUȚ, *La Duminica Tomii* 402
 Prof. Arhid. IOASAF GANEA, *La Înălțarea Domnului* 407
 Pr. Asist. NICOLAE DURĂ, *Bucuria Floriilor — Meditație* 411

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i>	418
---	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

Prof. NICOLAE GROSU, <i>Principii teologice și realism creștin</i>	420
Prof. IORGU D. IVAN, <i>Hotărîrea Bisericii Anglicane de a admite femeii la «Preoție», piatră de încercare în dialogul cu Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă</i>	428

DOCUMENTARE

Dr. STELIAN MARINESCU, <i>Istoria Statului și dreptului Țării Românești în timpul lui Vlad Țepeș</i>	433
Dr. PAVEL CHIHAIA, <i>Structura culturală în orașele Țării Românești la mijlocul secolului al XVII-lea</i>	447

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI
--

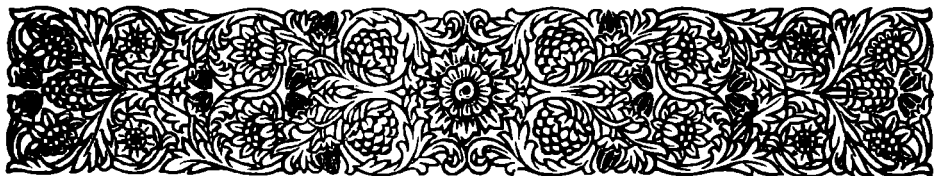
ASISTENT, <i>Resfințirea bisericii Hotarele II — Jud. Ilfov</i>	463
ASISTENT, <i>Resfințirea bisericii filiale Gagu din parohia Leșile, Jud. Ilfov</i>	465
ASISTENT, <i>Resfințirea bisericii din filiala Podul Pitarului, Jud. Ilfov</i>	467
ASISTENT, <i>Resfințirea bisericii din parohia Copăceni-Mănăstirea, Jud. Ilfov</i>	468
ASISTENT, † <i>Inginerul Dumitru Popescu</i>	470
ASISTENT, † <i>Preot Leon Stoica</i>	472

RECENZII

P. S. Episcop Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, <i>Clerici ortodocși citori de limbă și cultură românească</i> (supliment la revista «Ortodoxia», XXIX (1977), nr. 1), de Lector univ. MIHAI RĂDULESCU	473
Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1976, de Prof. IORGU D. IVAN	476
«Bibel und Liturgie», nr. 3/1976, Klosterneuburg, de Diac. Prof. O. BUCEVSCHI	479
Documenta Romaniae Historica, de D. RUSU	480
I. I. RUSU, <i>Scrierea greacă și latină în Dacia preromână</i> , Cluj-Napoca, XIX, 1976, de Pr. Prof. ION IONESCU	481
THEODOR BALAN, <i>Prietenii mei muzicieni</i> , Editura Muzicală, București, 1976, 382 p., de Diac. Prof. MARIN VELEA	486

ANEXA

Diac. Prof. MARIN VELEA, <i>Cântările sfintei Liturghii — stil psaltic</i> — (continuare). Antifoanșe praznicale	489
--	-----

INDEPENDENȚA DE STAT A ROMÂNIEI

Proclamarea independenței de stat a României la 9 mai 1877, consacrată jertfelnic pe câmpul de luptă și recunoscută juridic de marile puteri, reprezintă unul din acele momente hotărâtoare în istoria poporului român, în lupta lui pentru dreptul legitim de a fi deplin stăpîn în propria-i țară — și cu locul propriu convenit în familia celorlalte popoare.

Conștiința unității tuturor românilor, «că românii toți dintr-o ființă au izvorît și cură», cum plastic se exprimă cronicarul (C. Cantacuzino Stolnicul), precum și a continuității din străvechi timpuri pe acest pămînt pe care s-a născut și s-a dezvoltat, istoria aici ne-a pomenit, au constituit suportul vital în lupta milenară împotriva oricărei încercări de cotropire vremelnică. Iar idealurile independenței, suveranității și păstrării sau refacerii unității noastre, adesea vitregite, ne-au călăuzit și însuflețit ca o permanență a gândirii în toate epocile istoriei, împletindu-se cu înalte aspirații de progres social.

Două elemente au avut o deosebită pondere în alcătuirea și menținerea ființei noastre : romanitatea și creștinismul de tradiție răsăriteană — ortodoxia. Romanitatea, rezultînd din contopirea elementului daco-get cu romanii; ortodoxia, izvorîtă și transmisă la noi din cea mai curată tradiție a Sf. Părinți și a Sinoadelor Ecumenice la care au luat parte și ierarhi ai Bisericii străbune organizate pe pămîntul patriei noastre la rangul de episcopie și arhiepiscopie autocefală încă din primele veacuri creștine, la Tomis.

Aceste două elemente conjugate cu conștiința moștenirii unui pămînt strămoșesc și cu expresia unei admirabile limbi de circulație și cultură europeană, cea latină — a noastră cu o culoare proprie locală — ne învesteau cu o identitate clară și cu demnitate.

Am fost permanent conștienți de această identitate daco-romană, de unitatea noastră etno-culturală pe pămîntul vechii Dacii, de valorile pe care aveam să le păstrăm, să le apărăm. Realitatea acestor valori, susținute de vitalitatea excepțională a poporului român, ne explică rezistența în perioada migrației popoarelor și continuitatea noastră neînteruptă ca băștinași ai acestui pămînt, în fața trecerilor discontinuie ale neamurilor migratoare. Dețineam o superioritate numerică și spirituală, și prin faptul că eram autohtoni și omogeni, puteam înfrunta lumea lor mereu alta și al cărei mesaj se identifica, de altfel, cel mai adesea cu feluri de cotropire și jaf. Permanent prezenți aici, pe pămîntul nostru,

migratorii treceau, fie împinși de alții, fie căutînd zări și spații mai puțin locuite, iar cei rămași erau asimilați în masa și structura noastră națională. Alături de Bizanț și alte centre de iradiere spirituală, îndeplineam și noi aici o misiune civilizatoare prin creștinismul nostru curat, prin «bunătatea și omenia noastră, prin firea deschisă și pașnică, prin limba armonioasă și inteligența noastră». Cum remarcă publicistul francez, în secolul trecut, Paul Bataillard — «Românii, credincioși vechilor lor tradiții, au fost mulți ani poporul cel mai luminat din această parte a Europei».

Cu o asemenea zestre și conștiință vie a ei, am intrat și străbătut prin cel de al doilea mileniu, înfruntînd alte puteri ostile, setoase de cuceriri, cu deosebire aceea a imperiului otoman. Epopei înscrise de Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a., ne afirmau acum în fața istoriei ca un popor care știe să lupte și pentru ce, care-și cunoaște vocația și unitatea indisolubilă cu destinul, cu valorile lui, cu pămîntul, în care «tot ce mișcă riul, ramul... îi e prieten» de la obîrșie, face parte din ființa lui. Iar capodoperele, create în epoci de încordare supremă și care le reflectă, ca : Miorița ori Meșterul Manole — în literatură ; arhitectura sau pictura mănăstirilor și bisericilor, în artă etc., descopereau geniul, personalitatea specifică a unui neam, cu originalitatea mesajului său prin care contribuie în istorie la patrimoniul umanității.

Chiar în perioada de puternică expansiune a imperiului otoman, în secolele XV, XVI, cînd turcii, după căderea Constantinopolului, cuceriau Balcanii și-și croiau drum spre inima Europei, domnitorii români încheiau cu ei tratate internaționale, în care țărilor noastre li se recunoștea «independența». — În 1511, cu 15 ani înainte de dezastrul de la Mohaci (1526), prin tratatul intervenit între Bogdan al II-lea, fiul lui Ștefan cel Mare și Baiazid al II-lea, încă la Cap. I «Poarta recunoaște Moldova ca țară liberă și necucerită». Iar Art. 5 al celui alt tratat încheiat de Petru Rareș cu Soliman Magnificul, la 1529 și reînnoit în timpul lui Vasile Lupu și Murad al IV-lea, preciza : «Moldovei i se păstrează titlul de țară independentă ; el (acest titlu) va fi reprodus în toate actele scrise ce-i va adresa Poarta Otomană, Domnitorului». Desigur ca mare putere, i se acorda Porții titlul de «suzeranitate», precum și o sumă de bani, sumă care cum se preciza, în 1511, ora oferită «sub formă de dar». — Dar în schimbul acestei sume de bani imperiul otoman se angaja să ajute la apărarea Țărilor Române împotriva oricărei agresiuni străine. Și potrivit spiritului tratatului, observa același filoromân Paul Bataillard, în perioada luptei pentru unitate și independență, din veacul trecut «ceea ce puterea protectoare trebuia să salvgardeze era precis independența națiunii protejate, pentru că era bunul său cel mai scump, acela în vederea căreia, în mod necesar, i-a căutat și acceptat» alianța. Consimțeam pentru aceasta să plătim, să oferim un «dar» însă tocmai «pentru a rămîne permanent un stat suveran» ; darul devenea astfel plata — «tributul» — libertății.

*

Conștiința de sine și libertatea sînt constitutive persoanei umane și implicit unui popor, țin de ființa lui. Pot fi lezate, înăbușite o vreme, dar nu anulate mai ales la un popor care n-a cedat niciodată opresiunii. — Lupta pentru o deplină independență și suveranitate va cunoaște noi forme de manifestare către sfîrșitul sec. XVIII și mai ales în sec. XIX. Era stimulată și favorizată acum de un alt context european, de mișcarea de idei a sec. XVIII prin care se condamna inegalitatea între oameni și despotismul, care considera și declara poporul drept adevăratul suveran, întrucît acesta e creatorul de bunuri și afirma de astă dată mai cîlar ideea de națiune, ca o entitate supremă, care asemenea inșilor își descoperă un sens al existenței sale, un sens progresiv spre propria ei împlinire, concretizată în responsabilitate și valori; într-un context mai larg — un sens al istoriei. Cum interpreta la noi M. Kogălniceanu: «națiile ca și oamenii își au solia lor pe pămînt și sînt răspunzătoare de petrecerea lor aici jos. Omul este răspunzător pentru faptele sale, nația pentru slava ce a cîștigat pentru pămîntul ce i s-a dat spre moștenire». Aceste idei vor îmbrăca forme vii, revoluționare, concrete mai întii, cum se cunoaște, în Revoluția franceză din 1789 și în cele ce i-au urmat din 1830, 1848.

La noi, încă în 1782, în timpul războiului ruso-turc (1768—1774) cînd se duceau tratative de pace la Focșani, o misiune română a celor două țări revendica vechea independență și unirea lor sub garanția marilor puteri vecine. Tratatul de pace încheiat la Kuciuk Kainargi (1774) stabilea însă doar unele înlesniri principatelor. Abia Hatiseriful Porții otomane din septembrie același an confirma privilegiile din secolele anterioare. Dar în 1775, o parte din trupul Moldovei, Bucovina era dată Austriei și Domnitorul Grigore Ghica va plăti opunerea sa cu sacrificiul vieții.

În sec. XIX lupta se intensifică. Tudor Vladimirescu, odată cu progresul social avea în vedere «dreptățile și privilegiile ce din vechime au avut țara», dar care «s-au călcat și au ajuns mai cu totul a se pierde» din pricina «stăpînitorilor», adică a «domnitorilor fanarioți trimiși de turci».

În urma războiului ruso-turc (1828—1829), actul separat de la Adrianopol referitor la Principatele Române, din 14 sept. 1829, prevedea pentru acestea o «administrație internă independentă» și organizarea unei «miliții» pentru ordinea internă și «siguranța frontierelor». — Iar în declarația de principiu a partidului național, din cadrul Adunării obștești a Munteniei, I. Cîmpeanu propunea, la 1838, Unirea Principatelor, domn ereditar, votul universal, eliberarea clăcașilor și proclama textual, în Art. 3: «Acela dintre valahi care va fi ales pentru a urca pe tron, va depune jurămint... să se consacre fericirii națiunii valahe și să se silească să-i cucerească independența și să-i creeze țării aliați și prieteni...». Pentru a se angaja apoi, că semnatarii manifestului, «jură pe Sf. Evanghelie și în prezența unui episcop de aceeași credință cu ei... să-și jertfească viețile... și avutul pentru independența țării...».

Revoluția de la 1848 marca pentru prima oară în timpurile noi o mișcare generală cu revendicări similare în toate ținuturile românești: Moldova, Țara Românească, Transilvania. Unirea și independența erau teme,

țeluri comune, majore. — Izbucnită mai întâi în Moldova (martie) a fost reprimată, cum se știe prin mijloace polițieneste de Mihail Sturza. Dar un grup important de revoluționari moldoveni reușind să se refugieze la Brașov își publică la 12 mai 1848, «principiile lor pentru reformarea patriei» și unde se prevăd: «instituții întemeiate pe libertate, egalitate și frățietate», precum și «unirea Moldovei și a Valahiei (deocamdată n.n.) într-un singur stat neatîrnat românesc». — În același timp marea Adunare Națională de la Blaj, la 15—17 mai, în fața zecilor de mii de români afirma dreptul «națiunii române» de a-și cere independența ei pentru a figura în numele său ca «națiune română». Aceeași neatîrnare o invoca și pentru Biserica strămoșească. — Și Proclamația Țării Românești din iunie de la Izlaz, în același spirit, își manifestă «voința tare» să-și păstreze «neatîrnarea administrației și legiurii sale, dreptul său suveran în cele dinlăuntru».

Pentru moment, și așa cerea strategia politică, se revendica numai independența internă. Eșecul, desigur vremelnic, al revoluției, care «abia începuse», învăța pe revoluționari că nu e cu puțință «libertatea din lăuntru» fără «libertatea din afară», cum se exprima N. Bălcescu. Patrioții români se vor consacra de acum înainte unei asemenea independențe totale. Vizionari realiști, ei concepeau o patrie a românilor de pretutindeni, liberă de orice servitute internă sau externă, toți cetățenii avînd «aceleași drepturi și datorii, cu parte egală la suveranitatea națională». Și, o Românie care să trăiască «în frăție» cu toate națiunile (Cf. Rev. Republica Română, 1851, nr. I).

Cel dintîi act de importanță capitală premergător acestui țel era Unirea. Înăptuirea ei, în 1859 prin voința luminată și energică a majorității zdrobitoare a românilor din amîndouă Principatele și în pofida împotrivirii unora dintre Marile puteri, dovedea că nici o forță din afară nu va putea împiedica destinul istoric firesc al unui popor. Domnitorul Al. I. Cuza, între alte merite remarcabile, îl are îndeosebi pe acela de a fi consolidat unirea și autonomia internă a statului. Acestea se și impuneau cu prioritate ca etape necesare în vederea actului decisiv de la 1877. Al. I. Cuza a fost permanent preocupat de acest țel politic și a lucrat cu înțelepciune, curaj și demnitate, realizînd succesiv și într-un timp relativ scurt, unificarea politică printr-o singură Adunare Națională și un singur guvern; unificarea armatei, legea electorală, legea rurală cu împrumutarea țăranilor, afirmarea «autocefaliei» Bisericii Ortodoxe Române prin promulgarea Decretului Organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale, privind «afacerile religiei române». — Îndeosebi prin Actul adițional la Convenția de la Paris, din 1864, Domnitorul obținea de la puterile garantate drepturi depline privind administrația și schimbările interne, potrivit intereselor proprii, fără vreun amestec sau intervenție din afară.

Desigur Al. I. Cuza a avut în vedere și o afirmare în exterior a independenței. El creează în acest scop reprezentanțe diplomatice la Constantinopol, Paris și Belgrad. Încheie convenții cu state independente în domeniul Serviciului poștal intern și al Serviciului telegrafic. Toate aceste

acte manifestau o politică de cvasi-independență și întreaga lui operă, în ansamblul ei, da țării un prestigiu sporit. «De la Ștefan cel Mare. Mircea și Mihai Viteazul nici un domn al României n-a mai susținut cu atîta căldură demnitatea națională», îi scriau 145 de patrioți din Bacău printr-o telegramă de omagiu, în urma unui energic răspuns al Domnitorului dat marelui vizir Fuad Pașa care încerca, în 15 august 1865, o imixtiune internă.

După 1866 o pondere tot mai mare capătă însă acțiunile pe plan extern. — În tot timpul celor zece ani premergători războiului independenței, guverne succesive, împreună cu Domnitorul Carol, care se înrudeau deopotrivă cu regele Prusiei și Napoleon al III-lea al Franței, au explorat pînă la epuizare posibilă, căile pentru o soluție politică pașnică a acestei probleme vitale. În această perioadă diplomația noastră a fost mai activă cu puterile din centrul și estul continentului mai apropiate geografic și cu evidente interese pentru noi. Misiuni diplomatice au fost trimise, la Petersburg — prin episcopul Melchisedec și I. Cantacuzino (1848), iar la Viena prin Gh. Știrbei, Sturza și același I. Cantacuzino, în 1867—1868. Alți diplomați vizitau de asemenea celelalte capitale ale marilor puteri. Aceste misiuni aveau drept scop încheierea de tratate comerciale directe și de tranzit la nivel de state suverane, acreditarea de agenți diplomați, regimul jurisdicției consulare, tarife vamale, în unele situații de graniță, racordarea liniilor ferate, etc. Totodată erau sondate opiniile și reacțiile diverselor cabinete europene în eventualitatea proclamării independenței. — Rezultate pozitive au fost. S-au încheiat tranzacții comerciale cu Austria, Anglia, cu firme din Germania, dar mai ales ne-am extins relațiile diplomatice la nivel de agenții la : Petersburg, Viena, Berlin, Roma.

În contextul acestor demersuri și relații se conturau în față tot mai expresiv, două curente de opinie. Unul moderat, îmbrățișat de conservatori, urmărea independența statului pe cale diplomatică, a tratativelor. Se căuta cointeresarea uneia sau mai multor puteri în prezența unui stat român de echilibru la gurile Dunării. Așa cum fuseserăm sprijiniți de Franța și alte puteri în cauza unirii, se încerca și pentru scopul urmărit acum o asemenea cale. — Celălalt, susținut de radicali, socotea că independența națională nu poate fi lăsată pe seama atitudinii binevoitoare a Marilor puteri, implicîndu-ne în noi obligații față de acestea, ci trebuie să fie urmare firească a eforturilor întregului popor. Dezvoltînd consecvent conștiința și demnitatea națională, forța națională și spirituală a țării, ne puteam apăra legal, pe baza dreptului internațional, suveranitatea, dacă imperiul otoman ar fi manifestat «absurde pretenții asupra statului nostru». Iar cînd evenimentele ar fi devenit favorabile, Turcia n-ar fi putut ignora sau minimaliza, la nesfîrșit, însemnătatea României cu situația ei geografică, numărul fiilor ei, inteligența și gloriosul ei trecut. Nu erau excluse într-o asemenea optică nici insurecțiile sau parti-

ciparea la un eventual mare «conflict redeschis în sud-estul european, prin care ne puteam revendica drepturi la masa tratativilor. Țări ca : Grecia, Belgia, Italia serveau drept exemple în acest sens. Firește, cele două poziții au acționat și reciproc.

Între acțiunile diplomatice directe, în sensul de mai sus, se cuvîn evocate aceea a lui V. Boerescu din 1873 și a lui M. Kogălniceanu din 1876, întreprinse în calitatea lor de miniștri de externe. Proiectele lor de independență prevedeau îndeosebi recunoașterea individualității statului român cu numele istoric de România ; admiterea reprezentantului român în corpul diplomatic, inviolabilitatea teritoriului etc.

Aceste acțiuni legitime n-au găsit însă înțelegerea necesară la Constantinopol. Guvernul otoman amîna analiza ultimului proiect pe «mai tîrziu». Marile puteri erau și ele împărțite și nu se decideau pentru o atitudine pozitivă, precisă.

Între timp evenimentele se precipită. În 1876 se declanșează războiul între Serbia și Muntenegru pe de o parte și imperiul Otoman pe de alta. Încă în aprilie 1876 are loc și revolta patrioșilor bulgari reprimată sîngeros de otomani. Fruntașul politic turc, Midhat Pașa elaborează o nouă constituție, la 11—23 dec., dar în art. 7 România, Serbia, Muntenegru erau considerate făcînd parte din imperiul otoman (ca «provincii privilegiate»), iar sultanului i se acorda dreptul de investitură. Primul ministru român I. C. Brătianu protestează, declarînd : «România se află în fața încălcării drepturilor sale pentru care de secole românii și-au vărsat sîngele. Nici sabia lungă a lui Baiazid sau Mahomed nu a putut să pătrundă pînă în munții României, unde cutează astăzi să străbată Midhat Pașa cu constituția lui».

Pentru a evita izbucnirea iminentă a războiului, Anglia în înțelegere cu Rusia a cerut convocarea unei Conferințe a Marilor puteri care a și avut loc la Constantinopol, în dec.-ian. 1876—1877. Conferința lua în considerare proiecte colective ale puterilor europene care prevedeau măsuri administrative, fiscale, militare, judiciare pentru regiunile Bosniei, Herțegovinei, Bulgariei. De asemenea «gubernatori creștini» locali și «comisii mixte» cu participarea puterilor garante. Turcia a refuzat hotărîrile Conferinței, pe motivul că prin acceptarea mai ales a unor comisii străine, «conducerea treburilor statului va lua cu totul forma unei politici străine» și conchidea : «este mai mult ca sigur că după aceea va fi cu neputință să mai scăpăm de această situație». Știa să-și apere independența proprie ; încă nu știa s-o recunoască altora. Atitudinea ei o îndepărta și o lipsea de aici înainte de sprijinul puterilor europene. — O ultimă încercare printr-un Protocol încheiat de celelalte puteri la Londra, în 31 martie 1877, și respins de Turcia, îi face pe Ruși să declare : «Refuzarea propunerilor ne silește să recurgem la arme». — Astfel, mijloacele diplomatice, căi ale rațiunii n-au fost din nefericire încă destul de puternice pentru a preîntîmpina forța armelor. — Calea către realizarea idealului nostru național era acum participarea alături de Rusia la evenimentele în curs de desfășurare.

Încă în septembrie 1876, primul ministru român I. Brătianu, în fruntea unei delegații guvernamentale vizitase pe țarul Alexandru al II-lea la Livadia — Crimeea și stabilise în principiu trecerea armatelor rusești prin România, împotriva imperiului Otoman. Convenția va fi semnată de M. Kogălniceanu, ministru de externe, cu baronul Stuart, la 4 aprilie 1877, în București. La 12 aprilie, Rusia declară război Turciei, și imediat trupele ei trec frontiera înaintînd spre Dunăre. — Vase de război turcești bombardează Brăila, Călărași, Oltenița, Calafat. În țară au loc mari proteste. Într-o asemenea atmosferă încordată, Adunarea deputaților votează o moțiune, la 29 aprilie, în care proclamă starea de război cu Turcia. O circulară a ministrului de externe trimisă agenților diplomați, la 2 mai, justifică în fața străinătății decizia luată. În acest timp, odată cu atacurile armate pe malul Dunării, Turcia suspendă din funcție pe agentul diplomatic român de la Constantinopol.

Toate aceste acte de o parte și de alta, pregăteau terenul pentru hotărîrea istorică ce se impunea. — La 9 mai 1877, Consiliul de miniștri întrunit în sesiune extraordinară dimineața, decide convocarea Corpurilor Legiuitoare pentru ora 13. În cadrul ședinței, parlamentari ca : Stolojan, Fălcoianu interpelează guvernul dacă s-a adus la cunoștința puterilor garante ruperea legăturilor cu Poarta și independența absolută a României. Se cunoaște răspunsul memorabil al lui M. Kogălniceanu, din care reproducem : ...«Sîntem în stare de război... sîntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă... și, sîntem independenți ; sîntem națiune de sine stătătoare...» Și întrebînd : «...ce am fost înainte de declararea războiului ? Fost-am noi vasali Turciei ?... Avut-am noi pe Sulttan ca suzeran ?». — Răspunde : «Străinii au zis aceasta ; noi nu am zis-o niciodată... Sulttanul nu a fost suzeranul nostru». Adăugînd : «Însă era ceva. Erau niște legături sui-generis, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari ; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi». — Și conchidea : «voim să fim independenți, pentru că voim să trăim cu viața noastră proprie...».

Prin cele două moțiuni, a Camerei și a Senatului, care proclamau independența, puse la vot și aprobate, ziua de 9 mai 1877 intra în istorie drept ziua independenței de stat a României.

Acest act național era consfințit acum pe cîmpul de luptă, la care participam alături de Rusia, cu circa 100.000 de oameni din care 58.700, armată activă. Războiul s-a desfășurat în condițiile cunoscute. Trupele rusești au forțat trecerea Dunării înaintînd pe linia Siștov, Tîrnova, prin pasul Sipca pînă dincolo de Balcani, în timp ce noi apăram frontierele Dunării, ținînd în loc totodată trupele turcești din zona de vest a frontului. În iulie însă, armata rusă care încerca cucerirea Plevnei, fiind respinsă, Marele Duce Nicolae cere insistent cooperarea activă a armatei române peste Dunăre, în Bulgaria. În urma înțelegerii intervenite între țarul Alexandru al II-lea și Domnitorul Carol I se hotărăște trecerea Dunării, trupele româno-ruse din sectorul Plevna, fiind puse sub comanda lui Carol I. Trecerea fluviului avea loc la 20 august.

Ostașii români au reeditat, în acest război de apărare, marile virtuți străbune, înscriind pagini nepieritoare în luptele de la Grivița, Rahova, Opanez încununată, la 28 noiembrie 1877 cu ocuparea Plevnei. — «Capituliez cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române» se adresa atunci Osman Pașa, colonelului român N. Cerchez.

Omagiile aduse de comandantul turc oștilor noastre erau o recunoaștere care devenise de altfel unanimă. În timp ce țarul Alexandru al II-lea conferea la 17 sept. Domnitorului Carol Ordinul «Sf. Gheorghe», după luarea cu asalt a Griviței, Arhiducele Nicolae, comandantul trupelor ruse și generalul Todleben șeful statului major, felicitau armatele române în termeni nereținuți, acesta din urmă considerînd «comportarea ei, indiferent de grad, de la general pînă la soldat, mai presus de orice laudă». — Presa europeană care își trimisese corespondenți pînă pe linia frontului era plină de aceleași elogii, pe care le-am putea sintetiza, prin următoarea frază a ziarului francez «Telegrammes»: «În numeroasele lupte care au inundat cu sînge vecinătățile Plevnei, românii s-au purtat cu un eroism căruia Europa întreagă îi aduce omagii».

Căderea Plevnei decidea și sfîrșitul războiului. Trupele ruse reluînd ofensiva în sud ocupă pe rînd: Sofia, Filipopol, Adrianopol și la 30 ian. 1878 se aflau la cîțiva km de capitală — Constantinopole. — Trupele române operînd în vest, ocupă Smîrdanul și încercuiesc Vidinul. — În ziua de 4 febr., cînd acesta din urmă era pe cale de capitulare se anunță încheierea armistițiului.

Tratatul de pace preliminar semnat între Rusia și Franța la San-Stefano, la 3 martie 1878, va fi definitivat prin Congresul marilor puteri de la Berlin, din iunie-iulie 1878. Aici, în Art. 43 al Tratatului de pace se prevedea: «Înaltele părți contractante recunosc Independența României».

*

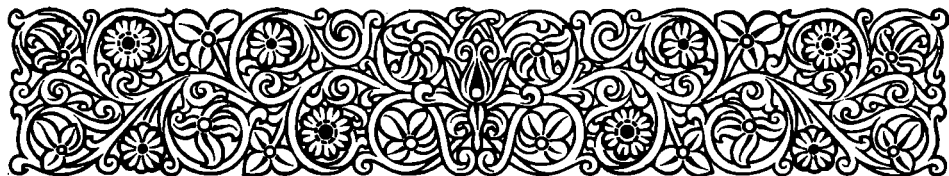
Independența a însemnat un moment fundamental în formarea Statului Național Român. Ea a redat poporului nostru mai întîi, starea fi-rească de împlinire și demnitate. — Cum s-a observat, era un act nu numai al unei generații; a fost încununarea unui proces istoric al neamului nostru, care și-a afirmat energic și dintotdeauna, de la apariție, conștiința și voința de independență și libertate; care și-a apărat aceste valori cu orice preț și a știut să le recucerească atunci cînd parțial i-au fost știrbite de unii, ori nu i s-au recunoscut de alții. Care a simțit că lipsindu-i aceste valori e lipsit de atribute inerente ființei și existenței sale; altfel spus, fără de care nu se poate trăi integral și demn. — Cum sublinia Președintele țării noastre, Dl. Nicolae Ceaușescu, — «Dominația străină, știrbirea sau pierderea suveranității și independenței naționale afectează grav dezvoltarea popoarelor, evoluția societății omenesti, aduc imense prejudicii intereselor vitale ale maselor». Însă «totodată, continua Domnia sa, jugul asupririi străine poate frîna pentru un timp, poate în-tîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale, dacă acest popor e hotărît să trăiască liber». Și poporul român a dovedit această hotărîre.

Prin dobândirea și recunoașterea internațională a independenței de stat, poporul român avea să justifice, să confirme din plin acest adevăr al relației fundamentale dintre libertate, suveranitate și progres. N. Iorga observa «că s-a trezit atunci credința în noi și nimic n-a mai putut-o înnăbuși». Anii de încercare ai revoluției din 1848, de înlăptuire a Unirii, apoi de cucerire a independenței, evenimente trăite intens și colectiv, la nivel național, — creau atmosferă vie, înnoitoare ; declanșau energii latente, din adâncurile ființei neamului, care s-au întrupat și au ajuns la expresie, prin mari personalități creatoare de cultură și civilizație, vrednice de omagiul nostru. E de ajuns să numim scriitori și poeți ca : V. Alecsandri, M. Eminescu, B. P. Hașdeu, I. Creangă, I. L. Caragiale, G. Coșbuc ; istorici : A. D. Xenopol, N. Iorga, V. Pîrvan ; pictori: Gh. Tattarescu, N. Grigorescu, I. Andreescu ; muzicieni : Ciprian Porumbescu, G. Enescu ; savanți : A. Saligny, Traian Vuia, A. Vlaicu, H. Coandă ; în medicină : V. Babeș, Gh. Marinescu, I. Cantacuzino, ș.a.

Pe plan bisericesc, cu concursul aceluiași evenimente, Biserica Ortodoxă Română, în 1885, și-a dobândit autocefalia.

În același timp, cucerirea independenței de stat constituia o premisă pentru următoarea înlăptuire și desăvîrșire a Statului național unitar român.

REDACTIA

PASTORALE

† IUSTIN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL IAȘILOR,
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI,
LOCTIITOR DE PATRIARH,

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu-păzita Arhiepiscopie a Bucureștilor, har, milă și pace de la Dumnezeu, iar de la noi arhierescă binecuvîntare.

Iubiți credincioși,

HRISTOS A ÎNVIAT. Aceasta este vestea cea mare pe care a dat-o oamenilor însuși Dumnezeu-Tatăl despre Fiul Său, Domnul, Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, prin glasul sfinților Săi ingeri vestitori ai facerilor Sale de bine pentru noi. Luînd «întășișarea luminoasă ca fulgerul și îmbrăcăminte albă cu omătul», uneori unul, alteori doi, îngerii s-au arătat femeilor care veniseră «să vadă mormîntul» sau «să ungă cu mireșme trupul lui Iisus» și le-au spus că El a înviat din morți. Precizînd că vestea învierii Mîntuitorului a fost dată de «îngerul Domnului», Sfîntul Evanghelist Matei ne încredințează că vestitorul învierii era trimisul lui Dumnezeu pentru a mărturisi în fața oamenilor că Iisus «s-a sculat din morți» (Matei XXVIII, 7).

HRISTOS A ÎNVIAT. Aceasta este mărturia pe care a dat-o către ucenicii Săi însuși Mîntuitorul, cînd s-a arătat în fața lor, după înviere, zicînd : «Priviți mîinile Mele și picioarele Mele că Eu însumi sînt ; pipăiți-Mă și priviți.... Și a luat și a mîncat în fața lor...». Apoi le-a spus așa : «Acestea sînt cuvintele pe care le-am grăit către voi, pe cînd eram cu voi, că trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în proroci și în psalmi... Și le-a zis că așa este scris să pătimească Hristos și să învieze din morți a treia zi» (Luca XXIV, 39—46). Iar pentru a face dovada deplină a învierii Sale, în fața întregii obști creștine, Mîntuitorul s-a arătat la o mare mulțime de credincioși. La urmă, pe drumul Damascului, s-a arătat și lui Pavel, în vremea cînd aces-

ta încă nu era creștin. Astfel, după înviere. Domnul nostru Iisus Hristos s-a arătat femeilor care-L «slujiseră», s-a arătat ucenicilor Săi, s-a arătat la mulți oameni.

HRISTOS A INVIAT. Aceasta este mărturia pe care au dat-o fără încetare Sfinții Apostoli în fața tuturor celor care se adunau în jurul lor pentru a le asculta cuvântul, sau în fața celor care-i prigoneau pe ei. Apostolii «dădeau cu tărie mărturia învierii lui Iisus Hristos; ei se înfățișau înaintea oamenilor ca martori ai Învierii. De aceea, Sfântul Apostol Petru a spus, la alegerea lui Matia ca apostol, că acesta trebuie să fie «martor al învierii» Mântuitorului, iar Sfântul Pavel, ca și cei doisprezece, s-a dovedit ca binevestitor «al lui Iisus și al învierii» (Fapte XVII, 18).

HRISTOS A INVIAT. Aceasta este mărturia pe care o dă Sfânta noastră Biserică prin învățatura ei dreaptă și prin sfințele ei slujbe. Iar noi, știind că Hristos viețuiește în noi și că noi viețuim în El, sîntem și noi martori ai învierii Lui. Moștenitori ai vieții veșnice făcîndu-ne și noi, să «nè închinăm sînteii învierii lui Hristos, că iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvîntînd pe Domnul, lăudăm învierea Lui că răstignire răbdînd pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat».

Dreptmăritori creștini,

În vremea viețuirii Sale în trup omenesc pe pămînt, întîlnind o femeie văduvă, cînd își ducea pe singurul ei copil la înmormîntare, în cetatea numită Nain, Domnul nostru Iisus Hristos a fost cuprins de milă și a înviat pe fiul ei. Iar cei care erau de față au început să preamărească pe Dumnezeu, zicînd că «prooroc mare sa ridicat între ei și că Dumnezeu a cercetat poporul Său» (Luca VII, 11—17). Mai tîrziu, pentru a întări credința unuia dintre mai marii sinagogii, numit Iair, Iisus a înviat pe copila lui (Marcu V, 21—24; 35—43; Matei IX, 18—19; 23—26; Luca VIII, 40—42 și 49—56). În sfîrșit, în Betania, la o mică depărtare de Ierusalim, în fața multor oameni, credincioși și necredincioși, Domnul nostru Iisus Hristos a înviat pe Lazăr, fratele Martei și Mariei, mort de patru zile, săvîrșind astfel cea mai mișcătoare și mai mare minune a Sa. Istorisind această faptă, Sfîntul Evanghelist Ioan a scris nu numai una din cele mai frumoase pagini din întreaga Scriptură Sfîntă, dar și una din cele mai bogate în învățături de credință pagini din Evanghelie (XI, 1—46).

După ce au mai trăit o bucată de vreme, ca mai înainte, Lazăr din Betania, fiica lui Iair și fiul văduvei din Nain au murit din nou. Domnul nostru Iisus Hristos însă, ridicîndu-se din mormînt, a trecut nu numai de la moarte la viață, ci și de la viața Sa de mai înainte, în trup omenesc, muritor, pe pămînt, la o viață nouă, veșnică, cu trupul Său îndumnezeit, în ceruri. El se înfățișează acum în duhul nostru, îmbrăcat în toată puterea dumnezeiască; întreaga făptură văzută și nevăzută, care

caută spre El, îl cinstește și se închină cu negrăită bucurie în fața Lui ; împărășind peste sufletele noastre, El este Domnul nostru. Împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, Domnul nostru Iisus Hristos este acum Dumnezeu întru mărire.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Scurtă vreme înainte de înălțarea Sa la cer, Domnul nostru Iisus Hristos spunea apostolilor Săi : «Iată, Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20). Astfel, după cum, pogorînd pe pămînt, la întrupare, n-a părăsit cerul, tot așa, înălțîndu-se la cer, după înviere, n-a părăsit pămîntul. Pe tronul mării la dreapta Tatălui, în ceruri El șade, dar și aici cu noi în chip nevăzută este. Din dragoste, El coboară cu Duhul Său în duhul nostru, iar noi prin credință ne ridicăm cu duhul nostru în Duhul Lui. Hristos este în noi și noi sîntem în El.

Pentru a descoperi oamenilor credincioși pe Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos nu se mai înfățișează acum propovăduind ca Profet și Invățător, în trup omenesc. Fiul lui Dumnezeu întru mărire vorbește acum Bisericii Sale, prin Sfântul Duh, Mîngietorul, Duhul adevărului. Pentru sfințirea noastră, pe Sfântul Duh îl trimite de la Părintele nostru ceresc la noi, iar pentru mîntuirea noastră pururea la Tatăl mijloceste, ca Arhiereu după rînduiala lui Melchisedec, împăratul păcii. Iar ca Domn al tuturor care printr-însul s-au făcut pentru a viețui într-însul, El ne trage și ne ține pe noi toți în împărăția Sa, cu Duhul puterii dragostei Sale.

Dacă, în adevăr, noi credem că Hristos este în noi cu Duhul Său și că noi sîntem în El, cu duhurile noastre, se cuvine, iubiții mei, să dovedim aceasta prin viețuirea noastră potrivit cu învățătura Lui.

În credința cea dreaptă statornici să fim ; față de Biserică să rămînem în ascultare deplină ; către Dumnezeu rugăciuni să înălțăm «pentru toți oamenii..., fiindcă acesta este lucru bun și primit înaintea Mîntuitorului nostru Dumnezeu» (I Timotei II, 1—3).

În cucernicie adevărată să ne petrecem viața. Să nu uităm însă că «Cucernicia curată și neîntinată la Dumnezeu și Tatăl aceasta este : să cercetăm pe orfani și pe văduve în necazul lor și să ne păzim pe noi fără de pată...» (Iacob I, 27).

Unii pe alții să ne ajutăm la nevoie, cu fapta și cuvîntul ; binele obștesc cu toții să-l căutăm și împreună să-l săvîrșim ; la înfrîngerea greutăților prin care trece țara, în vremea de acum, să ne aducem întreaga noastră contribuție.

Iubiți credincioși,

Bucuria tradițională a prăznirii învierii Domnului este copleșită, anul acesta, de durerile pe care le-a procurat întregului nostru popor cumplitul cutremur care a zguduit pămîntul patriei în seara zilei de 4

martie. În multe locuințe atinse de furioasa înclăstare a stihilor naturii s-a abătut umbra morții crude peste numeroși frați ai noștri, la întâmplare : vîrstnici, tineri și prunci. Au rămas în urmă copii fără părinți și părinți fără copii ; surori și frați, prieteni sau tovarăși de viață ori muncă s-au despărțit unii de alții, fără de veste, pentru totdeauna. Cu miile se numără cei care au fost supuși unor chinuitoare suferințe sau au fost lipsiți de tot ce agoniseră cu trudă, prin munca lor de ani și ani. La durerea sfișietoare și lacrimile fierbinți pentru pierderea de vieți omenești se adaugă astfel întristarea și amărăciunea pentru pierderea de bunuri materiale.

Participînd cu întreaga noastră ființă la zguduitorul durere care s-a abătut asupra țării, în zilele de acum, pe cei care și-au pierdut viața să-i purtăm la loc de cinste în inimile noastre și către Dumnezeu pentru odihna sufletelor lor, în ceruri, rugăciuni stăruitoare să înălțăm. Pe cei în mare întristare să-i miingiem și îmbărbătăm, făcîndu-ne părtași suferințelor lor. Pe cei în nevoi cu dragoste frățească să-i ajutăm, punînd darul nostru în Contul omeniei 1977, ca jertfă bineplăcută lui Dumnezeu. «Aceasta însă să o știm bine, zice Sfîntul Apostol Pavel : Cine samdăna cu zgîrcenie cu zgîrcenie va și secera, iar cine samdăna întru binecuvîntări întru binecuvîntări va și secera...» (II Cor. IX, 6—7). Potrivită cu fapta este și răsplata lui Dumnezeu. Omenia să fie omenie, cu gîndul, cu cuvîntul și mai ales cu fapta.

Pe lîngă toate acestea, iubirii mei fii sufletești, în centrul preocupărilor noastre de acum să punem trebuința reconstrucției și dezvoltării țării. Din pricina cutremurului, în unele localități rurale și orașe, în frunte cu capitala noastră, București, au fost prăbușite sau avariate zeci de mii de locuințe, numeroase întreprinderi, spitale, școli, biserici și alte așezăminte au fost în întregime distruse sau grav deteriorate.

Toate rănile lăsate pe trupul patriei de înfricoșatul cataclism seismic trebuie tămăduite în întregime și cît mai curînd. Numai o încordare a minții și brațelor tuturor fiilor ei, însoțită de o contribuție bănească a fiecăruia dintre noi, va putea să scoată țara din greutățile pe care le are astăzi.

Să-i ascultăm chemarea și să ieșim întru întîmpinarea cerințelor ei. Totdeauna poporul nostru a dat dovadă de omenie, hărnicie și dragoste de țară. Mai mult decît în alte vremuri, este nevole acum de mai cuprinzătoare omenie, de mai multă hărnicie și de mai mare dragoste de țară. Dragostea de țară să o arătăm acum prin contribuția noastră la refacerea ei ; hărnicia să se învedereze în munca după puterile noastre, iar omenia să o dovedim prin largă deschidere a inimii și participarea noastră, în tot felul, la alinarea durerilor și împlinirea lipsurilor semenilor noștri.

În această atmosferă de încredere în noi să întîmpinăm sărbătoarea împlinirii unui veac din ziua proclamării independenței de stat, care a fost înfăptuită cu mari jertfe, pentru o parte a poporului nostru, în anul 1877. Cu toate că nu era deplină, independența, dobîndită de înaintașii noștri acum un veac, este o piatră de hotar în istoria noastră. De aceea,

să-i acordăm cinstirea care i se cuvine, nu numai prin reîmprospătarea faptelor de independență de acum o sută de ani în amintirea noastră, ci și prin întărirea în conștiința noastră și manifestarea în afară a independenței noastre depline și a suveranității naționale.

Strîns uniți în jurul cîrmuirii țării, pe care o îndrumază cu multă înțelepciune, cu neclintită hotărîre și cu rar întîlnită omenie, Președintele Republicii noastre Socialiste, Domnul Nicolae Ceaușescu, să punem toate puterile noastre în slujba patriei. Rănile pricinuite de cutremur să le tămăduim, în cît mai scurtă vreme, iar gîndul nostru să-l ținem neîncetat îndreptat spre dezvoltarea și întărirea țării, spre bunăstarea și fericirea poporului.

Iubiți credincioși,

Dacă, precum v-am spus, bucuria prăznuirii Învierii Domnului a fost copleșită anul acesta de durerile provocate întregii noastre țări de cutremurul din 4 martie, această bucurie este cernită și de o altă durere ce s-a abătut asupra Bisericii Ortodoxe Române.

Ați auzit că în seara de 26 martie Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ne-a părăsit și a trecut către Domnul. Vestea plecării sale dintre noi ne-a îndurerat pe toți : Înalți Ierarhi, clerici și credincioși. Părintele nostru suflesc, cel care de marile praznice creștinești ne trimitea gîndurile și urările sale împreună cu îndemnuri pentru o viață cu adevărat creștină, nu mai este printre noi. El va rămîne însă în istoria Bisericii noastre ca un mare conducător de Biserică, precum va rămîne în sufletele fiilor Bisericii noastre ca un bun și iubitor părinte suflesc.

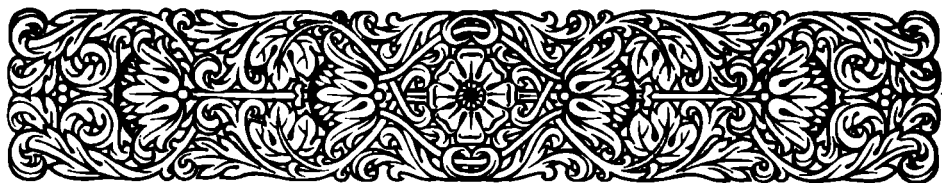
Să rugăm cu toți pe Bunul Dumnezeu să-l așeze în rîndurile dreptilor Săi. Iar pentru viața sa aleasă, pentru rîvna pe care a dovedit-o în conducerea Bisericii noastre strămoșești și pentru dragostea pe care a arătat-o tuturor, Ierarhi, cler și credincioși, să-i cinstim amintirea și să-l păstrăm mereu în sufletele noastre, ca pe un bun părinte suflesc.

Iar acum, în ziua luminatului Praznic al Învierii, trimițîndu-vă cuvînt de mîngîiere și îndemn îmi ridic glasul meu către Bunul Dumnezeu, rugîndu-L să verse din plin darurile Sale cele bogate peste fiecare dintre noi, peste țara noastră și peste întreaga lume, păzindu-ne pe noi toți în bunăvoirea și pacea Sa.

Al vostru de tot binele voitor și pururea către Dumnezeu fierbinte rugător,

† I U S T I N

Mitropolit al Moldovei și Sucevei,
Arhiepiscop al Iașilor
Locțiitor de Patriarh

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL EPARHIEI TOMISULUI
ȘI DUNĂRII DE JOS

Intregului nostru cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din această Eparhie : har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhieresti binecuvântări.

«Hristos a Înviat !»

«Și ne-a dăruit nouă viață veșnică ; să ne închinăm Sfintei Învierii Lui celei de a treia zi.»

Iubiți lii duhovnicești

În mijlocul noianului de suferințe, care s-au abătut asupra Patriei noastre, în urma marelui cutremur din luna ce a trecut, Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, pe care o prăznuim cu evlavie, precum am moștenit de la părinții și strămoșii noștri, rouează în sufletele noastre o vie mângiere și întărește în noi voința de a nu ne lăsa înfrinți în fața necazurilor. Totodată ne îndeamnă să stăm strâns uniți și să ne sprijinim frățește în lupta noastră pentru biruința binelui obștesc, după cuvântul apostolului Pavel : *«Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele»* (Romani XII, 21).

Sfintele Evanghelii, pe care le-am auzit cu prilejul deniilor din Săptămîna Patimilor, au arătat pe larg și cutremurător marea dramă pe care a trăit-o Mintuitorul, în cele din urmă zile ale vieții Sale pămîntești cînd El a suferit ocară și moarte pe cruce, dîndu-se pe Sine jertfă, ca să ne aducă pacea și mîntuirea sufletelor noastre.

Grozavă a fost suferința Lui, și cu El au pătimit Sfînta Sa Maică, ucenicii Lui și poporul care L-au iubit. Precum a fost mare ca Dumnezeu și om în viața Lui, tot așa de mare a fost și în moartea Lui, încît cei ce Îl păzeau pe Iisus pe cruce, văzînd cutremurul și cele ce s-au întîmplat atunci, s-au înfricoșat și au grăit : *«Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta !»* (Matei XXVII, 54).

Dar, a treia zi, peste marea durere a celor care I-au slujit și L-au iubit, au răsunat, ca o trâmbiță cerească, sfintele Lui cuvinte: «*Bucurați-vă! Nu vă temeți!*» (Matei XXVIII, 9—10), «*Pace vouă!*» (Ioan, XX, 21).

Apostolii, mironosițele-femei și toți cei care L-au cunoscut și L-au ascultat, auzind aceste cuvinte s-au desprins de orice teamă și au purces cu îndrăzneală la propovăduirea Învierii.

Aceste sfinte graiuri răsună cu îmbărbătare și în inimile noastre ce au fost greu încercate și ne îndeamnă să luăm parte, cu tot sufletul, atât la bucuriile cât și la necazurile semenilor noștri, după cuvîntul aceluiași mare apostol: «*Bucurați-vă cu cei ce se bucură și plîngeți cu cei ce plîng*» (Romani XII, 15).

Cutremurul a zdruncinat puternic pămîntul pe care stăm și a făcut însemnate pagube în avutul și viața oamenilor, dar nu a împuținat și nu a clătinat sufletul poporului nostru, ci dimpotrivă ne-a strîns laolaltă pe toți cu nădejdi sporite. Căci, asemenea aurului care se lămurește în foc, poporul nostru, în această cumplită împrejurare, a manifestat virtuțile sale morale cele mai înalte, spiritul său de sacrificiu și hotărîrea de a înfrunta dezlănțuirea oarbă a stihțiilor și de a lupta fără preget pentru înlăturarea marilor stricăciuni pricinuite.

Dînd urmare chemărilor iubitelui nostru conducător, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu și măsurilor luate de ocîrmuirea de Stat, întreaga țară s-a ridicat pentru a veni în ajutorul regiunilor calamitate și în sprijinul populației sinistrate. În același timp, fiii Patriei noastre au pornit cu nestăvilit avînt și dăruire la lucrarea de restabilire a ritmului vieții normale în toate sectoarele de muncă din țara noastră.

Ne bucurăm că îndrumările Sfintului Sinod și îndemnurile noastre de Ierarh au aflat răsuneț în sufletele slujitorilor bisericești și ale credincioșilor eparhiei noastre, care cu însuflețire și cu simț patriotic, participă la opera de înlăturare a pagubelor și la acțiunea de intrajutorare frățească.

Aceeași bunăvoință și rîvnă se cuvine să o arătăm și pentru reparația sfintelor locașuri, care au suferit de pe urma cutremurului.

Iubiți credincioși,

Slăvitul praznic al Învierii Domnului din anul acesta are loc în preajma cinstirii unui eveniment deosebit, legat de o mare izbîndă și bucurie a neamului nostru. În curînd se împlinesc o sută de ani de la cucerirea independenței și suveranității de stat a României, visul mult dorit al strămoșilor noștri. Acest măreț ideal a fost cîștigat cu sîngele bravilor ostași români, căzuți eroic pe cîmpurile de luptă, cărora noi și urmașii noștri le vom păstra pururea o vie recunoștință.

Cucerirea independenței a adus cu sine revenirea la Țara-Mamă a pămîntului strămoșesc al Dobrogei, aflat astăzi în hotarele de Dumnezeu-păzite Arhiepiscopii a Tomisului și Dunării de Jos. Este pămînt scump

nouă, vechi leagăn al neamului nostru și în care s-a zămislit ființa poporului nostru, prin fericita contopire a strămoșilor noștri daci și romani. Este pământ sfânt, călcat de picioarele apostolului Andrei și a ucenicilor lui, binecuvântat de strădaniile vechilor episcopi tomitani, apărători ai dreptei credințe în soboarele ecumenice și stropit de singele martirilor celor dintii veacuri creștine, care au propovăduit aici cuvântul Evangheliei.

Cu sentimente de cinstire și evlavie pentru cei care au luptat și s-au jertfit pentru neatîrnarea, libertatea și a altor aspirații de veacuri ale poporului nostru, operă măreață la care a contribuit și Biserica noastră dreptmăritoare, noi cei de astăzi ne străduim să purtăm mai departe, cu aceeași însuflețire, steagul dragostei de Patrie, pe drumul luminos al împlinirilor care duc la întărirea și prosperitatea ei.

Iubiții mei,

Sfintele Paști sînt praznicul «izbăvirii de întristare», după cum ne arată cîntările acestor luminoase zile, care în același timp ne îndeamnă ca noi «cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm».

Ne cheamă de asemenea pe toți creștinii la împăcare, la bunăînțelegere și unire, atît în casele noastre, cît și în societate, în viața de toate zilele.

Sorbind din văzduhul binefăcător al acestui mare praznic, să ne întărim duhovnicește și să umplem inimile noastre cu gînduri și puteri innoite pentru împliniri tot mai bogate, spre folosul nostru și al semenilor noștri.

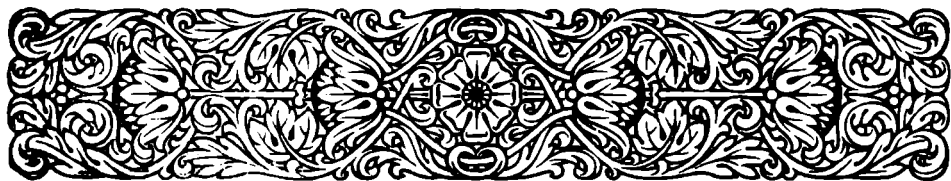
Popasul sărbătoresc de astăzi, care ne-a adus aceste bucurii duhovnicești, să lumineze sufletele și trupurile noastre și să ne călăuzească spre înțelegerea și împlinirea evangheliceștilor învățături, cu darul și puterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Cel ce a înviat din morți, Hristos Dumnezeuul nostru, să ne acopere și să binecuvînteze pașii vieții noastre și totdeauna să ne întărească cu al Său Har și cu a Sa iubire de oameni.

Al vostru către Domnul pururea rugător,

A N T I M

Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI
BUZĂULUI

*Iubitului nostru cler, evlaviosului cin monahal și binecredincioșilor
noștri creștini : har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul
Iisus Hristos, iar de la noi arhierasca binecuvîntre
«HRISTOS A INVIAT !»*

*«Lăudăm Hristoase, patima Ta cea mîntuitoare
și slăvim Invierea Ta».*

(din Octoih).

Iubiții mei fii sufletești,

Am ajuns să ne închinăm Sfintei Învieri a Domnului și Dumnezeu-
lui nostru Iisus Hristos, străbătînd calea Sfintului și Marelui Post. Ne-
am învrednicit de Sfintele Taine după rînduiala Sfintei Biserici și așa
primiți sufletește, împăcați cu Dumnezeu, cu cugetul și cu frații noș-
tri, mingiați și cu priviri senine în suflete, luăm parte la strălucirile
învierii Domnului pe care o sărbătorim la acest Paște, din acest an al
îndurării lui Dumnezeu.

Planul răscumpărării noastre din robia păcatului a fost întru totul adus
la îndeplinire de Mîntuitorul nostru, fără cea mai mică schimbare. Sf.
Evanghelist Luca ne încredințează despre aceasta, cînd zice : «Așa este
scris și așa să pătimească Hristos, iar a treia zi să învieze» (Luca
XXIV, 46). Așadar, Domnul trebuia, mai întîi, să pătimească și apoi să
învieze.

Cu intristare ne aducem aminte că, după ce a fost osîndit la moarte,
a fost silît să-și ducă crucea la locul de răstîgnire. Istovit de durere și
oboseală, cade sub povara ei. Un mic grup de femei din Ierusalim vă-
zîndu-L, au fost podidite de lacrimi. Domnul le zice : «Nu Mă plîngeți pe
Mine, fiice ale Ierusalimului, ci mai curînd plîngeți-vă pe voi și pe fiii
voștri» (Luca XII, 27). Simon Cirineanul Îi ia crucea și o poartă spre Gol-
gota. Calvarul, sau Locul Căpățîinii, aștepta acum pe Dumnezeu-Omul-
Iisus ca să fie răstîgnit cu cei fără de lege. Așa cum prezisese Isaia,
Domnul Hristos fără cea mai mică împotrivire «ca o oaie spre jughiere,
și ca un miel fără de glas împotriva celui ce-l tunde, așa nu și-a des-

chis gura Sa» (Isaia LIII, 7) și a primit a fi răstignit pentru păcatele noastre. Rupind un moment tăcerea păstrată, rostește cu glas duios: «*Părinte, iartă-i căci nu știu ce fac*» (Luca XXIII, 34). De pretutindeni se aude un vuiet de bucurie și de batjocoră. Înțelegând durerea Prea Curatei Sale Maici, o încredințează ucenicului Său cel iubit și văzându-se acum părăsit, strigă: «*Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?*» (Matei XXVII, 47). Întuneric mare s-a făcut peste fața pământului, încît nu s-a mai văzut și nici nu avea să se mai vadă. Cei ce erau la picioarele crucii au fugit, iar unul dintre cei doi tilhari s-a învrednicit raiului. Minuni mari s-au săvîrșit cînd Iisus și-a dat duhul. Catapetasma se rupe, pămîntul se cutremură, stîncile se prăvălesc și morții înviază. «*Omul acesta drept a fost și cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost*» (Matei XXVIII, 54). Iosif și cu Nicodim îl coboară de pe cruce și-l îngroapă în mormînt nou, după obiceiul vremii.

Ce altceva putem spune noi acum decît să zicem împreună cu Biserica: «*Să tacă tot trupul omenesc și nimic pămîntesc întru sine să nu gîndească, că iată Împăratul Împăraților și Domnul Slavei...*» (Triod) «*Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi*» (Rom. XV, 3).

Iubiților,

«*Hristos însă a înviat din morți; început al învierii morților s-a făcut*» (Rom. XV, 20) — zice Sf. Ap. Pavel; iar noi mărturisim: «și a înviat a treia zi după Scripturi». O tăcere mormîntală stăpînea în grădina unde fusese îngropat Răscumpărătorul nostru. Numai foșnetul frunzelor legănate de vîntul care adia, se mai putea auzi. Cînd și-a dat duhul pe cruce, ostașii au fost cuprinși de o teamă sfîntă. Deodată un cutremur zguduie pămîntul sub picioarele lor și umple de freamăt colinele din jurul Ierusalimului. Piatra de pe ușa mormîntului se rostogolește. Un înger în veșmînte strălucitoare stă deasupra ei, iar ostașii s-au făcut ca niște morți. Mai pe urmă, dau fuga în cetate și spun cele ce s-au petrecut la mormîntul pe care ei îl străjuiau. Nici o ființă omenească nu mai este acolo de față, ci numai îngerul. Domnul a înviat rupînd pecețile mormîntului și lăsînd acolo cele de îngropare ale Sale.

Soarele primei Duminici a Paștelui începuse să-și arunci razele atît în grădina mormîntului Celui, acum, de viață dătător, cit și peste orașul sfînt. Sfintele femei mironosițe merg cu sîrg să ungă Trupul Domnului Iisus. Inima a început să le bată tare, cînd, ajungînd la mormînt nu aflară acolo nici țipenie de om, nici grădinarul și nici ostașii. «Cine ne va prăvăli nouă piatra?» — își ziceau una către alta, și aceasta era singura lor îngrijorare. Piatra era însă prăvălită și intrînd în mormînt n-au aflat trupul Domnului Iisus. «*Pentru ce pe Cel viu îl căutați printre cei morți? Nu este aici, ci a înviat precum Însuși a grăit*» (Luca XXIV, 5—6).

Pentru prima dată cuvîntul «înviere» răsună în urechile lor. În loc să se bucure, mai rău s-au tulburat cînd văd mormîntul gol și chipurile îngerești. Dau fuga la Apostoli să le spună toate cele ce au văzut și s-au întîmplat la mormînt. Petru și Ioan aleargă într-un suflet; văd

mormîntul gol și giulgiurile, iar mahrama, îndeosebi, învălătucită într-un loc. Maria Magdalena vine a doua oară să plîngă, «*pentru că au luat pe Domnul meu și nu știu unde L-au pus*» (Ioan XX, 13).

O zi nouă strălucește în inimile sfinților Ucenici și Apostoli, dimpreună cu Sfintele femei, căci Hristos a înviat cu adevărat.

Iubiților,

Taina Golgotei acum se luminează. Pentru noi moartea nu mai este o noapte întunecoasă pe care privirile să nu o poată străpunge și nici o pedeapsă neînduplecată și fără de înțeles. Ce poate însemna nimicirea trupului pînă la ziua învierii? Sfintele Paști ne-au luminat taina aceasta căci Domnul însuși a coborît în mormînt pentru a-l binecuvînta, cum a binecuvîntat și leagănul în care s-a născut. A intrat în mormînt în faptul înserării și a ieșit a treia zi, în strălucirile Duminicii de Paște.

Pentru noi credincioșii, mormîntul rămîne ceea ce Domnul Iisus cel înviat a făcut din el. Adică este brazda în care se aruncă sămînța veșniciei. Zice, Apostolul : «*Hristos cel ce a înviat din morți va învia și trupurile voastre cele muritoare prin Duhul Său, Cel ce locuiește în voi*» (Rom. VIII, 11).

Paștele, Sărbătoarea sărbătorilor și al praznicelor Praznic ne cheamă, acum, să ieșim din mormîntul păcatelor de tot felul pe care le săvîrșim în tot ceasul și în tot minutul și din amorțeala duhovnicească care ne-a cuprins și cu sufletele înviate să ne apropiem de Sfîntul altar pe care stă Domnul cel preaslăvit, nevăzut în mijlocul nostru. Cu prorocul zicem, pentru mulțimea păcatelor : «*Vai vouă ! iar cu îngerii, strigăm : Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot...*».

Emoțiile care ne cuprind acum cînd stăm înaintea Mîntuitorului Celui înviat nu trebuie să fie deșarte și fără roade. «*Rămîneți întru Mine și Eu întru voi*», zice Domnul (Ioan XV, 4). De aceea, vă spunem cu Apostolul : «*Faceți să moară ceea ce alcătuiește în voi omul cel pămîntesc : desfrînarea, necurăția, pofta rea și lăcomia, care este o slujire de idoli... Lepădați și voi toate acestea : minia, iuțimea, răutatea, hula și tot cuvîntul urît ce ar putea să iasă din gura voastră. Nu mințiți unul altuia, dezbrăcați-vă de omul cel vechi și de faptele lui și vă îmbrăcați în cel nou, care se înnoiește după chipul Celui ce l-a făcut*» (vezi Colos. III, 5 ș.u.).

Proorocii, cu veacuri în urmă, au prezis sfîrșitul războaielor : «*va veni o zi cînd nu se va mai învăța meșteșugul războiului, săbiile vor fi prefăcute în pluguri*» (Isaia). Să nu uităm momentul istoric cînd conducători de state și popoare s-au strîns laolaltă pentru a găsi căile păcii.

Chemările Învierii să nu afle la noi ochi închiși, urechi astupate și inimi învirtoșate.

Iubiților,

Primăvara a sosit și ea. Firea toată înviază, câmpiile și livezile așteaptă brațele noastre, spre a fi lucrute după cuviință și a primi sămînța cea aducătoare de multă și îmbelșugată roadă. Totul freamătă de viață și de mișcare. Cu sufletele primenite și scăldate de razele Sfintei Învieri să pornim cu toată voioșia la lucrările de primăvară.

Două aniversări vestesc anul acesta spiritul de eroism și de jertfă al neamului nostru, pentru independență și dreptate. Comemorăm 100 de ani de la sacrificiul patriotic al ostașilor ce și-au dăruit trupurile pentru independența țării și 70 de ani de la vărsarea de sînge al celor 11.000 de țărani răsculați, ce au căzut pentru alungarea împilării boierilor și ciocoilor.

Dumnezeu să-i aibă în sfinta Lui pază pe eroii ce s-au jertfit pentru independența țării și pe cei ce au căzut pentru dreptate și pămînt, iar pe noi să ne ajute să-i cinstim cum se cuvine.

Iubiți credincioși,

Începutul lunii martie a fost pentru noi toți nefericit.

Calamitatea naturală a cutremurului de la 4 martie ne-a îndurerat sufletele, dar nu ne-am lăsat doborîți. La îndemnul Conducătorului nostru iubit, cu puteri sporite am sărit cu toții în ajutorul celor sinistrați. Pilda Președintelui R. S. România, Dl. Nicolae Ceaușescu o vom urma cu toții și ne legăm să facem totul pentru a șterge urmările seismului. Să muncim mai mult și mai bine, ca Patria noastră iubită să înflorească mai mîndră, mai strălucitoare.

Vă amintim îndemnurile și sfaturile pe care Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ni le-a făcut cunoscute prin Pastorală către clerul și credincioșii Bisericii noastre. Să răspundem cu toată conștiinciozitatea la apelul pe care Conducerea de Stat l-a adresat tuturor cetățenilor în vederea normalizării integrale a vieții Patriei noastre.

Să dăm dovadă de o înaltă atitudine morală și patriotică (Din Pastorală amintită).

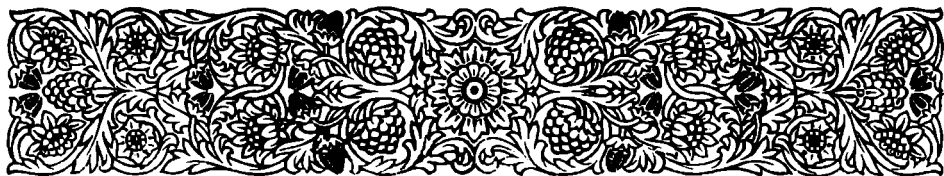
Cu focul credinței în suflet, cu povara păcatelor ușurată, cu dragoste nefățarnică a unuia față de altul, luminați de înviere, să ne întoarcem voioși pe la casele noastre, lăudînd și mulțumind Domnului pentru darurile ce ne-a dat nouă. Să iertăm toate pentru Înviere și, așa să strigăm: «Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le» (Penticostar).

Dorindu-vă viață lină, bucurie și mulțumiri duhovnicești, cerem cu toată smerenia, Mila și Harul Domnului Iisus Celui ce a înviat, peste voi, peste casele voastre, ca bucuria de Paști să vă fie deplină.

«HRISTOS A ÎNVIAT!»

Al vostru de amîndouă fericirile rugător fierbinte către Dumnezeu,

† ANTIM
Episcopul Buzdului

PATRU MARTIE

Haosul nu rabdă de bună-voie ordinea pe care o reprezintă și o impune omul în numele Dumnezeuului după al cărui chip și asemănare este zămislit. Precum simbolizările lui mitice, haosul cere, hulpav și becnisnic, jertfe vii. Când acestea nu îi sint aduse, se năpustește în cetate, răspîndind spaima și vărsînd sîngele nevinovat. Atunci mînuia ca unelte ale distrugerii oameni, acum, cînd oamenii sint în drum către desăvîrșire, acum s-a ridicat el însuși, cumplit în solitudinea-i apocaliptică.

Scrîșnea adincul, gemea, izbea piatră de piatră și glod de glod, își despica drum titanice, ululua, huruia, hurduca, spărgea rădăcinile apelor și mătcile lor subterane, întorcea peșterile cu înaltul în jos, milioane de milioane, stalactite și stalagmite, se prăbușeau țandări de trecerea-i nevăzută, mugea împingîndu-și cu ritul uritul orbecătuitor de cirtită giganțică, setoasă de aer proaspăt și de răcoare, vijelua lut și stînci vîind, vacarmul ventriloc vărsa veninul valurilor sonore venind de pretutîndeni, de niciunde. Sisîia, scuipa, suduia, spulbera sunetul însuși, închipuindu-l numai catastrofic, zmeu senil al zădărnicii oricărui senin. Se revărsa zgomotul ca țiuitul obstinat al alarmelor, sfișia crusta solului, surpa văzduhul, zdrumica cioburile începutului de noapte. Ierburile unduiau, crengile uscate cădeau, trunchiurile găunoase hohoteau, păsările zburăteau înnebunite, pisicile își sugrumau mieunatul în goana impleticită, cîinii urlau a moarte, sălbăticiunile săreau departe de pămînt ca să recadă în plin cutremur.

Apoi începu omul să simtă. Amețeala aceea... Omul, ființa care și-a pierdut instinctele înlocuindu-le cu rațiunea, sta, lipsit de apărare, în fața cataclismului rămas de neînțeles. (Auzi de o femeie aflîndu-se sub duș. Cuprinsă de o panică stupidă, acționînd ca ieșită din minți, își trage pe sine halatul, descuie și se năpustește de la etajul șapte, coborînd treptele cîte patru. Încă nedumerită asupra celor ce se petrec cu ea, traversează strada ca, ajunsă pe celălalt trotuar, să vadă, în urmă-i, blocul în care a locuit, prăbușit. Nici acum nu înțelege că, pe cînd se afla în mijlocul caldarîmului, izbucnise un cutremur de pămînt. Cum de a izbutit să triumfe în ea memoria filogenetică, reactivîndu-i instinctele de apărare atît de bine ascunse de evoluția omului sub eforturile logicului de a înțelege?).

Omul acesta robit prăpădului sta pe două picioare și nu se putea ține pe ele, zvîrlit dintr-un perete într-altul sau într-un salt dincolo de

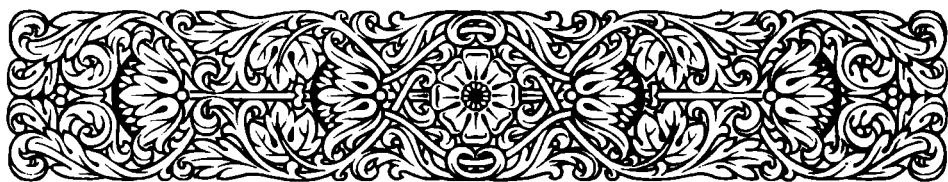
conștiință, dincolo de viață. Cu sufletul incremenit și trupul mișcător, omul își acoperea femeia, copilul, mama, ori pur și simplu, creștetul, în așteptarea... oh, așteptarea... Neputincios ca struțul cu capul în nisip, omul nu mai cunoștea calea.

La început, lampa a pornit să oscileze, tablourile să tremure, bibe-lourile să se răstoarne, cu sunete cristaline, de cădelnițări și flaute. Pe urmă, varul, tencuiala, o cărămidă, plafonul, zidul, dușumeaua, pilonii, hăul. Un oraș, un altul, o țară.

Țara mea cu trupul mutilat de ruine! Le-am vizitat zilnic, zilnic mi s-au contractat vinele gâtului să-mi potolesc lacrimile urcînd: acolo așteptau ei, viii *mei*, morții *mei*. Ostașii țării niște tineri, erau de veghe, asudați, mozoliți, vlăguiți, schimbîndu-se pe echipe și lăsînd unii în grija celorlalți viii *mei*, să fie salvați, morții *mei* să fie adunați, recunoscuți. Soldații, medicii, șoferii, cascadorii, sudorii, constructorii, cît de prețioși au devenit, pe neașteptate, conștiinței publice, ei, salvatorii vieții. Arhitectii, acești minunați ziditori ai României noi, cît i-am iubit pentru clădirile lor rezistînd calamității (În zorii zilei de *cinci*, un bărbat a fost văzut plîngînd pe o bordură. Cîțiva necunoscuți, bănuind un dezastru, s-au apropiat să-l mîngie. «Sînt fericit. Eu am construit blocul acesta. Am alergat toată noapte să văd dacă nu s-a prăbușit. E în picioare»).

Haosul a fost întîmpinat de aceeași omenire unită repugnîndu-i. Și omenirea s-a luptat pentru semenii ei năpăstuiți, smulgîndu-i morții pe cîți au fost îngăduiți să aștepte. Dragostea, cea mai de seamă virtute umană, a triumfat încă o dată asupra forțelor oarbe ce se opun omului, în numele Dumnezeului după al cărui chip și asemănare este zămislit cel din urmă.

MIHAI RĂDULESCU

COMEMORĂRI

ADEZIUNEA ȘI APORTUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ

Există în viața popoarelor popasuri jubiliare, prilejuri de rememore, aducere aminte și cinstire a faptelor străbunilor și înaintașilor, iar un asemenea popas îl constituie pentru poporul român centenarul proclamării și cuceririi independenței de stat a României, eveniment ce a pus capăt suzeranității otomane asupra principatelor române.

Proclamarea independenței de stat a României acum 100 de ani, a fost un act cu profunde semnificații, atât pe plan intern cit și extern, jertfa ostașilor români, care a urmat actului de la 9 Mai însemnând nu numai consfințirea independenței țării noastre și dezvoltarea ei liberă de acum înainte, ci și dezrobirea altor țări: Serbia și Muntenegru obținând independența, iar Bulgaria, autonomia. — Mai mult, înfringerile suferite de oștile turcești în 1877—1878 au însemnat și crepusculul unui imperiu care sute de ani fusese stăpin pe o parte a Europei, constituind adesea un pericol de temut și pentru celelalte țări ale vechiului continent, iar dacă mai târziu imperiul otoman avea să se descompună, la acest fenomen a contribuit și lupta poporului român, atât la 1877—1878, cit și mai târziu în 1916—1918.

Afirmarea, cucerirea și recunoașterea independenței noastre naționale a fost un act obiectiv și o urmare firească a năzuințelor poporului nostru pentru independență și suveranitate.

Într-adevăr, dacă urmărim istoria poporului român, ea nu este altceva decît o luptă continuă pentru eliberarea țării și pentru menținerea ființei statului, ambele păstrate cu prețul jertfelor oștenilor lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și alți domnitori.

Pe această moștenire istorică poporul nostru, în pofida poziției sale geografice nefavorabile, între trei mari imperii, a reușit să-și cucerească autonomia administrativă în 1829, să-și făurească în 1859, prin unirea principațelor, un stat național, modern ce treptat își întărește poziția și

situația politică, astfel încât atunci când împrejurările vor deveni favorabile să-și proclame și să-și cucerească și ultimul atribut al libertății și demnității, independența sa națională.

Problema complexă, prin aspectele sale naționale, politice și religioase, ce țineau atât de trecut cât și de perspectiva istorică, lupta împotriva imperiului otoman depășea cadrul balcanic, antrenând, prin interese economice și politice pe toate marile puteri europene, precum și țări interesate în cucerirea independenței lor naționale.

Într-o asemenea situație se afla și țara noastră, care deși obținuse autonomia și realizase unirea principatelor, mai avea de cucerit și independența de sub suzeranitatea turcească. Din această cauză, România va deveni un factor activ, atât pe plan politic, fiind antrenată în tratative politice de marile puteri, cât și pe plan militar, când declară război Turciei.

Față de cele ce se petreceau în Balcani, România nu era de altfel străină, fiind chiar interesată. De popoarele balcanice ne simțeam legați prin aceeași soartă pe care o împărtășisem secole de-a rindul, suferind aceeași dominație străină, cu singura deosebire că cu toate vicisitudinile, am reușit să ne menținem individualitatea statului nostru. Ne simțeam legați de aceste popoare și prin faptul că avem aceeași religie ortodoxă, suferind aceleași împilări de la aceeași putere străină. Turcii și-au impus și pe această cale dominația, recurgând în Peninsula Balcanică și Dobrogea la islamizări forțate. În cadrul acestor măsuri s-a recurs la confiscarea averilor celor ce nu se supuneau, la interdicția de a se construi biserici și de a se suna clopotele, încercându-se și pe această cale o de-naționalizare forțată, dar neizbutită pînă în cele din urmă.

Aceste elemente de ordin religios erau și ele luate în calculele politice. Rusia se angajase în problema orientală la 1853 și pe motive religioase cerind protectoratul «asupra creștinilor ortodocși din imperiul otoman»¹, iar în 1877 intervenea iarăși în numele acelorași principii.

Aspectul acesta a fost evidențiat și în manifestul din 29 august 1877 adresat națiunii în care se vorbea și despre «drepturile și demnitatea creștinilor din Turcia și de interesele Orientului»².

Elementele comune de asuprire străină au făcut deci ca românii să se simtă organic legați de lupta de eliberare a popoarelor din Balcani. Așa se face că, cu știința și acordul oficialităților române, revoluționari și patrioți bulgari se organizau în țara noastră în vederea luptei de eliberare. Astfel, au luat ființă în România, la 1866 în București «Comitetul Central secret bulgar»³, sau în 1869 la Brăila o «Societate științifică bulgară» și cu scopuri politice; de asemenea s-au organizat și detașamente armate, cum au fost cele conduse în 1873 de Vasil Levski sau în 1876 de Hristo Botev, ambele înfrînte și conducătorii lor uciși de turci, imediat după trecerea Dunării.

Simpatia românilor pentru lupta de eliberare a popoarelor din Balcani era cunoscută de către aceștia și așa se face că în urma războalei

1. Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 326.

2. *Monitorul Oficial al României*, 1877, Nr. 195 — 30 aug. — 1 sept., p. 5263.

3. *Istoria lumii în date* — Ed. Enciclopedică — București, 1971, p. 236.

țaranilor din Bosnia și Herțegovina în 1875, contra feudalilor turci, apoi a bulgarilor în mai 1876, Serbia declară război Turciei la 30 iunie 1876, urmată imediat și de Muntenegru și considerînd momentul foarte favorabil solicită și intervenția României, așteptîndu-se, conform promisiunilor și ajutorul Rusiei.

Aceste împrejurări s-au ivit la începutul ultimului sfert al veacului trecut, cînd în Peninsula Balcanică s-a redeschis vechea și nerezolvată «chestiune orientală», odată cu o nouă și viguroasă ridicare la luptă a sîrbilor și bulgarilor, antrenînd direct s-au prin interese și alte țări europene.

Poarta încearcă, pentru echilibrul politic și militar, ținerea României în afara conflictului. Cum evenimentele nu mai puteau fi oprite de pe panta confruntării armate, mai ales că turcii se dăduseră la crunte represiuni și masacre și cum numai pe calea războiului puteau fi rezolvate și unele interese ale Austriei și Rusiei în Balcani, România este întrebată prin agentul rus de la București Zinoviev, de atitudinea pe care o va lua în cazul izbucnirii unui conflict ruso-turc. Consiliul de Miniștri, căutînd să folosească cît mai bine împrejurările, hotărăște în ianuarie 1876 păstrarea neutralității, iar, «în cazul cînd armata unei puteri ar încerca să treacă prin România, fără consimțămîntul său, ea se va opune cu armele pentru a face respectată neutralitatea»⁴.

Pe de altă parte, încercînd să facă presiuni asupra turcilor și puterilor garante, în vederea obținerii independenței, Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe, înaintează acestora, la 27 iunie 1876, un memoriu ce cuprindea 7 revendicări, în schimbul păstrării neutralității, a căror recunoaștere însemna de fapt independența țării. În caz contrar, România amenința cu schimbarea atitudinii de pînă aci, mai apoi vorbind chiar de renunțare la neutralitate, conform dorinței opiniei publice.

Cum în vara anului 1876 turcii au înfrînt Serbia, Rusia face pregătiri de a intra în război și în acest scop stabilește la Livadia în Crimeea o înțelegere cu guvernul României. Delegația română, condusă de I. C. Brătianu, are întrevederi între 8—11 octombrie cu cancelarul Gorceacov, apoi cu Alexandru al II-lea, discutîndu-se în principiu trecerea armatelor ruse pe teritoriul României, ce urma a fi reglementată prin încheierea unei convenții. În urma acestei înțelegeri, Rusia amenință direct Poarta cu războiul și o obligă să înceteze acțiunile represive contra Serbiei și să încheie un armistițiu, care se și realizează la 2 noiembrie 1876.

În climatul de relativă liniște, cînd se mai spera totuși într-o rezolvare pașnică a problemei orientale, România are răgazul să-și definitivizeze poziția, în funcție de rezultatul tratativelor cu Rusia sau Turcia.

Turcia nu consimte însă să accepte revendicările României ba mai mult la 23 decembrie 1876 este promulgată o nouă constituție care proclama unele teritorii din imperiu, printre care și România, provincii privilegiate, măsură ce însemna că și de aci înainte sultanul își menținea dreptul de investitură a șefilor acestor provincii, deci dreptul de suzeranitate. În această situație guvernul român protestează, iar acest pro-

4. *Istoria României*, vol. I—IV, Edit. Acad. R.P.R., București, 1960—1964, p. 582.

test reprezenta și definitivă orientare în direcția războiului și a alianței României cu Rusia.

Atitudinea de colaborare cu Rusia împotriva Turciei a avut un larg ecou în opinia publică românească, așteptându-se din aceasta obținerea independenței. Din evoluția ulterioară a evenimentelor se poate constata că întreg poporul român, inclusiv românii care trăiau în afara granițelor statului național, s-au alăturat cu toată însuflețirea luptei pentru independență.

Față de acest deziderat și ideal național, Biserica Ortodoxă Română și-a manifestat din plin și total adevărată sa, atitudinea ei, înainte de izbucnirea războiului cât și în timpul desfășurării lui, apoi și după aceea, fiind determinată de considerente atât naționale cât și religioase.

Menținerea credinței ortodoxe la noi și în Peninsula Balcanică era nu numai un act religios ci și unul politic, Biserica reprezentând simbolul individualității acestor state și o formă de rezistență ideologică față de politica de deznaționalizare și islamizare pe care o încercau otomanii.

În anii de după unirea principatelor, în viața Bisericii Ortodoxe Române se petrecuseră evenimente ce se înscriau pe linia propriei autonomii, precum și a consolidării interne a statului. Înființarea titlului de Mitropolit Primat în 1865, însemna în afară de unificarea și centralizarea Bisericii Ortodoxe Române și un act politic de autoritate internă ce avansa pe lângă ideea de independență a Bisericii și independența statului. De asemenea, încercările de obținere a autocefaliei se înscriau în același context al acțiunilor diplomatice ce vizau același scop. Între actele politice și religioase corespondente — unitatea statală și unificarea religioasă, apoi independența de stat și autocefalia sau independența canonică — există o legătură indisolubilă, lupta pentru realizarea oricăror dintre ele însemnând un pas spre atingerea idealului național. Că Biserica era interesată în obținerea independenței o demonstrează faptul că numai în condițiile unității și neatârării statale a putut să-și realizeze și ea unitatea și autocefalia, prima în 1865, cum s-a menționat mai sus, iar a doua în 1885, după independența de stat. Din această cauză, Biserica Ortodoxă Română a urmărit cu deosebit interes și a sprijinit eforturile și lupta pentru obținerea independenței, ierarhii țării, care erau și membrii ai Senatului, al doilea corp legiuitor pe lângă Adunarea Deputaților, urmînd în această calitate tactica impusă de mersul general al evenimentelor. În acest sens, de menționat că în ultima parte a anului 1876, cînd România se afla în neutralitate, Mitropolitul Primat prezenta Principelui, la 9 noiembrie, poziția Senatului de neutralitate despre care spunea că «este în tradiția acestei țări»⁵, dar tot el a prezidat și lucrările Senatului privitoare la prelungirea concentrării «rezervelor armatei permanente»⁶, hotărîre votată cu majoritatea absolută ca măsură de prevedere⁷. Tot acum, într-un răspuns la mesajul adresat Senatului de către Domn, Mitropolitul Primat îi arată acestuia «că vor veni timpuri grele».

5. D.I.R. — R.I., vol. I — part. II, p. 446.

6. *Istoria României* — vol. IV. — p. 596.

7. *Ibidem*, p. 426.

Aceste măsuri de precauție s-au arătat a fi întemeiate, deoarece Turcia, refuzînd să facă concesii pe cale diplomatică popoarelor dominate, va deschide calea unui război cu Rusia.

Situația impunea încheierea unei convenții cu Rusia privitoare la trecerea trupelor prin țara noastră, spre frontul din Balcani, act încheiat la 4 aprilie 1877, în urma tratatelor secrete purtate la București între delegatul rus baronul Stuart și Mihail Kogălniceanu, ministru de externe român.

La 6/18 aprilie s-a dat decretul de mobilizare a armatei permanente, apoi la 12—24 aprilie Rusia declară război Turciei și primele trupe rusești de cavalerie sosesc pe teritoriul patriei noastre. În 14—26 aprilie Corpurile legiuitoare, Adunarea Deputaților și Senatul aprobă convenția încheiată cu 10 zile în urmă.

Față de înțelegerea româno-rusă, turcii reacționează bombardînd la 21 aprilie orașele de pe Dunăre, creînd o stare de război directă între România și Turcia. După mai multe dezbateri în Adunarea Deputaților și în Senat, determinate de noua situație, la 9 mai (21), cele două Corpuri legiuitoare iau act «că rezelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrară lor oficială»⁸.

Mitropolitul Primat care nu a luat parte la lucrările Senatului fiind bolnav, referindu-se la declarații de independență spunea: «Senatul a făcut prin votul său de astăzi actul pe care patriotismul din epocile de mărire națională totdeauna l-au dorit» și prevăzînd că independența va trebui să fie recunoscută cu forța armelor, mai adăuga că «România primind cu recunoștință acest act, va da prin devotamentul și curajul fiilor săi o putere nepieritoare»⁹, iar la 10 mai, cu ocazia unui Te-Deum, exprima și mai clar adeviziunea Bisericii Ortodoxe Române la marele act național, arătînd că «în tot timpul... clerul Bisericii românești a participat... la toate actele naționale». Azi «membrii clerului, de la cel mai mare la cel mai mic, nu pot sta indiferenți sentimentelor naționale»¹⁰.

Tot în aceste împrejurări, Episcopul Dunării de Jos, Melchisedec Ștefănescu, felicitînd pe Domn își încheia telegrama cu formula: «Să trăiască România independentă și glorioasă»¹¹, iar Episcopul Atanasie al Rîmnîcului Noul Severin, exprimînd atașamentul Bisericii față de actul de la 9 mai, menționa, «că și clerul ca și tot poporul român a tresărit de bucurie și a fost plin de vie și profundă mulțumire cînd Corpurile Legiuitoare au pronunțat acel măreț și patriotic vot prin care s-a declarat independența țării noastre»¹². În același sens și în telegrama semnată de Episcopul Isaia și de alte oficialități din Roman sînt aprobate hotărîrile Corpurilor Legiuitoare, arătîndu-se că «la tînurile, puștile și iataganul turcesc, a trebuit ca România să răspundă cu vigoare și demnitate, de aceea voturile în cauză... și toate dispozițiile în consecință luate de înal-

8. *Monitorul Oficial*, 1877, nr. 118 — 27 mai—8 iunie, p. 3452.

9. *Ibidem*, Nr. 110 — 15—27 mai, p. 3255.

10. *Memoriile regelui Carol I al României*. (De un martor ocular), vol. VIII—XI, București, 1912.

11. *Monitorul Oficial*, nr. 110 — 15—27 mai, p. 3255.

12. *Ibidem*, nr. 112 — 19—31 noiembrie, p. 3314.

tul guvern au fost o satisfacție pentru noi și rugăm pe Atotputernicul Dumnezeu să întărească brațul român pentru salvarea țării»¹³.

În situația creată de declararea războiului și de bombardarea orașelor românești, se impuneau măsuri hotărâte spre a preîntîmpina o eventuală trecere a turcilor peste Dunăre, în intenția de a muta teatrul de război pe teritoriul patriei noastre. În aceste condiții armata noastră organizată în 2 corpuri de armată formate din 4 divizii s-a dispus în ordine de-alungul Dunării, iar cînd trupele ruse au ajuns și ele în această zonă, între 7—15 mai, diviziile 3 și 4 din stînga Oltului au trecut în Oltenia. Pe lîngă angajarea armatei, întreg poporul se alătura acestei lupte. Poziția Bisericii Ortodoxe Române față de angajarea în război a fost exprimată de Episcopul Rîmnîcului la 15 mai 1877. Episcopul Atanasie primindu-l pe domnitorul Carol la biserica Madona Dudu din Craiova, i s-a adresat spunîndu-i: «Sînteți în cale a merge în mijlocul taberii naționale... în fruntea vitejilor ostași români și împreună cu dinșii a lupta pentru drepturile țării noastre. Dumnezeu să vă protejeze și să vă înarmeze brațul cu putere de sus, pentru a lupta cu succes contra inamicului. Clerul și poporul român... nu se va da înapoi de la orice sacrificii fie acelea cît de grele»¹⁴.

Gînduri asemănătoare sînt exprimate și de Ghenadie Țeposu, Vicarul Mitropoliei Ungro-Vlahiei la 27 mai, cu ocazia primirii țarului Alexandru al II-lea la București, căruia îi spune că România «este acum liberă și independentă și... cu arma în mînă spre a respinge păgînul de la hotare, a netezi calea valoroaselor oștiri ale Majestății Voastre și a-și da sîngele fiilor ei pentru a-și asigura independența»¹⁵. Se desprinde din aceste cuvinte, pe lîngă adeziunea Bisericii Ortodoxe Române la lupta pentru recunoașterea independenței și atitudinea favorabilă colaborării cu Rusia.

Față de jertfa ostașilor ruși Biserica Ortodoxă Română a cinstit memoria lor și în acest sens menționăm că ziua de 8 septembrie a fost «decisă pentru serbarea panahidei religioase pentru bravii oșteni rosieni și români căzuți pe cîmpul de onoare» în toate bisericile din țară, în București oficiînd, «chiar eminența sa Primatul înconjurat de un numeros înalt cler»¹⁶.

Colaborarea ruso-română, a produs la vremea respectivă o vie emoție în rîndul opiniei publice românești, iar amintirea ei s-a păstrat de-alungul timpului, evocată fiind în numeroase rînduri, iar mai recent de președintele țării, D-l Nicolae Ceaușescu, cu ocazia mitingului prieteniei româno-sovietice, prilejuit de vizita în țara noastră a D-lui Leonid Ilici Brejnev. Cu această ocazie s-a amintit de «lupta eroică, purtată umăr la umăr, de ostașii români și ostașii ruși, împreună cu partizani bulgari, în 1877, împotriva armatelor imperiului otoman, luptă care a dus la cucerirea independenței de stat a României»¹⁷.

La începutul războiului, armata română era pregătită inițial să apere granița de sud a țării, sarcina luptei în Balcani revenind exclusiv arma-

13. *Ibidem*, Nr. 109 — 14—26 mai, p. 3245.

14. *Ibidem*, Nr. 112 — 19—31 mai, p. 3314.

15. *Ibidem*, Nr. 119 — 28 mai—9 iunie, p. 3478.

16. *Ibidem*, Nr. 207 — 14—26 sept., p. 5441.

17. *Scînteia* — XLVI — nr. 10658 — 25 noiembrie 1976.

telor ruse. Acestea, după o serie de victorii, se lovesc de o rezistență a turcilor la Plevna și în această situație, marele duce Nicolae este nevoit ca la 19 iunie 1877 să solicite colaborarea armatei române, pe care guvernul român o oferise de altfel încă de la sfârșitul lunii aprilie. Dând curs solicitării ducelui, se venea și în întâmpinarea dorinței soldaților români care, în nenumărate rânduri, ceruseră să treacă Dunărea. Trecerea unor trupe din diviza a 4-a, s-a făcut chiar în iunie, imediat după solicitarea ajutorului, iar la 12—16 august a trecut și divizia a 3-a, pe la Corabia și Tr. Măgurele.

Biserica Ortodoxă Română privea și ea cu simpatie angajarea armatei române direct împotriva turcilor. O dovadă în acest sens este dată de prezența Episcopului Rîmnîcului, Noul Severin, la toate momentele legate de această acțiune. Am văzut că la 15 mai 1877, l-a întâmpinat la Craiova pe domnitorul Carol. La 17 iulie, când s-a «săvîrșit la Marele Cartier General... de la Poiana, sfințirea și distribuirea steagurilor noilor regimente de dorobanți și de artilerie — era de asemenea prezent venit într-adins... pentru această ceremonie»¹⁸. După ce sluji liturghia oficiată de Prea Sfinția Sa, «se făcu înaintea trupelor sfeștania și se stropi cu aiazmă noile steaguri»¹⁹. La 20 august 1877, trecerea Dunării pe la Siliștioara se face «după săvîrșirea oficiului divin celebrat»²⁰ tot de Prea Sfinția Sa. În dreptul locului pe unde se construise podul de vase, probabil chiar pe platoul unde «serviciul divin... s-a cerebrat sub cerul liber»²¹, a fost ridicată ulterior, o mare cruce, impozant monument comemorativ, în cinstea evenimentului menționat.

Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de trecerea Dunării și de intrarea directă a României a fost exprimată însă cel mai clar de Mitropolitul Primat, care a spus că atunci «cînd toată importanța operațiilor militare ajunsese a fi peste Dunăre... era o datorie imperioasă pentru noi, în interesul apărării noastre legitime, de a întinde și în acea parte armele noastre. Trecerea peste Dunăre ne era impusă ca un act de prudență și prevăzătoare apărare și «nu se cuvine a lăsa arma din mină pînă cînd independența și drepturile României nu vor fi pe deplin recunoscute»²².

Toate marile acțiuni din etapele frontului erau însoțite de ceremonii religioase, care pe lângă caracterul lor religios de binecuvîntare, mai aveau și rol în ridicarea moralului și entuziasmului trupelor.

Un act religios cu semnificații deosebite și pe plan politic l-a constituit însă sfințirea bisericii din Poradim, localitate în care se afla Cartierul General al domnului. «Duminică 9 octombrie s-a săvîrșit... sfințirea bisericii bulgare, curînd construită acolo. Această ceremonie... s-a celebrat cu binecuvîntarea... Mitropolitului Primat al României, de către protopopul districtului Teleorman, delegat de P. S. Episcop de Rîmnîc și de un arhimandrit al armatei noastre, în adunarea poporului bulgar

18. Monitorul Oficial, Nr. 163 — 20 iulie—1 august, p. 4556.

19. *Ibidem*. 20. *Ibidem*, Nr. 196 — 31 august—12 septembrie, p. 5272.

21. Maiorescu Titus — *Discursuri parlamentare cu privire la dezvoltarea politică a României*, vol. III, p. 89.

22. Monitorul Oficial, Nr. 281 — 17—29 dec., p. 7333.

din Poradim și din împrejurimi»²³. Cu această ocazie, față de interdicția seculară de a se trage clopotele pe teritoriul Bulgariei, prințul Carol a dăruit bisericii un clopot.

Sentimentul de solidaritate al Bisericii Ortodoxe Române cu lupta și jertfa armatei, se poate constata și din rugăciunile făcute pentru izbînda soldaților noștri, din manifestările de bucurie cu ocazia victoriilor sau din cele care cinsteau și binecuvîntau memoria celor căzuți în luptă.

Emoționantă a fost în acest sens ceremonia de la 31 august 1877 din București, cînd un cortegiu impresionant a pornit de la Catedrală la Biserica Sărindar. «Eminența Sa Mitropolitul Primat, înconjurat de înaltul Cler și însoțit de o mare mulțime de preoți care purtau sfinte icoane și sicriul cu moaștele Sf. Dumitru, făcu tot acest parcurs pe jos. În cortegiu se vedea dl. Mihail Kogălniceanu, ministrul afacerilor străine, baronul Stuart, reprezentantul diplomatic și consul general rusesc și o sumă de notabilități. Zeci de mii oameni de toate vîrstele și de toate condițiile sociale, urmau cu smerenie procesiunea. Pe toate fețele, se vedea o rază de speranță și toate privirile se înălțau spre cer, cu sincerele rugăciuni pentru juna și brava noastră armată...»

Seara la orele opt, a avut loc în biserica Sărindar, privegherea și rugăciunile pentru izbînda armatelor creștine... Serviciul divin... s-a oficiat tot de Eminența Sa Mitropolitul Primat, în prezența unui public foarte numeros.

La 10 ore noaptea, procesiunea s-a reîntors la Mtiropolie în cea mai perfectă ordine... urmată de mare mulțime de popor²⁴.

În scurt timp venea și vestea atacului de la Plevna din 30 august, soldat cu cucerirea redutei Grivița 1, dar și cu moartea a 793 soldați români și rănirea altor 1182, dramă amplificată în următoarele zile de noi lupte și de comportarea brutală a turcilor, care nu permiteau ridicarea răniților, împușcînd pe brancardieri.

Întru pomenirea primelor jertfe ale războiului, ziua de 8 septembrie a fost hotărîită zi de doliu național «pentru serbarea panahidei religioase pentru bravii... oșteni căzuți pe cîmpul de onoare de la Plevna»²⁵. Serviciul divin «s-a celebrat cu toată solemnitatea cuvenită, atît în Capitală cît și în țară. După ordinele date de Mitropolitul Primat, pomenirea a avut loc în toate bisericile din Capitală, iar în Catedrală a oficiat chiar Eminența Sa primatul, înconjurat de numeros înalt cler»²⁶.

Din telegramele ce se primesc de guvern, se anunță că în toată țara a avut loc în aceeași zi funebra solemnitate a acestei panahide. «La Iași, Catedrala era îmbrăcată în doliu și un mare număr de coroane... formau un morticol pe masa așezată înadins în biserică. Oficiul divin s-a serbat de către Mitropolitul Moldovei... față fiind toate autoritățile civile și militare. La Craiova... s-a celebrat această zi de doliu național prin rugăciuni în toate bisericile ortodoxe... la Birlad, serviciul funerar s-a oficiat cu toată splendoarea cuvenită în Biserica Catedrală..., la Buzău... în biserica episcopală, de P. S. Episcopul Inocențiu, în prezența tuturor autori-

23. Monitorul Oficial, Nr. 240 - 25 oct. - 6 nov., p. 6057.

24. *Ibidem*, Nr. 198 - 2-14 sept., p. 5298.

25. *Ibidem*, Nr. 207 - 14-26 sept., p. 5441.

26. *Ibidem*.

tăților locale, a D-lui comandant rusesc și a unui numeros public. S-a pronunțat un discurs de preotul Nicolae Angelescu, profesor, care a stors lacrimi întregului auditoriu ²⁷.

La Roman, Huși și Rm. Vilcea au oficiat Episcopii, în bisericile Episcopale, în prezența oficialităților și a numeros public.

În cadrul ceremoniei din orașul Rm. Sărat, protoiereul local a rostit o cuvîntare în care a spus că toți s-au rugat «Părintelui ceresc să facă pe armatele creștine aliate a reperuta o decisivă victorie contra barbarismului...», și apoi lăudînd vitejia soldaților adăuga că, «armatei române... toate i se par frumoase în natură, chiar și ora cea serioasă și cumplită a morții... de aceia cutez — zicea el — a ruga pe Părintele Creator și a zice: «Dumnezeule, Dumnezeule, Tu care în atîtea secole ai întărit brațul strămoșilor noștri în lungile lor războaie, fii scutul urmașilor lor; fă ca țărîna celor căzuți... să tresară de bucurie... iar morților să zicem «Dumnezeu să-i ierte» ²⁸.

La Giurgiu, Ploiești, Bacău, Tecuci, Pitești, Călărași, Slatina, Tg. Jiu, Cîmpulung, Focșani, Botoșani, etc «s-a citit trista panahidă pentru odihna sufletelor răposaților oșteni români și ruși... și s-au ridicat rugă... ca să ajute celor două națiuni creștine» ²⁹.

În asemenea ocazii, se apela la cei prezenți și pentru ajutorarea armatei și celor în suferință, iar apelurile, după cum se va vedea nu vor rămîne fără ecou.

Sentimentele de bucurie față de victoriile armatei române, sînt și ele exprimate de reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române. Astfel, după victoria din 28 noiembrie de la Plevna, în ședința din 29 noiembrie, Senatul sub președinția Mitropolitului Primat «felicită pe Domn pentru victorie» ³⁰. În București, miercuri 30 noiembrie, s-a cîntat un Te-Deum în Sf. Mitropolie «cu ocazia căderii Plevnei și predarea armatei lui Osman Pașa» ³¹. Ceremonia s-a desfășurat într-un entuziasm general, serviciul divin fiind oficiat de Mitropolitul Primat în prezența tuturor oficialităților. «În curtea Mitropoliei detașamentele din garda civică și din pompieri erau înșirate cu muzica în cap. Școlarii gimnasiilor, cu steagurile lor formau 2 linii de la intrare pînă la peronul bisericii. Salve de artilerie au salutat din Dealul Spirei această serbare religioasă ³². Pe lîngă săvîrșirea unor Te-Deumuri în toată țara au fost trimise guvernului foarte multe telograme cu ocazia victoriei menționate. Într-o aceste telegrame înțîlnim și semnăturile multor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, cum ar fi: Episcopul Isaia de Roman și protoiereul districtului, Directorul Seminarului de aci, D. Matcaș, Protoiereul de la Curtea de Argeș, G. C. Drăgănescu, preotul N. Ioachimescu din Ploiești etc. ³³.

Pe lîngă formele menționate de atașament și azeziune la actul politic al independenței și față de etapele și evenimentele războiului, Biserica Ortodoxă Română a sprijinit cu rosturile sale spirituale și direct pe cîmpul de luptă, prin participarea la război a preoților mîlitari. Aceștia

27. *Ibidem.* 28. *Ibidem.* 29. *Ibidem*, p. 5442.

30. *Ibidem*, Nr. 269 — 30 noiembrie—12 decembrie, p. 7045.

31. *Ibidem*, Nr. 270 — 2—14 dec., p. 7071.

32. *Ibidem*.

33. *Ibidem*, Nr. 274 — 9—21 dec., p. 7183.

aveau sarcina de a asigura asistență religioasă soldaților și a săvârși toate actele ce se impuneau în atari condiții.

Serviciul de preot militar s-a instituit odată cu organizarea și unificarea armatei de către Alexandru Ioan Cuza, însă organizarea se poate fi considerată ca datînd din 1870, cînd s-a declarat «Regulamentul pentru clerul din armată», ce prevedea că fiecare regiment putea să aibă preotul său. Ulterior, alte decrete, unul din 1876, iar altul în 1877, aduceau noi reglementări în această privință, primul, în sensul că toate corpurile de trupă și unitățile teritoriale puteau să aibă preoți, iar al doilea, că numai garnizoanele urmau să aibă preoți care să deservească toate unitățile din cadrul lor. După această reglementare întîlnim ca activînd pe lîngă garnizoanele din București, Craiova, Galați, Brăila și Iași, 10 preoți : arhimandriții Ignat Serian și Ghenadie Merișescu, protosinghelul Sava Dumitrescu și ieromonahul Veniamin Alexandrescu la București, protosinghelul Anghel Guțu la Craiova, ieromonahii Ioachim, Voluntas și Neofit Răcoviță, acesta din urmă înlocuind la 15 iulie 1877 pe arhimandritul Chiriac Nicolae în garnizoana Galați³⁴, ieromonahul Irinarh Gârdeanu la Brăila și preotul Ilie Grigoriu împreună cu ieromonahul Narcis Crețulescu la garnizoana din Iași³⁵.

Pe lîngă aceștia, care probabil au însoțit armata la sudul Dunării, au mai fost angajați alți 12 preoți în serviciul temporar : preotul Ioan Protonotarul la regimentul 1 linie, pentru care la 13 octombrie 1877 Ministerul de Justiție intervenea la Tribunalul Argeș spre a-i amîna un proces întrucît era pe front³⁶, preotul Merodat Ion la regimentul 1 roșiori, preotul Ursu Gavriil la regimentul 4 artilerie, preotul N. Castris la regimentul 2 artilerie, econôm D. Mihăiescu la regimentul 3 artilerie, preotul Iocovici Neofit la regimentul 2 roșiori, preotul I. Ionescu Amfilohe la batalionul 3 vînători, preotul Hariton Mateescu la regimentul 2 linie, ieromonahul Angheliescu Profir la regimentul 10 artilerie, preotul Hristache Marinescu la regimentul 6 linie, preotul Pafnutie Enescu la batalionul 1 vînători și arhimandritul Calinic Popovici la regimentul 8 dorobanți³⁷. Calinic Popovici era superiorul minăstirii Nifon și la 13 mai 1877 ceruse să meargă pe front în calitate de preot militar, cererea aprobată la 25 mai de Ministerul de Război, care îl repartizează la regimentul menționat³⁸.

Consiliul de Miniștri, în vederea reglementării salarizării lor, în ședința din 9 iulie 1877, aprobînd deschiderea unui credit extraordinar de 283.855 lei, pentru acoperirea cheltuielilor ce nu se pot acoperi din buget, prevedea în cadrul acestei sume și solda a «12 preoți pe lună total lei 2160»³⁹, ceea ce însemna că cei angajați temporar primeau o soldă lunară de 180 lei. — fiecare. — Din faptul că erau plătiți dintr-un buget extraordinar se poate deduce că după terminarea războiului, fiecare din ei va fi revenit la rosturile sale. Cît privește activitatea lor pe front, ea nu va fi depășit în general cadrul misiunii lor, poate doar preotul Ursu Gavriil

34. *Ibidem*, Nr. 178 — 9—21 aug., p. 4968.

35. Mircea Păcuraru, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de războiul de independență*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV, nr. 5—6/1967, p. 608.

36. D.R.I. — R.I., vol. VI, p. 665.

37. *Ibidem*. 38. *Ibidem*, vol. III, p. 301.

39. D.R.I. — I.R., vol. V, p. 245.

să fi săvârșit vreun act de vitejie și participare la luptă, deoarece îl înfîlțim decorat cu medalia Virtutea Militară, care se acorda numai pentru fapte de arme.

Cel mai semnificativ aspect al adevizunii și aportului Bisericii Ortodoxe Române la lupta pentru independență, îl constituie susținerea materială a armatei și a frontului, în care scop, de exemplu, Mitropolitul Moldovei a făcut apel «către tot clerul în general și către superiorii și superioarele minăstirilor în parte, pentru a veni fiecare cu ce poate în ajutorul ostașilor români»⁴⁰.

Probabil, toți episcopii vor fi lansat asemenea apeluri, ei fiind primii în rîndurile donatorilor. Astfel Mitropolitul Primat a oferit «în folosul armatei române», 1000 lei⁴¹, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și Episcopul Melhisedec al Dunării de Jos, cite 1000 lei «pentru cumpărare de arme»⁴². Episcopul Melhisedec mai oferă încă 2000 lei pentru Crucea Roșie. Episcopul de Buzău dă 500 lei pentru «întîmpinarea necesităților ostașilor români răniți în război»⁴³, iar Episcopul de Roman 200 lei⁴⁴. De altfel toți ierarhii au contribuit cu ajutoare și probabil în repetate rînduri, în acest sens menționînd frecvențele daruri făcute de episcopul Atanasie al Rîmnicului, Noul Severin, care în luna august oferea spitalului militar din Galiciuca «un clopot și un felinar mare»⁴⁵, în septembrie «75 oca pîine, 4 vedre rachiu și tutun»⁴⁶, soldaților convalescenți din spitalul din Rîmnicul Vilcea, iar în noiembrie un dar și mai substanțial format din «100 mintene de materie vătuite, 100 perechi ițari de dimie, 100 de cămăși de pînză de americană, 100 perechi ismene de americană, 100 perechi obiele de dimie, 100 perechi opinci»⁴⁷. Și în alte ocazii mai face alte donații în special de alimente menționîndu-se printre altele «și 30 vedre de vin»⁴⁸.

Arhimandriții Silvestru Bălănescu și Ghenadie Enăceanu, viitori episcopi, primul la Huși, iar al doilea la Roman, ambii pe atunci profesori la Seminarul Central București, au oferit jumătate din salariul lor, cite 141,30 lei lunar, «începînd cu luna iunie... pînă la sfîrșitul războiului». În afară de aceste donații permanente, îi mai înfîlțim și pe o listă a Crucii Roșii alături de mai mulți profesori de la Seminarul Central, primul oferind de această dată 50 lei, iar al doilea 40 de lei⁴⁹. Cu alt prilej Ghenadie Enăceanu s-a mai oferit «a îngriji și întreține la domiciliul domniei sale cite doi din soldații răniți»⁵⁰. Arhimandritul Inochentie Moisiu, profesor și director la Seminarul din Huși dă 1/3 din salariu «de la 1 mai pînă la încheierea păcii»⁵¹.

Sînt mulți cei care au subscris cu o cotă parte din salariu pe toată durata războiului. Astfel, preotul M. Solescu, institutor al școlii de băieți din Vrancea, jud. Prahova, oferă cite «15 lei pe lună... pe timpul de la 1 mai 1877 pînă la terminarea resbelului»⁵², preotul C. Dinescu «confe-

40. *Ibidem*, p. 424.

41. Monitorul Oficial, Nr. 208 — 18—30 sept., p. 5457.

42. *Ibidem*, Nr. 214 — 23 sept.—5 oct., p. 5596.43. *Ibidem*, Nr. 222 — 2—14 oct., p. 5723.

44. Monitorul Oficial, 1877, Nr. 121 — 31 mai—12 iunie, p. 3515.

45. *Ibidem*, Nr. 193 — 27 aug.—18 sept., p. 5233.46. *Ibidem*, Nr. 207 — 14—26 sept., p. 5441.47. *Ibidem*, Nr. 265 — 26 noiembrie—18 dec., p. 6661.48. *Ibidem*, Nr. 291 — 31 dec.—12 ian., p. 7548.49. *Ibidem*, Nr. 132 — 12—24 iunie, p. 3796.50. *Ibidem*, Nr. 254 — 12—24 noiembrie, p. 6428.51. *Ibidem*, Nr. 210 — 18—30 sept., p. 5523.52. *Ibidem*, Nr. 110 — 15—27 mai, p. 3254.

sorul Casei Centrale de educațiune corecțională pentru minorii din Reni, jud. Ismail, a oferit statului diurna sa de 40 lei pe lună cu începere de la 1 curent — noiembrie, — pînă la încheierea războiului⁵³, preotul Gh. Floru dă din salariul său de profesor de religie la gimnaziul Lazăr din București, cite 11,50 lei cu începere din luna septembrie și pînă la finele anului⁵⁴, preotul C. Păun, copist la cancelaria Mitropoliei Moldovei și Sucevei, cite 8,83 lei «pe lună... cu începere din trecuta lună septembrie pînă la terminarea războiului»⁵⁵; preotul Gh. Simionescu, învățătorul școlii de băieți din Comuna Țepu, plasa Nicorești, Jud. Tecuci «câte 5 lei de la 1 septembrie pînă la sfîrșitul războiului»⁵⁶, preotul C. Rădulescu, in-stitutor în Ocnele Mari «cite 10 lei pe lună începînd din luna septembrie și pînă la terminarea războiului»⁵⁷, preotul Ion Ionescu, îngrijitorul Bisericii Izvorenii din districtul Buzău, cite «10 lei pe lună, pînă la terminarea războiului și cu începere de la 1 iulie a.c.»⁵⁸, iar «Dl. Stamate Negoescu, întiiu cîntăreț al Bisericii Antim din București, oferă pentru raniții români cite 5 lei pe fiecare lună pînă la terminarea războiului»⁵⁹.

Alți preoți au contribuit cu mari sume de bani, fie cotă parte din salariu, fie donații de bani și obiecte. Sînt de amintit în acest sens, preotul David Climescu, învățător la Școala de gradul I din Moinești, Bacău, care dă «în folosul armatei, salariul său de 150 lei ce i se cuvine pe trimestrul I anul curent»⁶⁰, preotul George Georgescu profesor la gimnaziul Mihai cel Mare din București «care oferă din salariul său pe luna octombrie suma de 40 lei»⁶¹, sau un număr de 6 preoți din plasa Loviște și din plasa Argeș, contribuie primii cu «retribuția pe luna septembrie, iar cei din plasa Argeș cu sporul retribuțiunii lor pe aceeași lună»⁶².

Dintre cei care oferă sume mai mari de bani mai pot fi amintiți preotul N. Teodoreanu din Bacău, cu 35,25 lei⁶³, preotul I. Voiculescu din Craiova cu 20 lei⁶⁴, 6 preoți din jud. Dolj, fiecare cu suma de 25,50 lei⁶⁵, profesorii seminarului din Huși, cu suma de 342,90 lei⁶⁶, profesorii Seminarului Central din București cu 262 lei⁶⁷ și elevii aceluiași seminar cu suma de 749,50 lei⁶⁸.

Sute de preoți sînt întilniți oferind sume mai mici, în genere între 1—10 lei. De exemplu, 10 preoți din orașul Pitești⁶⁹, 3 preoți din plasa Nucșoara⁷⁰, 2 preoți din plasa Cotmeana⁷¹, 2 din plasa Novaci⁷², 2 din plasa Dimbovița⁷³, 2 din comuna Furculești, jud. Teleorman⁷⁴, 5 preoți din Rm. Vilcea⁷⁵. 2 din jud. Gorj⁷⁶, și mulți alții, întilniți în aproape toate

53. *Ibidem*, Nr. 136 — 17—29 iunie, p. 2887.

55. *Ibidem*, Nr. 230 — 12—24 oct., p. 5915.

57. *Ibidem*, Nr. 243 — 29 oct.—10 nov., p. 6155.

58. *Ibidem*, Nr. 219 — 29 sept.—11 oct., p. 5673.

59. *Ibidem*, Nr. 236 — 20 sept.—1 nov., p. 6009.

60. *Ibidem*, Nr. 164 — 22 iulie—3 aug., p. 4581.

62. *Ibidem*, Nr. 113 — 20 mai—1 iunie, p. 3339.

64. *Ibidem*, Nr. 199 — 3—15 sept., p. 5325.

66. *Ibidem*, Nr. 178 — 19—21 aug., p. 4971.

66. *Ibidem*, Nr. 254 — 12—24 nov., p. 6428.

69. *Ibidem*, Nr. 254 — 12—24 nov., p. 6429.

71. *Ibidem*, Nr. 213 — 28 sept.—4 oct., p. 5587.

72. *Ibidem*, Nr. 230 — 29 mai—10 iunie, p. 3509.

75. *Ibidem*, Nr. 233 — 16—28 oct., p. 6155.

54. *Ibidem*, Nr. 249 — 7—17 noiembrie, p. 6285.

56. *Ibidem*.

61. *Ibidem*, Nr. 249 — 5—17 nov., p. 6285

63. *Ibidem*, Nr. 288 — 25 dec.—6 ian., p. 7479.

65. *Ibidem*, Nr. 116 — 25 mai—6 iunie, p. 3402.

67. *Ibidem*, Nr. 192 — 26 aug.—7 sept., p. 5207.

70. *Ibidem*, Nr. 125 — 5—16 iunie, p. 3616.

73. *Ibidem*. 74. *Ibidem*, p. 3508.

76. *Ibidem*, Nr. 222— 2—14 oct., p. 5733.

comunele, incit se poate afirma că toți preoții din țară au contribuit cu bani și ajutoare.

Un aport deosebit l-au dus preoții și la strângerea de fonduri, prin colecte pe liste întocmite de ei, ale Crucii Roșii, sau apeluri adresate credincioșilor. Conducerea superioară bisericească a dat chiar dispoziție expresă în această privință. Astfel Mitropolitul Moldovei a dat «ordinele cuviincioase, tuturor protoiereilor a face îndată cunoscut preoților de pe la toate bisericile urbane cât și rurale de a primi cutii pentru donații la bisericile lor și încă a le recomanda enoriașilor pentru a veni fiecare cu ce poate în ajutorul soldaților români ce sînt pe cîmpul de luptă»⁷⁷. Aceleași dispoziții reies și dintr-o adresă a protoierei de Brăila, către primăria orașului, în care se spune despre îndatorirea pe care a primit-o protoiereul de la episcopul eparhiei, că «dacă va fi format vreun comitet care să adune ofrande în ajutorul răniților de război, să ceară de la acel comitet liste și să le dea preoților că să adune și dinșii ofrande; sau de vor fi liste de ale societății Crucii Roșii să ia de acele, iar de nu va fi nici unele să formeze însuși protopopul liste și să le dea pe la preoți, spre urmarea unei fapte eminentamente creștină, eminentamente națională». În continuare raportează că a format «24 de liste pe care le-a distribuit pe la preoții din oraș și că a și primit 22 de liste cu suma de 938,20 lei, plus alte obiecte»⁷⁸.

În București s-au făcut colecte de către preoții de la foarte multe biserici, avînd cunoștință în această privință de listele următorilor preoți: «arhiereul Teodorit Sinadan o listă pe care s-au strîns 25,50 lei din care el a dat 10 lei, preotul Gheorghe Florul de la biserica Krețulescu cu o listă însumînd 18 lei»⁷⁹, preotul Esarchu Gh. Ionescu cu 46 lei, preotul Ruse de la biserica Măgureanu 46 lei, preotul Ștefan Predescu Sachelarie 79,50 lei, preotul Ion Mihăilescu 27 lei..., duhovnicul Mihalache 38,50 lei, preotul Ghiță de la biserica Dobroteasa ofrande, preotul Ștefan Gheorghe de la biserica Lucaci 30 lei, și tot de aci preotul Grigore Alexandru 59 lei, preotul Petre de la biserica Apostoli, ofrande⁸⁰, preotul Cîntantin de la biserica Sirbi 65 lei, preotul D. Tănase de la biserica Olteni 58 lei, preotul D. Ioneanu de la biserica Spirea Veche, 93 lei, preotul Spiridon Bădescu de la biserica Curtea Veche 372 lei, preotul Ioan Constantinescu și duhovnicul Costache de la biserica Sf. Ilie 53 lei, preotul Vasile Constantinescu de la Biserica Oborul Nou 208,50 lei, preoții de la Sf. Gheorghe Nou 245,50 lei, preotul Emanoil Mirodat dela biserica Sf. Nicolae 33 lei, preotul Gheorghe Floru, profesor de la biserica Krețulescu, 38 lei, preotul Vasile Pop de la biserica Albă, Calea Mogoșoiaia 52 lei, preotul Constantin Nicolae de la biserica Prundu 107 lei, preotul Ioan Ecsarcu Teodorescu de la biserica Sfinții din Capitală 55 lei⁸¹, preotul Filip Flor, biserica Olari 15 lei, preotul Lazăr Nestor 43 lei, preotul Nicolae Sachelarie de la biserica Sf. Ecaterina 35 lei, preotul Ștefan Mateș, biserica Sf. Dumitru Nou 6,20 lei, preotul Ion Șenescu, biserica

77. Monitorul Oficial, 1877, Nr. 269 — 1—13 dec., p. 707.

78. D.R.L. — I. R., vol. III, p. 200—201.

79. *Ibidem*, vol. V., p. 199—200.

80. Monitorul Oficial, 1877, Nr. 252 — 12—24 nov., p. 6387.

81. *Ibidem*, Nr. 269 — 1—13 dec., p. 7067.

Precupeții Noi, 22 lei, preotul Iancu Cristescu 66 lei, preotul D. Mușelescu 25,70 lei și preotul Iancu Cristescu 10 lei ⁸².

Avem atestate liste încredințate preoților și în provincie, cum ar fi la Slănic, ale preoților : Costache Dumitrescu 14 lei, Ion Costeanu 21,60 lei, Teodor Referendaru 17,90 lei, și a preotului Dimitrie Dechofilat 29 lei ⁸³. În toată țara existau de altfel «Comitete de caritate ale preoților» cum este bunăoară cel întilnit în districtul Dolj ⁸⁴. Pe lângă sumele menționate toate listele mai cuprindeau și diferite ofrande în special obiecte de îmbrăcăminte.

Sumele încasate erau folosite în general pentru cumpărarea de arme, în care scop din 1868 se constituise un Comitet pe țară, dn care în 1876 făcea parte și preotul Grigore Musceleanu din București ⁸⁵, sau pentru formarea de ambulante.

În privința rolului pe care l-au avut apelurile preoților, este concludentă urmarea pe care a avut-o cuvîntarea protoiereului din Rm. Sărat cu ocazia doliului național din 8 septembrie 1877, care a spus printre altele : «cutez a apela... la toți în genere... și a zice : a sosit timpul cînd fiecare din noi să dăm și să dăm îndată. Să ne convingem, fraților, de lugubru doliu ce s-a întins astăzi peste patria și națiunea noastră română și pe lângă părăsirea luxului, petrecerilor și gesturilor de tot felul, să vină cu toți în greaua situațiune de astăzi, a contribui cu cel din urmă ban de prisos în ajutorul bravilor oșteni care se luptă vărsîndu-și sîngele pe pămînt străin, pentru noi și țara română, să ne gîndim că floarea junimii noastre, parte a căzut... parte suferă... și nu numai să ne întrebăm dacă au cu ce să-și lege rănile, sau dacă au vreun așternut pe care să-i întindă, vreun aliment care să le întremeze puterile secate. Să ne gîndim în fine că un popor care abandonă pe ai săi în asemenea momente, gemetele și suspinele celor abandonați sînt cele mai teribile blesteme pentru dînsul. Să dăm dară, fraților, să dăm îndată, iar morților să zicem : Dumnezeu să-i ierte» ⁸⁶.

La acest apel, entuziasmul a fost la culme încît pînă la ora 16 s-au primit la prefectură 132 flanele și 84 perechi ciorapi, iar un comitet de doamne a adunat 740 lei ; Consiliul Județean a exprimat dorința de a da pentru cumpărături de arme 20.000 lei, iar D. Nicolae Iorca, în numele fiului său Grigore N. Iorca a oferit 1.200 lei pentru cumpărarea de puști. Cetățenii din Rîmnic au decis a se întruni a doua zi în comitete de ajutor pentru armată ⁸⁷.

Asemenea apeluri mișcătoare și cu rezultate asemănătoare vor fi fost multe în țară, încît pe lângă donațiile personale, preoții și-au adus o contribuție de seamă și pe această cale.

Alte apeluri aveau și alt caracter, cum ar fi cel al diaconului Ștefan Cășinescu din București, prin care cerea preoților să îndemne pe cei rămași acasă «să poarte sarcinile unul pentru altul... și mai cu seamă celor ce luptau pentru țară» ⁸⁸. Acest apel era în spiritul propunerii făcute

82. *Ibidem*, Nr. 203 — 8—20 sept., p. 5388—90.

83. *Ibidem*, Nr. 205 — 11—23 sept., p. 5420—21.

84. *Ibidem*, Nr. 263 — 24 nov.—56 dec., p. 6604.

85. *Ibidem*, Nr. 193 — 27 aug.—8 sept., p. 5233.

86. *Ibidem*, p. 5548.

87. Monitorul Oficial 1877, Nr. 207 — 14—26 sept., p. 5441.

88. *Ibidem*, Nr. 207, — 14—26 sept., p. 5442.

în Parlament de generalul I. Em. Florescu, de a se obliga primăriile «să ia măsuri spre a se transporta de pe câmp produsele rezerviștilor ce s-au chemat sub arme»⁸⁹, și a dispozițiilor administrative date de guvern în acest sens⁹⁰.

Pe lângă aportul și contribuția adusă prin formele menționate mai sus, mai întâlnim și unele dări în natură sau ofrande, cum ar fi: P. S. Episcop Isaia, împreună cu alte persoane din Roman «dau 6 cai și o iapă»⁹¹, preoții Nicolae Teodoreanu⁹² și Iconim I. Virea din Jud. Tutova⁹³, oferă pentru armată câte un cal, preotul V. Platon, din comuna Poiana Iurasa, districtul Roman dă «un cal soldatului Marchizan Giurgiu»⁹⁴ sau preotul P. Dumitru, din comuna Jariscia, districtul Putna, care dă «un cal călărașului Ciubotariu Vasile»⁹⁵. Se întâlnesc foarte multe nume de preoți care mai oferă pentru armată vite, porci și oi. Menționăm câțiva: preotul Petre Poderianu, jud. Mehedinți, o vită⁹⁶, preotul G. Mihăiescu din plasa Topologul o vacă⁹⁷, preotul Mihai din plasa Loviște, o oaie⁹⁸, preotul Neacșu din plasa Oltul 2 berbeci⁹⁹, preotul N. Arvatescu din Igiroasa, jud. Mehedinți, 2 berbeci și 100 oca de porumb¹⁰⁰, preotul Dumitru Filipescu comuna Borzești, 80 oca brânză¹⁰¹, și preotul N. Gomoii, din Vinjul Mare, districtul Mehedinți, «1 rîmător, vîndut de poliția orașului Severin pentru suma de lei 5»¹⁰².

Față de nevoile de îmbrăcăminte ale armatei, mulți preoți oferă obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte cum ar fi sumane, haine, cămăși, indispensabile, ciorapi, ghete etc.

Contribuții deosebite au adus la susținerea războiului și epitropiile unor biserici, dintre care am găsit menționată biserica Slobozia din București, ai cărei epitropi hotărăsc să dea «1200 lei, din fondul bisericii, pentru arme»¹⁰³.

Importantă este și contribuția minăstirilor și a călugărilor, la care s-a apelat de asemenea de autoritatea supremă bisericească, dovadă chemarea Mitropolitului Iosif Naniescu, în care vorbind despre greutatea prin care trece țara, spunea printre altele că «clerul în general și mai ales partea monahică a cărei viață este consacrată pentru lucrarea faptelor bune ce le învață și poruncește Sf. noastră religie creștină, are datoria a da exemplu nu numai cu cuvîntul, dar și cu fapta. Astfel, atît monahii cît și monahiile ce sînt în putere de a lupta cu ostenele, să meargă în mijlocul ostașilor patriei, ce se luptă cu armele și cad răniți, a le îndulci suferințele și durerile ranelor prin serviciul ce se face la ambulanțe»¹⁰⁴. La acest apel s-a răspuns cu toată însuflețirea de către cei cărora le fusese adresat, atît prin contribuții bănești și ofrande, cît și în cadrul serviciului sanitar.

Sînt cunoscute multe din donațiile făcute de minăstiri și monahi. Astfel, Episcopul Buzăului înaintează Ministerului de Război suma de 429,65

89. B.O.R., III, 1876-1877, p. 502.

90. D.R.I. - I.R., vol. I, part. a II-a, p. 427.

91. *Ibidem*, p. 439.

92. Monitorul Oficial, Nr. 220 - 20 sept.-12 oct., p. 5691.

93. *Ibidem*, Nr. 99 - 1-13 mai, p. 2910.

94. *Ibidem*, Nr. 124 - 3-15 mai, p. 3594.

95. *Ibidem*, Nr. 179 - 10-22 aug., p. 4984.

96. *Ibidem*, Nr. 246 - 2-14 noiembrie, p. 6223.

97. *Ibidem*, Nr. 142 - 24 iunie-6 iulie, p. 4050.

98. *Ibidem*, Nr. 132 - 12-24 iunie, p. 3749.

99. *Ibidem*.

100. *Ibidem*, Nr. 124 - 3-15 mai, p. 3595.

101. *Ibidem*, Nr. 207 - 14-26 sept., p. 5447.

102. *Ibidem*, Nr. 291 - 31 dec.-12 ian., p. 7548.

103. D.R.I. - R.I., vol. VI, p. 319.

104. «B.O.R.», anul III, an. 1876-1878, p. 540.

lei și numeroase obiecte ca : bandaje, cămăși, cearceafuri, pinză, prosoape, șervete, ciorapi, linguri de lemn, solnițe de lemn, provenite de la Minăstirile : Ciolanul, Rătești, Rogozul, Poiana Mărului, Găvanele și Coțești, din acea eparhie¹⁰⁵. Călugărițele din Minăstirea Agapia oferă 400 lei «în folosul armatei»¹⁰⁶, iar 122 de monahi de la Minăstirile Neamț și Secu «suma de 192 lei și numeroase obiecte»¹⁰⁷. Superiorii unor minăstiri oferă nominal bani și ajutoare. «Sfinția Sa Arhimandritul Nectarie Apostoliu, superiorul Minăstirii Slatina, a oferit 2 boi»¹⁰⁸, părintele Paisse de la Stănișoara, 15 lei¹⁰⁹, Agafton Turnianul 6 lei, iar Arhimandritul Cesarie Arnoteanu, 4 lei¹¹⁰. De la Minăstirea Sinaia, starețul Pantelimon și ieromonahul Neofit, dau câte 5 lei pe o listă a Crucii Roșii, iar alți 12 monahi câte 1 leu sau doi¹¹¹. De la Minăstirea Hurezi, se cunoaște numărul a 26 de maici, care au donat diferite obiecte de lenjerie în special¹¹², iar unele «călugărițe ale schitului din Nămăești¹¹³ sînt menționate făcînd donații asemănătoare împreună cu femeile din acea comună. Donații mai substanțiale au mai făcut Arhimandritul Dionisie Așinoșanu, care dă 40 lei¹¹⁴ și stareța de la Minăstirea Sarmurcășești, Eufrosina Ioan Heliade Rădulescu, fiica scriitorului, care împreună cu surorile ei Virgilia și Sofia, oferă «300 lei Crucii Roșii și 200 lei Oficiului Independența»¹¹⁵.

În serviciul Crucii Roșii întîlnim călugări și călugărițe de la Minăstirile : Cernica, Căldărușani, Țigănești și Pasărea care au răspuns imediat apelului adresat de Vicarul Mitropoliei la începutul războiului. Se și reglementează de altfel atribuțiile lor în cadrul, spitalelor, bunăoară la Spitalul Filantropia din București, călugărițele avînd atribuția de îngrijire a «bolnavilor cum și pentru prepararea pansamentelor și manipularea bandajelor»¹¹⁶, iar călugării, «să ajute la transportarea răniților»¹¹⁷. Aceleași officii le făceau pe lîngă spitalul Independența din Craiova, călugări și călugărițe de la minăstirile din Oltenia : Hurezi, Tismana, Dintr-un Lemn, Bistrița și Lainici. În Moldova, Mitropolitul cerea să se «reglementeze convenabil serviciile călugărițelor»¹¹⁸, în spitale, în urma cărei reglementări, întîlnim la spitalele din Iași, Galați și Bîrlad, mai multe călugărițe. În total din minăstiri au mers pentru serviciul de brancardieri, «peste 200 de călugări, iar pentru cel de infirmiere aproape 100 de călugărițe»¹¹⁹. Unele minăstiri au avut și alte rosturi cum este cazul cu schitul Brebu din jud. Prahova unde au fost evacuați elevii din Orfelinatul Ospiciului Sf. Pantelimon¹²⁰.

105. Monitorul Oficial 1877, Nr. 196, p. 5272.

106. *Ibidem*, Nr. 271 — 3-15 dec., p. 7105.

107. D.R.I. — R.I., vol. VII, p. 701.

108. Monitorul Oficial 1877, Nr. 151 — 6-18 iulic, p. 4275.

109. Monitorul Oficial 1877, Nr. 125 — 4-16 iunie, p. 3617.

110. *Ibidem*, Nr. 162 — 19-31 iulie, p. 4527.111. *Ibidem*, Nr. 189, 22 iulie-3 august, p. 5076.112. *Ibidem*, Nr. 273 — 8-20 dec., p. 7174.113. *Ibidem*, Nr. 240 — 18-30 sept., p. 5526.114. *Ibidem*, Nr. 137 — 18-31 iunie, p. 3911.115. *Ibidem*, Nr. 235 — 19-30 oct., p. 5992.116. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 609.117. *Ibidem*, p. 610.

118. D.R.I. — I.R., vol. VII, p. 208.

119. *Istoria Bisericii Române*, Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă, București, 1957, vol.

II, p. 528.

120. D.R.I. — I.R., vol. III, p. 86.

Lupta României pentru independență a fost susținută și de românii din Transilvania, impresionantă fiind și contribuția clerului de aci. Mitropolitul de la Sibiu, Miron Romanul oferă pentru ajutorul armatei române prin Crucea Roșie, 414 lei, iar vicarul său Nicolae Popeea, viitor episcop de Caransebeș și membru al Academiei Române 240 lei¹²¹. Din ținutul Lăpușului cunoaștem pe nume 13 preoți care fac donații cu sume destul de mari¹²², iar din Bucovina cunoaștem de asemenea numele unor preoți donatori¹²³. La fel, cunoaștem donatori și din Banat¹²⁴.

Dacă în marele efort și entuziasm național pentru susținerea materială a războiului de independență s-a reușit a se strînge prin subscripție voluntară suma de 1.639.798,52 lei, se poate constata că la aceasta o contribuție deosebită și-a adus și Biserica Ortodoxă Română, fie prin donații particulare ale clerului, fie prin listele de subscripții făcute de ei.

Clerului ortodox i-au mai revenit sarcini social-umanitare și după război, cînd reglementîndu-se situația văduvelor și a orfanilor, actele doveditoare a acestei situații urmau a fi subsemnate și de către preoți¹²⁵.

Recunoașterea aportului însemnat pe care Biserica Ortodoxă Română și Clerul ortodox l-a avut în susținerea materială și morală a războiului, o constituie acordarea unor înalte distincții unor reprezentanți ai Bisericii. Astfel, Mitropolitului Primat și Mitropolitului Moldovei li s-a acordat Marea Cruce a Ordinului Steaua României¹²⁶. Episcopului Melchisedec al Dunării de Jos, Crucea de Mare Ofițer, iar Episcopilor Atanasie al Rîmnicului și Noul Severin, Inocențiu al Buzăului, Ghenadie al Argeșului, Isaia al Romanului, Iosif al Hușilor și Arhiepiscopului Neofit Scriban, Crucea de Comandor al aceluiași Ordin. Arhimandritului Timotei, starețul Mînăstirii Neamț, i s-a acordat Crucea de Ofițer, iar părintelui Veniamin Cătulescu și iconomului Matcașu, rectorul seminarului din Roman, Crucea de Cavaler¹²⁷. Tot cu Crucea de Cavaler al Ordinului Steaua României a fost decorat și iconomul Ioan Severin¹²⁸, președintele comiteului spitalului înființat în Galați cu ocazia nevoilor impuse de război.

Sfîrșitul victorios al războiului și memoria ostașilor căzuți pe front au fost amintite la 18 februarie 1878 printr-un serviciu solemn în București, organizat de Mitropolitul Primat, într-un cadru deosebit de impresionant. Toți preoții din Bucuroști adunați în Piața Sf. Gheorghe Nou, au plecat în procesiune pe jos pînă la cimitirul Bellu în sunetele clopotelor și ale corurilor bisericilor. În capela de la cimitirul Bellu a slujit Mitropolitul Primat cu un mare sobor, după care a trecut pe la mormintele soldaților, înmormîntați în acel cimitir, făcînd ceremoniile de rigoare¹²⁹.

121. Monitorul Oficial 1877, Nr. 142 — 24 iunie—6 iulie, p. 4050.

122. *Idem*, Nr. 219 — 29 sept.—11 oct., p. 5684.

123. *Ibidem*, Nr. 224 — 5—17 oct., p. 5765.

124. *Ibidem*, Nr. 219 — 29 sept.—11 oct., p. 5648.

125. Monitorul Oficial, an. 1878, nr. 15—20 ianuarie.

126. *Ibidem*, Nr. 6, 10—22 ian., p. 107.

127. *Ibidem*, Nr. 1 — 1—13 ian., p. 1—2.

128. *Ibidem*, Nr. 26 — 3—15 februarie, p. 610.

129. *Ibidem*, Nr. 37, 16—28 febr., p. 938.

Față de perspectiva de recunoaștere de către Marile Puteri a actului de la 9 mai, consfințit cu victoria în război, Biserica Ortodoxă Română, manifesta aceeași grijă ca și toți ceilalți factori interesați. În acest scop Mitropolitul Primat adresându-se țarului Alexandru la întoarcerea acestuia spre patrie, îi spunea printre altele că să facă «să se audă la viitoarea pace puternicul glas de sprijin... pentru independența României»¹³⁰.

La Congresul de la Berlin din 1878, independența României a fost după cum se știe recunoscută, iar după cum s-a văzut, la aceasta și-a adus contribuția din plin și Biserica Ortodoxă Română.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, evidențiind rolul Bisericii Ortodoxe Române de-a-lungul istoriei, spunea în cuvîntarea din 12 mai 1967, cu ocazia vizitei D-lui președinte Nicolae Ceaușescu la Mănăstirea Dealu, că Biserica Ortodoxă Română «este o biserică națională și și-a împletit activitatea sa de cultivare a sentimentului religios cu cea a sentimentului național.

Fie în vremea de pace a poporului, fie în vremea de război, ea a fost în mijlocul poporului român.

Biserica a cultivat și preaslăvit nu numai actele de virtute morală ale credincioșilor lui în apărarea țării și a credinței.

Biserica Ortodoxă Română și-a însușit idealul poporului nostru și a fost alături de conducătorii lui în toate marile interese și străduințe pentru binele și drepturile poporului»¹³¹.

Astăzi Biserica Ortodoxă Română, sărbătorind alături de întreg poporul împlinirea a 100 de ani de la proclamarea independenței naționale, sărbătorește totodată împlinirile evului contemporan, simțindu-se integrată și de această dată în marea operă de făurirea unei Români fericite.

Prof. NICU OCTAVIAN

130. «Biserica Ortodoxă Română», anul LXXXV, p. 519.

131. Monitorul Oficial, nr. 273 — 8-20 dec., p. 7155.

INDEPENDENȚA

— COTRIBUȚIE A GENERAȚIILOR TRECUTE ȘI PREZENTE — A ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN

În tot lungul istoriei noastre poporul român a suspinat, a sîngerat, în lupta împotriva dușmanilor cu gîndul la acest mare dor : *neatîrnarea*.

Strămoșul Decebal, «ce-a frînt popoare multe de jos și de pe cal», «într-o țară mică, dar cu un dor mare» s-a împotrivit colosului, reprezentat de imperiul roman, cel mai mare și cel mai bine organizat stat din lumea antică. Și totuși Decebal a ținut fruntea sus, cu tăria-i caracteristică «știind să-și aleagă timpul cînd să năvălească asupra dușmanului, tot așa de potrivit ca și momentul, cînd să bată în retragere, era dibaci a întinde curse, viteaz la luptă, știind să se folosească înțelept de biruință și să iasă bine dintr-o înfrîngere ; pentru aceste însușiri — Cassius Dio — spune el a fost mult timp pentru romani un potrivnic de temut».

Flacăra neatîrnării a fost purtată după dramatica înfrîngere a lui Decebal, de dacii liberi din ținuturile neocupate de romani și prin revoltele interne după moartea lui Traian 117 e.n., și în timpul lui Hadrian. O puternică tendință de supraviețuire a dacilor s-a văzut în voința neînduplecată de a-și asimila cultura, civilizația și limba rimanilor : Istoria patriei ne stă martoră a cristalizării acestei idei ; din daci și romanii — coloniizați aici — s-a născut popor nou daco-romanii, cu individualitate nouă, bineconturată.

Primul mare erou al neamului nostru, pomenit în documente străine — cronica notarului anonim al regelui ungar Bela din sec. XII — este Gelu — care «bonitatem terrae Ultransilvane, ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat — el se împotrivește ungarilor conduși de Tuhutum în două locuri, mai întii la porțile mezșdene, apoi la riul Almaș. Coșbuc în ipera sa «Moartea lui Gelu» — a evocat chipul acestui mare român, care a luptat pentru independența țării sale cu nouă sute și ceva de ani (în sec. IX) înaintea ultimei și decisivei epopei de la Plevna, Rahova și Smîrdan.

Gelu, Glad și Menumurut au fost învinși, dar peste veacuri chipurile și faptele lor au fost un simbol pentru rezistența românilor împotriva crotopitorilor străini.

Românii, din toate ținuturile românești — Transilvania, Țara Românească și Moldova nu s-au împăcat niciodată cu stăpînirea sau dependența străină, ci mereu au căutat să-și realizeze gîndul independenței.

Încercarea lui Litovoi la 1277 are o soartă asemănătoare cu a lui Gelu. Ungurii își mențin suveranitatea și unele stăpîniri — Banatul de Severin și orașul Cîmpulung în Țara Românească. Regele maghiar Carol Robert voia să pună la sud de Carpați un reprezentant al său. Aici însă

se constituiesc din vechile voievodate statul Țara Românească cu puterea și priceperea voievozilor de la Argeș (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, București, 1975, p. 266).

În confruntarea, nedorită de domnul muntean — care ar fi voit să înapoieze regelui ungar Banatul de Severin și să-i dea și o sumă de 7000 mărci de argint — soarta armelor este de partea lui Basarab, întemeietorul, fiul lui Tihomir. Regele maghiar imprudent și rău sfătuit de ai săi, pătrunde în Țara Românească — Basarab la propunerile de pace, caută să-l prevină că dacă va mai înainta «înăuntrul țării primejdia nicicum nu o va mai putea înlătura». Regele n-a ascultat și se știe rezultatul: armata ungară a fost nimicită la Posada între 9—12 Nov. 1930; regele a scăpat cu fuga, schimbând hainele cu un nobil care a fost ucis de români. *Cronica pictată* de la Viena descrie dezastrul armatei maghiare în care și-au pierdut viața «tineri și bătrâni, principii și nobili, fără deosebire». Biruința de la Posada-Loviște din ținutul Argeșului a însemnat *independența țării Românești*, Basarab devenind domnitor de sine stătător. Era prima mare și sigură afirmare a independenței românilor în fața lumii inconjurătoare.

În Moldova la 1359, apare din Cuhnea-Marămureșului, voievodul Bogdan «*infidel notoriu*» al regelui maghiar Ludovic, pentru că între 1345—1355 — nu voise să se mai supună regelui, vine cu rude și oșteni în Moldova și înlătură pe Balc — care domnea în această țară în numele regelui ungar — și întemeiază statul al doilea independent *Moldova* — cu toate încercările neizbutite ale regelui maghiar între 1360—1365 — să restabilească situația. Erau două state românești, care și-au câștigat independența prin lupte și jertfe și care se vor strădui timp de cinci secole și jumătate să și-o mențină în fața unor imperii acaparatoare în Sud, în Vest și Est.

Cu ocazia unei asemenea aniversări a o sută de ani de la războiul de independență de la 1877, pe lângă eroii neamului românesc amintiți pînă acum, nu se poate să nu pomenim pe cei care au aruncat o lumină nestinsă, au strălucit peste veacuri ținînd sus stindardul neamului românesc între națiunile lumii.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea și primele două decenii ale secolului al XV-lea, se ridică un munte de rezistență înaintea tăvălugului otoman, marea figură a lui Mircea cel Bătrîn, învingătorul de la Rovine: «Singur stăpînitorul Io Mircea, mare voevod și domn, cu mila lui Dumnezeu, stăpînind toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătarești și herțeg (duce) al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amîndouă părțile peste Podunavia (Dunărea) încă și pînă la Marea cea mare (Marea Neagră) și singur stăpînitor cetății Distor (Silistra)». «Cel mai viteaz între principii creștini» și mare diplomat în relațiile cu ungurii, polonii și turcii.

În secolul al XV-lea, românii se ridică în ochii Europei ca mari și neîntrecuți luptători pentru păstrarea ființei statelor, neatîrnare și libertate.

Ioan de Hunedoara reușește să învingă la Belgrad în 1456 pe cuceritorul Constantinopolului, Mahomed al II-lea, Vlad Țepeș, ucenic al lui

Ioan în meseria armelor, bagă frică în toți turcii de pe malul drept al Dunării și are uluitorul curaj să pătrundă noaptea în tabăra sultanului, venit cu oaste în Țara Românească, și să provoace mare derută în dușmanii creștinătății. Ajutat de Vlad Tepeș, se ridică în Moldova dintre Carpați și Nistru, «atletul creștinătății —, fiul lui Bogdan al II-lea, ucisul mișelește de la Răușeni, Ștefan cel Mare, care timp de aproape o jumătate de veac, va face să răsunе de la Constantinopol și pînă la Roma și Veneția, de la Budapesta și Varșovia pînă în depărtatele ținuturi tătarști numele Moldovei și al slăvitului ei domnitor. De la Vaslui (1475) și Valea Albă, din București și pînă în Codrul Cosminului (unde i-a simțit prezența Craiul Ioan Albert, de la Baia pînă la Chilia și Lipniți, vrășmașii Moldovei s-au înspăimîntat de figura marelui ei paznic și a vitejilor lui răzeși și ciobani (vrînceni).

În secolul al XVI-lea, eroi ai independenței, iubitori de neam și glie, sunt Radu de la Afumați, care timp de 7 ani, în douăzeci de lupte cu turcii, prin legendara lui vitejie și cu o voință de fier, reușește să impiedice pe Mahmet-Mihailoglu, beg de Nicopole să transforme Țara Românească în pašalic, cum erau toate țările de la sud de Dunăre.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea trecînd peste Petru Rareș, mare și viteaz domn al Moldovei, demn de slăvitul său părinte, se înalță în scaunul lui Ștefan, Ioan Vodă cel Viteaz (1571—1574), domn iubitor de țară, înțelegător al poporului, care înspăimîntă pe turci prin iscusința sa în bătălie și nu este învins decît datorită trădării.

Secolul acesta al XVI-lea îl încheie figura eroică a marelui Mihai, speranța creștinilor din întreaga peninsulă Balcanică, domnitorul român care învinge pe turci la Călugăreni, pe Andrei Batori la Șelimbăr și pe Sigismund la Gorăslău; strălucește în bezna veacurilor de frămîntări, chinuri și biruință pentru independență, prin marele act la unirii tuturor țărilor române (1600), scurt popas dar pilduitoare lecție și preambul pentru viitorime — gînd împlinit după «pohta» sa' la 318 ani distanță, 1 decembrie 1918.

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, Constantin Brâncoveanu în Țara Românească și Dimitrie Cantemir în Moldova reprezintă rezistența și lupta pentru scăparea de sub suveranitatea turcească și dorul de libertate al creștinătății.

În prima jumătate din secolul al XIX-lea în dese confruntări dintre marele imperiu al Rusiei și Poarta otomană, participă diverși boieri români. «Izbucnirea și succesele revoluției franceze (1789) au modificat radical raporturile internaționale. Ideile de libertate socială și națională au contribuit la intensificarea luptei popoarelor dunărene și balcanice: români, sîrbi, greci, bulgari. La 1791, boierimea munteană a cerut într-un memoriu puterilor întrunite, independența țării. Alte memorii au fost adresate timp de două decenii, Franței, Austriei și Rusiei.

Revoluția lui Tudor din Vladimiri și evenimentele, care au dus la unire și domnia lui Cuza au creat premisele obiective pentru apropiata realizare a năzuinței de veacuri a tuturor românilor de pretutindeni, *neatîrnarea*.

La 1875—1876, s-a intensificat mișcarea de eliberare națională a popoarelor din Balcani, au izbucnit puternice răscoale în Bosnia, Herțegovina și Bulgaria; grupuri de revoluționari bulgari, organizați pe teritoriul țării noastre au trecut Dunărea; Serbia și Muntenegru, înconjurate de Rusia încep războiul contra Porții otomane. România se organizează spre o alianță cu Rusia prin tratatul de la 4 aprilie 1877 de la Livadia. Rusia declară război Turciei și armata rusă trece spre Balcani prin țara noastră.

La 9 Mai 1877, *Adunarea deputaților a României proclamă independența* de stat a țării. Kogălniceanu — ministrul de externe al României declara în acea zi: «suntem independenți, suntem națiune de sine stătătoare; suntem o națiune liberă și independentă.

Armata română avea un efectiv de 58.700 de oameni și era gata de a interveni. Rușii trecuseră Dunărea pe la Măcin și Zimnicea în iunie 1877 — înaintaseră către Balcanii Centrali, dar sînt oprîți, atunci fac apel la armata română. «Dorința cea mai vie, scria ziarul «Românul» în 14 mai — este a vedea armata noastră trecînd Dunărea și mergînd să contribuiască la nimicirea unei dominațiuni, devenită odioasă lumii întregi. Voim ca românii să-și datorească lor înșile independența absolută a patriei, o dorim pentru că credem că ea va contribui la mărirea și ridicarea patriei». Iată prilejul cel mai potrivit a relua firul cu izbînzile marilor lor înaintași. La Grivița, Rahova și Plevna, sufletele ostașilor români s-au unit în duh cu ale eroilor lui Mircea, Ștefan și Mihai și au reușit să învingă îndrîjlitul dușman de veacuri. În dimineața zilei de 28 Nov. 1877, trupele turcești din Plevna s-au predat colonelului român Mihail Cerchez, adresîndu-i cuvintele: «Capitulez cu armata mea (40.000 de oameni), predîndu-mă în minile junei și bravei armate române».

Era încheierea obiectivă a unui proces, care dura și creștea în intensitate de veacuri. Miile de dorobanți, conduși de bravii lor comandanți căpitanul Valter Mărăcineanu, maiorul Gheorghe Sonțu și alții, căzuți aici, au retrezit slava străbună a strămoșilor lor. Poporul de acasă a fost în-suflețit de o înaltă conștiință patriotică, masele sătești și orașenești au dat dovadă de un deosebit spirit de sacrificiu în sprijinirea trupelor de pe front. Mulți țărani, muncitori, meseriași intelectuali au cerut să fie primiți ca voluntari în armată (*Istoria României* — Editura pedagogică, București, 1975, p. 224), prin sacrificii imense, umane și materiale, prin dăruirea totală pe front și spatele frontului, masele țărănești au dus greul războiului. Continuînd tradițiile luminoase ale cărturarilor patrioți, mii de învățători, profesori, medici, preoți au plecat voluntari pe front sau au oferit o parte din salariile lor pe toată durata operațiunilor militare, pentru întreținerea armatei. Războiul pentru libertatea patriei a avut un puternic ecou în toate provinciile românești. Ziarele române din Transilvania exprimau solidaritatea cu lupta pentru independență națională.

După exemplul patrioților din vechea Românie, în provinciile aflate sub stăpînire străină s-au constituit numeroase comitete pentru a veni în sprijinul ostașilor români.

Înfruntînd persecuțiile autorităților austro-ungare, transilvăneni, bănățeni și bucovineni, au trecut clandestin granița pentru a se alătura

luptei fraților lor. Înrolarea voluntarilor din provinciile aflate sub ocupație străină, ajutorul material dat armatei române avea semnificația adică a luptei comune pentru *grăbirea înfăptuirii idealului unității de stat național*.

Lumea întreagă a auzit de vitejia ostașilor români, a căror bravură, unită cu a patrioților bulgari a contribuit la eliberarea Bulgariei. Monumentele de la Plevna și Grivița, ridicate în memoria ostașilor români pe pământul Bulgariei sunt un simbol al prieteniei frățești dintre cele două popoare. În Congresul de la Berlin de la 1878 — marile puteri au confirmat actul săvârșit de poporul român la *9 mai 1877*.

La mărețul edificiu al independenței României au contribuit vitejii strămoși ai neamului și generațiile contemporane marelui act ; s-ar putea spune că energiile trecute prin sîngele înaintașilor, prin flacăra sfintelor nădejdi, s-au transmis nepoților, care le-au revifiat au unit la jertfa lor, și s-a născut România modernă, scumpa noastră patrie, mamă bună a tuturor fiilor ei.

Independența politică dobîndită în 1877, și desăvîrșirea statului național unitar român la 1 decembrie 1918, au fost încununate de marele act de la 23 august 1944. Astăzi Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu înflăcăratul apărător al principiilor independenței, suveranității, neamestecului în treburile interne ale țărilor și popoarelor, este susținătorul unei politici de pace și colaborare în Europa și în întreaga lume, susținătorul unei noi ordine economice în lume, care are ca revers independența reală a tuturor popoarelor mari și mici.

Pr. Prof. ION C. CONSTANTINESCU

PEREGRINĂRILE UNUI MONAH ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1877...

Spre sfârșitul lunii mai în anul 1877, la cancelaria episcopiei din Rîmnicu Vilcea se înregistra petiția depusă de *monahul Gherontie*, pe care vremurile îl aduseseră aici, *de la sfînta mănăstire Cocoș din Dobrogea*. Ruga cu smerenie și cu toată cuviința să i se aprobe a îndeplini o modestă funcție la catedrala episcopiei din Rîmnicu ¹.

Ce împrejurări îl aduseseră pe monahul Gherontie pînă aici? Cum ajunsese el, din locuri atît de îndepărtate, tocmai în ținutul Vilcii? Și de ce oare aici, și nu în altă parte?

Împrejurările erau cele din zbuciumata primăvară a anului 1877, erau ale țării întregi, dar unele dintre ele își puneau o grea pecete pe viața locuitorilor, mai ales a celor din vecinătatea Dunării și cu atît mai mult pe viața celor aflați necontenit sub directa amenințare a turcilor.

*

Monahul Gherontie, cu metania la mînăstirea Cocoș (fig. 4), era originar din Săcel ținutul Sibiului, născut în anul 1850, «din părinți ortodocși» ². Își petrecuse copilăria în casa părintească, era crescut în frica lui Dumnezeu și cea mai de seamă învățătură pe care o primise a fost cea a vieții în cinste, muncă și bună-cuviință.

În vara anului 1866 el împlinise șaisprezece ani. Era cioban la oi, cunoștea toată rînduiala turmelor, știa cum se chivernisește o stîină, într-un cîvînt putea munci spre a-și cîștiga pîinea cea de toate zilele. Astfel, către toamnă, împreună cu niște oieri de pe la ei și cu alți cîțiva copilandri de seama lui, au pornit cu turmele către Țara Românească. Au tot coborît pe drumul de pe valea Oltului. Au făcut un popas mai îndelung în preajma sfîntelor mînăstiri care împodobesc munții Cozia și mai în vale de Călimănești spre Rîmnicu Vilcii. După o vreme au pornit mai departe, spre Dunăre. Apoi tot mai departe spre răsărit, el fiind «cu aceeași misiune»... ³. Avea stăpîn la oi pe Ioan Dancu, tot din Transilvania — adică era din același Săcel al Sibiului.

1. Cererea prin care monahul Gherontie de la Mînăstirea Cocoș «ținutul Turciei» (nordul Dobrogei) solicita în 27 mai 1877 să fie numit paracletier la catedrala episcopală din Rîmnicu Vilcea se găsește în Arhiva Generală a Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, *Dosar. 14/1877 p. 77*. Era înregistrată cu numărul 624 din 1877 în «Jurnalul pentru hîrțile intrate în cancelaria Episcopiei Rîmnicul-Noul Severin pe anul 1877». Copia cererii, înaintată cu ordinul 840 din același an, se află în Arhiva Mînăstirii Tismana, *Corespondență din anul 1877, Dosar 1, f. 25 recto și verso*.

2. *Idem*. În cererea sa, monahul Gherontie menționa și principalele date ale autobiografiei, pentru edificarea mai exactă a înaltei conduceri a eparhiei asupra persoanei sale.

3. *Idem*. Insistînd asupra originii sale — dintr-un «ținut» apropiat de Vilcea — smeritul monah Gherontie aducea o motivare obiectivă și o explicație plauzibilă cu privire la rostul prezenței sale aici, în «ținutul» Vilcii.

Stăpînul turmei îndrăgise pe acest băiețandru cu ochi limpezi, harnic și dezghețat, care își îndeplinea cu mare vrednicie treburile lui. De aceea îi lăuda priceperea, sîrguința, cuminența și își puna în el toată nădejdea.

Numai că acest fecior supus și destoinic, neobosit la toate cîte i se rînduia să le facă, avea adesea niște gînduri ale lui — pe care le cam aflase și stăpînul.

*

...Trecuseră aproape cinci ani de cînd Gheorghe din Săcelul Sibiu-lui plecase de la vatra părintească.

Atunci cînd porniseră ei luînd drumul turmelor pe valea Oltului în jos, au poposit și lingă schitul *Turnu* «de sub muntele cel mare al Coziei» (fig. 8) — într-o privelishte de rai. Gheorghe mergea întia oară acolo. A căutat pe rudă a sa, monah, și a petrecut la el un scurt timp pe care nu l-a putut uita. A văzut cum se trăia acolo, a mai dat și mîna de ajutor la treburile obștei și, cu tinerețea lui curată, a îndrăgit viața de nevoiță cu care se îndeletniceau părinții călugări. Moșul său îl trimisese și la *Cozia*, apoi mersese cu el într-un loc mai depărtat și ferit de lume, la sfîntul schit *Frăsinei* (fig. 9) și pe urmă la *Stînișoara* (fig. 10). De atunci îi încolțise în minte gîndul de a urma viața monahi-cească. Gîndul acesta l-a spus în taină moșului său, monahul de la Turnu, care i-a dat atunci făgăduială că va vorbi el cu părinții băiatului și nu încape îndoială, va căpăta învoirea lor. Dar toate la vreme.

El pornise de acasă fiind dat în seama oierilor. Ascultător cum era, a plecat mai departe cu turmele la bălțile Dunării și apoi spre Moldova, în sus.

Se scurseseră anii... El împlinea douăzeci și unu.

Trecuseră cîteva toamne și primăveri, ierni lungi și aspre, veri fierbinți... Gîndul și dorul îl purtau adesea spre casa părintească din Săcel, și parcă mai adesea spre chinoviile din părțile Coziei — cunună de evlavie strălucindă sub streășină de munte...

Într-o zi, s-a întîmplat să se abată pe la ei acolo unde se aflau cu turmele, departe în cîmpiile Bugeacului, doi părinți monahi. Erau de la sfînta mănăstire *Cocoș*, din Dobrogea, «ținutul Turciei». Au rămas puțină vreme, cît să-și odihnească oasele vlăguite de drum greu și de îndelungată nevoiță. Povesteau frumos despre minăstirea lor, care li se părea acum tare îndepărtată. Arătau cum se întemeiase, nu de prea mult timp, pe la 1833, de către niște prea cuvioși părinți care erau de fel din părțile Transilvaniei. Aceștia, venind de la Sfîntul Munte Athos, au făcut popas acolo, între colinele împădurite din nordul Dobrogei, și nu au mai plecat. Au întemeiat așezare călugărească ridicînd, numai cu mîinile și puterile lor, o bisericuță din nuiele, cu hramul Sfintei Treimi. Curînd însă s-a șubrezeit și ei au mai întărit-o pe cît s-a putut, tot numai cu mîinile lor.

Apoi, după trecere de cîțiva ani, au venit pe acolo niște oieri înstăriți din Transilvania, care fiind coboriți cu turmele spre bălțile

Brăilei și știind de acești cuvioși părinți aflați în pustietățile Dobrogei s-au grăbit să-i caute. Unul dintre acei oieri, de loc din Poiana Sibiului, văzînd starea de lipsă în care se aflau părinții monahi, văzînd și șubrezenia bisericii din nuielle, a pus să se zidească cu banii lui, atunci pe la 1853, o biserică de piatră. Oierul acela era «hagi», călătorise la locurile sfinte; om cu multă evlavie, cu mare bunăvoință și dărnicie. Se numea «Hagi» Nicolae Chiță Poenaru ⁴.

Așa că era acolo, la Cocoș, ctitorie transilvană. Pe lângă asta, o seamă dintre părinții și frații aflători acum la acea sfîntă minăstire erau veniți din Transilvania — cum și unul dintre cei doi care le povesteau acestea toate, monahul Ieronim, era de fel din acele locuri. Primul stareț al minăstirii a fost arhimandritul Visarion. Urmînd apoi la conducerea treburilor chinoviei arhimandritul Daniil — transilvănean de asemenea — s-a început a se zidi, pe la 1864, clopotniță mare, unde chinoviarhul hotărîse să fie și un paraclis, să se așeze și o tiparniță a sfintei minăstiri. Dar acestea erau treburi cu cheltuială multă și cu mare osteneală. Nu se săvîrșise încă de zidit atunci, în anul de la Mîntuitorul Hristos 1871...

*

...Pe toate le ascultase cu mare atenție, stînd cuviincios mai de o parte, tînărul Gheorghe din Săcelul Sibiului.

Atunci s-a hotărît. A cerut respectuos stăpînului turmei cele ce i se cuveneau pentru munca lui, a cerut și slobozenia să plece cu acei cuvioși părinți. Iar învoirea părinților săi «născători» o primise mai demult, între alte vești de acasă; monahul cel de la Turnu, ruda lui, își ținuse întocmai făgăduiala. Acum, fără îndoială că avea să-i bucure pe toți de acolo vestea despre feciorul care s-a hotărît a îmbrăca strai monahicesc, chiar fiind la un loc așa de îndepărtat.

Astfel, în anul 1871 luna mai, pleca spre Dobrogea împreună cu cei doi monahi, Niçandru ieromonahul și Ieronim monahul. A fost primit cu pîrintească dragoste și cu bucurie duhovnicească de către prea cuviosul Daniil arhimandritul — stareț acolo încă de pe la 1860 ⁵. Îndată după intrarea în minăstire a făcut ascultare «spre cercare», vreme de șase luni. După care, a fost făcut frate. Iar după trecere de doi ani s-a învrednicit de sfîntul chip al călugăriei, primind numele de monah Gherontie. Se pare că acest nume i s-a dăruit în amintirea unuia dintre întemeietorii aceluia sfînt locaș.

...Iar de atunci și pînă în primăvara acestui an, 1877, «a petrecut în pace într-acea sfîntă minăstire» ⁶...

4. Vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I. Țara Românească*, vol. 1, Editată de Mitropolia Olteniei, 1970, p. 184; Arhimandrit Roman Sorescu, *Monastirile dobrogene descrise de...*, București, 1914, p. 13-95.

5. Arhimandritul Daniil, originar din Transilvania, a fost stareț al Minăstirii Cocoș între anii 1860 și 1884 — vezi Arhimandrit Roman Sorescu, *lucr. cit.*, p. 23. În timpul stăreției arhimandritului Daniil s-a construit clopotnița, iar în interiorul ei s-a sfințit Paraclisul cu hramul Adormirea Maicii Domnului.

6. În petiția monahului Gherontie, din 27 mai 1877.

Viața se scursesese așa cum era rînduită. Tînărul monah Gherontie se nevoia cu ascultările, dar nimic nu i se părea prea greu și niciodată nu a cîrtit. Le făcea pe toate cu inimă ușoară, oricît de anevoioase ar fi fost, spre folosul obștei și spre a fi mereu bineplăcut lui Dumnezeu. El își alesese această viață și se vedea că era cu deosebire fericit în fiecare zi, fiindcă în fiecare zi erau ceasurile cînd se așeza la strană la sfintele slujbe, înălțînd cîntare lină spre slava Domnului.

Au mai fost și unele întîmplări prin împrejurimi, despre care ajungeau pînă la ei vești ce îi umpleau de groază. Vești despre călcările turcilor hăini, într-o parte sau alta.

Ei se aflau aici la un loc mai ferit de drumurile otomanilor; erau și destul de nevoiași, lipsiți de averi. Dar se știa că ei năvăleau fără prea multă gîndire, prădau, pustiau sau ardeau, schingiuiau oamenii, luîndu-i robi sau tăindu-le capetele (fig. 3), după cum se nimerea. Cîteodată nu le era deajuns să-iucidă, dar îi și măcelăreau după aceea, «îi hăcuiau» sălbatec ^{6a}. Cînd nimerea în sfintele biserici sau mînăstiri «inicerii» nu se mulțumeau să prade, dar profanau altarele, odoarele și veșmintele, iar în urmă puteau să pună și foc sfîntului locaș, ca să nu rămînă nici urmă pe fața pămîntului ^{6b}.

De toate acestea se temeau și viețuitorii din liniștita chinovie aflată așa de aproape de apele Dunării, dar nu prea departe nici de primejdia turcească.

Iar în iarna aceluia an, pe la sfîntul Praznic al Nașterii Domnului, poposise la frații cei puțini din mînăstirea Cocoș un cuvios monah moldovean, de la mînăstirea Secu din ținutul Neamțului. Era vreme de urgie, cu viscol mare și troieni. Oaspetele cel de departe era venit cu ascultare și treburi duhovnicești la părintele stareț, arhimandritul Daniil. Și era monahul acesta bătrîn om umblat și foarte învățat. Citea latinește, elinește și în limba nemțească, întocmai cum știa oricare dintre frați să citească pe slova veche. Purta cu el o traistă din pîr de capră pe care o avea din tinerețe, cînd a fost și la Sfîntul Munte. El era aproape mărunt de statură și uscățiv, traista aceea părea cît el și din felul cum o purta pe umere cînd venise părea să fie mai grea decît el. Era dintr-o țesătură atît de deasă încît nu pătrundea apa prin ea nici

6a. Și mai tîrziu, în timpul desfășurării războiului, nu numai că au continuat actele de barbarie ale turcilor împotriva populației civile, dar unele atrocități comise pe teritoriul ocupat de ei la sudul Dunării, în Balcani, atingeau paroxismul.

Astfel, la 27 iulie, la Lisachioi, sat lîngă Carlova, mergînd spre Filippopoli turcii măcelăreau pe toți creștinii, indiferent de vîrstă, numărul victimelor ridicîndu-se atunci la aproape o mie de suflete. La fel au făcut la Eski Saara în districtul Ciprian. Sub ochii comandanților, soldații tăiau și dezmembrau copiii mici, femeii și bătrîni (*Atrocitățile turcești*, în «Resboiul», nr. 30 din 21 august 1877).

6b. Groaza pe care o răsplineau actele de violență ale turcilor în primăvara anului 1877, impresiile foarte puternice produse asupra populației, au avut ecouri imediate și în versurile publicate chiar în timpul acelor evenimente. Într-un poem scris de Nicolae Pruncu și apărut la 4 iunie 1877, astfel de impresii și sentimente se reflectă în culorile tragice ale unui spectacol de un zguditor patetism:

«De la Dunăre ne spune un glas tainic, dureros, / C-a ei jărmuri sînt în pradă la păgînul nemilos : / Mii de mame despletite plîng copiii lor robiți, / Frații fug în pribegie, rămîn cîmpii pustii, / Tîrguri, sate ard în flăcări, mînăstiri se risipesc, / Ș-ale Dunării talazuri înghit sînge creștinesc» (Nicolae Pruncu, *Generalul*, din «Pressa», București, 4 iunie 1877, retipărită în volumul *Imnurile Neatrînrîi*, Antologie, prefajă și note de Victor Rusu, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1976, p. 139).

picătură. Dunărea o trecuse cu o luntre, luntrașul era tare speriat, căuta să vislească repede printre sloiuri, grăbind cât putea de frica otomanilor. Tocmai aproape de malul dobrogean luntrea se izbise tare de sloiuri și se răsturnase. Scăpaseră cu viață amândoi, luntraș și monah. Așa firav cum era, acesta luptase cu sloiurile mari și cu valurile involburate, nu slăbise traista grea de pe grumaz și strop de apă nu atinsese combara, sfintele cărți vechi și grele pe care le purta cu sine. Era mina și paza lui Dumnezeu.

Într-o seară, după slujba de vecernie, bătrînul monah moldovean le citise la frații de aici niște lucruri de înfricoșare. Deschisese *Apologhia* lui Dimitrie al Rostovului, tipărită la Iași în 1803. La lumină pîlpîită de ceară curată le citise *însemnarea făcută de stareța Olimpiada de la Văratec* pe o pagină a acestei cărți ⁷.

«La 1821 septembrie 12, s-au tăiat de iniceri în sfînta mănăstire Secu acești de gîos părinți și frați creștini, și eu, Olimpiada schimonahia (de la Văratec), am fost față :

morți hăcuiți (de otomani) : Vasile arhimandritul, Calistru schimonahul, Neofit monahul cîntăreț, Proclu monahul, Pantelimon monahul, Pahomie monahul, Anatolie monahul, Onisim monahul, Dalmat monahul, Eremie monahul, Toma monahul, ieroschimonahul Gavriil, Pamvu schimonahul, Ioasaf monahul, Patrichie monahul, Ghedeon monahul, Veniamin monahul, Teodot monahul, Ionă monahul

și frații : Ioan, Ioan, Dumitru, Vasile, Hași Ioan».

Douăzeci și patru de suflete — nouăsprezece părinți călugări și cinci frați.

...Iar cei de la mînăstirea Cocoș, ascultînd grozăviile petrecute cu mai bine de o jumătate de veac înainte, acolo în depărtatul ținut al Neamțului, se înfiorau la gîndul cum fuseseră măcelărite cele douăzeci și patru de suflete. Se înfiorau și la gîndul că numărul lor aici era cam tot același...

Acum, abia începea să se desprimăvăreze. Dezghețul se pornise prin luna martie a acestui an, 1877, adusese prăpăd mai ales pe aici prin locurile de la malul fluviului, prin așezările aflate în preajma bălților. Apele Dunării veneau foarte umflate de viiturile rîurilor, se revărsaseră furios peste maluri, veneau în talazuri mari, tulburi și spumegînde. Veneau ninsori și ploi și din nou ninsori, apele creșteau neconținut.

Și mereu ajungeau pînă la singurateca chinovie zvonuri despre unele și despre altele, fapte trăite, vești adevărate despre toate grozăviile săvîrșite de otomani pe unde năvăleau. Erau și știri despre întăririle pe care ei le făceau în orașele de la Dunăre, fortificații mari pe care le construiau pe pămîntul Bulgariei, pe la Vidin, Plevna, Rahova, Smîrdan, cum și pe pămînt românesc, nu prea departe de ei, la Tulcea (fig. 2).

7. Exemplarul *Apologhia...* este descris în *Cartea veche românească în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare*, București, 1972, p. 122. Însemnarea stareței Olimpiada se află pe f. 19.

Se zvoneau destule și despre cele întâmplate în ultima vreme în politica țării. Treburile țării deveniseră foarte serioase încă din toamna anului 1876.

Era lucru bine știut că vreme de aproape patru veacuri Țările Române plătiseră haraci greu către Înalta Poartă. Și plătiseră tributul cel mai greu de îndurat, dând pe fiecare an sute și mii de copii ai țării atunci când cerea Înalta Poartă, spre a fi crescuți în legea musulmană și apoi minați să lupte împotriva părinților și fraților lor.

Și vreme tot de atâtea veacuri Țările Române luptaseră din rășputeri să se elibereze de această umilitoare stare; destul de adesea, sultani și mari pașale, veneau cu potop de oaste și puști și tunuri să lovească pe voievozii mândri care se sumețeau să nu plătească, dar se izbeau de brațul tare al acestora sprijinit pe trupul viteaz și dîrz al oștirii pămîntene...

Acum, istoria pregătea națiunii române momentul cel mare, năzuit de atâtea veacuri, moment care însemna «ruptura definitivă cu orice vasalitate față de imperiul otoman». Pentru că o nouă provocare umilitoare umpluse paharul. În constituția turcă din decembrie 1876, era indicată România ca «provincie privilegiată», considerată în imperiul otoman, care constituia un tot indivizibil, toți supușii fiind numiți «otomani». Atunci, în ziarele românești au apărut proteste energice împotriva pretenției «absurde» de a considera România între provinciile din «murindul imperiu al Osmanliilor».

Tratative secrete pentru o convenție cu Rusia începuseră încă din toamna anului 1876. În primele zile ale noului an ziarele scriau că «guvernul rusesc armează mereu și concentrează oștirile sale» pe de altă parte se arăta că România nu se poate condamna «pe sineși la o umilitoare inacțiune», ea trebuind să probeze că «e pămînt liber și nesupus, după cum puterile toate o știu».

Țara se pregătea acum pentru a răspunde în momentul hotărîtor. Din primele săptămîni ale anului au început lucrări de fortificație în unele puncte de la Dunăre, s-au numit comandantii celor 15 regimente de dorobanți, pregătite spre a intra primele în acțiune. La 15 februarie se decreta înființarea a două noi regimente de artilerie, iar peste cîteva săptămîni se decreta recrutarea a 14 mii de tineri din contingentul 1877.

La Dunăre erau din ce în ce mai dese atacurile mișelești ale otomanilor. Cerchezii, musulmani înarmați îngrozeau populația civilă prin atrocitățile lor; ziarele arătau că locuitorii din satele și așezările izolate de pe malul fluviului își părăseau casele de frica invaziilor și atacurilor barbare (fig. 5).

La 31 martie guvernul român decidea mobilizarea generală; decretul se publica la 6 aprilie, odată cu cel referitor la «Regulamentul pentru rechizițiuni militare»; cu două zile mai înainte se semnase convenția româno-rusă. La 10 aprilie România declara întreruperea relațiilor diplomatice cu Turcia; în ziua următoare, trupele rusești treceau frontiera venind în marș spre Dunăre.

•

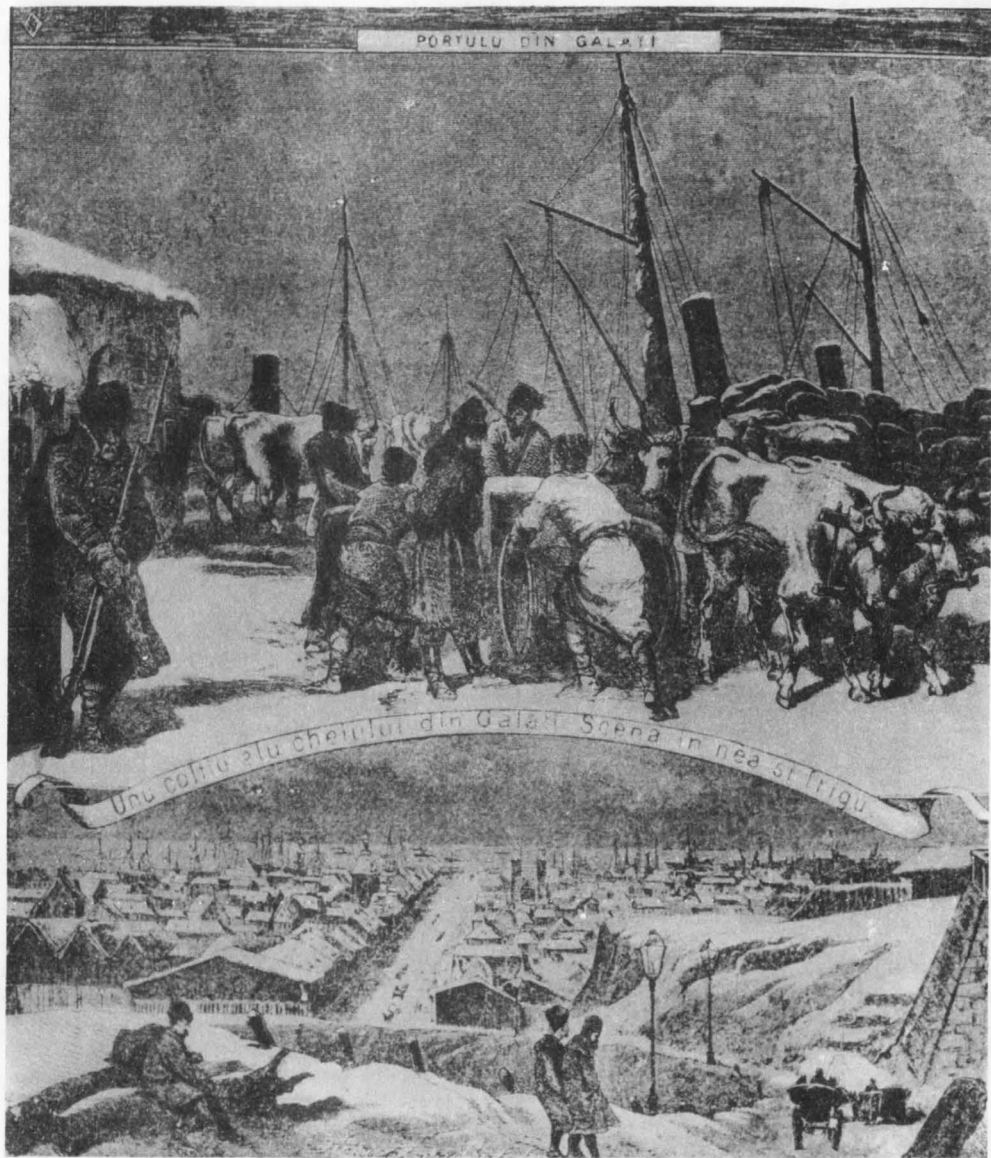

Fig. 1. — La Galați în primele luni ale anului 1877 (Din A. P. Alessi și M. Pop, „Resbelul Oriental Ilustrat”, Graz 1878. Gravură după „Über Land und Meer, Allgemeine Illustrierte Zeitung”, Stuttgart, 1876–1877 nr. 14)

Fig. 2. – Întărituri turcești la Tulcea în primăvara anului 1877 (Din A. P. Alessi și M. Pop, „Resbelul Oriental Ilustrat”, Graz, 1878)

Fig. 3. – Începutul executării unor dreptmăritori creștini la Adrianopol în primăvara anului 1877 (Gravură din „Historical Dictionary of the Ottoman Empire”, 1878“)

Fig. 4. – Vedere generală a Minăstirii Căminului (în Palatul Patriarhal din București)

Fig. 5. — „Întoarcerea soldaților turci de la prădare“
(Gravură, în „Resboiul“, București, nr. 72, din 1877)

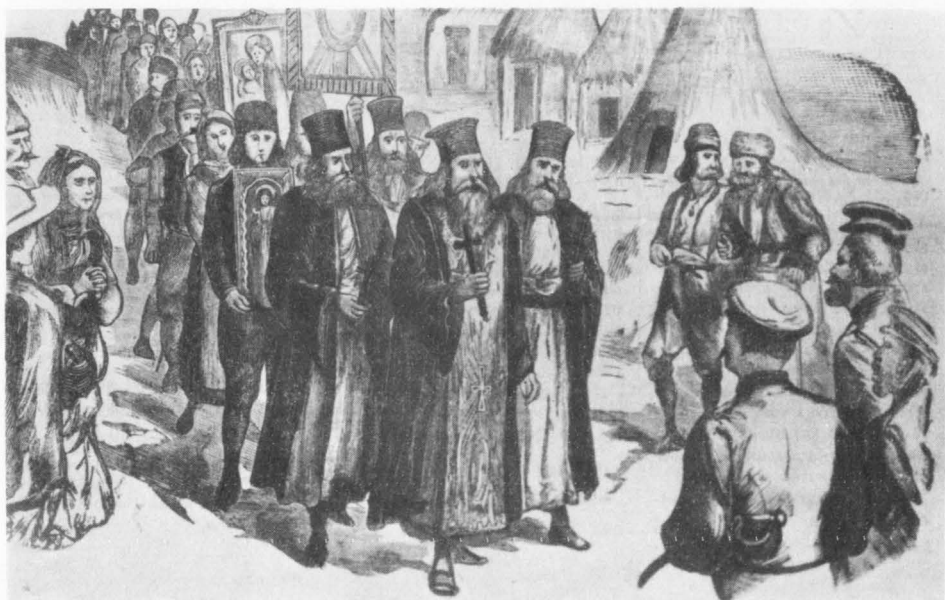

Fig. 6. — Frații noștri din Măcin primind armatele dezrobitoare în 1877
(Gravură, în „Resboiul“, nr. 46, din 1877)

Fig. 7. — Clerici români întâmpinînd la Ploiești armata rusă în marș spre Dunăre în 1877
(Din „La Guerra d’Oriente”, nr. 23/1877)

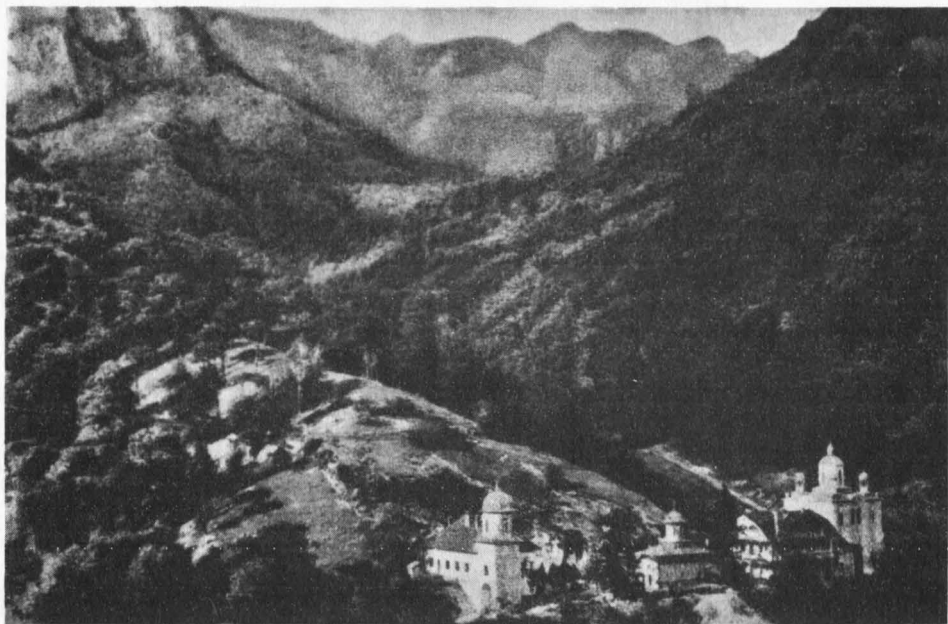

Fig. 8. — Veche vedere a Mînăstirii Turnu — Vilcea
(După o reproducere zincografică de la Cabinetul de Stampe —
Biblioteca Academiei R.S.R. — București)
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinod.ro>

Fig. 9. – Vedere din partea de apus a Mănăstirii Frăsinei – Vilcea (Acuarelă în Palatul Patriarhal din București)
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsino.ro>

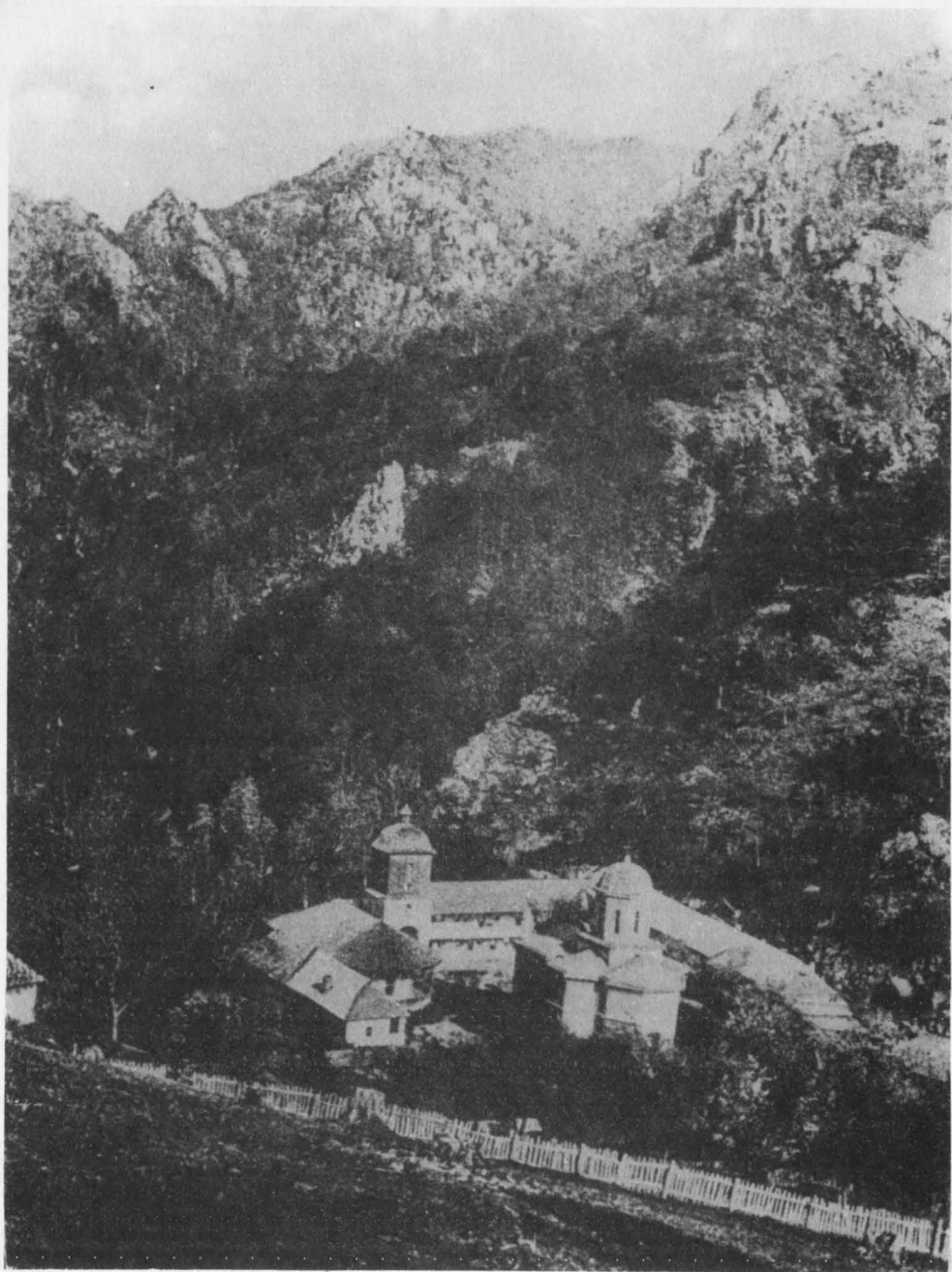

Fig. 10. – Vedere veche a Mănăstirii Stănișoara – Vlcea (Reproducere zincografică la Cabinetul de Stampe – Biblioteca Academiei R.S.R. – București)

...Zvonurile și veștile pătrundeau pînă în liniștita chinovie dintre pădurile dobrogene. Pe viețuitorii de aici îi încercau uneori mari temeri. Și le era mereu trează în minte întîmplarea aceea pe care o însemnase într-o carte stareța Olimpiada cu peste o jumătate de veac mai înainte...

Nenorocirea, care o vreme pâruse că îi ocolește, nu a întîrziat să se ivească.

«(...) Iar în anul acesta (1877), aprilie zece, au venit turcii la acea sfință mănăstire și după ce au intrat înăuntru au început a bate și a tăia pe părinți, și eu am apucat de am scăpat cu un călugăr pescar, cu care punîndu-mă într-o șaică a pescăriei am trecut Dunărea în România, și părintele cu care am trecut s-a dus la niște rude ale sale în Basarabia...»⁸. Atît spunea smeritul Gherontie, în petiția sa din 27 mai 1877, despre tragica întîmplare la care îi fusese dat să fie «față».

Mai mult nu se putea spune, fiindcă monahului Gherontie îi îngheța sîngele în vine numai cît își amintea.

Iar acolo... Oare cîți mai reușiseră să scape nemăcelăriți? Cîți au mai putut trăi după schingiuirile și spaima ce înduraseră?...

Reușind să se strecoare din mînăstire împreună cu celălalt călugăr, mai vîrstnic decît el, au alergat o vreme orbește, prin pădure. Curgea de sus în noaptea aceea o lapoviță înghețată, apoi a început o ninsoare tot mai deasă, parcă nu era în aprilie, și ei alergau, și picioarele li se înfundau în noroi clisos. Nu vedeau nimic înaintea ochilor, parcă nin-gea și ploua cu smoală.

Știau că trebuie să caute să se îndrepte spre miazănoapte, puțin spre răsărit, ca să ajungă la Isaccea. Se rugau mergînd, se rugau neîntrerupt. De la un timp au auzit mugetul surd al valurilor Dunării. Însemna că se aflau pe aproape. Au mai rătăcit încă o bucată de vreme, nu se puteau orienta, parcă se auzeau valurile din toate părțile, încă nu se revărsaseră zorile. Au auzit un lătrat de ciine și s-au îndreptat acolo. Erau la pescărie. De sus curgea mereu lapovița aceea înghețată. Cît au vislit pe Dunăre s-a pus vîrtos pe ninsoare. Dar erau scăpați cu viață. Ajunși pe malul celălalt au căzut în genunchi și au adus fierbinți, mulțumiri Domnului. Erau sfirșiți de puteri. Dar credința le întărea nădej-dile, le întărea și trupurile istovite.

Apoi s-au despărțit. Acel părinte călugăr pescar a plecat la neamurile lui — cu voia și ajutorul Domnului putînd să ajungă acolo, după cum spunea, cam în trei-patru zile de drum.

Iar el, smeritul și nevrednicul Gherontie, unde oare avea să-și îndrepte pașii, unde oare putea să caute un adăpost? Un singur gînd a avut și pe acela trebuia să-l îndeplinească. Drumul pe care îl avea de străbătut nu însemna trei-patru zile, ci vreo patru săptămîni — poate și mai bine... Dar nu trebuia să deznădăjduiască, nu trebuia să dea înapoi. Ninsoarea se întărise, începea să viscolească. Era foarte subțire îmbrăcat, cum apucase. Și parcă nu era în a doua lună de primăvară ci în plină iarnă. Cînd a ajuns la Galați, orașul și portul erau întroienite (fig. 1). Dar lumea de aici părea mai liniștită. Nu îi călcase urgia. Și îndrep-

8. Petiția monahului Gherontie din 27 mai 1877.

tindu-se tot spre apus, ca să iasă din oraș, a văzut cu mirare cum pe același drum se scurgea mulțime de oștire rusească, ceea ce însemna că războiul cu turcii se apropia.

Și acum, ținând mereu tot marginea drumurilor, tot pe lângă șirurile de soldați, îndreptându-se spre Brăila, a aflat tot de la trupele rusești despre faptul că, în ajun — la 12 aprilie —, Rusia declarase război Turciei. Oștile acestea mergeau mereu tot spre apus, dar ținând mai mult marginea Dunării.

...Iar monahul Gherontie tot spre apus se îndrepta. Se îndrepta cu nădejde, dar puterile îi slăbeau. Avea o arșiță mare în piept. Și într-o noapte — poposise în casa unui creștin milostiv — arșița aceea l-a doborât. A zăcut acolo câteva zile de care în urmă nu și-a mai adus aminte nimic. Era istovit, îl zgâlțiau frigurile — de care el mai pătimise și în anii trecuți. Dar mergea mai departe. Nu apucase să ia cu el din minăstire decât Psaltirea. Era singura mângiere a sufletului în aceste zile de restriște. Se ruga mereu. Se ruga mergând. Dar își făcea pravila, apoi încerca să se odihnească încredințându-și sufletul în mâna Domnului. În zori se ridica, parcă mai înviorat, își făcea pravila, se încredința în mâna Domnului și pornea.

Cu cât înainta spre București vedea și înțelegea ce înseamnă pregătirea de război. Orice mijloc de transport era rechiziționat. În toate casele se încartiruiiau trupe. Și se porniseră de acum ploile primăverii. Oștirea călătorea cu trenul, sau călare, sau mărșăluia. Unele drumuri erau pline de care, convoaie lungi, sute de care duceau poveri grele, provizii, muniție, echipament, furaje... Și el mergea alături, ca un ostaș ce era. Un ostaș al lui Hristos...

Mergând pe lângă care, intra mereu în vorbă cu oamenii care își spuneau necazurile, îl întrebau de unde vine și încotro... lucru la care mai nu avea cum să răspundă. Uneori mai putea să urce și el în car, pentru puțină odihnă o oarecare bucată de drum. Dar se mai întâmpla că se împotmoleau carele pînă la butucul roții, și trebuia de dat ajutor. Punea umărul alături de poporenii și oșteni.

Totul îi era necunoscut pe unde trecea. Îl frământau gîndurile. Cînd se întâmpla să se mai urce într-un car pentru o oarecare vreme, deschidea Psaltirea și citea Psalmii pe care se obișnuise el să-i citească la ceas de cumpănă : 77, 78, 79 și 80...

Acum nu putea să se îndrepte decât spre singurul loc știut — ținutul Vilcii, unde erau minăstirile... Minăstirile acelea frumoase și singuratiche, «cunună de evlavie strălucindă sub streșină de munte»...

Dar abia îl mai țineau puterile. Se îmbolnăvisese de oboseală, de hrană puțină, de nesomn, de frig. La douăzeci și șapte de ani se gîrbovisese. De parcă ar fi purtat pe grumazul lui toate cele aproape patru veacuri de asuprire musulmană. Călătorise aproape cinci sute de kilometri în aproape patru săptămîni.

...Iar la data cînd monahul Gherontie își depusese prima petiție la cancelaria sfîntei episcopii a Rîmnicului se împliniseră șapte săptămîni de viață rătăcitoare.

Încercase tot ce îi fusese cu putință. Și prea multe nu i-au fost cu putință. Nu își dorea decît puțină tihnă, nevoindu-se la un sfînt locaș minăstiresc de pe aici, la o biserică.

Arăta în petiția înaintată că în primul rînd s-a îndreptat la sfîntul schit Turnu⁹, unde îl lăsase cu aproape unsprezece ani mai înainte pe acel părinte călugăr care îi era rudă.

...Istovit cum era, a grăbit mai întîi acolo, spre schitul «de sub muntele cel mare al Coziei»: cu inima bătînd, parcă de nădejde, de bucurie, dar parcă și de multă teamă. Teama aceasta din inimă nu s-a dovedit înșelătoare. Fiindcă pe acel moș al său, monahul, nu l-a mai aflat acolo «fiind trecut din viață». Astfel că a făcut toate cele de cuviință, luîndu-și iertare de la sufletul blîndului monah, alături de care poate ar fi trebuit să rămînă atunci, de mult, cînd el, Gherontie monahul nu era decît un copilandru de șaisprezece ani — Gheorghie din Săcelul Sibiului.

A pornit către cealaltă sfîntă așezare, la Stinișoara. Ca și la Turnu, aici toate odăile erau rechiziționate pentru armată. Trupele române se tot retrăgeau către Oltenia, spre întărire și așteptare. Încăperi de locuit erau numai pentru părinții monahi prevăzuți în bugetul de acolo, iar dispozițiile sunau foarte rigurose că ținînd seama de condițiile excepționale, de război, nu se poate admite nimic peste aceste prevederi.

...Monahul Gherontie s-a îndreptat atunci spre sfîntul schit Frăsinei. Își amintea cu cită teamă și evlavie se apropiase atunci, în copilărie, de acest foarte singuratec așezămînt, unde Calinic cel Sfînt de la Cernica hotărîse «sub grea legătură»¹⁰, rînduiei întocmai celor de la Sfîntul Munte Athos.

A cerut sfat bunului părinte stareț de aici, care găzduindu-l și ospătîndu-l i-a liniștit sufletul, întărindu-l cu noi nădejdi. I-a dat binecuvîntarea sa și i-a îndemnat să meargă, după cuviință, la sfînta episcopie a Rîmniceului și acolo să vadă ce se hotărăște în privința sa.

Smeritul Gherontie a mulțumit și, cu nădejdi sporite și-a adunat iarăși puținele puteri pe care le mai avea în trupul lui istovit și bolnav. Ajungînd la Rîmnicu Vlcea și fiind întrebat cu ce s-a îndeletnicit la minăstirea unde era cu metania, el a arătat că între celelalte s-a nevoit cu ascultarea ca paraclisier, pe care cu mare dragoste o făcea.

În cererea întocmită și înaintată la 27 mai, după ce expusese pe scurt acele cîteva date de autobiografie cu arătarea împrejurărilor care îl aduseseră pînă aici, își spunea rugămînta sa :

«(...)Viind (la Rîmnicu Vlcea) mi-a spus părintele eclesiarh al bisericii sfîntei episcopii, Dionisie, că are trebuință de un paraclisier al bisericii. Și eu, ca unul ce am mai întreprins asemenea serviciu la sus-arătata minăstire (Cocoș), rugîndu-mă prin aceasta cu cel mai profund respect Prea Sfîntite Stăpîne, să binevoiți a mă primi în această funcțiune de paraclisier. Și Vă făgăduiesc că mă voi sili a corespunde datoriei la care sunt chemat»¹¹.

9. *Idem.*

10. «Viața bisericească în Oltenia», *Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941, p. 847.

11. *Petiția monahului Gherontie din 27 mai 1877.*

Rezoluția pusă pe cererea monahului Gherontie trebuia să țină seama de condițiile excepționale de război. Existau restricții care nu admiteau nici o abatere. Astfel se decidea :

«Acest monah să se trimită la sfânta mănăstire Tismana în rîndul invalizilor, spre cercare de viața sa»¹².

De la episcopia Rîmnicului, arhimandritul Grigorie trimitea starețului mănăstirii Tismana, cu ordinul 840 din 7 iunie 1877 — în copie — cererea înregistrată aici la 27 mai sub numărul 624 ; ținînd seama de cele hotărîte, urma ca monahul Gherontie de la mănăstirea Cocoș «ținutul Turciei» să fie primit în rîndul invalizilor de la Tismana.

După ce i-a fost comunicată această rezoluție, smeritul monah Gherontie a văzut că oricîtă bunăvoință ar fi avut chiriarhul eparhiei, lucrurile nu puteau fi rînduite decît așa cum cereau împrejurările grele prin care trecea acum țara.

Ar fi plecat și la Tismana, dar se simțea tot mai părăsit de puteri. Nu cunoștea locurile mai departe de ținutul Vîlcii și aflase că ar fi avut de străbătut drum lung și greu.

Încă o încercare a mai făcut monahul Gherontie ; a mers în locul unde întîlnise caldă înțelegere și ocrotire părintească, la Frăsinei.

A întocmit o a doua petiție. În 8 iunie 1877 se înregistra la cancelaria episcopiei de la Vilcea noua cerere a monahului Gherontie, prin care ruga să-i fie îngăduit a rămîne la Frăsinei, neputînd să meargă pînă la Tismana. Arăta că mulțumește cu smerenie și bucurie pentru că s-a găsit o rezolvare pentru cererea înaintată «dar fiindu-mi poziția locului necunoscută și cu depărtare, aflindu-mă lipsit de mijloacele materiale necesare mai ales pe drum...» ; de aceea roagă să rămînă unde se află, la Frăsinei, unde este părintele stareț chinoviarh sftagoreț...»¹³.

Hotărîrea pronunțată nu putea fi însă modificată.

...Iar de la această dată, situația în care se afla monahul Gherontie și soarta lui era împărțită și de un alt călugăr de la mănăstirea Cocoș, Ilarion, ajuns aici în Vilcea mai în urmă, în aceleași împrejurări. Ruga și el să i se îngăduie a se așeza în una dintre mînăstirile eparhiei. Fusese trimis la Protoieria Vilcea de către prefectul județului, cu adresă, spre a i se asigura viața aici, la una dintre așezările mînăstirești. Protoieria nu a putut lua altă hotărîre decît cea la care constrîngeau dispozițiile primite și arăta : «mai ales în împrejurările actuale nu poate fi primit»¹⁴.

La 14 iunie, protoieria îi comunica monahului Ilarion rezoluția ; peste două zile, la 16 iunie, se repartiza tot la protoieria Vilcea a doua petiție depusă la cancelaria episcopiei de monahul Gherontie la 8 iunie 1877.

Despre cele ce s-au întîmplat mai departe se cunosc puține indicii.

La 21 iunie 1877, protoieria Vilcea aducea la cunoștința cancelariei episcopiei despre monahii Gherontie și Ilarion că au trecut Oltul spre

12. *Idem*.

13. A doua petiție a monahului Gherontie, în 8 iunie 1877, în «Jurnalul pentru hîrțile intrate în cancelaria episcopiei Rîmnicul-Noul Severin pe anul 1877», *Dosar. 14/1877*, Arhiva Generală a Episcopiei Rîmnicului și Argeșului.

14. *Dosar. 14/1877*, f. 84 și 85, Arhiva Generală a Episcopiei Rîmnicului și Argeșului.

a merge în eparhia Argeș. I-ar fi trecut un luntraș «pe la Jiblea»¹⁵. Se mai arăta, după spusa ieromonahului Silvestru, economul de la Frăsinei, că Gherontie a stat cîtva timp provizoriu acolo, fiind bucuros să rămînă de ar fi fost cu puțință.

Iar mai tîrziu, la 12 iulie, starețul mînăstirii Tismana raporta către episcopie că pînă la această dată nu s-a prezentat acolo monahul Gherontie, despre care i se făcuse înștiințarea prin ordinul 840 primit la 20 iunie...

În vremea aceasta, poate că el se îndrepta spre mînăstirea Robaia din Argeș, care nu era prea departe... După toate cîte petrecuse, după primejdiile din care scăpase, nădăjduia neconținut. Se ruga și nădăjduia... Poate că într-o zi avea să revină tot aici, după trecerea acestor vremuri vitrege; de unde apoi să ajungă chiar să-i revadă pe bătrînii săi părinți «născători», din Săcelul Sibiului... De unde apoi, într-o zi, cînd pacea s-ar statornici pe acest zbuciumat pămînt românesc, să ajungă iarăși la mînăstirea rămasă acolo, între pădurile dobrogene...

Necunoscute sînt căile Domnului.

Iar în paginile acestea, pornind de la cîteva date autentice consemnate în arhive, am căutat să-l însoțim pe smeritul monah Gherontie de la sfînta mînăstire Cocoș, pe drumurile peregrinării lui din acele grele zile ale primăverii anului 1877.

Un timp de restriște și de mare încordare. După care avea să urmeze un timp al luptelor crîncene, al jertfelor și al biruinței.

† NESTOR VORNICESCU SEVERINEANUL
Episcop-vicar — Craiova

R é s u m é

On a conservé dans les pages des archives, à côté des documents d'importance historique majeure concernant les événements de la guerre de l'Indépendance de 1877 — 1878, de nombreuses dates et d'attestations significatives pour pouvoir tracer un ample tableau des actions passées pendant ce temps-là.

Des pages pareilles ont consigné des événements dramatiques surtout dans les endroits voisins du Danube, sous la directe menace des Turcs qui commettaient des actes de férocité contre la population des villages et des sites plus isolés.

A partir de ces éléments documentaires, on reconstitue les pérégrinations d'un certain moine de ces jours durs du printemps de 1877 — le moine Gherontie, originaire de Săcel de la région de Sibiu, avec «metania» au saint monastère Cocoș de Dobroudja.

Le 27 mai 1877, il présentait à la chancellerie de la diocèse de Rîmnîcu Vilcea une pétition par laquelle il demandait de lui accorder une modeste fonction dans la cathédrale de la diocèse.

15. *Idem*, f. 187.

Pour une édification plus exacte concernant sa personne, il indiquait aussi ses principales dates autobiographiques. On apprend ainsi les circonstances dans lesquelles il est arrivé à Vilcea.

Le 10 avril, les Turcs ont pénétré dans le monastère Coçoş et «ils ont commencé à battre et à massacrer les moins...».

Il ne savait pas précisément le nombre de tous ceux qui se sont sauvés, car lui, se sauvant du monastère, il a passé le Danube avec un autre moine — pêcheur — qui est parti pour la Bessarabie.

Dans sa pétition, il montrait aussi les causes de sa présence justement dans la région de Vilcea : c'était le seul endroit connu de son enfance, lorsqu'il y a été berger.

Il a essayé maintenant de rester d'abord à un des monastères de Vilcea : Turnu, Stînişoara ou Frăsinei. Mais les conditions très sévères concernant la réquisition de l'espace et le maintien dans les monastères seulement du personnel prévu dans le budget ont empêché la réalisation de ces tentatives. A la fin de sa pétition, il sollicitait de lui approuver sa nomination en qualité de sacristain à l'église de la diocèse.

La résolution mise indiquait d'aller au monastère Tismana, le seul lieu où on lui pouvait assurer son existence matérielle.

Le moine Gherontie a compris que malgré la bonnevoulonté de l'évêque on ne pouvait faire autrement tel que les choses étaient fixées d'avance. Mais il ne connaissait pas les endroits plus loin ceux de Vilcea et il était à bout de forces pour essayer de partir pour Tismana.

Dans une seconde pétition — de 8 juin 1877 —, en remerciant avec humilité, il demandait d'être laissé à l'ermitage Frăsinei, justement pour les règles sévères qui existaient là, de même qu'au Saint Mont Athos. Mais on ne pouvait plus revenir de la première résolution.

A partir de cette date, sa situation était pareille à celle d'un autre moine du monastère Cocoş, Ilarion, arrivé, lui-même à Vilcea, sans doute dans des circonstances pareilles. Mais il y a peu d'informations concernant les faits...

Le 21 juin, l'archiprêtrise de Vilcea communiquait à la chancellerie de la diocèse que les moines Gherontie et Ilarion ont passé l'Olt dans la diocèse d'Argeş, probablement à Robaia.

Le 12 juillet, le supérieur du monastère Tismana relate qu'à cette date le moine dont on parle dans la communication du 20 juin ne s'était pas présenté.

...Le moine, en adressant des prières à Dieu et en espérant toujours, a pu chercher alors un abri passager à Robaia du département d'Argeş, monastère qui ne se trouvait pas trop loin.

...Il pouvait espérer même de revoir ses vieux parents de Săcel du département de Sibiu. Et puis, une fois ces temps passés et l'indépendance du pays obtenue, il pourrait espérer revenir au monastère Cocoş de Dobroudja, où il avait «metania».

PE URMELE VETERANILOR DIN 1877

(Preotul Gheorghe Necşulescu din Mozăceni de Argeş)

Se împlinesc o sută de ani de la proclamarea prin noi înşine a independenţei statului român.

Aniversarea emoţionează şi entuziasmează toate sufletele româneşti. Le face să vibreze de bucurie şi mândrie.

În zarea amintirilor istoriei apar eroi ai stindardului românesc, atâtea jertfe semănate pe lungul drum către biruinţă, apar toţi cei care timp de secole, au ridicat sabia şi paloşul, cuvîntul şi versul, bucimul şi goarna, apar atâtea altare şi morminte, troiţe şi monumente, apar cîmpurile de bătaie — o întreagă istorie, o întreagă epopee românească.

Paginile ei au fost scrise de toţi acei voievozi şi logofeţi, hatmani şi pîrcălabi, vornici şi cluceri care în fruntea ostaşilor au apărat pămîntul sfînt al ţării şi i-au păzit cu îndîrjire inima şi marginile, de la Tisa şi pînă la Marea cea Mare. Cucerirea independenţei în 1877, plătită cu sînge de ostaşii şi de dorobanţii români în redutele de la Plevna, Griviţa, Rahova, Smirdan şi Vidin a deschis o eră nouă în istoria României.

Însufleţiţi de profunde sentimente patriotice, mii şi mii de tineri şi vîrstnici din toate colţurile ţării s-au înrolat în armată să lupte cu arma în mîină pentru cucerirea independenţei de stat. Printre ei se numără şi tînărul seminarist Gheorghe Necşulescu.

S-a născut în primăvara anului 1853, în casa părinţilor Neacşu şi Rada Bănuţă din comuna Mozăceni, judeţul Argeş care la început a purtat numele de Gheorghe Neacşu-Bănuţă. Schimbarea numelui din Bănuţă în Necşulescu a făcut-o tînărul Gheorghe în toamna anului 1876, în urma morţii tatălui său Neacşu, pe vremea cînd se afla înscris în clasa a III-a la Seminarul din Curtea de Argeş. Taina scrierii slovelor a deprins-o tînărul Gheorghe de la bunicul său Gheorghe Badea Bănuţă, dascăl pe vremea aceea în comuna Mozăceni. Bunicul său avusese un frate pe nume Ioniţă care se înrolase în armata lui Tudor Vladimirescu şi care pentru vitejia sa fuse ridicat la rangul de căpitan. În urma uciderii domnului Tudor, fiind şi el urmărit, se retrage din Mozăceni în satul Recea şi de acolo mai departe pe valea rîului Teleorman, în comuna Popeşti, unde este prins şi împuşcat de duşmanii următori.

A fost îngropat de către sătenii acelei comune la loc de cinste în curtea bisericii, iar pe stîlpul de piatră ce se află şi azi lîngă altarul bisericii din Popeşti, se poate citi : «Acea o(di)hneşte robul lui(i) D(u)mnez(eu) Ion Po(milui) Go(spodi) Ion... le-a (†) 7330 (1822). Preotul Ilie Diaconescu de la Mînăstirea Glavacioc, jud. Argeş, descifrînd inscripţia de pe stîlpul sub formă de cruce din curtea bisericii Popeşti a publicat

în anul 1969 în revista «Glasul Bisericii» nr. 7—8 (iulie-august) un articol în care face mențiunea că această cruce este atribuită prin tradiție unui Ion (Sîn Ion) căpitan în oastea de panduri a domnului Tudor, iar mai departe spune despre căpitanul Ioniță: «Alăturat la răscoala slujerului Tudor, căpitanul Ion Ioniță, venind pe calea Teleormanului în fruntea unei cete de panduri, a fost ucis de gloanțele vrășmase în vecinătatea satului Popești unde a fost îngropat».

Între anii 1930—1932 rudele i-au strămutat osemintele la Mozăcenii de pe râul Dîmbovnic, în locul de odihnă al băjenarilor de pe vremuri.

Bătrînii satului Popești spun că la acest mormînt venea, din cînd în cînd, un preot bătrîn din Mozăcenii, care-i făcea pomenirea.

Acesta nu era altul decît nepotul său de frate, preotul Gheorghe Necșulescu, veteranul din '77 din Mozăcenii de Argeș.

Văzînd bunicul său Gheorghe Badea Bănuță înclinația spre carte a nepotului său Gheorghe, îl duse la Școala din Golești înființată de Dinicu Golescu la 1 mai 1826, unde puteau să se adape din fîntina cărților atît copiii celor avuți cît și ai sărăcimii.

Tot ceea ce necesită organizarea școlii era pus la dispoziție din averea boierului fără nici o plată. «Așadar fiecare părinte, de orice treaptă va fi, sau neguțătoriu, sau boieriu, sau bîrnic, sau măcar și rob, poate a-și trimite copiii la această școlă spre învățatură fără de nici o plată»¹).

În această școală a Goleștilor, tînărul Gheorghe din Mozăcenii, luă cunoștință despre o altă lume, despre lumea culturii și civilizației umane, despre idealurile vieții trăită în libertate și progres, despre ceea ce avea să însemne cartea pentru fiii poporului românesc, aflați în nobila lor strădanie pentru unire, pentru înfrățire, dreptate socială și libertate națională.

Prin acele locuri unde fusese prins Tudor Vladimirescu, prin acele locuri pe care le străbătuse desigur și unchiul său Ioniță, căpitanul de panduri, urmînd pe Domnul Tudor îi fu dat și lui Gheorghe ca și altor fii de țărani de pe cuprinsul țării românești, să-și îmbogățească cunoștințele ce aveau să rodească în lupta pentru cucerirea independenței de stat a României.

În toamna anului 1874, după terminarea școlii primare de la Golești, se înscrie la seminarul din Curtea de Argeș unde se făceau 4 clase, urmînd desigur să se facă preot. În luna octombrie 1876, pe cînd era în clasa III-a (în vîrstă de 23 de ani), Gheorghe Necșulescu părăsi seminarul fiind chemat cu ordin de încorporare și înrolat în batalionul 4 vînători Muscel, împreună cu alți consăteni de ai săi, printre care: Gheorghe Bădescu tot din Mozăcenii și Niță a lui Stanciu Fîlea din comuna vecină Răscăietii de Dîmbovița.

Batalionul 4 vînători Muscel, din care făcea parte Gheorghe Necșulescu, împreună cu alte efective militare românești, au trecut Dunărea

1. Istoricul Regimentului Argeș Nr. 4, p. 19.

Veteranii din 1877, cu ocazia aniversării a 50 de ani din anul 1927

Stamp: **POSTA ROMANA**
1934
1000

No. **1142**

CLASA II^a

Costul

abil dela 1 Ianuarie 1934,
se toate litrile C. F. R.
si pâna la revocare

A. P. în Republica
Căminul *Petru*

1877-1878

DIRECTOR GENERAL C. F. R.

C. Neresen
Președinte
P. P. de Nicolae

Verificat 1934
Director General

C. Neresen

În august 1877, pe podul de vase de la Siliștioara, localitate situată între Corabia și Măgura, alăturându-se celorlalte trupe ce urmau să atace redutele Grivița și Plevna. În ziua de 30 august 1877 a început cel de-al treilea asalt al Plevnei la care participa și batalionul 4 vînători Muscel. Trupele române se aruncaseră vitejește la atac. Comandantul suprem al trupelor, generalul Cernat, le-a rostit ostașilor înaintea atacului ce urma să aibă loc următoarele :

«Drapelul sub care luptați este în mijlocul vostru și pe el se află imaginea patriei pe care o slujiți.

Urmați-l dar și cînd odată laurii păcii vor reînverzi pe cîmpiile României, patria cu recunoștință va înscrie numele bravilor ei apărători pe frontispiciul independenței române».

În luptele sîngeroase din acea zi au căzut eroic peste 1000 de ostași români în frunte, cu maiorul Gheorghe Șonțu și căpitanul Valter Mărăcineanu.

Către seară la un nou atac asupra redutei Grivița, tînărul Gheorghe Necșulescu ceru să i se încredințeze unul din drapelele unității sale pe care în iureșul luptelor purtate l-a împlîntat pe reduta Grivița în uralele camarazilor săi.

Pentru fapta sa eroică, ostașul Gheorghe Necșulescu a fost răsplătit de generalul Cernat prin ordinul de zi nr. 53/1877, cu gradul de sergent și decorat.

Rînd pe rînd diviziile române — diviziile curcanilor și ale roșiorilor — au participat apoi la cumplitele lupte ce s-au dat, înfruntînd plumbul dușman, ploile și lapovițele la Rahova, Vidin și Smîrdam, la care cu aceeași dăruire ia parte și tînărul sergent Gh. Necșulescu, care au acoperit de glorie faima ostașilor români și care au sfîrșit prin a constrînge la o capitulare necondiționată armata lui Osman Pașa (28 noiembrie—10 decembrie 1877). Independența a fost astfel cucerită.

Scotîndu-se în evidență comportarea vitejească a dorobanților musceleni în luptele în care ei au acționat împotriva atacurilor întreprinse de cavaleria otomană, în registrul istoric al Regimentului Argeș nr. 4 se arată : «Muscelenii și argeșenii aveau onoarea să intre iarăși în foc. Cavaleria inamică venea asupra lor, dar cum a venit așa s-a dus, împrîscată de focul alor noștri»¹.

Sergentul Gheorghe Necșulescu se întoarce acasă împreună cu o parte din dorobanții săi de luptă printre care și Gheorghe Bădescu și Niță a lui Stanciu Filea, cu conștiința împăcată că și-a făcut datoria.

Au rămas însă pe cîmpurile de luptă consătenii săi :

1. Boboc Onea din Batalionul 4 vînători ;
2. Ionescu Nicolae, batalionul 4 dorobanți ;
3. Negoiescu Constantin, batalionul 4 dorobanți ;
4. Tudor Gheorghe, batalionul 4 dorobanți ;
5. Tudor Ion, batalionul 4 dorobanți.

Gheorghe Necșulescu, avînd 3 clase de seminar, se încadrează cîntăreț bisericesc la parohia Misci din sătul său Mozăceni, unde a fost

1. *Istoricul Regimentului nr. 4*, p. 19.

găsit de către episcopul de Argeș, Ghenadie, cu ocazia unei vizite făcute acestei parohii și acordându-i un ajutor bănesc, îl determină să meargă la Seminarul din Curtea de Argeș, pentru a-și termina studiile, fapt ce face ca în toamna anului 1878 să-l găsim elev extern în clasa a IV-a. Absolvind seminarul în anul următor, fiind în vîrstă de 26 de ani, este hirotonit preot pe seama parohiei din satul Bîrlog, comună vecină cu Mozăceni, unde funcționează pînă în 1885, cînd devenind postul vacant, este transferat în comuna natală Mozăceni-Argeș, unde va desfășura o vie activitate pînă la sfîrșitul vieții. În anul 1927, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la cucerirea independenței de stat a României, cu alți tovarăși de luptă, preotul Gheorghe Necșulescu participă la această ceremonie, defilînd prin fața autorităților de stat. Cu această ocazie se fotografiază cu tovarășii săi de luptă rămași în viață.

În ziarul «Argeșul» pag. 2-a din 1 august 1943, un autor anonim, vorbește despre popa «Gheorghe veteranul» că deși avea atunci 91 de ani, era încă activ, purta îmbrăcăminte țărănească și că ținea încă la pieptul său drapelul tricolor, pe care-l apăraseră pe redutele războiului pentru independență, se mîndrea cu decorațiile primite pentru faptele sale eroice, cu faptul că își putea menține existența muncind la oîmp.

Autorul își încheie astfel articolul despre «Popa Gheorghe veteranul»: ... «Am strîns mîna cu toată dragostea și cu toată admirația și cu tot respectul cuvenit unui preot de țară, veteran de la '77 și am plecat cu ochii plini de lacrimi și cu inima cutropită de emoții».

Preotul Gh. Necșulescu își dă obștescul sfîrșit la 15 martie 1947, în vîrstă de 94 de ani, stimat și apreciat de toți sătenii comunei și cei din împrejurimi.

Cartea veacurilor va păstra pe neștersele ei foi numele eroilor și veteranilor de la '77*.

Prof. dr. DUMITRU DOBRESCU

* Autorul aduce mulțumiri și pe această cale preotului Scarlat Bădescu, parohul bisericii Mozăceni, nepot al lui Gheorghe Necșulescu, de la care a luat unele informații și fotografiile respective.

CLOPOTELE INDEPENDENȚEI

«O inimă de om și-n clopôt bate...

O inimă de om din turlă cade...

Clopotniță de neam e fiecare...».

În ziua de 8 octombrie 1878, o zi cu soare blînd de început de Brumărel, armata română biruitoare în epopoea Războiului pentru Independență, la *Grivița, Plevna, Rahova, Opanez, Vidin...*, a intrat triumfală în București, întîmpinată și primită de clopotele de la Mitropolie și de la toate bisericile Capitalei. Mitropolitul Ungrovlahiei Calinic Miclescu și episcopii Athanase Stroescu al Argeșului și Ghenadie Petrescu al Rîmnicului au oficiat un Te-Deum solemn, în prezența domnitorului țării libere și independente, a guvernului și a unui mare număr de cetățeni, după care a urmat defilarea trupelor cu glorioasele lor stindarde. Se sărbătorea cucerirea Independenței de stat a României (Ziarele) ¹.

Au sunat «clopotele lui Bucur» ² și în cîntecul lor de argint și bronz au unit vibrațiile tuturor clopotelor din țară și de veacuri ; au unit vibrațiile inimii poporului, dorința nedomolită și lupta lui eroică pentru libertate și independență. Căci plină este viața poporului român și istoria țării noastre de sunet de clopote — de clopotele mînaștirilor și ale bisericilor. Ele vesteau primejdiile ; ele chemau la lupte ; ele salutau biruințele ; ele mîngîiau în obide și în anii de robie ; ele țineau vie conștiința datoriiilor patriotice anunțau bucuria nașterii copiilor, și jeleau pe morți și alungau ploile rele. Unde lipseau clopotele, se băteau toacele, făcute din lemnul cîntător al pădurilor ocrotitoare.

Plină este viața poporului și istoria țării românești de dragostea patriotică pentru pămîntul țării și de iubirea de libertate.

Dragostea fierbinte pentru țară, cu toate și toți ai ei, precum și aspirația nepotolită la libertate, socială și națională, sînt pîrghiile și coloanele centrale ale vieții sufletești a poporului român și ale istoriei românești. Au fost totdeauna foc aprins (chiar cînd mocnea fără flacăară), stea polară, dinamica vieții istorice a poporului nostru.

Și acestea de la începutul începuturilor.

În aurora istoriei noastre a sunat, pe aceste locuri, cornul ; cornul de os al dacilor — clopotul lor ; cornul lui Decebal : «*cornul mîndru triumfal, răsunînd din deal în deal, al craiului Decebal*» (M. Eminescu).

1. Cf. Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată* (1871—1884), vol. I, București, Editura ziarului «Universul», 1935.

2. Ioan Alexandru, *Clopotele lui Bucur*, în vol. *Imnele Transilvaniei*, București, Editura «Cartea Românească», 1976, p. 264.

Dacii — «cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci» (Herodot), «inalți ca brazii de munte, tari ca și săpați din stîncă» (M. Eminescu)³ — au cîștigat admirația întregii lumi antice prin îndrăzneala, dibăcia, vitejia și iubirea lor pentru pămîntul țării și libertate. Se cunoaște că n-au pregetat să se lupte cu temutele legiuni romane și chiar le-au bătut și le-au luat drapelul (sub Domițian). Urmașul acestuia, Traian, a trebuit să vină cu armate puternice și după oțeva războaie grele i-a învins (și nu pe toți, rămînînd o parte de Dacie, partea de nord, liberă). Bucuroși mereau în lupte eroice, pentru apărarea țării și a libertății, asigurîndu-și nemurirea — după robusta și frumoasa lor credință⁴. La fel a făcut și neînfricatul Decebal, care, ca să nu fie prins viu și dus în robie, și-a curmat singur viața.

Acestea le-au transmis etnogenetic poporului român. Daco-romanii i-au temeinicit și hotărnicit vatră geografică, rotundă ca luna plină — «luna — zîna Daciei» (M. Eminescu). Poporul român n-a părăsit-o niciodată. N-a lăsat leagănul său geografic și etnic, pămîntul Daciei, al Daciei Traiane, al Daciei Romane, al neamului, nici atunci cînd un împărat roman (Aurelian) și-a retras armata și administrația și s-au mutat dincolo de Dunăre. N-a plecat, pentru că nu l-a lăsat dacii: dragostea lor pentru pămîntul țării care era și în el. Nu l-a părăsit și pentru că astfel de locuri, atît de bogate și de frumoase, în care se găsesc toate cele necesare traiului îmbelșugat, sănătate și desfătare ochilor, nu se lasă — n-a lăsat niciodată nimeni, popoare și oameni. «Bogăția pămîntului românesc este o cheazășie a continuității dacoromanilor în Dacia Traiană, atestă istoriografia obiectivă. Pămîntul românesc este unul din cele mai armonioase, mai frumoase și mai bogate, nu numai din Europa, dar din întreaga lume»⁵. Aici a rămas, aici l-au găsit popoarele migratoare, aici l-au lăsat, aici a continuat să fie totdeauna⁶. A învățat să-l iubească și el și să lupte vitejește pentru apărarea lui, a hotarelor lui. A învățat și el să fie liber, să iubească libertatea, să iubească independența țării, să le apere cînd erau amenințate, să lupte pentru redobîndirea lor cînd erau pierdute.

L-au învățat și l-au deprins să fie liber, să iubească și să prețuiască libertatea sa și a țării, piraiele muntilor și apele cîmpiilor, zborul păsărilor, fuga cerbilor, cîntecul vînturilor în harfele brazilor, păstoritul cu fluierul-frate, doina-soră și cîinii-prieteni.

3. M. Eminescu a închinat elogiul admirației sale patriotice dacilor, Daciei și lui Decebal, în mai multe poezii — *Rugăciunea unui dac, Gemenii, Sarmis, Odin și Poetul, Memento more, Decebal* (incercare de dramă istorică).

4. Hadrian Daicovicu, *Dacii*, București, Editura pentru literatură — «Biblioteca pentru toți», 1968; C. Daicovicu, *Dacica* — Studii și articole privind istoria veche a pămîntului românesc —, Cluj, 1969.

5. Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura «Scrisul Românesc», Craiova, 1973, p. 7—17 — *Cadrul geografic*; Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 1 — Din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor românești, Editura științifică, București, p. 9—19 — *Pămîntul românesc*.

6. Academicianul Constantin C. Giurescu, *Români în milenii migratori. Considerații asupra unor aspecte*. Discurs rostit la 15 februarie 1975, în ședința solemnă (de recepție) a Academiei Republicii Socialiste România, cu răspunsul Acad. D. Prodan. Discursuri de recepție, Serie nouă nr. 6.

I-au plăcut libertatea și independența, și, deopotrivă, a urât robiile. A respectat libertatea și independența altor popoare. A ajutat pe alții să-și dobândească libertatea și independența națională. A trăit istoric fără gânduri, planuri și acțiuni de cuceriri și anexiuni de teritorii și popoare. A iubit cele ce sînt ale sale și le-a apărât cu prețul vieții. «*Românașului îi place... liber și să fie-n pace*», a fost marea lui dorință, pentru el și pentru țara sa.

Astfel a apărut și s-a făcut cunoscut poporul român, după prima mie de ani, în dimineața istoriei sale, sunînd buciul și clopotele libertății și independenței.

După cîteva încercări anterioare de a-și încheia stat propriu și de sine stătător, poporul român și-a scris cu sînge, în lupta de la Posada (noiembrie 1330) actul de întemeiere a Țării Românești (Muntenia), liberă și independentă, cu popor liber. Domnitorii ei Basarabi au ctitorit biserici și au sunat în ele clopotele libertății și independenței românești. Acum au început să bată și clopotele Vodiței și Tismanei, cu răsunet îndepărtat peste Carpați, în Transilvania, la Prislop și alte biserici și mînaștiri mai vechi, unele din ele ctitorii ale familiei de cneji români Cînde (sec. XIII).

Peste aproape treizeci de ani (la 1359), voievodul maramureșan Bogdan a întemeiat Moldova, declarîndu-se liber și independent, impunînd acestea prin lupte. Ar fi spus rîspicat solului fostului său suveran, regele Ludovic al Ungariei :

*«Spune-i craiului că astăzi nu mi-i domn, ci megieș ;
Spune-i că ni-i dragă pacea, cîtă vreme ne-a da pace.
Spune-i craiului că norodul ce-mi stă astăzi la picioare
Slobod s-a născut și slobod a crescut și vrea să zboare
Ca un nor bogat și slobod, peste vremile obștești»*⁷.

Mușatinii au întărit libertatea poporului și independența Moldovei. Au ridicat și ei biserici (*Bogdana* din Rădăuți, *Sf. Treime* din Siret, *Mirăuți* din Suceava, *Sf. Nicolae* din Poiana) și clopotele lor au sunat cîntecul libertății și independenței românești sub cerul larg al Moldovei.

Mircea cel Bătrîn — «principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager» — a ridicat drapelul luptei pentru apărarea libertății poporului, a pămîntului și independenței țării, împotriva celor ce le amenințau : turcii. N-a pregetat să-l înfrunte pe Baiazid Ilderim (primul sultan care a venit în Țara Românească) și l-a făcut să părăsească țara. «*N-avem oști, dar iubirea de moșie e un zid / Care nu se înfiorează de a ta faimă, Baiazid*» (M. Eminescu).

Dar cu toată vitejia și sprijinul poporului, în fața puhoiului otoman rămînînd și singur, neajutat de țările creștine, Mircea cel Bătrîn a fost nevoit să dea turcilor *plocon* (haraci), «pentru ca să se odihnească țara în pace», cum a notat cronicarul, și pentru a asigura continuitatea exis-

7. Valeriu Anania, *Steaua Zimbrului*, în vol. *Poeme cu măști*, Editura «Cartea Românească», București, 1972, p. 428—429.

tenței istorice a țării. Contractarea și achitarea haraciului, după legislația și procedura politică islamică, nu însemna pierderea totală a libertății naționale.

Istoricii consideră că a fost o politică înțeleaptă și patriotică îmbinarea acțiunilor militare cu cele politice-diplomatice, «ascuțișul minții», pentru perioade mai lungi, și «ascuțișul sabiei», când s-a putut. Datorită acestora : pe de o parte, vitejia și priceperea politică, și pe de altă parte, bogățiile țării (turcii au numit țările române «keler», adică cămară de aprovizionare a imperiului, și așa au și fost), turcii au recunoscut importanța militară-politică și economică a țărilor române și au menținut existența lor ca state libere și autonome, cu conducere (domni) și administrație autohtonă. Nu le-a transformat în *pașalice*, cum au procedat cu toate țările balcanice și din centrul Europei⁸. Recunosc această excepție și istoricii turci⁹.

Astfel, au putut să sune și clopotele *Coziei* — două din clopotele dăruite de Mircea au sunat continuu și sună și astăzi¹⁰.

Politica aceasta de alternanță între lupta ostășească-patriotică contra haraciului otoman și, prin înlăturarea acestuia, ușurarea țării și a poporului, libertatea și independența națională, totală, și între supunere silnică și acceptarea lui, a fost însușită, ca un *modus vivendi* național, de toți domnii patrioți.

Au continuat împotrivirea antiotomană urmașii lui Mircea : Dan II (cu două victorii), Vlad Dracul (cu participarea la cruciada din 1444), Vlad Țepeș, care a băgat groaza în turci.

Acesta a fost o apariție de cometă, intrată în legendă. Genealogic a prefigurat unitatea de neam a poporului român și voința lui de libertate și independență : Mircea cel Bătrîn i-a fost bunic ; Bogdan II al Moldovei (fiul lui Alexandru cel Bun) i-a fost unchi ; Ștefan cel Mare îi era văr ; Iancu de Hunedoara (luptător pentru libertate) îi era cumnat¹¹.

Ca unul care a cunoscut din copilărie robia închisorii și apoi a surghiunului, a iubit libertatea, a înțeles ce înseamnă libertatea pentru oameni, pentru popor, libertatea și independența pentru țară. A luptat cu înverșunare pentru cinste și dreptate socială, pentru libertatea și independența țării. N-a mai voit să dea tribut de copii («tribut de sînge») și nici haraciu de bani, urcat la 10.000 de galbeni (la început era de 2.000). N-a fugit nici de sultanul Mehmed El Fatih, cuceritorul Constantinopolului, care în fruntea unei armate de 120.000 de ieniceri a venit să pedepsească pe gheaurul valah. L-a alungat din țară. A plătit cu capul

8. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2 — De la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 7—12 — *Continuitatea statelor românești* ; Academician Constantin C. Giurescu, *Drumul de lupte și iertșe al Independenței*, «Magazin istoric», an. XI, nr. 1 (118), ianuarie 1977, p. 3.

9. Mustafa Al. Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 189.
10. Vasile Drăguș, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 107 — *Clopot*.

11. Sinziana Pop, *Opt ani pentru eternitate*, «Lucafărul», an. XIX, nr. 49 (762), 4 decembrie 1976, p. 8 — *Vlad Țepeș — 500 de ani de la moarte*.

isprăvile sale temerare însă superior patriotice, rămânând simbol luminos de dragoste de popor și țară, de libertate și independență națională ; simbol reprezentativ al poporului român dintotdeauna.

În Moldova, Ștefan cel Mare — «bărbat glorios și victorios care a biruit pe toți regii vecini ; om fericit căruia soarta i-a hărăzit cu multă dărnicie toate darurile»¹² — a bătut, ca nimeni altul, clopotele biruinții și libertății, în cei 47 ani de domnie, cu 43 de războaie și 40 de biserici. L-a bătut și el, la Vaslui, pe Soliman Hadîmbul. A menținut cîțiva ani țara liberă și independentă. Clopotele ctitoriilor sale, mărețe și multe, i-au ținut vie în veacuri amintirea-i glorioasă și aspirația către libertate și independență. Cineva, ascultînd, «adînc și cucernic», clopotele de la Mînăstirea Neamț, a notat : «De mult nu mai auzisem o predică atît de pătrunzătoare. Era parcă un glas care ieșea din bolta veacurilor... Era parcă un glas de strămoș, fără odihnă în mormintu-i... Mai mult decît aceste ziduri seculare, mai mult decît aceste portrete mohorîte de ierarhi din trecut, clopotele din Mănăstirea Neamțu rechemău ceea ce au fost și osîneau ceea ce este, cu puterea lui Isaia și Ieremia»¹³. Două clopote de la Voroneț, danie a ctitorului ei (Ștefan cel Mare), îi cîntă și astăzi amintirea solară și chiar numele mărețului domn. Cine cunoaște să le tragă, sunetul lor îngîmă numele gloriosului «Domn al Moldovei și norodului părinte» : Ștefan-Vodă, Ștefan-Vodă, Ștefan-Vodă¹⁴... Moldova toată și țara întregă îl aude și-l ascultă, căci el înseamnă biruință, libertate și independență.

Fiul acestuia și succesori la tron, Petru Rareș, i-a urmat pilda, în îndrăzneală patriotică (a încercat și el să stăvilească o invazie otomană, condusă de Soliman Magnificul) și în zidiri de biserici (el și soția sa Elena au ctitorit 13 mînăstiri și biserici)¹⁵. Clopotele lor s-au alăturat celor ale lui Ștefan cel Mare.

Se cuvine pomenit domnul Țării Românești Radu de la Afumați, cu 20 de lupte (mai multe cu turcii) pentru libertatea și independența țării zădărnîcind încercarea Porții Otomane de-a pune domn pe tronul Munteniei pe Mehmet-Beg, pașa de la Nicopole, care se pretindea descendent din Basarabi.

La sfîrșitul secolului a sunat puternic glasul libertății și independenței, — al lui Mihai Viteazul — «voievodul care întruchipează în gradul cel mai înalt ideea de independență politică și, totodată, de unitate statală românească»¹⁶. Pe Sinan-Pașa, marele vizir al sultanului

12. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2, op. cit., p. 154 — Ștefan cel Mare.

13. Gala Galaction, *Clopotele din Mănăstirea Neamțu, Opere*, vol. 1, Editura pentru literatură a Societății Scriitorilor Români din Republica Populară Română, București, 1949, p. 220. Și un alt scriitor român, auzind clopotele nemțene, a remarcat muzica lor răscolitoare. «Cîntecul clopotelor Neamțului este indescifrabil... În tot cazul este din ordinul semfonicului celui mai beethovean» (G. Călinescu, *Căldătorii de studii* (1), în vol. *Insemnări de căldătorie*, Editura pentru turism, București, 1973, p. 141).

14. Le-am auzit personal. Cf. Vasile Drăguș, op. cit. — Voroneț.

15. Sergiu Dan, *Ctitorii Mușatine*, Editura Sport și Turism, București, 1976, p. 105—118 — Ctitoriile urmașilor lui Ștefan cel Mare.

16. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2, op. cit., p. 324 — Mihai Viteazul.

Murad al III-lea, l-a aruncat în mlaștina de la Călugăreni, scăpînd țara să fie făcută pașalic, unind Tara Românească, Moldova și Transilvania sub sceptrul celui care se intitula: «*din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei*». O publicație străină a specificat: «Dacă vreodată a fost un principe care merită, pentru minunatele sale fapte, să fie numit erou, acesta este el, domnul Mihai, principele român»¹⁷.

Stingerherita și înăbușită tot mai mult, social și politic, năzuința neostoită de libertate și independență a poporului român s-a manifestat în creații de artă și cultură, unde geniul colectiv popular s-a dezlănțuit prodigios și compensator, inspirîndu-se din frumusețile de rai ale pămîntului românesc și ajutat de bogățiile țării și de mărinimia voievozilor patrioți. A realizat capodopere de artă, precum *Biserica Curtea de Argeș*, *Biserica Trei Ierarhi*, *Minăstirea Dragomirna*, *Voroneș*, *Humor*, *Moldovița*, *Sucevița*, *Arbore* și încă atîtea..., monumente inestimabile de artă, creații ale geniului artistic al poporului, comori ale patrimoniului național, contribuții prețioase la patrimoniul universal.

La fel sînt, chiar mai specifice, bisericuțele sătești de lemn, îndeosebi cele din Maramureș, ale căror înălțimi și forme de săgeată (cea din Sărdești are 54 m înălțime!) amintesc zborul avîntat și liber, în azurul fără hotare al cerului, al Pasărei Măiastre din basmele populare, care și ele exprimă setea de libertate și independență a poporului român.

Concomitent cu rîvna și lupta pentru libertate și independență, s-a dus o continuă stăruință pentru libertatea și independența limbii și a cărții românești. De la un timp, împreună cu clopotele bisericilor au început să sune clopoteii de aur ai cărților românești, cităva vreme în limba slavonă (*Liturghierul*, *Octoiul* și *Evangheliarul ieromonahului Macarie* ș.a.), apoi în limba română (rămînînd numai alfabetul slavon), prin tipăriturile diaconului Coresi, «ctitorul limbii literare române»¹⁸, prin cărțile Mitropolitului Dosoftei al Moldovei, «primul post cult al literaturii române»¹⁹, prin *Biblia de la București*, «monument al literaturii și limbii române»²⁰, prin cărțile (circa 40) Mitropolitului Antim Ivireanul, tipograf și ctitor de tipografii.

Cărțile bisericesti n-au cunoscut hotare despărțitoare. Au dus cu ele, la români de protutindeni, Cuvîntul Domnului și învățătura evanghelică în limba strămoșească, limba română, dar totodată și dragoste de frați, și simțire patriotică. Ele au ajutat hotărîtor la închegarea și

17. Danuta Bienkowska, Michal Waleczny (Mihai Viteazul), Wydawnictwo «Slaski» (Editura «Silezia»), Katowice, 1975, 195 p. Apud Gheorghe Duzinchevici, Recenzie, «Lucafăru!», an. XIX, nr. 52 (765), 25 decembrie 1976, p. 8 — *Mapamond*.

18. Preot Nicolae M. Popescu, Profesor Universitar, Membru al Academiei Române, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1942, p. 44—50 — *Diaconul Coresi de la Tirgoviște*.

19. Pr. Gheorghe Cunescu, *Mitropolitul Dosoftei — La 350 de ani de la nașterea sa (1624)*, « *Glasul Bisericii*», an. XXXIII, Nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1974, p. 1212—1220 — *Comemorări*.

20. *Istoria literaturii române*, vol. 1. Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400—1780), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 451 — *Biblia de la București*; Al. Rosetti, *Schița de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, Editura Albatros, București, 1976, — Colecția Lyceum, p. 62 — *Biblia din 1688*.

întărirea unității limbii române, a unității sufletești și religioase a poporului, a unității conștiinței românești²¹.

Cărțile bisericești au întreținut vie flacăra dorinței și nădejdei de libertate și independență. În Biblie și în citirile biblice din cultul ortodox se vorbea de egalitate, dreptate, îndestulare, frăție și pace... Poporul auzea în biserică că Dumnezeu Atotputernicul stă împotriva celor trufași, puternici, nedrepti; împotriva tiranilor și asupritorilor (popoare și oameni). El ajută (popoarele și oamenii) să se elibereze din robii. Cărțile bisericești au întreținut aspirația, voința și încrederea în izbăvire din acestea.

Cronicarii (Grigore Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce, Radu Popescu ș.a.) au arătat în ale lor cronici obârșia veche și de mare cinste a neamului românesc, pagini istorice cu fapte de dragoste de țară, de libertate și independență. Dimitrie Cantemir a încercat să iasă din asuprirea otomană. Și-a îndulcit amărăciunea pribegiei care a urmat, scriind *Descrierea Moldovei* și *Hronic al vechimii romano-moldovlahilor*, rămânând «om al țării sale» (N. Iorga). Constantin Brîncoveanu — «domn viteaz și domn creștin» — a plătit cu capul său, al copiilor și al ginerilor săi statornicia în credință și dorința de eliberare și de independență a țării. A apucat să le concretizeze artistic în mărețe opere de artă — minăstiri, biserici, palate...

Istoriografia a precizat că lupta permanentă a poporului și conducătorilor lui patrioți, pentru libertate și independență națională, adeverește că «un popor care vrea să trăiască liber știe să se ridice deasupra morții și să dureze, urcînd treptele împlinirii sale, ale unei vieți mai bune, fără asuprire»²².

Odată cu secolul al XVIII-lea, peste țară s-a lăsat noaptea epocii fanariote. «Influența grecească în Principate, pornită de mai multă vreme, ajunge atotstăpînitoare. Limba română îmbracă iarăși hainele de cenușareasă și pleacă din tiparnițe și din biserică, spre codri, spre tîrlă și spre haiducie»²³.

Poarta Otomană, la apogeul puterii ei, a întezit apăsarea. A majorat haraciul și nenumăratele rușeturi aproape la fiecare schimbare de domn (și îi schimba des : în răstimp de o sută de ani, în Țara Românească au fost 40 de domni, în Moldova 36!) și aproape fiecare domn nou a înmulțit și mărit dările pe seama poporului. A trimis domni alogeni, din

21. Vezi : Episcopul Nicolae Colan, *Biserica Neamului și unitatea limbii românești*, Discurs rostit la 28 mai 1945, în ședința publică (a Academiei Române), cu răspunsul d-lui Silviu Dragomir. Editura Academiei Române, București, 1945. Discursuri de recepțiune nr. LXXXII; Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvînt către cititori la Biblia sau Sfînta Scriptură*. Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinan, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1968, p. 7; Nicolae (Mladin), Mitropolitul Ardealului, *Biserica Ortodoxă Română una și aceeași în toate timpurile*, Sibiu, 1968; Barbu Theodorescu, *Circulația vechilor cărți românești* — Contribuție la un catalog comutativ, «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXIX, nr. 1-2, ianuarie—februarie, 1961, p. 165-187.

22. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2, op. cit., p. 307.

23. *Răspunsul d-lui Galal Galaction*, «Facla literară», an. 1, nr. 1, 1 februarie 1923, p. 10-11 — *Ancheta noastră*.

Fanarul Constantinopolului. S-a mărit numărul minăstirilor *inchinate*. Ele dețineau mai mult de un sfert (27,89%) din suprafața rurală a țării²⁴.

În Transilvania lupta s-a dus și pentru salvarea și continuitatea credinței strămoșești. Însă, Cuviosul Sofronie de la Cioara, «profetul văzător, din sat în sat făclie»²⁵, a ridicat glasul său și pentru eliberarea de iobăgie.

Peste câțiva ani (în 1784) a izbucnit răscoala lui Horia, însoțită de dangăt de clopote. Moartea martirică a lui Horia și Crișan simbolizează voința de libertate a poporului, care nu a dat înapoi nici în fața morții celei mai crâncene²⁶. Horia a fost tâmplar, meșter de biserică. El a cioplit bisericuța din satul său natal, Albac, despre care poetul «pătimirii noastre» a scris în poezie :

*Bisericuță din Albac
Tu ești al vremurilor semn.
Tot bietul nostru plîns sărac
E-nchis în trupul tău de lemn.
Din ce-am cerut, din ce-am gîndit,
Atîtea rugăciuni cuprinzi.
E-atîta vis neizbîndit
Sub vechiul tău tavan de grinzi*²⁷.

În veacul al XIX-lea, vulcanul în continuă fierbere al dorinței și voinței de libertate socială și independență națională ale poporului și ale țării a irumpt în acțiuni și fapte, care au fost tot atîtea trepte spre marile împliniri istorice : *Unirea și Independența de stat*.

Tudor Vladimirescu a ridicat poporul la revoluție, pentru dezrobirea țăranilor, suveranitate și independență națională.

În 1830 s-a înființat armata națională română. Poetul ofițer Vasile Cîrlova a salutat-o patriotic : ...«*Steagul fîlîie în vînt, / Slava iese din mormînt, / Arma iată că lucește, / Slava iată că zîmbește, / Corbul (stema Munteniei n.n.) iată s-a-nălțat !*» (*Odă oștirii române*).

În 1835 se constituie și activează, la Paris, *Cercul revoluționar român* (cu N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Ion Ghica ș.a.).

În 1837 apare, la București, primul ziar cotidian românesc, intitulat *România*, cu vești din toate provinciile românești.

În 1838, se publică manifestul *Act de uniune și independență*.

În 1840, se constituie la București o societate secretă (cu N. Bălcescu, Eftimie Murgu, Dimitrie Macedonschi ș.a.) care-și propune să activeze pentru unire și independență.

În 1843, N. Bălcescu, Ion Ghica, Christian Tell ș.a. înființează societatea secretă «Frăția», cu lozinca «dreptate și frăție».

24. C. C. Giurescu, *Suprafața moșiilor mîndstirești secularizate*, «Studii», nr. 2/1959, p. 149–156.

25. Ioan Alexandru, *Imnele Transilvaniei*, op. cit., p. 151 – *Imnul lui Sofronie din Cioara*.

26. Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*. Din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Editura Albatros, București, 1970, p. 180 – Legendă la fotografie.

27. Octavian Goga, *Opere*, vol. 11 – *Poezii*. Ediție îngrijită, prefață, note, bibliografie și indici de Ion Dodu Bălan, Editura pentru literatură, Colecția Scriitori români, București, 1967, p. 129 – *Bisericuța din Albac*. Se află astăzi în stațiunea Olănești (jud. Vâlcea). O bisericuță cioplită de Horia Ursu a fost și în satul Cezar, jud. Sălaj, astăzi la Muzeul de istorie și etnografie din Cluj-Napoca.

M. Kogălniceanu ține, la Academia Mihăileană din Iași, *Cuvîntul de deschidere al celui dintîi curs de istorie națională*, în care a declarat că «eu privesc ca patria mea toată acea întindere de loc unde se vorbește românește, și ca istorie națională, istoria Moldovei, a Valahiei și a fraților din Transilvania».

În 1847, N. Bălcescu, la Paris, în cuvîntarea din noaptea de Anul Nou, a reafirmat drepturile poporului român la unire, libertate și independență. «Ținta noastră socotesc că nu poate să fie alta decît unitatea națională a românilor. Unitate mai întîi în idei și simțăminte, care să aducă cu vremea unitatea politică».

1848. Mișcările revoluționare din Moldova — cu *Principiile noastre pentru reformarea patriei* și manifestul lui Vasile Alecsandri : *În numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*, adresat «fraților români din toată România» —, din Transilvania — cu Marea Adunare Națională de pe Cîmpia Libertății și programul ei numit *Petițiunea națională*, apoi Revoluția lui Avram Iancu —, din Muntenia — cu Adunarea de la Islaz, *Proclamația* și Guvernul Provizoriu Revoluționar și Guvernul Revoluționar de la București —, toate au cerut unirea țărilor române, libertatea socială și independență națională — «un singur stat național românesc». Pictorul Constantin D. Rosenthal a făcut tabloul : *România rupîndu-și cătușele*. Au sunat puternic clopotele conștiințelor patriotice ; au sunat clopotele bisericilor.

1859. Unirea Munteniei și Moldovei într-un singur stat, prin alegerea la 5 ianuarie, la Iași, și la 24 ianuarie, la București, a aceluiași domn : Alexandru Ioan Cuza. «Unirea este îndeplinită ! Națiunea Română este întemeiată !... Dumnezeu părinților noștri a fost cu Țara, a fost cu noi. El a întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului, și a condus Națiunea către un falnic viitor... Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți Patria, veți ști a o întări. «Să trăiască România !» — a declarat Cuza Vodă în *Proclamația* către români, în (decembrie 1861).

Din nou s-au bătut clopotele, și la Iași, și la București, și în toată țara unită, de mare sărbătoare. Unirea — chezășia libertății și independenței naționale.

Poeții au sunat din buciurile poeziei, chemînd la luptă pentru libertatea și independența țării.

Moldoveanul Vasile Alecsandri — «acel rege al poeziei» — îndemna :

*Hai, copii de-același sînge ! hai cu toți într-o unire,
Libertate-acum sau moarte să cătăm să dobîndim.
Pas, români ! lumea ne vede... Pentru-a Patriei iubire,
Pentru-a mamei desrobire
Viața noastră să jertfim ! (Deșteptarea României).*

Transilvăneanul Andrei Mureșanu chema și el :

*Deșteaptă-te române, din somnul cel de moarte,
În care te-adînciră barbarii de tirani !
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,*

*La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani !...
Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
«Viață-n libertate ori moarte» ! strigă toți (Un răsunset).*

Munteanul Dimitrie Bolintineanu apela și el :

<i>Nobili fii ai României</i>	<i>Fruntea voastră cu rușine</i>
<i>Pînă cînd să suspinați ?</i>	<i>Îndestul s-a umilit.</i>
<i>Iată ziua libertății</i>	<i>De acuma libertatea !</i>
<i>Către arme alergați.</i>	<i>Ziua gloriei-a sosit</i>

(Cîntec de libertate).

Intr-adevăr sosise ziua gloriei. A sunat clopotul mare al istoriei !
Au bătut clopotele izbăvirii ; clopotele Independenței !

În iunie 1876, România cere Porții Otomane, într-un memoriu cu șapte revendicări, să-i recunoască denumirea de România, înviolabilitatea teritoriului, diplomație proprie, autonomie politică... Notifică țărilor europene că opinia publică și armata cer intrarea României în război. În decembrie (1876), în Constituția nouă otomană țările române sînt declarate *provincii turcești*. În țară manifestații populare pentru război și cucerirea independenței.

La 12 aprilie 1877, Rusia a declarat război Turciei, pentru ca să vină în ajutorul Serbiei și pentru «a da o mîină de ajutor chinuiților creștini de peste Dunăre». Între România și Rusia s-a încheiat o înțelegere pentru trecerea armatei rusești prin România. Turcii au bombardat orașele și satele românești de pe Dunăre.

În istorica zi de 9/21 mai, M. Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Externe, a proclamat, în Adunarea deputaților, starea de război între România și Turcia și independența României. «Sîntem în stare de rebel cu Înalta Poartă și sîntem dezlegați de legăturile noastre cu ea... *Sîntem o națiune liberă și independentă*». Adunarea deputaților (Camera) și Senatul au votat moțiuni în care se consacră oficial starea de război între România și Turcia și independența țării. Au votat încetarea tributului către Poartă care era de 914.000 lei (aur).

La București, la Iași, în toată țara, proclamarea Independenței a fost primită cu bucurie și entuziasm ca la Unirea din ianuarie 1859. S-au tras clopotele bisericilor. Bardului de la Mircești, proclamarea Independenței și Războiului pentru Independență i-au reîntinerit inima patriotică și condeiu, a scris poezia fabulă *Balcanul și Carpatul* (primul reprezenta Turcia, al doilea România) pe care a încheiat-o astfel : «Deviza ta-i *slavia*, și-a mea — *neafîrnarea !*».

S-a mobilizat armata (100.000 de ostași, hotărîți să lupte pentru libertate și independență), vestită «more valaho»²⁸ prin tragerea clopotelor bisericilor, și primită de popor cu mare bucurie patriotică.

28. Gala Galaction adeverește că s-a procedat astfel și la 15 august 1916, cînd s-a mobilizat armata pentru războiul de întregire (vol. *Război pe bradul verde*, Editura «Viața Românească», Iași 1920, p. 128 — *Ceasuri grele*).

*Din câmp, de-acasă, de la plug, Așa ne spune-n graiul său
Plecat-am astă-vară, Sergentul Mătrăgună
Ca să scăpăm de turci, de jug, Și noi ne-am dus cu Dumnezeu,
Sărmană, scumpă țară... Ne-am dus cu voie bună*

(V. Alecsandri, Peneș Curcanul).

În iulie, armata română a trecut Dunărea, ca să sigileze cu sînge actul Independenței. Domnitorul țării a semnat un Înalt Ordin de zi în care spunea : «Ostași români ! Voi știți cît de mult a suferit patria voastră în timp de peste 200 de ani, în care vi se răpise mijloacele de a mai apăra bărbătește, pe cîmpul de bătaie, drepturile voastre ; faceți dar să filfîie din nou cu glorie drapelul românesc pe cîmpul de bătaie, unde strămoșii voștri au fost secolii întregi apărătorii legii și ai libertății».

Poetul Alexandru Macedonschi i-a adresat cuvinte de îmbărbătare :

*De ajuns repaos și umilință !
Frații ne cheamă din suferință !
Tari prin unire, tari prin credință,
Voi veți învinge. O ! fii de eroi (Armatei române).*

Au urmat victoriile hotărîtoare de la *Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin...*, care sînt tot atîtea capitole ale epopeei de patriotism total, vitejie, eroism și jertfă a armatei române, ofițeri și ostași, pentru cea mai dorită biruință : cucerirea libertății și independenței țării.

În fiecare a sunat clopotul datoriei supreme. În țară au sunat clopotele bisericilor, însoțite de rugăciuni.

În ziua de 31 august 1877, la mitropolia din București și în bisericile s-au înălțat rugăciuni pentru biruință.

În ziua de 8 septembrie, în toate bisericile din țară s-au făcut parastase pentru eroii căzuți la Grivița.

În ziua de 20 februarie 1878 la terminarea războiului, s-au săvîrșit, în toate bisericile, Te-Deum-uri de mulțumire ²⁹.

Conferința de la San Ștefano și Congresul de la Berlin au recunoscut Independența de stat a României.

În ziua de 8 octombrie, famfara *clopotelor lui Bucur* a primit armata română victorioasă la București.

O inimă de om și-n clopot bate...

O inimă de om din turlă cade...

Clopotniță de neam e fiecare... ³⁰.

Pr. GHEORGHE CUNESCU

29. Prof. Diac. Gh. I. Moiescu, *Biserica Ortodoxă Română și Războiul pentru Independență*. Conferință la aniversarea a 75 de ani de la proclamarea Independenței de stat a României, «Biserica Ortodoxă Română», an. LXX, nr. 2-5, aprilie-mai, 1952, p. 166-169 ; Mircea Păcurariu, *Alitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de războiul de independență*, «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXXV, nr. 5-6, mai-iunie, 1967, p. 602-617.

30. Adrian Păunescu, *Clopot de Putna*, «Lucașărul», an. XIX, nr. 40 (753), 2 octombrie 1976, p. 1.

CONTRIBUȚIA EPISCOPIEI DUNĂRII DE JOS PENTRU SUSȚINEREA PATRIEI ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ DIN 1877 — 1878

Tezaurul trecutului nostru istoric stă permanent în memoria noastră și cere să-l punem mereu în lumină și în valorificare pentru mai binele poporului nostru.

Aceste mărturii fac parte din comoara noastră spirituală, din patrimoniul documentar al Patriei noastre, sprijinit de la început de către Biserica Ortodoxă Română.

Episcopia Dunării de Jos și slujitorii ei au ajutat la toate eforturile Patriei în războiul de independență din 1877—1878.

Înființată prin Decretul Domnesc nr. 1617 din 17 noiembrie 1864, al primului și marelui Domnitor al României moderne, Alexandru I. Cuza, cu denumirea de «Dunărea de Jos», prin Decretul Domnesc nr. 633 din 16 martie 1879, i se alipesc destricele de peste Dunăre. Aceasta ca urmare și preț de răscumpărare pentru singele vărsat de armata română pe cîmpiile Bulgariei, care aduce realipirea pentru veșnicie a Dobrogei la Patria Mamă. Eparhia Dunării de Jos cuprindea atunci județele : Covurlui, Brăila, Tulcea și Constanța.

Pentru reorganizarea Dobrogei, Proclamația Domnească nr. 3516 și Înaltul Ordin de zi către ostașii români, dispune între altele : «Noi nu intrăm în hotarele voastre trase de Europa, ca cuceritori, dar știți că mult sînge românesc s-a vărsat pentru dezrobirea popoarelor din dreapta Dunării. Dobrogea, vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrîn și a lui Ștefan cel Mare, de astăzi face parte din România. Salutați cu iubire drapelul român și creștin, care va fi pentru voi drapelul libertății, drapelul dreptății și al Păcii» (Anghel Constantinescu, *Monografia Dunării de Jos*, București, 1906, p. 130—133).

Această proclamație s-a citit în toate bisericile eparhiei. Deci reorganizarea și propășirea Dobrogei a rămas în sarcina Statului independent, cu sprijinul Bisericii din eparhie.

Primul episcop al Dunării de Jos a fost învățatul Melhisedec Ștefănescu, care s-a distins prin zel patriotic și prin spiritul său nou în administrația bisericească.

Astfel, în timpul războiului pentru independență, episcopul Melhisedec a dat, la 20 decembrie 1877, o pastorală, prin care se îndemna preoții să sprijinească moral și material războiul pentru «apărarea Patriei și a religiei» : «Pentru ostașii răniți din spitale, patriotismul și dragostea noastră creștină cer ajutorări multe și grabnice, spre salvarea vieții acestor martiri ai țării. Se impune dar ca, în scurgeri de o lună de zile, în timpul sfințelor slujbe, să se poarte un disc prin biserici, în care să se adune hărăzirile pentru ostași (bani, obiecte și îmbrăcăminte) iar voi, iubiiții noștri fii duhovnicești, să înălțați rugăciunile voastre pentru iz-

bînda armatelor creștine. Să iubim pe acești bravi ostași răniți în lupta pentru țară și credință care vor aduce glorie eternă neamului românesc, cît și Sfintei noastre credințe, care predică și înalță mila, mai presus de toată jertfa».

Potrivit dispozițiilor date de episcopul Melhisedec, cu nr. 244/1877 și nr. 150/1878, în timpul războiului s-au făcut în toate bisericile rugăciuni pentru biruința ostirii românești, iar Prefectura Județului Covurlui, prin ordinul 7734/1877, după măsura luată de Ministerul de Externe, dispune ca «în ziua de joi, 8 septembrie, 1878, să se facă rugăciuni la toate bisericile din oraș și județ, de toate riturile, pentru ostașii români roșieni, care au căzut pe cîmpul de luptă de la Grivița și din jurul Plevnei, la care ceremonii funebre, vor asista toate autoritățile publice în doliu, zi declarată doliu național» (Cf. ziarul «Vocea Covurluiului» anul V, nr. 338/6 septembrie 1877).

De asemenea, «în biserica catedrală Sf. Nicolae, spune îndemnul — în genunchi, români, ora rugăciunii se apropie. Să înălțăm simțămintele noastre peste mărirea durerilor... să nu mai avem decît o singură cugețare, aceea de a vedea vasul ce poartă destinele și independența României, ieșind cu fală la țarmul liniștit al Păcii și măririi» (din același ziar citat).

Rugăciuni pentru ostașii căzuți în război s-au făcut și în județul Tulcea, precum și Te-Deum, pentru aniversarea luării Griviței (Conf. parohie Murighiol, nr. 408/1898).

Prin circulara nr. 306, din 23 sept. 1877, a protoieriei Tecuci, către clerici, se dispune a se face rugăciuni în biserici și a se colecta obolul credincioșilor în ajutorul armatei române «care-și varsă singele pentru Patria noastră».

Documentele mai arată că episcopul Melhisedec donează o sumă de bani pentru procurarea de arme, pentru care fapte «se aduc vii mulțumiri ale Ministerului pentru această patriotică ofrandă»: (Conf. «Războiul pentru independență», vol. II, 1 sept. 1877—15 oct. 1877, Edit. Academia Română, 1953, dosar 30, f. 110, — Ministerul de Externe, 25 septembrie 1877).

De asemenea, episcopul Melhisedec, prin ordinul 110/1878, îndeamnă preoții din eparhie să se prezinte la comisiunile pentru înscrierea obiectelor de rechiziționat și să îndemne și pe credincioșii lor la îndeplinirea acestei îndatoriri patriotice, «clericii trebuind cei dintîi să dea prilej de supunere la alegeri, căci neurmarea atrage asupra lor judecată și pedepșire».

Clerul din județul Covurlui a adunat ofrande pentru răniții din război. Episcopul Melhisedec, prin ordinul 17/1878, dispune ca o parte din ofrande (489,60 lei) să fie predată spitalelor din urbea Galați, unde erau îngrijiți acești ostași, iar preotul din parohia Sivița se evidențiază pentru zelul deus la adunarea ofrandelor și cere să fie prezentat, spre a-l «remunera cu rangul bisericesc».

Listele pentru colectarea de ajutoare a răniților au fost difuzate și de protoiereul Severin din orașul Galați, iar rezultatele s-au publicat în ziare (conf. «Vocea Covurluiului», din 14—19 sept. 1877).

Episcopia Dunării de Jos a luat, prin ordinul nr. 214/1878, măsura ca tablouri cu numele ostașilor din parohii, căzuți în războiul pentru neatinerea Patriei, să se așeze la loc de cinste în biserici, iar eroii să fie pomeniți în fiecare duminică și sărbătoare. La unele biserici numele eroilor pentru independență sînt înscrși în pictură. Pentru cinstirea memoriei eroilor căzuți în războiul de independență, conform directivelor date, preoții din eparhie au fost chemați să adune fonduri pentru ridicare de monumente, cum este cazul monumentului bravilor ostași căzuți în luptele pentru independența Statului Român ce se află în Galați, în apropiere de gară, sau cel ridicat în Tulcea, «ca simbol al eroismului poporului nostru și veșnic amintire a readucerii Dobrogei la căminul strămoșesc» (conform «Magazin Istoric», anul X, nr. 11, noiembrie 1976, p. 28). Asemenea monumente s-au ridicat mai în fiecare comună, iar unele comune și-au primit numele de «Independența».

În lupta pentru introducerea școlii românești, preotul D. Chirescu din Cernavodă, a înființat o școală românească în casa parohială, pe care era scris: «Studiul român», 1875. Cînd a intrat oastea română în Cernavodă, «acesta a primit-o cu piine și sare și cu lacrimi în glas și-n ochi, pe care i le da bucuria zilei fericite, pregătită și prin lucrarea lui» (Conf. pr. prof. N. M. Popescu, «Preoții de mir adormiți în Domnul», București 1942, p. 142). Asemenea școli românești au fost înființate și susținute și de mulți alți clerici, precum și de unele biserici din eparhie, cum este cazul de la biserica Mavromol din Galați.

Dunărea de Jos, care leagă ca o punte unitatea și solidaritatea populației de pe ambele maluri dunărene, leagă în același timp și cimentează și unirea lor religioasă și culturală, prin sprijinul și acțiunile religios-morale ale Episcopiei.

Îndelungata stăpînire otomană a lăsat urme grele asupra vieții sociale economice și creștine din Dobrogea veche. În urma gloriosului război de independență din 1877—1878 și a reintegrării Dobrogei la Patria Mamă, ca un ecou al sentimentelor de eliberare și de demnitate națională, s-au luat măsuri salutare de redresare pentru întreaga populație dobrogeană. S-a desființat dijma de orice natură și s-a înlocuit printr-o dare bănească mai dreaptă și mai ușoară pentru agricultori. De asemenea, Emleacul (impozitul pe imobiliar), temetuatul (impozit de 3% asupra muncitorilor, meseriașilor, chiriei, cîrciume, cafenele, băcănii, hanuri) ca și de bedelul (impozit pe scutirea de armată) entizabul (taxa de 2,50% pe vînzarea vitelor, taxa pe mori) unele din acestea s-au ușurat, iar altele s-au desființat cu totul.

Așadar, independența țării noastre aduce peste tot o dezvoltare, un progres continuu poporului nostru în munca de zi cu zi.

Sub aspectul bisericesc, prin sprijinul Statului, și cu ajutorul Bisericii și al poporului, a început să se construiască, în mod liber, lăcașuri

de cult, de proporții impunătoare în stilul tradițional al arhitecturii românești. Au luat avânt învățămîntul și cultura românească, artele, folclorul românesc și s-au dat la lumină, prin săpături arheologice, unor vestigii însemnate de lăcașuri și diferite mărturii istorice și creștine, răspîndite îndeosebi pe întreaga Dobroge: peste 30 de bazine paleocreștine și aproape 70 de inscripții creștine, precum și alte mărturii și documente de însemnătate istorică care dovedesc romanitatea și permanența de necontestat, ale poporului român pe aceste meleaguri străbune.

Credința sfîntă, împreună cu neamul românesc neatîrnat și cu limba «vechelor Cazanii», au alcătuit treimea: «Legea, Neamul și Moșia» pentru care moșii și strămoșii noștri eroi au fost și au rămas eroi urmașii lor de astăzi, poporul făuritor de istorie.

Să cinstim memoria înaintașilor eroi.

La împlinirea unui centenar de la proclamarea Independenței de Stat a României, se aduc prinos de recunoștință și omagii bravilor eroi români, a căror luptă și jertfă biruitoare n-au fost zădarnice. Clerul Bisericii Ortodoxe Române este alături de popor și sprijină eforturile pentru progresul social, pentru pacea și fericirea întregului popor român și înflorirea de astăzi și de totdeauna a scumpei noastre Patrii.

Pr. C. CRONȚ

EVOCAREA CUCERIRII INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI DIN 1877 ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Aniversăm anul acesta împlinirea a 100 de ani de la proclamarea independenței de stat, moment crucial în istoria poporului român, în îndelungata sa luptă pentru libertate națională și dreptate socială, pentru progres. În paginile istoriei sale poporul a încrustat, de multe ori chiar cu singele fiilor săi, fapte care mărturisesc celor de astăzi și de mâine că dragostea de patrie, apărarea ființei ei, a independenței, suveranității și integrității naționale au fost legăminte sfinte. Cei care au realizat prin sacrificiile lor actul memorabil al independenței, sînt în veșnică pace adormiți, dar opera lor trăiește și va trăi mereu în conștiința națiunii ca o măreață înfăptuire, cu consecințe din cele mai profunde asupra destinului patriei.

Proclamarea neatîrnării din anul 1877 a împlinit țelul scump al scuturării dominației otomane, pentru care s-au jertfit, de-a lungul secolelor, nenumărați fii ai poporului nostru. Ea a deschis noi căi dezvoltării României moderne, desăvîrșirii unității de stat, a creat condiții prielnice pentru afirmarea ei în mod suveran în viața internațională.

Împrejurările istorice au făcut ca, din cele mai vechi timpuri, poporul nostru să se dezvolte într-o permanentă confruntare cu piedici și greutăți de tot felul, cu numeroase și puternice adversități. Valurile abătute asupra acestor meleaguri, îndelungata dominație străină, războaiele pustiitoare duse pe teritoriul țărilor române de diferite mari puteri rivale au provocat distrugerea sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, frînînd considerabil progresul României, determinînd răminerea ei în urmă față de alte țări.

Înrobirea străină n-a putut să înăbușe însă voința poporului de a trăi liber. Idealele independenței au împurpurat permanent steagurile lui de luptă, i-au înzecit puterile, iar în vremurile de restriște i-au aprins și mai vii nădejdele.

Lupta eroică a poporului și voința lui fermă de libertate și neatîrnare au constituit un motiv major de evocare pentru poeți și prozatori, care și-au dăruit simțirea și scrisul lor înălțării patriei. De fapt, nici nu puteau rămîne indiferenți maeștrii condeiului, în fața figurilor luminoase, netemătoare de moarte ale ostașilor, care au dobîndit neatîrnarea României prin suprema lor jertfă.

De o sută de ani, dobîndirea independenței naționale are rezonanță în literatura română, deoarece pentru români războiul din 1877 nu a fost un conflict interstatal, ci prilejul împlinirii aspirațiilor moșilor și strămoșilor lor.

În literatura română s-a resimțit rezonanța frământărilor și a sentimentelor maselor populare prin evocarea trecutului nostru glorios. Tudor Vianu a remarcat : «Atitudinea cea mai izbitoare la scriitorii români este atitudinea luptătoare și sentimentul care îi urmărește mai insistent este cel al participării la viața întreagă a poporului lor în trecutul și în luptele contemporane»¹.

Ideea de independență și suveranitate națională a fost perpetuă de la generație la generație, de la secol la secol, și s-a afirmat ca o coordonată fundamentală a gândirii și sensibilității scriitorilor și cărturarilor români².

Idealul libertății naționale arse se cu flacăra vie în inimile scriitorilor din timpuri îndepărtate. Astfel, Mihail Kogălniceanu care, la 9 mai 1877, va proclama solemn independența de stat a României, a nutrit acest vis încă din tinerețe.

Independența națională are o prezență constantă la toți scriitorii români din epoca revoluției de la 1848 și a Unirii Principatelor Române. Despre faptele de vitejie ale ostașilor români, care au reînviat gloria străbunilor, s-au scris pagini de autentică simțire patriotică și emoționantă vibrație artistică. Rezonanța luptelor s-a răsfrînt în operele scriitorilor, ei trăind adînc semnificația istorică a sacrificiului suprem făcut pentru păstrarea ființei noastre naționale. Nicolae Iorga arăta că Mihail Kogălniceanu iubea, mai presus de orice, nația din care făcea parte, punîndu-și toate puterile și tot talentul său în slujba propășirii ei : «O înțelegea în adîncul ființei ei și în toate manifestările de care era capabilă și, înțelegînd-o, o iubea. O iubea cu o căldură, cu o duioșie, cu un devotament care dădeau acestui orator mai mare decît toți, accente de o vehemență profetică, înaintea căreia adversarii se opreau fermecați o clipă, reduși la neputință. Cînd pornea șivoiul îndemnurilor, rugăciunilor, blăstămurilor, părea că veacurile-și adăugeau ecoul de lungi suferințe și de dureroase lupte»³.

În momentul începerii războiului pentru independență Vasile Alecsandri se afla retras la Mircești, departe de frământările vieții politice, pe care o părăsise cu mîhnire. Poetul urmărea cu înfrigurare desfășurarea evenimentelor. Elanul cu care țărani îmbrăcați în haine ostășești porneau la luptă, spiritul de sacrificiu, faptele de vitejie pe care le săvîrșeau l-au smuls din izolare, i-au regenerat energiile creatoare și i-au revitalizat existența. Poeziile din volumul «Ostașii noștri» nu sînt poezii ocazionale, ci sînt expresia unei conștiințe artistice, sînt un reflex al atitudinii sale civice.

Atitudinea scriitorilor noștri față de cucerirea independenței naționale s-a manifestat pe multiple planuri și sub variate forme, toate stînd sub semnul unei superioare responsabilități, al unui fierbinte patriotism.

În timpul războiului de independență, toți scriitorii noștri, începînd cu Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, I. L. Caragiale, Ioan Slavici,

1. Tudor Vianu, *Opere*, vol. III, București, Editura Minerva, 1974, p. 461.

2. Virgil Cîndea, *Idealul independenței în gîndirea românească*, în *Scinteia*, an XXXVI, nr. 7333, 7 mai 1967, p. 6.

3. N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, Cultura Națională, 1927, p. 189.

B. P. Hașdeu, Al. Macedonski, Al. Odobescu și pînă la cei cu mai modeste resurse artistice s-au străduit, prin versuri, scrieri în proză, piese de teatru, articole și conferințe, să aibă o prezență activă în desfășurarea evenimentelor.

Poeții, mai prezenți în actualitate, au fost cei dintii care au receptat vibrația momentului istoric și au retransmis-o sub diferite modalități literice unindu-se cu toții în aceeași entuziastă dăruire pentru a sluji cauza poporului.

Cel mai reprezentativ poet al epocii — Mihai Eminescu a adus o viziune caracteristică asupra acestui hotărîtor moment istoric.

Deși Scrisoarea a III-a a lui Mihai Eminescu a fost concepută anterior și publicată ulterior⁴ este, o expresie directă a atitudinii poetului din perioada războiului pentru independență.

În afară de prima parte, Scrisoarea a III-a, îndeosebi înfruntarea dintre Mircea și Baiazid, hotărîrea românilor de a lupta pentru libertatea pămîntului strămoșesc, pentru neatîrnarea patriei, poartă amprenta specifică a lui Mihai Eminescu, determinată de dovada eroismului și a jertfelor românilor din timpul războiului de independență. Mircea cel Bătrîn exprima sentimentele și voința urmașilor săi, năzuințele românilor din epoca războiului din 1877 de a apăra libertatea patriei.

Participarea lui Eminescu la evenimentele care s-au finalizat în cucerirea independenței naționale este confirmată și de publicistica sa. În vremea cînd ostașii noștri duceau lupte grele în fața redutelor otomane, Eminescu vine de la Iași la București, la redacția ziarului «Timpul» și începe să publice articolele sale, care impresionează și astăzi prin admirația față de jertfa ostașilor români.

Eminescu nu putea accepta ideea că dobîndirea independenței naționale era meritul guvernului din acel timp, deoarece, spunea el: «Ar fi un act de adîncă ingraturitate către strămoșii noștri, dacă ne-am închipui că cu noi se începe lumea în genere, și România îndeosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatîrnării, cînd la dreptul vorbind, n-am făcut decît a mîntînea cu mult mai mult, ori mai puțin succes ce ei au cîștigat, fie prin sîngeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteții extraordinare, puse amîndouă adeseori în serviciul acestei unice preocupățiuni, a păstrării neamului și țării»⁵.

Neatîrnarea țării, după concepția lui Eminescu, a fost idealul de veacuri al poporului român și pentru libertatea pămîntului strămoșesc, pentru păstrarea ființei neamului nostru, străbunii au purtat numeroase și grele lupte.

Impresionat profund de suferințele îndurate de ostașii români, «Luceafărul poeziei românești» își îndrepta pana ascuțită împotriva aceluia care, în acele vremuri grele, cînd masa poporului român, și în primul rînd țărănimia, își dăruia tot ce avea mai bun, și viața, pentru libertatea patriei, priveau cu nepăsare.

După cucerirea independenței naționale, Eminescu îi îndemna pe compatrioți «la o mai echitabilă comportare civică», subliniind că da-

4. Scrisoarea a III-a a lui Mihai Eminescu a fost publicată în «Convorbiri literare» în luna mai 1881.

5. Din articolul «Independența română», publicat de Eminescu în «Timpul» din 19 februarie 1880.

toria oricărui român era aceea de a lucra onest pentru binele și propășirea patriei, în perspectiva noului ei destin istoric. Eminescu avea o deplină încredere în forțele proprii ale poporului român, o credință ne-strămutată în trăinicia ființei noastre naționale și împărtășea bucuria și mândria națiunii române, devenită prin propriile-i puteri, liberă și independentă.

Poetul Vasile Alecsandri care se angajase deplin și prin scris și prin faptă, în lupta poporului român pentru dreptate și libertate, rămăsese credincios aceluiași idealuri, iar poeziile lui sînt expresia modului în care poetul a știut să răspundă actualității timpului său, dintr-un impuls lăuntric determinat de propriile sale convingeri și sentimente. Poeziile lui Alecsandri cunoscînd o largă difuzare au fost reproduse în numeroase ziare și reviste, au fost recitate în adunările publice, în mijlocul trupelor de ostași sau în fața răniților, îndeplinind un important rol mobilizator.

Aspirațiile neatîrnării l-au determinat pe Alecsandri să exprime puternic sentimentul mîndriei de a face parte din același neam cu ostașii care au pecetluit cu sîngele lor libertatea pămîntului strămoșesc. Dovada acestui sentiment ne-o face poezia *Balcanul și Carpatul*. Balcanul reprezintă Imperiul otoman iar Carpatul simboliza România și apariția ei în acel moment a dinamizat conștiințele, și a sădit deplina încredere în biruința românilor.

Cînd ostașii noștri au intrat în bătaia gloanțelor și a obuzelor, emoția și admirația lui Alecsandri erau ale unui poet care prin întreaga sa ființă se simțea unit cu cei care înfruntau moartea, purtînd spre biruință tricolorul românesc.

Elogiul adus de Alecsandri ostașilor români pentru faptele de vitejie era și pentru faptul că erau demni de continuatori ai vitejiei strămoșești, înfăptuitori ai năzuinței de neatîrnare care a ars continuu în sufletele românilor, peste veacuri, iar războiul pentru independență reprezenta o verigă între trecut și viitor, proiectînd spre generațiile următoare gloria străbună.

În timpul luptelor de la Grivița și Plevna, Rahova și Smîrdan, cînd ostașii sufereau, Alecsandri era alături de ei prin sentimentul solidarității umane transpunîndu-și gîndurile și sentimentele în poezii ca : *Peneș Curcanul*, *Sergentul*, *Păstorii și plugarii*, *Căpitanul Romano*, *Hora de la Plevna*, *Hora de la Grivița*, elaborate în ultimele luni ale anului 1877.

Volumul «Ostașii noștri» reunește poeziile lui Alecsandri, la începutul anului 1878, prin care poetul aduce omagiul său celor care au dobîndit cu mîinile, cu piepturile, cu sîngele și cu viețile lor neatîrnarea țării.

Poeziile lui Alecsandri s-au bucurat de o înaltă prețuire din partea cititorilor. Astfel Mihail Kogălniceanu îl felicita și îi ura : «Să trăiești ca să cînti Independența României, cum ai cîntat vitejia soldaților noș-

6. V. Alecsandri, *Correspondență*, p. 44.

7. Poezia «Balcanul și Carpatul» a fost scrisă la 28 noiembrie 1877 și publicată în «Convorbiri literare» din 11 ianuarie 1878.

tri»⁸, iar presa vremii comenta astfel: «Talentul marelui nostru poet a intrat într-o nouă fază și o nouă coardă este acum adăugată la lira sa. Bravura armatei noastre pe câmpul de bătaie, eroismul soldaților români, disprețul său pentru moarte, sîngele rece, ce el a arătat în cele mai teribile situațiuni, au inspirat lui Alecsandri admirabile poezii, ce se vor grava în memoria tuturor generațiunilor și vor deștepta în inima lor sentimente de orgoliu național, de amor și devotament pentru patrie»⁹.

Poeziile lui Alecsandri erau apreciate de public, deoarece răspundeau necesităților sufletești ale actualității, dar mai ales ridicau moralul ostașilor răniți, sădindu-le sentimentul bucuriei de a-și fi făcut datoria către patrie, de a vedea că jertfele lor nu au fost în zadar. Emoționante erau momentele în care, ascultînd versurile lui Alecsandri ostașii răniți aveau senzația că se regăsesc în ele, că ei înșiși sînt cei evocați. Un document al vremii atestă că, atunci cînd s-a citit, într-un spital, Peneș Curcanul, «răniții se ridicară în coaste, alții se ridicară în capul oaselor, alții se ridicară de tot, — toți cu gîtul încordat, cu ochii umezi. Deodată un suspin iese dintr-un piept apăsător: «Eu sînt de la Vaslui»...¹⁰.

Poeziile lui Alecsandri inspirate din războiul de independență pulsează viu sentimentul participării poporului la făurirea istoriei și sînt o expresie a emoțiilor poetului în fața jertfelor ostașilor noștri, reflectînd starea de spirit proprie epocii cu fapte și însușiri morale caracteristice sufletului românesc.

Meritul esențial al lui Alecsandri este acela că a prezentat războiul de independență din punctul de vedere al ostașilor, al oamenilor simpli, pentru că ei au fost aceia care l-au dus și au ieșit victorioși. Valoarea de simbol a lui Peneș Curcanul întruchiează ostașul român, plecat de la plug, cu credința că cea mai sfîntă datorie a lui este să-și apere țara, înfruntînd moartea cu bărbăție:

Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul zece,
Și nu-i era, zău, nimănu
În piept inima rece

.

Toți dorobanți, toți căciulari,
Români de viță veche
Purtînd opinci, suman, ițari
Și cușma pe-o ureche.

.

Din cîmp, de-acasă, de la plug
Plecat-am astă-vară
Ca să scăpăm de turci, de jug
Sărmana noastră țară.

8. Vasile M. Kogălniceanu, *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la războiul de independență a României, 1877—1878*, vol. I, fasc. I, București, 1892, p. 3.

9. Comentariu apărut în ziarul «Presa» numărul 105 din 13 mai 1878.

10. Vezi I. Rădulescu Pogoneanu, *Patru scrisori către Alecsandri în legătură cu o misiune*, în «Arhiva românească», tom. VI, 1941, p. 103.

În versuri pline de mișcare, care redau tensiunea momentelor evocate, Alecsandri a izbutit să transpună cu convingere trăsăturile morale superioare ale românului, îndeosebi firescul, naturalețea gesturilor sale, simplitatea și modestia, bunul simț și omenia. Cît de duios își exprimă Penes durerea provocată de pierderea tovarășilor de luptă :

Copii ! aduceți un ulcior
De apă de sub stîncă
Să sting pojarul meu de dor
Și jalea mea adîncă.

Ah ochii-mi sînt plini de scînteii
Și mult cumplit mă doare
Cînd mă gîndesc la frații mei
Cu toți pieriți în floare.

Vitejia și eroismul nu sînt atitudini grave, solemne ci reprezintă coordonate firești, obișnuite ale ostașului român. Nenorocirile războiului sînt acceptate cu calm, cu sînge rece, disprețuirea morții izvorînd din robustețea morală, iar mînia împotriva dușmanului și greul luptelor convertindu-se în voioșie și glume, nedespărțite de omul din popor nici în cele mai grele clipe.

Modestia poporului nostru este transpusă emoționant în poezia Sergentul. Rănit, în luptele de la Plevna, dorobanțul, care se întoarce acasă — pe drumul de costișe ce duce la Vaslui — poartă pe hainele-i zdrențuite cele mai mari decorații din timpul războiului, «Steaua României» și ordinul rusesc «Sfîntul Gheorghe».

Înaltele distincții nu-i modifică comportarea, deși era un erou, iar simplitatea și modestia lui contrastează cu semeția — corpului de oaste mîndră în aur strălucind — care se îndrepta spre Plevna, s-o cucerească. Colonelul, comandantul celor trei batalioane din garda imperială rusescă îl întreabă, uimit, cine i-a dat acele înalte decorații. Contopit cu întreaga sa structură sufletească, patriotismul fierbinte al dorobanțului îl îndeamnă să răspundă simplu și modest :

«Dar aste decorații cum, cine ți le-au dat ?»
«Chiar domnitorul nostru și-al vostru împărat».

.

Vasile Alecsandri are marele merit de a fi izbutit să redea atmosfera și condițiile în care au luptat ostașii români și dîrzenia cu care au știut să le înfrîngă, iar semnificațiile patriotice și naționale s-au păstrat, emoționînd prin vibrația lor artistică și atrăgînd pe creatorii de frumos.

Poeziile lui Alecsandri sînt o permanență, pe care a subliniat-o și Nicolae Iorga, arătînd că poetul «a scris povestiri din luptele cu turcii și a dat recunoștinței noastre pentru ostași, mîndriei noastre pentru biruință, încrederii în viitor aripile largi ale odei» ¹¹.

11. N. Iorga, *O luptă literară*, vol. I, Vălenii de Munte, «Neamul românesc», 1914, p. 220.

De o prețuire deosebită s-au bucurat poeziile lui Alecsandri în anii noștri, semnificațiile lor integrându-se în prezent, însoțindu-ne în lupta de azi, pentru apărarea patriei, pentru independența și suveranitatea națiunii noastre.

În ceea ce privește prezența lui Alexandru Macedonski în realitățile timpului său, trebuie să remarcăm că, departe de a profesa o artă pur simbolistă, el a fost un spirit ancorat organic în epoca sa și însăși prezența sa dinamică în perioada războiului de independență este un argument în acest sens.

Poetul a înțeles însemnătatea crucială a momentului istoric, intuind clar îndatoririle vremii sale. Înainte de a se proclama independența de stat a României și de a intra efectiv în lupta armată, Al. Macedonski a simțit pulsul viu al țării, freământul neamului nostru în fața ceasului hotărâtor, nerăbdarea oștirii române de a se jertfi pentru neatîrnarea patriei. Poezia «Vînt de primăvară»¹² sugera starea de spirit și prevestea apropiata vijelie a luptei pe viață și pe moarte pentru cauza de veacuri :

«E un semn de vijelie
Subt al norilor veșmînt...
Bate vînt de bălălie,
Bate vînt !

Tunul duruie pe roate
Săbiile licăresc,
Roșiori, pedestrii, gloate,
Gata sunt sau se gătesc !

Țară scumpă, sau tu vie,
Sau noi toți, toți în mormînt !
Bate vînt de vitejie,
Bate vînt !»

Alexandru Macedonski afirma ideea sacrificiului suprem pentru libertatea patriei, neacceptînd altă soluție în alternativa sclaviei sau morții.

Poezia intitulată «Armatei române» pornea de la premiza că pacea nu poate fi concepută în condiții de asuprire națională, preferînd, în schimbul unei păci umiltoare, lupta și jertfa pentru înlăturarea jugului străin.

Macedonski și-a făcut simțită prezența în timpul războiului de independență atît prin versuri mobilizatoare, cît și prin evocarea unor aspecte de evidențiere a eroismului, a însușirilor de care dădeau dovadă ostașii noștri în înclăstările cu dușmanul. În poezia «Stegarul», scrisă pe vremea asaltului de la Grivița, Tudor Vianu spunea să este vrednică să intre în antologia poetică a războiului din 1877¹³. Poezia înfățișează momentele grele prin care trece un ostaș român, grav rănit, care își încordează toate puterile, pentru a înfige pe reduta turcească tricolorul nostru.

12. În ziua de 5 aprilie 1877, Al. Macedonski scrie poezia *Vînt de primăvară* în rev. «Telegraful» din 10 aprilie 1877. 13. Tudor Vianu, *Scriitori români*, vol. II, București, Editura Minerva, 1970, p. 396.

Poezia «Lupta și toate sunetele ei»¹⁴, deși ar putea fi socotită de unii comentatori un simplu exercițiu de virtuozitate formală, apelează la tehnica armoniei imitative, selectează cuvinte cu o valoare eufonică deosebită și le dispune în așa fel în ritmica interioară a versurilor, încît produce efecte senzoriale care ușurează transpunerea în atmosferă, sugerînd cadrul autentic al înclăștării. Poezia comunică ideea că din dezlănțuirea de arme și forțe umane s-a plămădit renașterea națională.

În timpul cuceririi independenței Al. Macedonski a avut, într-adevăr, o prezență activă în mijlocul contemporanilor săi, adresîndu-se inimii și conștiinței lor, dar în același timp a transmis generațiilor următoare prilejul remarcării paginilor de sacrificiu și glorie ale neamului nostru, de a permanentiza semnificațiile înălțătoare și dătătoare de noi elanuri patriotice ale luptei pentru dobîndirea și consolidarea neatîrnării noastre naționale.

Cucerirea independenței naționale a fost salutăată de poeți din toate generațiile. În afară de Eminescu, Alecsandri, Macedonski, poeții din vechea generație au trăit bucuria visurilor împlinite, împărtășind-o tuturor. Glasul lor s-a făcut auzit de îndată ce țara noastră s-a declarat în fața lumii liberă pe propriile-i destine. George Sion s-a străduit să-și spună cuvîntul și se adresa astfel contemporanilor, prin poezia «Steaua României»¹⁵.

«Sus, române, a ta frunte!
Vocea țării a sunat!
Brațul tău meargă să-nfrunte
Iataganul încruntat.

Este scris neatîrnare
Pe a României stea!
Veniți toți, cu mic cu mare,
Vă-nchinați, români, la ea!»

Barbu Ștefănescu Delavrancea, care făcea parte din generația poeților tineri, în vremea aceea, iar patriotismul profund al operei sale ulterioare, manifestat cu deosebire în «Apus de soare», s-a plămădit sub auspiciile luptei pentru independență națională. În poezia, «Stanțe», Delavrancea relevă, în versuri remarcabile, sub raportul expresivității artistice, trăinicia neamului românesc, conștiința justetei biruinței luptei pentru libertate :

Sîntem prea puțini la număr, fără număr prin virtute;
Sîntem tari c-avem dreptate, neînvinși prin viitor;
Cu coroana triumfală, din durerile trecute;
Prin unire și credință, noi impunem ca popor!...

Independența și suveranitatea națională au constituit componente esențiale ale conștiinței și sensibilității poetice a lui Ioan Nenițescu.

14. Poezia *Lupta și toate sunetele ei* a fost publicată de Al. Macedonski în revista «Literaturul» din 13 aprilie 1880.

15. George Sion a publicat poezia *Steaua României* în «Românul» din 27 mai 1877.

Mult timp după războiul de neatîrnare a continuat să exprime sensurile fundamentale ale acestui moment crucial din istoria poporului român, afirmînd cu tărie voința națiunii noastre de a-și păstra libertatea, de a-și apăra integritatea patriei. Poetul era convins asupra dreptului nostru de a ne hotărî singuri viitorul, de a nu îngădui nimănui să ne asuprească, pentru că nici românii nu vor să asuprească pe alții. Poezia «Voința neamului» adresează un mesaj care este și astăzi actual :

«În țara noastră românească vrem înșine stăpîni să fim,
 Și stăpînirea țarei noastre cu nimenea s-o împărțim.
 Și nu vrem noi, românii, fruntea în veci la nimeni s-o plecăm,
 Și din moșie nici o palmă, o unghie n-o să lăsăm.
 Nu vrem să închinăm popoare, sub mindrul sceptru românesc,
 Ci să trăim din viața noastră și dreptul nostru strămoșesc.
 Nici la răpîri ne zboară dorul, dar vai ! aceluia ce-a-ndrăzni
 Știrbiri moșiei a ne face... El cu viața va plăti !

Poetul Ioan Nenițescu și-a reunit poeziile în volumul «Pui de lei», apărut în 1891, poezii care au avut o largă audiență în rîndul maselor populare, despre care G. Călinescu mărturisea că «au încîntat copilăria noastră».

Datorită structurii sale specifice, genul epic cu speciile sale, nuvela și romanul, va fi reprezentat în literatură după o anumită perioadă de timp, cînd sursele de informare vor deveni mai accesibile, prin tipărirea unor documente, a relatărilor și a memoriilor.

Un loc distinct în istoria literaturii române îl ocupă evocările¹⁶ în proză ale lui Eminescu și ale celor ce l-au urmat, George Coșbuc, Tudor Arghezi, Alexandru Odobescu, Gala Galaction, Emil Gîrleanu, Nicolae Gane, Ion Pas, Jean Bart, Mihail Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu, Nicolae Tăutu etc.

Imagini ale războiului de independență națională conțin scrierile lui N. Gane, de exemplu, nuvela Andrei Florea Curcanul, care izbuteste să concentreze în jurul personajului central momentele semnificative ale desfășurării războiului, de la mobilizare pînă la victorie. Împrejurările sînt povestite de un tînăr țaran din părțile Vasluiului, care a intrat primul în luptă, și prin care scriitorul își împărtășește propriile impresii. Încă de la începutul nuvelei se conturează atmosfera satului din preajma intrării noastre în luptă. Bătrînii fac legătura între trecut și prezent și perpetuează tradiția strămoșilor, regretînd că numai au puterea să minuiască arma, spre a fi un exemplu de dăruire pentru cei tineri.

Prin destăinuirile personajului central, N. Gane surprinde stările sufletești ale ostașilor, reacțiilor lor intime. Ei nu fac paradă de eroism, ci îl

16. Dintre evocările în proză amintim : Mihai Eminescu, *Independența* ; N. D. Popescu, care a scris romane și povestiri ca *Prizonierul român de la Plevna* (1879), *Amazoana de la Rahova* (1879), *Santinela de la Grivița* (1889), «*Primul rănit*» (1890), *Căpitan Buzdugan* (1890), *Botezul de sînge* (1892), *Sora de caritate* (1892), *Peneș Curcanul* (1892), Al. Pelimon, *Trei sergenți* (1879) ; Tudor Arghezi, *Sînge și aur* ; Gala Galaction, *Papucii lui Mahmud* ; Emil Gîrleanu, *Santinela, Un viteaz, Palma, Răniții* ; N. Gane, *Andrei Florea Curcanul* ; Ion Pas, *Noi la '77* ; Mihail Sadoveanu, *Moara părăsită, În baterie, 27 august, Luarea Griviței, Dascălul Irimia, Ceasuri de pace* ; Duiliu Zamfirescu, *În război*, Mircea Rosetti, *șchița O româncă* ; Nicolae Tăutu, *Plecăt-am nouă din Vaslui*, roman.

trăiesc simplu, cu candoare. În ajunul celui mai teribil atac, din ziua de 30 august 1877, țărani în haine ostășești înțeleg dramatismul momentului; dar nici nu-l exaltă gratuit, nici nu-l privesc cu descurajare și teamă. În fața morții ei se poartă omenește, știind că în înfiorătoarea vărsare de foc și de sînge nimeni nu putea să prevadă dacă va cădea sau va supraviețui. Liniștea în fața morții este semnul bărbăției sobre, atît de caracteristică românului.

În viziunea prozatorilor români, ca și în aceea a poezilor, războiul din 1877 nu era o ciocnire armată, o simplă angajare într-un conflict impus de momentul respectiv, ci reprezenta o continuare firească, în noile condiții istorice, a luptei pe care poporul român, a dus-o, de-a lungul veacurilor, pentru libertatea patriei, pentru neatințarea națională.

Ca întreaga națiune, scriitorii au înțeles că luptele din 1877—1878 veneau să transpună în viață o cauză dreaptă a românilor, să încununeze jertfele strămoșilor, aspirațiile și eforturile tuturor generațiilor de înaintași.

Scrierile epice, din timpul sau din perioada imediat următoare războiului de independență, oglindesc variate aspecte ale realității și atmosferei din acea vreme. Mircea Rosetti scrie schița «O româncă», prin care creionează comportamentul moral al româncei, al unei mame dintr-un sat oarecare, în momentul plecării fiului ei la luptă. Gradația sentimentelor mamei este bine realizată. Cînd află că Ionel trebuie să plece la oaste iubirea de mamă îi determină o reacție firească zguditoare. Ca și celelalte românce, Maria a găsit în ea însăși tăria de a depăși zbuciumul, înțelegînd că datoria față de patrie e mai presus de orice.

Desigur, că sînt numeroase scrieri¹⁷ în proză, articole și piese de teatru care ar putea să intre în cadrul prezentei lucrări, dar întrucît nu au intrat în obiectivul istoriei literare socotim suficiente exemplificările făcute.

Teatrul românesc a avut o funcție educativă, în sens patriotic, încă de la începuturile sale. Preocuparea pentru crearea unui repertoriu original, de inspirație autohtonă, a avut scopul de a înfățișa aspecte caracteristice ale realității imediate și de a reînvia trecutul eroic, spre a oferi contemporaneității pilde de eroism și devotament patriotic. Evidentă în întreaga sa evoluție a fost funcția educativă a teatrului românesc în perioada cuceririi independenței naționale. Teatrul a avut puterea de a transpune publicul în mijlocul faptelor, întrupînd personaje vii, reprezentînd episoade adevărate ale realității. Alături de senzația de real, de autentic, asigurată și prin cadrul scenic, manifestările teatrale au însuflețit spectatorii și au electricizat masele, prin arta actorilor, capabilă să reliefeze semnificațiile textului literar.

Actorii timpului au organizat spectacole pentru obținerea de fonduri destinate aprovizionării armatei și mai ales îngrijirii răniților.

Printre piesele reprezentate, în vremea aceea amintim: *Oștenii noștri*, piesă națională în șase tablouri și un prolog, scrisă în colaborare cu

17. Dan Simonescu, *Aspecte ale războiului pentru independență în literatura română*, în «Iașul nou», nr. 2, 1952, p. 166; G. N. Nicolescu, *Războiul de independență în literatura noastră*, în «Secolul 20», nr. 5, 1967, p. 4. Horia Ursu, *Independența de stat în creația literară*, în «Viața Românească», nr. 5, 1967, p. 28; I. D. Lăudat, *Războiul pentru independență în conștiința scriitorilor în «Cronica»*, nr. 18 din 6 mai 1967, p. 2.

Frédéric Damé și D. C. Ollănescu-Ascanio ; drama într-un act *La Plevna* de G. Sion ; sceneta *La Turnu-Măgurele* de Vasile Alecsandri ; drama în trei acte și un prolog *Curcanii* de Grigore Ventura.

În perioada cuceririi independenței, teatrul a întreținut atmosfera de entuziasm și de înflăcărare pentru înfăptuirea idealului măreț al poporului român.

Entuziast slujitor al idealului independenței și suveranității naționale a fost și Alexandru Odobescu, el fiind printre cei care au observat că popoarele din Balcani încep să lupte pentru scuturarea jugului otoman și deci este momentul ca România să participe la lupta armată, spre a-și cuceri independența.

Convingerile scriitorului au fost formulate în articolul «Bulevardul civilizațiunii în Orient, publicat în România din 19 mai 1877, iar activitatea lui din perioada cuceririi independenței a culminat cu conferința «Curcanii». Luarea Rahovei de către oștirile românești, la noiembrie 1877 pe care a ținut-o la Ateneul din București.

Opera lui George Coșbuc reînvie multe pagini din trecutul nostru glorios, deoarece un element structural al viziunii poetului era acela de a fi «suflet în sufletul neamului meu».

În volumul «Cîntece de vitejie», Coșbuc reunește toate poeziile care evocă istoria poporului român, de la daci și pînă la dobîndirea neamului, în 1877. N. Iorga afirma că acest volum reprezintă : «Cartea cea mai oțelitoare de inimi pe care a scris-o un poet român»¹⁸. În fața jertfelor ostașilor români pentru cucerirea independenței naționale, sublinia N. Iorga, Coșbuc «se oprește înduioșat pînă la lacrimi și, cînd răsună cîntecul său, el duce plînsori de doină, bocete de mamă, suspine de tovarăși ai celor ce s-au pierdut, și le amestecă, într-o simfonie măreață, spre mărirea simplilor săteni din neamul său cari au murit pentru țară, urmînd învățăturile străbunilor».

În poeziile¹⁹ în care evocă războiul de independență, nu mai apar eroi reprezentativi ca Ștefan ori Mihai Viteazul, ci eroismul este întrupat de fiii poporului, care înfruntă moartea cu bărbăție, care luptă, cad, ori biruie pe dușman. Eroul e acum mulțimea ; în conștiința poetului s-a petrecut o schimbare în sensul înțelegerii mai juste a istoriei. Aceasta apare acum ca rod al luptei și jertfei poporului. «Coloana de atac», «La Smîrdan», «Dorobanțul», «Cîntec ostășesc ș.a. sînt izvorîte din convingerea că poporul însuși prin lupta sa a făurit independența țării. În locul ținutei războinice a eroului apare modestia ostașilor care privesc războiul ca o datorie firească. Simțul omeniei, legăturile de familie continuă să-și păstreze tăria și în timpul luptelor ca în «Povestea căprarului». Căprarul, în văzul și uimirea tovarășilor săi de luptă, ce se retrag, își răzbună fratele căzut, lovind cu gloanțele sale coloana ce se apropia. Lovit și el, se prăbușește peste fratele său, căutînd parcă să-l ocrotească. Cu atît mai mult amintirea celor rămași acasă e vie în sufletul răniților ca în «O scrisoare de la Muselim-Selo». Aici descrierea războiului :

18. N. Iorga, *Cîntece de vitejie*, recenzie publicată în «Semănătorul», nr. 35, din 29 august 1904.

19. În poezii ca *O scrisoare de la Muselim Selo*, *Povestea căprarului*, *Trei doamne, și toți trei*, *Pe dealul Plevnei*, *Coloana de atac*, *Dorobanțul*, *În șanțuri*, *Cîntecul Redutei*, *Raport* etc.

«Apoi, să știi c-a fost război
 Și moarte-aici, nu șagă :
 Cădeau pe dealuri, dintre noi
 Ca frunza, mamă dragă»

alternează cu grija măruntelor treburi gospodărești. Copleșitoare e duioșia provocată de iluzia muribundului că se va face bine și că se va putea întoarce acasă.

În poeziile inspirate de războiul pentru independență se poate desprinde figura soldatului simplu, a omului din popor cu trăsături caracteristice : patriotism neprefăcut, arătat în fapte, eroism deplin, fără emfază, modestie, naturalețe, simț al omeniei și al înțelegerii largi a situației create de război. Apropierea de popor l-a ajutat pe Coșbuc să evoce în formă deplină atmosfera ce-a însuflețit pe ostași să obțină biruința în lupte și, cu ea, independența țării.

De o puternică vibrație lirică este poezia «Trei, Doamne, și toți trei», care sugerează reacțiile puternice ale sufletului omenesc la zbuciumări. Durerea tatălui care și-a pierdut în războiul din 1877 pe toți cei trei feciori ai săi este înfățișată cu sobrietate, dar prin exteriorizarea în fizionomie, în mers, în priviri, în semnificația cuvintelor pe care le rostește a durerii. Radu «a căzut la Plevna în cel dintii șirag», George s-a sfârșit «lovit în piept d-un iatagan» și Mircea a căzut / «prin văi pe la Smîrdan», dar chinul tată își trăiește durerea suflătească cu recunoscuta bărbăție românească, cu înțelegerea profundă a sensului jertfei, a necesității sacrificiului omenesc :

«El n-a mai zis nici un cuvînt ;
 Cu fruntea-n piept, ca o statuie,
 Ca un Christos bătut în cuje,
 Ținea privirile-n pămînt,
 Părea că-i vede dinainte-i
 Trei morți într-un mormînt».

Permanența mesajului patriotic al poeziilor lui George Coșbuc și frumusețea lor artistică le impun timpului de față cu același succes.

Duiliu Zamfirescu acumulează, din timpul războiului de independență, imagini și emoții puternice, care se vor fixa adînc în memoria și sensibilitatea sa. Aceste imagini și emoții îl vor însoți tot restul vieții și-l vor determina să-și facă un țel din transpunerea lor artistică. Cele mai puternice emoții care l-au cuprins în timpul războiului au fost cele provocate de durerea sfinșietoare a familiilor îndoliate ale celor căzuți pe cîmpul de luptă. Acele sentimente se vor transforma în obligația de a aduce, prin scrisul său, un omagiu de dragoste și recunoștință celor care s-au jertfit pentru patrie.

Duiliu Zamfirescu a publicat schițe și nuvele²⁰ variate, extrase din problematica războiului de independență, după care a scris romanul «În război», numit inițial Divizia a 3-a.

20. Nuvelele și schițele publicate de Duiliu Zamfirescu, extrase din problematica războiului : *Răvase*, în «România liberă» din 6 noiembrie 1883 ; *Drumul din urmă* ; în «România liberă» din 27 noiembrie 1883 ; *Locotenentul Sterie* în «Convorbiri literare» din 1 aprilie 1886, *Frica* în «Almanahul României Jună», din 1888.

Evocarea, în roman, a oamenilor și întâmplărilor din perioada cuceririi independenței naționale i-a oferit scriitorului înălțătoare momente de satisfacție spirituală și sufletească retrăind dramele și nădejdiile războiului, contopindu-se cu sentimentele, sacrificiile și elanurile patriotice ale eroilor săi, avînd, totodată, convingerea fermă că războiul pentru independență a constituit cea mai grăitoare mărturie istorică a trăinicieii ființei noastre naționale, a superiorității morale a poporului român. În concepția scriitorului, luptele pentru independență au demonstrat nepuizabila energie și vitalitate a neamului românesc, au înscris un moment de hotărîtoare însemnătate atît în renașterea noastră națională cît și în regenerarea morală a diferitelor categorii umane.

În ciclul «Comăneștilor», Duiliu Zamfirescu așează în centru momentul crucial al cuceririi independenței naționale, zugrăvit în romanul «În război» spre care să conveargă sensurile primelor două romane «Viața la țară» și «Tănase Scatiu», și de la care să pornească premisele următoarelor două romane ale ciclului «Îndreptări» și «Anna». Războiul pentru independență a fost luat ca punct nodal al romanului Comăneștilor pentru că era văzut de scriitor drept cel mai important eveniment al secolului XX și cu repercursiuni adînci în structura politică a țării și în conștiința și fizionomia morală a oamenilor.

Dintre aspectele fundamentale ale prozei artistice la Mihail Sadoveanu prioritate are evocarea. Printre evocări trebuie amintit volumul publicat în anul 1905 intitulat «Povestiri din război» inspirat din luptele pentru cucerirea independenței naționale.

Nota particulară a povestirilor lui Sadoveanu, inspirate din războiul pentru independență este accentuarea laturii sociale. Eroii spre care se îndreaptă dragostea și compasiunea scriitorului, sînt oamenii umili, de la sate, acoperiți de dureri și suferințe, văzuți într-o legătură strînsă cu realitățile sociale din mijlocul cărora au plecat la luptă.

Cea mai interesantă operă literară românească, ce aduce bogate nuanțe din perioada războiului de independență, este romanul «Papucii lui Mahmud» al lui Gala Galaction. Romanul pornește de la o întâmplare reală, petrecută în vremea războiului din 1877, pe care a auzit-o autorul pe locurile de naștere. Acțiunea romanului începe dincoace de linia frontului, în Roșiorii de Vede. Savu Pantofarul, eroul romanului, cuprins de beție, omoară pe prizonierul turc Mahmud. După ce îl doboară, printr-o lovitură de par în creștetul capului, observă încălțăminte spartă a turcului, iar degetele, ieșite afară, erau înțepenite de ger. A doua zi, trezit din beție, Savu este cuprins de o chinuitoare remușcare, că a făcut o crimă. Remușcarea îl urmărește de aceea se mărturisește schivnicului Silvestru, care îi dă canon să lucreze o mie de perechi de încălțăminte pentru toate vîrstele și să străbată lumea dăruindu-le la sărmani.

Scriitorul a știut să transpună procesul de conștiință al eroului cu mijloace realiste, din care să se desprindă semnificații etice, sociale, de esență majoră.

Romanul lui Gala Galaction reamintea, în 1932, când apare, momentele dramatice și hotărâtoare ale războiului pentru independență națională. Reconstituirea atmosferei, a acțiunilor care au dus la asedierea Plevnei și la capitularea lui Osman-pașa, ce și-a predat sabia în mâinile colonelului român Cerchez, este realizată cu mijloace expresive, atrăgătoare, apelînd la viziunea ostașului obișnuit și la limbajul omului din popor.

Prin urmare, lupta eroică a poporului nostru împotriva oștilor otomane, din 1877, a avut un puternic răsunet în conștiința și în sensibilitatea scriitorilor. Acum, la împlinirea unui veac, stau mărturie scrierile lui Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Alexandru Macedonski, Ioan Slavici, I. L. Caragiale, Alexandru Odobescu, N. Gane, Ioan Nenițescu, Grigore H. Grandea și ale altora, dar dobîndirea independenței patriei a influențat opera celor mai de seamă scriitori care au urmat ca: George Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, Mihail Sadoveanu, Emil Girleanu, Jean Bart, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Ion Pas etc. fiecare reliefînd semnificațiile cu măiestrie.

Independența, acest moment crucial din istoria poporului român, a fost receptată nu numai de operele scriitorilor amintiți și nici nu a încetat să influențeze literatura noastră, ci continuă să fie un titlu de glorie al neamului nostru, dătător de noi energii patriotice.

Generațiile de poeți, cîte au fost și cîte vor mai fi, amintesc cu cît sacrificiu s-a cucerit libertatea patriei, dînd pilde și îndemnuri pentru continuarea tradițiilor de luptă.

Revistele noastre literare au continuat să publice poezii de evocare a războiului de independență, reîmprospătînd memoria cititorilor cu imagini ale luptelor din acea vreme, întreținînd spiritul de jertfă și cultul eroilor, perpetuînd peste decenii idealurile patriotice ale strămoșilor care s-au jertfit pentru pămînt și pentru cei care îl locuiesc.

După cum am văzut, poezia închinată independenței naționale a avut un prelung răsunet și o continuitate impresionantă avînd rol tonifiant în momentele de încercare prin care a mai trecut poporul nostru.

Proza prin Mihail Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu, Jean Bart, Gala Galaction, Emil Girleanu și alții înscrie pagini admirabile despre oameni și fapte din timpul războiului de independență, reflectînd sentimente de prețuire și recunoștință față de ostașii care au luptat pentru neatrîrnarea patriei.

Față de poezie, proză și publicistică, dramaturgia a înregistrat mai puține realizări în direcția evocării realităților din perioada războiului pentru neatrîrnare, totuși socotim meritorie preocuparea pentru crearea unui repertoriu original, de inspirație autohtonă, pentru cultivarea virtuților și curățirea moravurilor.

În publicistică, precum și în alte lucrări, scriitorii s-au preocupat de punerea în lumină a semnificațiilor istorice ale dobândirii neatîrnării, de preamărirea oamenilor și faptelor care au înălțat temelii statului român modern, independent și suveran, stăpîn pe destinele sale.

Analizînd factorii care au condiționat și au asigurat cucerirea independenței naționale, se poate trage concluzia îndreptățită că acest act istoric a putut fi îndeplinit numai prin voința, prin eforturile, și sacrificiile maselor populare. Conștiința patriotică, vitalitatea, înaltele însușiri morale și spirituale dovedite de poporul român în momentele hotărîtoare ale luptei pentru neatîrnare au fost factorii esențiali ai succesului. Acesta era motivul pentru care scriitorii noștri au folosit orice prilej pentru a pune în lumină semnificațiile istorice ale cuceririi independenței naționale. În viziunea lor, independența națională a însemnat o adevărată renaștere națională, impunînd prestigiul și demnitatea poporului român, ridicînd țara noastră în rîndul celorlalte țări libere și independente din lume.

Prof. MIHAI PLĂTICĂ

ARTA PLASTICĂ ROMÂNEASCĂ ȘI EVENIMENTUL NAȚIONAL AL INDEPENDENȚEI

În istoria unui popor a cărui personalitate se definește încă înainte de afirmarea sa în planul istoriei, prin moștenirile sale ancestrale, așa cum a fost cazul poporului român, independența devine o trăsătură structurală și, ca atare, ea se va exprima în formele cele mai diferite, pînă la realizarea ei plenară. Dincolo de definițiile dicționarelor enciclopedice¹, independența mai este și o stare de spirit care constituie trăsătura definitorie a unui popor. Poți sta sute și chiar o mie de ani sub călcîiul unui alt neam, fără ca independența ta spirituală să fie alterată.

Este foarte adevărat că independența, ca trăsătură fundamentală și vie, tinde să se realizeze în istorie ca un fenomen material și deci, ea va governa, într-o mare măsură, manifestările unui popor. Cercetătorul care merge la duhul faptelor, la motivația lor ideală care stă în străfundul psihologiilor colective ale popoarelor, va sesiza forța obscură și de o cu totul altă natură, care face ca un popor să acționeze în istorie într-un mod cu totul neașteptat pentru cel care nu ia în considerație decît numai condiția istorică materială. Rațiunile acestui comportament «ciudat» stau în spiritul poporului respectiv și-n consecvența lui față de acest spirit.

A vorbi despre independența românilor, ținînd cont de afirmațiile de mai sus, înseamnă a face o incursiune adîncă în istorie, pînă la Decembrie, Burebista și poate mai sus, căci a te opri la 1877 înseamnă a confunda ideea cu fapta, năzuința cu realizarea ei, spiritul cu obiectul. Fără îndoială că cineva va face și acest lucru în mod sistematic, mai devreme sau mai tîrziu, ca pe o datorie de adîncă pietate.

Există o deosebire — și care nu este numai de grad — între independență ca stare și independență ca fapt realizat și care nu este decît o etapă, foarte importantă, dar nu și definitivă, în evoluția acestei independențe.

În studiul de față nu ne propunem decît să urmărim modul în care pictorii și pictura românească s-au făcut ecoul «vizual» al marelui eveniment al independenței din 1877, ca fapt realizat, păstrînd, în subsidiar, dorința de a incursiona cîndva în întreaga artă românească de sursă cultă sau populară, pentru a surprinde ideea de independență ca element component al manifestărilor artistice naționale.

1. Micul Dicționar Enciclopedic al Ed. Enciclopedice Române, din 1972, definește astfel noțiunea de independență: «Drept al unui stat de a rezolva liber (Cu respectarea drepturilor altor state și a principiilor de drept internațional) problemele sale interne și externe, fără amestec din afară». Dicționarul Enciclopedic Român din 1964 nu cunoaște decît termenul de independență economică și niciun alt fel de accepțiune pentru această noțiune.

Secolul al XIX-lea a fost secolul luptelor naționale, epoca afirmării individualității popoarelor, a fluturării ideilor de libertate, de frățietate, de unire. A fost epoca revoluțiilor realizate sau înăbușite, dar care, în orice caz, în planul spiritului, au biruit toate, căci aceste revoluții vor rodi oricum mai târziu. Acesta a fost și cazul țării noastre care își vede visul unirii realizat abia în 1859, iar independența, în 1877. Toată această rapidă succesiune de evenimente cruciale cu care sînt confundate Țările Române pe parcursul secolului trecut dau un caracter viu și frământat artelor plastice contemporane cu evenimentele, cu atît mai mult cu cît, unii dintre artiști au fost participanți activi la ele și chiar martirii crezurilor naționale². Dar participarea pictorilor noștri s-a manifestat și altfel decît în sensul manifestărilor unui Rosenthal, Barbu Iscovescu, etc., care aveau statut de revoluționari, atunci cînd era vorba de a surprinde plastic evenimente care vizau însăși ființa neamului. Ne referim la faptul că o serie de tablouri cu subiecte din războiul de independență n-au fost pictate nici pe bază de imaginație, nici pe baza unor informații provenite din diverse surse, ci prin participarea directă a artiștilor la luptele armatei române pe frontul din Balcani.

Evenimentele din 1877 îl surprind pe Nicolae Grigorescu în Franța, unde participase la expoziția de la Salonul Oficial cu un portret. În acest timp, România intră în război, pentru cîștigarea independenței, problemă care frămînta de mulți ani pe toți românii și pe care toți o visaseră ca realizată.

Toți românii intră în efervescență. Prietenii îl cheamă urgent pe Grigorescu din Franța și acesta sosește fără nicio zăbavă. Se constituie îndată un grup de pictori care vor însoți armata română pe tot parcursul operațiunilor din Balcani, avînd ca scop să surprindă pe pînă momentele eroice ale luptelor pentru independența atît de îndelung visată. Aceste tablouri trebuiau să constituie o cronică plastică a războiului. Grupul era constituit din Carol Popp-Szathmary, Nicolae Grigorescu, Sava Henția și G. D. Mirea. Dintre aceștia, cel care va fi adevăratul cronicar al luptelor punîndu-și tot talentul și tot sufletul în această nobilă preocupare, va fi Nicolae Grigorescu. Theodor Aman, prea bătrîn pentru a se mai putea angaja într-o asemenea acțiune, rămîne în țară, fără însă a se izola de această «aventură» artistică, fiind ținut la curent prin știrile primite de la pictorii plecați, din care aproape toți îi fuseseră, mai mult sau mai puțin, discipoli. Pe baza informațiilor primite de la aceștia și poate chiar pe baza unor schițe, el va încerca să surprindă plastic evenimentele în diverse desene. Ne gîndim, în primul rînd, la schița intitulată *La atac*, lucrată cu multă migală și veracitate, în peniță. Pentru un pictor care făcea toate aceste lucruri de la distanță, era o acțiune grea și riscantă, mai ales că desenele erau destinate publicului contemporan cu evenimentele și care, în orice caz, nu admitea mistificările artistice în legătură cu fapte care erau legate de moartea

2. Ne referim, în speță, la pictorul Rosenthal, autorul celebrelor tablouri alegorice «România Revoluționară» și «România sfărîmîndu-și cătușele pe Cîmpia Libertății». Rosenthal a murit schingiuit pentru ideile sale revoluționare, în închisoarea de la Pesta, în 1851.

și de viața lui. Psihologia momentului nu permitea «estetizarea» faptelor de viață. Desenul reprezintă momentul atacului unei redute, cu acțiunea în plină desfășurare, lucru evidențiat de faptul că mișcarea personajelor nu are nimic din ezitățile iminente începutului. Nu există personaje vedetă. Pe fondul plumburiu al unei zile de început de toamnă, ostașii români trec în fugă peste puntea care leagă două maluri, eventual, malurile unui șanț de apărare. Este o înaintare victorioasă de mase. Unii ostași își aruncă, din fugă, căciulile în aer, iar la capătul celălalt al punții, turcii, oarecum derutați, răspund cu împușcături rare. Toată această mișcare de mase care evită personalitățile singulare, ne vorbește, prin intermediul desenului și al umbrelor, despre sacrificiul maselor și despre vitejia lor și este un omagiu pe care bătrînul pictor îl aducea ostașului român anonim care murea pe cîmpiile Bulgariei pentru independența națională.

Nici Szathmary nu mai era tînăr în momentul cînd pleacă pe front alături de Mirea, Grigorescu și Henția. El venea cu o experiență pe care o cîștigase cu ani în urmă ca reporter fotografic de război, primul din istoria acestui gen, în războiul Crimeii. Pentru Szathmary, fotografia pe care a practicat-o cu pasiune, n-a fost o încercare disperată pentru a-și cîștiga existența, cum încearcă unii din biografii săi s-o afirme, pentru a da o notă mai romantică vieții acestui pictor care nu are nevoie de nici-o mistificare, ci rezultatul unei convingeri nestrămătate în virtuțile acestei tehnici destul de noi, pe atunci, de a surprinde realitatea. Szathmary a făcut fotografii și schițe care constituiesc o cronică vie a marilor evenimente petrecute pe frontul independenței, dar noi ne vom opri numai la *cucerirea redutei Grivița*, care devine unul din cele mai cunoscute tablouri, datorită faptului că a fost litografiat, trecînd în toate manualele școlare, Szathmary surprinde cu mult realism întăriturile Griviței, peisajul cu care noi ne-am obișnuit încă din clasele primare, ca și mișcarea uriașă, năvalnică a ostașilor porniți într-un nestăvilit avînt împotriva dușmanului retransat în dosul meterezelor. Pe alocuri se vede împletitura de nulele care susține masivul morman de pămînt care înconjoară reduta. Turcii sînt înspăimîntați. Intenția pictorului a fost să surprindă aici un moment de elan și de reușită. El trebuia să cultive atît sentimentul eroic al epocii, necesar atunci, cît și să susțină entuziasmul postbelic, reclamat de construirea unei Români noi, în spiritul vederilor antecesorilor din anii glorioși ai lui 1848 și 1859.

Să revenim așadar, la Nicolae Grigorescu, pictor care în ultima vreme a început să fie oarecum controversat, în sensul că deși nimeni nu-i contestă valoarea, i se reproșează un anumit idilism și tendința de a-și «lăuda» subiectele pictate. Activitatea lui pe perioada acestui război a fost de-a dreptul prestigioasă, fapt care nu trebuie să ne surprindă, dacă ținem cont, pe de o parte, de resursele sufletești ale pictorului atît de adînc angajat, cu toate fibrele ființei sale în aspirațiile poporului pe care l-a iubit nemăsurat, cît și de faptul că atunci el avea doar 39 de ani, vîrstă de răscruce care marca, pe de o parte, consacrarea sa ca pictor, iar, pe de altă parte, maturitatea foreți sale de creație. Opera lui Grigorescu, legată de războiul de independență, nu atît atunci cît ulterior, a

dat naștere la o lungă serie de discuții. I se reproșă, fie acromatismul picturii, monotonia scenelor, fie o imparțialitate rău înțeleasă de cei care-l atacau, în sensul că a prezentat aproape cu aceeași simpatie și pe turci. Era, pentru unii, ca un fel de trădare, în raport cu tendințele de mitizare a ostașului combatant în războiul de independență, cu atât mai mult cu cât, nu găsim în tablourile lui nici o notă de umor diminuant cu care oamenii începuseră să se obișnuiască de la G. Coșbuc. Era atunci epoca grandilocvenței manevrată magistral de V. Alecsandri; dar Grigorescu nu trăise războiul din afară. Ostașii lui sînt oameni autentici. Nu semizeii care trec cu ușurință peste obstacole, așa cum ai trece drumul bunăoară și care nu cunosc nici foamea, nici frigul care sînt calamități doar pentru muritorii de rînd. Da, erau niște eroi, dar în sensul uman al cuvîntului, care eveau de luptat cu un dușman care nu da chiar așa de ușor bir cu fugiții și nici nu se înspăimînta la fanfaronade, ca în epopeile antice. Era un război pe viață și pe moarte, o luptă dîrză și, nediminuînd pe dușman, el făcea și mai nepieritoare vitejia și biruința ostașilor români.

Lucrările lui Nicolae Grigorescu, legate de aceste evenimente, sînt numeroase, fie că este vorba de schițe și desene, sau de picturi. Spunem mai sus că aceste tablouri puse unul lîngă altul, constituiesc o istorie vizuală aproape completă a războiului de independență, în momentele sale cele mai importante, așa cum se poate vedea din lista pe care o dăm la subsolul paginii și care este departe de a epuiza tot ceea ce pictorul a surprins din desfășurarea acestui război. Să luăm, de exemplu, tabloul pe care pictorul l-a intitulat *Convoi de prizonieri turci*. Nici o intenție de denigrare, nici o notă de cruzime sau umor sarcastic. Apar aici, comentate cu forță și cu profundă tristețe umană, condiția existenței în nenorocire. Pe cîmpul alb și nesfîrșit care se desfășoară ondulînd sub cerul plumburiu de iarnă, convoiul prizonierilor turci, păziți de cîțiva ostași români, se îndepărtează spre un destin pe care pictorul ni-l lasă imaginației noastre. Probabil, cu același sentiment de tristeță, un pictor turc ar fi putut picta tabloul fără nicio modificare. E iarnă și e ger. Hainele turcilor sînt fluturate de vînt, iar fesurile roșii, îndesate pînă la urechi, nu reușesc să-i apere de frig. Spațiul acesta imens, fără nimic de care speranța prizonierilor să se poată agăța, este un spațiu al deznădejdiei. Și pentru că sîntem la acest punct, legat de modul demn în care Grigorescu a știut să-i prezinte pe dușmani, să ne oprim pentru cîteva clipe la *prizonieri turci*. Tradiția era ca în tratarea unor astfel de subiecte să se surprindă pe fața subiecților rictusul spaimei, sau, în priviri, groaza care descompune și anulează demnitatea ființei umane. Ori figurile pictate de Grigorescu nu au nimic din toate acestea. Dimpotrivă, prizonierii lui ne apar ca niște bravi într-o situație

3. Dăm o scurtă și incompletă listă a lucrărilor lui N. Grigorescu avînd ca temă războiul de independență; *Trecerea Dunării, La Corabia, Transort de prizonieri la 1877, Artilerist în marș, Gornistul, Dorobanțul, La Dundre, Spionul, Roșiorul, Lupta în jurul unui steag, Expoziția, Unui obuz, Atac de infanterie, Scrierea unui ordin de front, Morți lîngă podul peste rîu, Casa în care a fost luat prizonier Osman-Pașa, În valea Rahovei, Atacul de la Smîrdan, Convoi de prizonieri, Turci morți, Turci prizonieri etc.*

de restriște, învinși, dar nu lași. Privirea le este dîrză și scrutaătoare ca și cum ar vrea să spună că de acum nimic nu-i mai poate surprinde, că starea de prizonier este ultima la care mai puteau ajunge. Fețele lor hotărîte îi fac incontestabil frumoși, căci niciun sentiment de spaimă nu-i mutilează ; iar cuta dintre sprîncene, semnul grijii tulburate pentru soarta care-i așteaptă, îi umanizează, nî-i apropie ca pe niște oameni care încearcă să supraviețuiască unui dezastru. Fără îndoială că dacă Grigorescu a păstrat o surprinzătoare obiectivitate în prezentarea dusmanului, cînd a fost vorba de români, entuziasmul lui a spart uneori barierele acestei obiectivități, dînd curs liber fluviului de iubire fierbinte pentru cei care erau făuritorii libertății și împlinatorii unui vis secular. Poate că nu ar trebui să ne oprim la *sentinela*, care pare mai degrabă o ilustrație pentru un vodevil patriotard, dar în realitate, pentru vremurile de atunci, asemenea reprezentări îndeplineau aproape o funcție socială. Dorobanțul acesta de afiș, era sinteza grijii pentru paza hotarelor, garanția libertății și a însăși ființei naționale.

Este foarte greu să te decizi atunci cînd este vorba de ales între multiplele pînze reprezentative, pentru a încerca, prin intermediul lor, o pătrundere în sensibilitatea artistului, pentru a deveni copărtașii emoțiilor sale. Ne-am decis pentru două din pînzele lui Grigorescu ; una clasică, recunoscută și comentată de aproape toți cei care au vizat creația de război a pictorului și una mai puțin cunoscută, dar care ne revelează un Grigorescu neobișnuit, șocant și aproape straniu, pentru noi care ne-am deprins să credem că Grigorescu este «Ciobănaș», «Car cu boi», sau «Atacul de la Smîrdan». Vorbim despre *scena de luptă*.

Indiferent de studii, de variante, tema *atacului de la Smîrdan* este una și ea dă unitate de viziune ansamblului : actul luptei pentru a cucerii ceva care are o semnificație mult mai mare decît luarea unei redute. Nu vom mai vorbi despre dramatismul scenei, accentuat de cerul plumburiu care, în zare și spre mijlocul tabloului se luminează o clipă de străfulgerarea unei explozii, căci a considera tabloul din punctul acesta de vedere ca dintr-un punct esențial, înseamnă a-i diminua valoarea, căci noi credem că pictorul n-a intenționat o asemenea speculație care devenise deja un loc comun în pictura romantică. Fără îndoială că Grigorescu n-a făcut altceva decît să surprindă exact ziua atacului care era o zi de toamnă, iar dramatismul scenei decurge din însăși condiția ei externă și internă, căci nu există scenă de luptă de anvergura celei din tablou și care să nu implice dramatism. De altfel, pictorul nu a exagerat deloc numărul morților și al răniților, dovadă că nu l-a interesat recuzita ieftină folosită în astfel de împrejurări pentru a impresiona. În penumbră scînteiază căștile întunecate ale ostașilor români în înaintare. Toți sînt înclinați spre în față, dînd senzația unei forțe uriașe în dezlănțuire, pe care niciun obstacol n-o mai poate opri. Turcii, ale căror fesuri roșii capătă reflexe sîngerii în lumina exploziei, încearcă o opoziție pe cît de disperată, pe atît de ineficace : mișcarea românilor nu mai cunoaște întoarcere. În primul plan, un soldat român are aceeași mișcare ca toți ceilalți camarazi ai săi, deși pictorul l-a individualizat net de rest,

acordându-i oarecum o valoare de simbol. La prima vedere el pare să strice echilibrul semnificației tabloului prin reliefaarea lui singulară, mai ales că personajul nu are legendă, dar când privirea mai stăruie puțin pe imagini, fără să vrem chiar, realizăm unitatea de mișcare care-l integrează pe protagonist în ansamblul general. Neîndoios, *Atacul de la Smîrdan* este o sinteză a luptei românilor pentru independență și nu o «făcătură». Toate celelalte atacuri sau lupte, de la Grivița, de la Rahova etc., par a-și trage obscur seva și semnificația din acesta, indiferent că unele îi sînt anterioare ca timp. Nu este deci vorba de o întiietate cronologică, poate nici de valoare artistică, dar în orice caz este una de duh, de participare a autorului, sau a noastră, la eveniment.

În ceea ce privește *Scena de luptă*, aici avem de-a face cu un fapt aproape tulburător, căci modernitatea tehnicii picturale⁴, și culoarea aleasă, ca și neglijarea desenului ne dezechilibrează toată concepția noastră prestabilită despre pictura lui Grigorescu. Am ales-o tocmai pentru aceste însușiri. Pe fondul portocaliu, liniile de fugă indică vagi umbre în mișcare, pete de culoare roșii și verzi, imagini incerte, dar toate într-o mișcare atât de pregnantă, atât de ametoitoare, încît impresia de luptă este totală. Te întrebi, în fața tabloului, unde este Grigorescu, liricul cuminte, idilicul? Poate că această scenă a fost însăși învolburarea sufletului său, încleștarea de pe cîmpul de luptă, unde nu se mai disting forme, nici spaime, nici lașități sau vitejii, ci numai încleștarea morții și voința uriașă ca însuși cerul de a învinge.

Sava Henția, unul dintre participanții la grupul artiștilor care au însoțit trupele române pe front, a fost și el preocupat de a surprinde pe pînză scenele de război, dar predilecția lui a mers mai mult spre momentele de acalmi dinaintea luptelor, sau dintre ele. De altfel, simpla enumerare a titlurilor este edificatoare: *Ostași odihnindu-se*, *Bivuac*, *Tabăra 1877*, *Căldrași*, *Întîlnire* etc.

Ne-am oprit asupra tabloului intitulat *Bivuac*, deoarece ni s-a părut cel mai sugestiv și mai realizat. Oamenii și caii se odihnesc în jurul corturilor, în spatele unor rudimentare întărituri din pămînt, dar prezența sacalelor de apă dă o impresie de siguranță și de stabilitate. O trăsură trasă de cai, doi albi și unul negru, duce un ofițer superior și doi subalterni într-un rond de asigurare a liniștii, în jurul taberei.

Poate că Henția a urît scenele crude și a preferat aceste momente de răgaz, sau pe cele de înfrățire, cum este cel intitulat *Înfrățire*, în care doi ofițeri, unul român și altul rus, călări. își dau mîna. Este o scenă de optimism și de deschidere sufletească. Doi camarazi care au luptat în același atac, sau vor lupta, sau vor muri împreună, sau vor supraviețui.

G. D. Mirea, pictorul feeriilor convenționale, autorul *Vîrfului cu dor* și al altor lucrări cuminți, dar cu talent făcute, este un alt component al echipei de artiști de la 1877. Războiul de independență și aven-

4. Este vorba de un desen colorat, pe hîrtie portocalie și care se află la Muzeul Elena și dr. I. N. Dona. Tabloul are dimensiuni 280 x 510 și poartă în colțul din dreapta, jos semnătura și data; N. Grigorescu 1877.

tura morții pe care a trăit-o cu luciditate i-a schimbat în bună măsură modul de a reprezenta viața. Poate că tabloul intitulat *Mihai Viteazul și capul lui Andrei Bathory* anunța, prin atmosfera lui dramatică și în ciuda desenului academic, viitoarea frământare a scenelor de luptă pe care i le-a prilejuit războiul. Fiindcă este o mare diferență între opera lui de pace și cea de război. Ne gândim, în primul rând, la *Bătălia de la Smârdan*, lucrat după schițele luate pe viu, direct de la locul luptelor. Toată scena este învăluită în fum și ceață, prin care siluetele se conturează mai mult din linii de fugă decât din volume. Din loc în loc, aceste siluete apar ca niște fantome, luptători în picioare, alergând către o țintă abia bănuită, răniți, tirându-se cu greu, morți, încremeniți pe vecie. Nu este un tablou aglomerat, personajele sînt destul de rare, spațiate, dar din el țîșnește ca un strigăt forța și dîrzenia.

Nu vom continua această investigație în arta românească inspirată de războiul independenței, înainte de a ne opri, pentru scurtă vreme, la colecția de stampe din Muzeul Republicii Socialiste România, care cuprinde o serie de scene. Trei dintre ele ne-au reținut atenția în mod deosebit: *Luarea redutei Grivița la 30 august 1877, Soldatul Mohor Vasile ia steagul turcesc și Osman Pașa se predă*. Le-am ales pentru acuratețea cu care sînt redată faptele, pentru tehnica neforțată a tratării subiectului și pentru că marchează evenimente care au intrat, nu numai în istoria spirituală a poporului, ci și în cea scrisă pe baza documentelor.

Luarea redutei Grivița este o scenă oarecum comună de luptă, dar modul în care mișcarea este surprinsă o individualizează. Ostașii români coboară pe scări de lemn și de frînghie de pe metereze în interiorul redutei. Sînt mulți răniți și morți, fără exagerare, firesc pentru un astfel de moment. Turcii se opun, dar din mișcarea lor se recunoaște cedarea, cel puțin în planul psihologic. Stampa nu urmărește punerea în evidență a unor protagoniști, ci pare mai degrabă un omagiu adus tuturor ostașilor anonimi care au luptat, au sîngerat, sau au murit pe meterezele redutei, pentru cucerirea acestei guri a morții.

A doua stampă este dedicată soldatului erou Mohor Vasile. Evenimentul a avut loc la 5 septembrie, 1877 și-l găsim consemnat și în analele războiului. Întregul tablou, cu toată mișcarea lui de fond și cu întreaga scenă de război, care este tratată fără vreo neglijență, nu servește decât pentru a pune în evidență cuplul plasat aproape de centrul tabloului, evitînd astfel geometrismul exagerat. Soldatul turc fuge călare, încercînd disperat să-și salveze viața și steagul, dar, în aceeași clipă, Mohor sosește în fuga calului, cu sabia ridicată pentru a lovi. Este evident, pentru privitor, că și steagul și portdrapelul turc sînt pierdute. Fața lui exprimă, nu atît spaima, cît îngrijorarea pentru steag, fiindcă, din masa cenușie a luptătorilor care constituiesc fundalul scenei, nu se desprinde nimeni spre a-i veni în ajutor. Deși ciocnirea are loc pe un cîmp de luptă, prin izolarea ei, parcă s-ar petrece într-un pustiu. Este unul din acele momente greu de explicat, în care combatanții sînt singuri în mijlocul bătăliei comune.

În sfârșit, *stampa Osman Pașa se predă*, este o scenă de efect grandios, amintind de marile scene ale antichității, sale ale Evului Mediu, când eroismul lua forme spectaculare. Ca într-un amfiteatru uriaș, soldați români și turci, fiecare preocupați de destinul lor, turcii prizonieri, românii învingători, ignoră parcă atacul acesta atât de important al predării comandantului turc. Există o anumită geometrie în dispoziția grupurilor, fapt care pune într-o evidență și mai pregnantă personajul central făcându-l mai viu, mai real, mai dramatic. Mare și greoi, păstrându-și demnitatea pe care masivitatea nu i-o face ridiculă, Osman Pașa este coborât de pe cal în solemnitate și tăcere. Pentru pictor, acest act are valoarea unui sfârșit.

Tabloul lui Obedeanu, intitulat *Șarja escadronului de călărași de Gorj din regimentul 2*, prezintă o șarjă de cavalerie în plină desfășurare. Comandantul regimentului era George Lecca și șarja, intrată în istorie, a avut loc la Vidin, în ziua de 12 octombrie 1877. Tabloul a fost cumpărat de Marchiza de Belloy.

Peste decenii, evenimentul independenței continuă și impresionează sensibilitatea artiștilor noștri, nu ca un fapt trecut în muzeul național, ci ca un dat mereu actual, atât prin permanența lui. Cît și, mai ales, prin faptul că era un act în continuă devenire, pînă la împlinirea lui totală. Nu putem decît aminti în treacăt pictorii și tablourile care l-au succedat, fie folosind o tehnică picturală clasică, fie una mai modernistă, dar toate exprimînd același profund sentiment de participare și de trăire actuală a faptului istoric. Anul 1877 este un prag dintre un vis și înfăptuirea lui.

Marius Butunoiu immortalizează figura legendară a eroului Penes Curcanul, devenit aproape personaj de folclor, datorită lui Alecsandri. Nicolae Groza are și el o *Grivița 1877*. În maniera sa caracteristică, Piliuță, realizează un tablou de luptă cu valori generale așa cum o arată chiar titlatura; *Atacul 1877*, iar Brăduț Covaliu, *Asaltul de la Grivița*.

Am căutat să surprindem, poposind ca pe niște promontorii pe aceste câteva tablouri, imensul sentiment care ne leagă pe vecie sufletul de clipa independenței. Este clipa inefabilă în care un vis secular trece în istoria faptelor împlinite, clipă pe care n-o prinzi nici în cuvinte, nici în date. Fă se trăiește. Simplu.

Stăm acum la acest prag de istorie, la acest secol scurs ca vreme, dar care nu are întindere psihologică, pentru că aici este clipa cînd ostașii români strigau «Ura!» și mureau surizînd. Aici în noi este clipa aceea, în sufletul comun al acestui neam, clipă mai de aur decît o arată aurițele litere de pe plăcile comemorative, căci substanța ei este sufletul nostru nemuritor.

Cu ce cuvinte vom evoca eroii aceluia război, cu ce versuri îi vom trece în nemurire pe anonimii morți pe cîmpiile Bulgariei, cu ce cîntece fermecate vom vindeca sfișierile trupurilor lor? Nu ne rămîne decît memoria noastră, una și nedespărțită, care să-i păstreze peste veacuri și cîntecul inimii noastre ca o litanie de moarte și de înviere pentru acești oameni pe care nu-i uităm. *Nu-i putem uita.*

Pr. Prof. GH. CALCIU-DUMITREASĂ

CARACTERUL PATRIOTIC AL CREAȚIEI MUZICALE ROMÂNEȘTI

Este binecunoscut muzicienilor și tuturor oamenilor de cultură că încă de la începuturile ei, creația muzicală românească era în cea mai mare parte expresia frământărilor sociale și politice ale timpului. De aceea nu întâmplător primele manifestări de muzică românească au fost legate de creația teatrală. În acest sens, primul nostru compozitor de profesie, Alexandru Flechtenmacher, a scris muzică pentru piesele lui Vasile Alecsandri — poetul și dramaturgul cel mai inspirat al timpului — în care erau satirizate moravurile politice ale boierimii retrograde și în care marele poet dădea glas ideilor de progres și aspirațiilor spre libertate ale masei populare. Ziarele vremii au relevat cu promptitudine puternica rezonanță ce au avut aceste piese cu muzică, dar mai pregnantă este darea de seamă apărută în anul 1861 în gazeta Zimbrul, cu ocazia spectacolelor date de trupa lui Matei Millo în București : «Mai înainte de toate cele mai multe piese moldovene sînt scrise în forma națională, avînd un scop național, aceasta a făcut a se primi cu entuziasm de publicul nostru. Aceasta, corespunde destul de bine cu necesitatea supremă ce avem toți românii de a produce oricît vom putea, opere naționale și a răspîndi gustul național, a întipări cu trăsături plăcute obiceiurile și trăsăturile noastre, a cînta faptele străbunilor noștri».

Numele renumitului compozitor român, rămîne legat inseparabil de mișcările revoluționare și de lupta oamenilor progresiști pentru înfăptuirea Unirii Principatelor Române. În afară de bine cunoscuta sa Hora Unirii, el este compozitorul și al altor cîntece patriotice ca: *Apelul moldovenilor de la 1848*, *Marșul voluntarilor*, *Cîntec ostășesc*, *Imn pentru domnitorul Cuza* etc.

Latura creației sale însă, nu se rezumă numai la evocarea marilor evenimente istorice, ci sentimentele sale de solidaritate cu masele oprimate și exploatate l-au îndemnat continuu la creație dînd o serie de cîntece de largă circulație ca : *Hora muncitorilor*, *Sfînta zi de libertate*, *11 Cireșari* și altele.

În Muntenia, contemporanul său, Ion Andrei Wachmann a compus și el deasemeni muzică pentru piesele de teatru cu același conținut patriotic ale lui Costache Caragiale — unchiul marelui scriitor I. L. Caragiale — precum și la drama istorică *Mihai Viteazul la Călugăreni* a lui Ion Heliade Rădulescu.

După această generație de muzicieni, care în avîntul lor creator au dat lucrări cu un profund conținut patriotic, urmează generația lui Eduard Caudela și Gavriil Musicescu la Iași, a lui Gheorghe Ștefănescu și Constantin Dimitrescu la București, cînd lupta poporului român se intensifică — ajungînd la momentul crucial în istoria României, *cîștigarea Independenței de stat*.

Marele eveniment istoric al războiului pentru Neatîrnare, a inspirat puternic pe compozitorii amintiți și alții, dînd lucrări corale și instrumentale cu un accentuat caracter patriotic. Astfel, de pildă, Constantin Dimitrescu a compus *Marșul anului 1877*, și muzica de acompaniament la piesa istorică *Renegatul*, Gavriil Musicescu a compus piesele corale *Hora de la Plevna*, *Ostașul român și Moartea vitează*, iar George Stephănescu a compus melodrama *Santinela Dundrii* și cîntecul ostășesc *Bun soldat*. Eduard Caudela a compus *Hatmanul Baltag*, *Fata răzeșului* și opera *Petru Rareș*. Nu poate fi trecută cu vederea însă, bogata activitate a muzicianului și folcloristului Anton Pann care prin publicațiile sale literare și muzicale aducă o contribuție deosebit de prețioasă la culturalizarea în spirit patriotic a masei țirgoveților mic-burghezi lipsită de hrană spirituală. Deasemeni acțiunea de alcătuire a celor dintii cărți de muzică în limba română inițiată de colegul său Macarie Ieromonahul — dascălul de cîntare bisericească tradițională — va constitui un act de profund patriotism pentru epoca în care a trăit. În domeniul muzicii, rolul lui Anton Pann este tot atît de important ca cel în domeniul literaturii întrucît cu ocazia nenumăratelor sale peregrinări prin țară a cules un mare număr de cîntece populare românești și le-a publicat aducînd prin aceasta un considerabil aport la procesul de înlocuire treptată a cîntecelor orientale încetățenite în mahalalele orașelor.

După cum afirmă primul muzicograf român, Nicolae Filimon într-un studiu apărut în 1868 în ziarul Buciumul, folclorul orașenesc s-a născut, «la periferia orașelor, sub dubla influență a muzicii orientale și celei occidentale». Se știe deasemeni că Anton Pann nu făcea distincție între melodiile sătești creație autentică a țăranilor, și cele orașenești. Primul dintre compozitorii români care și-a dat seama de originalitatea și valoarea expresivă a folclorului rural a fost Gavriil Musicescu care în prefața primei ediții a celor *12 cîntece naționale pentru cor*, publicate în 1889, afirma că: «De frumusețea, bogăția și puterea magică ce exercită cîntecele poporului nu ne-am îndoit niciodată. Duiosesele noastre melodii naționale descriu în culori vii blîndețea și bunătatea caracterului poporului român. Și dacă țăranul român mai uită din necazurile ce îndură în luptele vieții și suportă cu bărbăție nevoile ce-l apasă, apoi aceasta se datorește în cea mai mare parte influenței duioselor sale melodii, care-l mîngîie în zile grele și-l înveselesc în cele bune».

Cred, dară că a sosit timpul să ascultăm și să învățăm și melodii românești pe lîngă cele străine. Interesul lui Musicescu pentru valorificarea științifică a folclorului rural nu a izvorît numai din considerente artistice ci și dintr-un profund sentiment patriotic caracteristic oamenilor de cultură progresiști ai timpului. Tot din același sentiment patriotic mai tîrziu D. G. Kiriac, C. Brăiloiu etc. au pornit la culegerea și prelucrarea folclorului muzical rural. Mișcările țărenești de revendicare au atras atenția intelectualilor însă asupra suferințelor lor care se reflectă nu numai în poeziile dar și în muzica populară țărenească. De aceea galeria compozitorilor transilvăneni, Gh. Dima, Iacob Mureșianu, Ion Vidu, A. Bena și Ciprian Porumbescu în Bucovina, se va inspira din trecutul zbuciumat al poporului român. Astfel, de pildă, Gh. Dima a compus pe

lingă multe piese corale cu caracter patriotic și cantata *Mama lui Ștefan cel Mare*, iar Iacob Mureșianu a compus uvertura — poem pentru orchestră *Ștefan cel Mare*, poemul dramatic *Constantin Brîncoveanu* și multe alte lucrări corale printre care și *Peneș Curcanul* care devenise la timpul său foarte popular. Asemenea lui Dima și Mureșianu în Transilvania, Ion Vidu în Banat valorificînd cîntecul popular anonim într-o vreme de profundă oprîmare politică, a contribuit și el în mare măsură la sporirea încrederii în forțele creatoare ale poporului și la întărirea conștiinței naționale. În acest sens, compozitorul a scris piese corale cu subiect istoric care sînt o expresie a sentimentului de profundă mîndrie națională. Acestea sînt : *Ștefan și Dunărea*, *Moartea lui Mihai eroul*, *Cîntecul lui Horia*, *Marșul lui Iancu*, *Marșul libertății etc.* De asemeni, Tiberiu Brediceanu — și el tot bănățean — culegînd peste 2000 de melodii populare o parte din ele le-a armonizat pentru voce și pian, altele pentru pian solo și a scris operete : *La șezătoare*, *La seceriș* și *Seara mare*, lucrări ce au avut un rol deosebit de însemnat în educația artistică și patriotică a poporului. Activitatea creatoare îmbinată cu cea a lui C. Porumbescu — pentru care a avut de suferit — precum și lucrările sale : *Pe-al nostru steag*, *Tricolorul*, cantata *Altarul M. Putna* și opereta *Crai nou*, au făcut ca numele său să fie eternizat în istoria culturii românești.

Cu acești pionieri ai muzicii corale și instrumentale românești care au trăit și activat în secolul al XIX-lea, se încheie prima perioadă a creației muzicale românești cu caracter profund național.

Odată cu apariția lui George Enescu în viața artistică a României, muzica noastră cultă depășește semnificația ei de pur națională lucrările sale situîndu-se la nivelul marilor capodopere de valoare universală, patriotismul său fiind dovedit atît prin laborioasa activitate de inițiator al școlii naționale moderne de compoziție, cît și prin lucrările sale pline de căldură și profund patriotism. În acest sens pot fi amintite primele sale lucrări : *Poema Română*, compusă în 1897 și cele două *Rapsodii* scrise în 1901. Îndată după primul război mondial în frunte cu George Enescu se afirmă un alt grup de compozitori care prin lucrările lor, scenice, de operă, corale sau instrumentale, concepute într-o formă națională, au contribuit la închegarea școlii naționale de compoziție ca expresie a profundului lor patriotism.

Din acest grup au făcut parte : Dimitrie Cuglin, Mihail Jora, Mihail Andrițoiu, Sabin Drăgoi, Marțian Negrea și alții. Mihail Jora a dat la iveală baletе în frunte cu inspiratul *Întoarcerea din adîncuri*. *Privești moldovenești etc.* Apar apoi operele *Năpasta* de S. Drăgoi sau *Marin Pescarul* de M. Negrea. Discipoli cei mai însemnați ai lui Mihail Jora, ca Paul Constantinescu, Theodor Rogalski, Ion și Gheorghe Dumitrescu și Sigismund Toduță, începîndu-și activitatea componistică înainte de Eliberare au dat lucrări muzicale cu un accentuat caracter istoric. Astfel, avem opera istorică *Pană Lesnea Rusalim* de Paul Constantinescu, unde sînt preamărite figurile eroice ale trecutului nostru. Apoi, operele *Ion Vodă cel Cumplit* și *Decebal* de Gheorghe Dumitrescu sînt o evocare istorică a faptelor de vitejie și profund patriotism ale marilor conducători de acțiuni războinice. De asemenea, *Neamul Șoimăreștilor* de Tudor Jarda, *Ecaterina Teodoroiu* de Eiml Lerescu și altele, sînt o expresie a preocupări-

lor compozitorilor români din această generație pentru trecutul de luptă și de afirmare a poporului nostru.

Răscoala țărănilor din 1907 a constituit o largă sursă de inspirație pentru compozitorii români animați de dorința de a scoate în relief eroismul maselor populare în lupta lor pentru câștigarea dreptului de a trăi fără exploatare.

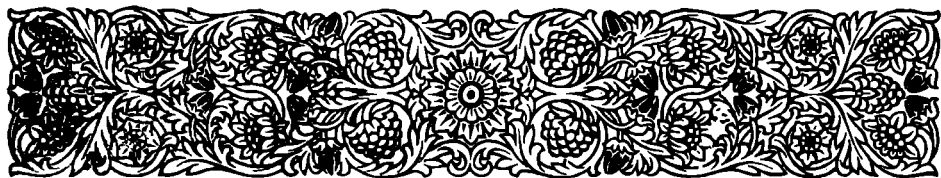
În acest sens, operele *Răscoala* de Gh. Dumitrescu și *Pădurea Vulturilor* de Tudor Jarda sînt un ecou muzical al sacrificiilor miilor de țărani jerfiți în memorabila lor luptă.

După marea cotitură istorică de la 23 August 1944, în afară de lucrările făuritorilor școlii naționale noi de care s-a vorbit în cele precedente, simfoniile cu caracter național au continuat a lua o mare înflorire. Astfel, în ultimele două decenii și jumătate a fost compus un număr impresionant de lucrări simfonice și corale cu caracter patriotic. Astfel, marile evenimente istorice au inspirat *Simfonia Republicii* (1955) de Nicolae Buicliu, *Simfonia Republicii* de Gh. Dumitrescu, *Simfonia poem* (I, 1960—1961) de Dumitru Bughici, *Simfonia Eliberării* (1968) de Diamandi Gheciu, *Simfonia închinată Revoluției din 1848*, publicată în 1947, *Simfonia Reconstrucției* (1949), și *Simfonia «Apelul Păcii»* (1951) de Alfred Mendelsohn. O înflorire deosebită în această perioadă a cunoscut și cîntecul de masă cu caracter profund național. În acest sens, pot fi amintiți compozitorii I. D. Chirescu, Gheorghe Bazavan, M. Socor, Teodor Bratu, Laurențiu Profeta etc.

Rolul social al artei muzicale a fost subliniat de către D-l Nicolae Ceaușescu, președintele României Socialiste, cu ocazia Adunării Generale a compozitorilor și muzicologilor din 1968: «Esté cunoscut că, în fiecare epocă, marea artă reflectă imperativele vieții sociale, existența, munca și preocupările celor ce muncesc, că marii compozitori s-au confundat totdeauna cu momentele de seamă ale istoriei țării lor. Cîntecul i-a în-suflețit odinioară pe înaintașii noștri în lupta pentru eliberare națională și socială, pentru înfăptuirea unirii, crearea statului național unitar și cucerirea independenței, în lupta revoluționară împotriva exploatării și împilării. În anii de după eliberare, în marile bătălii duse pentru victoria revoluției socialiste și transformarea revoluționară a societății, cîntecul a sporit marea elan patriotic al maselor, a răscolit conștiințe, chemînd tot ceea ce avea mai bun națiunea noastră, la munca pentru refacerea și înflorirea socialistă a țării». Cuvintele D-lui Nicolae Ceaușescu, președintele țării noastre, au rămas viu întipărite în inimile și sufletele compozitorilor români care au făurit și vor făuri opere autentice capabile să rămînă ca o mărturie de cea mai mare importanță a acestei epoci.

Și acum, cînd întregul popor român va comemora 70 de ani de la Marea răscoală a țărănilor din 1907, și 100 de ani de la Războiul pentru Independența țării, avem siguranța că slujitorii artei românești vor compune lucrări reprezentative care să reflecte cu mijloacele specifice artei lor, înfăptuirile pe plan științific, economic, cultural și patriotic ale harnicului și talentatului nostru popor.

Diac. prof. MARIN VELEA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA LĂSATULUI DE SEC PENTRU POSTUL SF. PAȘTI

Temeliile pocăinței

A venit din nou la noi cinstitul post al Învierii Domnului. Cântările bisericești, împreună cu toate slujbele și rugăciunile, ne cheamă la pocăință, la curățirea de păcate, la înnoire sufletească.

Acum începe primăvara sufletului. Acum este vremea cea mai potrivită pentru ca fiecare dintre noi, să se coboare în sine, să se cerceteze duhovnicește. Acum, mai mult ca în restul anului, Biserica deschide larg «ușile pocăinței» prin care ne invită pe toți să intrăm spre a săvârși cu vrednicie «calea postului», la sfârșitul căruia să ajungem să ne închinăm și Sfintei Învieri.

Dar ce este și în ce constă adevărata pocăință? Sfinta Evanghelie care s-a citit astăzi ne vine în ajutor spre a înțelege conținutul adevăratei pocăințe vorbindu-ne despre câteva din temeliile ei, despre *iertare* — care, este expresia iubirii aproapelui, despre *post* — care dacă este înțeles și împlinit așa cum se cuvine, este o expresie a credinței în Dumnezeu, un act de jertfă și de preamărire a lui Dumnezeu, în sfârșit despre ferirea de lăcomie prin căutarea și agonisirea *adevăratelor comori*, cele cerești — virtuțile. Cine și le agonisește prin Harul lui Dumnezeu, dă dovadă că trăiește (și moare) în nădejdea învierii și vieții veșnice.

«De veți ierta oamenilor greșalele lor, ierta-va și vouă Tatăl vostru cel ceresc; iar de nu veți ierta oamenilor greșalele lor, nici Tatăl vostru cel ceresc nu va ierta greșalele voastre» (Matei VI, 14—15). Mai înainte de a spune aceste cuvinte ucenicilor, Iisus i-a învățat cum să se roage, le-a dat minunata și frumoasa rugăciune «Tatăl nostru», în care i-a învățat să numească pe Dumnezeu-Tatăl, iar pe toți oamenii să-i numească *frați*. Tot atunci i-a îndemnat să ceară de la Dumnezeu iertarea păcatelor așa precum și ei vor ierta aproapelui. Sfinta Biserică, rânduind să se citească acum aceste cuvinte din *Predica de pe munte* a Mântuitorului nostru Iisus Hristos; vrea să ne învețe că iertarea aproapelui este semnul iubirii de frate și una din temeliile adevăratei pocăințe. Ce fel de pocăință este aceea în care noi mai întâi nu iertăm din inimă greșalele fraților noștri, cum a făcut datornicul din pildă?

Adevărata dragoste creștină tocmai în aceasta constă ca să te reții de la o răzbunare. «A mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti» — zice Domnul (Romani XII, 19). A te răzbuna singur înseamnă a lua din mâna lui Dumnezeu răsplătirea și a pretinde că știi s-o faci mai bine, ceea ce înseamnă lipsă de credință în Dumnezeu. Nu, iubite creștine, nu răsplăți răul cu rău; nu înmulți răul în lume cu răzbunarea ta. Dacă vrei să te pocăiești cu adevărat, curățește-ți sufletul de otrava dorinței de răzbunare, de miniei și a iușimii; iartă ca și Dumnezeu să-ți ierte (Luca VI, 37). Sfântul Ioan Gură de Aur ne îndeamnă să fim îngăduitori cu cei ce ne greșesc ca să-L dobândim pe Dumnezeu care e îngăduitor cu noi căci «pentru cel nemilostiv va urma de bună seamă o judecată nemiloasă». — «Ce e mai bine — întreabă Fericitul Augustin — să fii ofensator sau ofensat? Fără îndoială e mai bine să fii nevinovat decât vinovat. E mai bine să suferi răul decât să fii pricina răului. E mai bună tristețea celui ce suferă pe nedrept decât bucuria celui ce lucrează pe nedrept». Așa dar, adevărata pocăință o trăiește numai cel ce și-a scuturat inima de praful urii. Zic Sfinții Părinți: «Zădarnice sînt rugăciunile și pocăința omului care nutrește în inima sa răutate împotriva aproapelui și dorința de a se răzbuna» (*Pateric*, Avva Isaia). «Rugăziunea pomentorului de rău este totuna cu semănatul pe piatră» — zice Sfântul Isaac Sirul.

Al doilea stîlp al pocăinței amintit în sfînta Evanghelie care s-a citit, este *postul* sau *înfrînarea*. «Cînd postiți nu fiți ca făcarnicii...» — zice Domnul. Să luăm aminte ca această muștrare să nu apese și posturile noastre! Cei mai mulți creștini trec prin vremea postului fără nici o schimbare sufletească. Schimbă numai mîncările, dacă le mai schimbă și pe acestea, dar purtările nu. Un înțelept a spus că postul fără de fapte bune este ca o nucă fără miez, ca un fagure fără miere, și sînt mulți de aceia care numai «găocile» postului le țîn, nu și miezul, adecă întoarcerea la Dumnezeu prin pocăința adevărată.

Postul este unul din mijloacele de seamă ale creșterii duhovnicești. El omoară lăcomia care este maica desfrînării, și pregătește trupul pentru luptele duhovnicești împotriva patimilor. Dar, ca și oricare faptă bună, dacă este făcut numai ca să se arate oamenilor și nu este însoțit de celelalte fapte bune, el e fără folos, iar astfel de postitori «își iau plata lor» de la oameni. «Zis-a un bătrîn: îmbuibarea este maica desfrînării, iar postul și înfrînarea este bogăția sufletului, deci să ne silim s-o cîștigăm cu smerită înțelepciune, păzindu-ne de mîndrie, de plăcere și de lauda oamenilor care este maica tuturor răutăților» (Din *Pateric*). În *Viețile Sfinților* se pomenesc cazuri în care marii asceți dezlegau postul lor pentru ascultare sau pentru dragostea fraților veniți să-i cerceteze, dar se canoniseau mai aspru după plecarea lor, ca să nu-i umfle duhul mîndriei. Postul se cuvine să fie însoțit de rugăciune curată (2 Împărați XII, 6), de mărturisirea păcatelor (Neemia IX, 1—2; Daniel IX, 3—6), de smerenie și de întoarcerea la Dumnezeu (Isaia 58, 6) și de fapte de milostenie (Zaharia V, 10).

În ce privește chipul postului și cantitatea bucatelor, Sfîntul Casian Romanul zice că «Părinții n-au lăsat un singur chip al împărțirii de bucate, nici aceeași măsură pentru toți, fiindcă nu toți au aceeași tărie și aceeași vîrstă, apoi și din pricina slăbiciunii unora sau a unei deprinderi mai gingașe a trupului; *Însă un singur lucru au rînduit tuturor: să fugă de îmbuibare și de săturarea pîntecelei ...* căci cu orice fel de hrană se va îmbuiba pîntecele naște sămînța desfrînării ... De bucate numai atîta să ne servim cît să trăim, nu să ne facem robi pornirilor poștei. Primirea hranei cu măsură și cu socoteală dă trupului sănătatea, nu îi ia sfințenia» (*Filocalia rom.*, vol. I, p. 97—98). Desigur, postul nu urmărește omorîrea trupului ci disciplinarea lui,

pe calea dorită de mîntea noastră luminată de Sfîntul Har. «*Noi nu ne-am învățat să fim omorîtori de trupuri, ci de patimi*» — zice Avva Pimen către un frate căruia i se părea că sfîntul și-a îngăduit oarecare comoditate. (*Pateric*, p. 193). Se cuvine să cităm și cuvintele Sfîntului Isaac Sirul despre post: «*Și Mîntuitorul cînd s-a arătat lumii la Iordan, cu postul a început. Tot astfel cîți ies ca să calce pe urmele Lui, pe această temelie încep să clădească nevoințele lor: că postul este o armă făcută de Dumnezeu ... cînd vede diavolul arma aceasta la vreun om se înfricoșează. Că cine se îmbracă cu arma postului arde de rivnă; și Ilie cel plin de rivnă cînd ardea pentru Legea Domnului, a petrecut postînd ... și dacă cineva postește mîntea lui nu se clatină ci stă pregătită să întîmpine toate patimile cele grele*» (*Cuvîntul* 85).

Astfel înțeles și practicat postul este una din temelțiile pocăinței adevărate, un act de preamărire a lui Dumnezeu «și în trupurile noastre» (Romani XII, 1), o reșezare a domniei spiritului asupra trupului.

Sfînta Evanghelie care s-a citit astăzi se încheie cu îndemnul la căutarea și agonisirea *comorilor cerești*, a acelor bunătăți pe care nimeni nu ni le poate lua. «*Unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta*» — zice Domnul. Unde este inima ta, de ceea ce se leagă inima ta în lumea aceasta, acolo va fi și fericirea ta; fie cea trecătoare și înșelătoare pricinuită de bunurile trecătoare ale acestei lumi, fie cea veșnică legată de faptele cele bune, singura comoară pe care o luăm cu noi din lumea aceasta. «*Poruncește-le ... să se înavuțească în lapte bune ... agonisindu-și lor bună temelie în veacul viitor, ca să dobîndească viața veșnică*» (1 Timotei VI, 18—19). Cine și le agonisește, cine le dorește, dă dovadă că trăiește și moare în nădejdea scumpă creștinului, învierea și viața veșnică.

Postul Învierii Domnului sosește ca o chemare, ca o aducere aminte, despre datoriile ce le are omul față de sufletul său, de a-l îmbrăca în veșmîntul faptelor bune. «*Fericit este cel ce priveghiază și păstrează veșmîntele sale, ca să nu umble gol și să se vadă rușinea lui*» (Apoc. XVI, 15). Să ne îmbrăcăm cu smerenia, cu iertarea, cu postul curat și cu iubirea lui Dumnezeu. În cer nu va pătrunde decît cel ce are iubire și iertare căci acolo este Dumnezeu care este iubire și iertare.

Să facem adevărată pocăință! Între creștini se vorbește mult despre pocăință. Unii se numesc chiar pe sine, sau sînt numiți de alții, în chip cu totul greșit, *pocăiți*, fără a ști ce este și în ce constă adevărata pocăință. Sfinții Bisericii noastre care au trăit o viață cu totul închinată lui Dumnezeu, nu s-au numit pe sine niciodată, *pocăiți*. Dimpotrivă, știm că Sf. Apostol Pavel se numește pe sine «*cel dintîi dintre păcătoși*», iar Sf. Antonie cel Mare, în fața vrăjmașului diavol în chip de înger care îl lauda pentru faptele lui cele frumoase, se lepăda zicînd: Dacă ai fi tu de la Dumnezeu n-ai lauda un păcătos ca mine, biruind astfel ispita slavei deșarte cu care era ispitit.

Adevărata pocăință se întemeiază pe iubire și iertare, pe smerenie și curăție trupească și sufletească, pe post și rugăciune prin care se biruiesc demonii răutăților. Această este calea care duce, prin pocăință, la viața veșnică făgăduită de Iisus celor ce cred în El și trăiesc potrivit Evangheliei Sale.

— *Doamne, învrednicește-ne pe toți, în vremea postului care începe, să luptăm lupta cea bună împotriva patimilor, să zdrobim capetele nevăzuților vrăjmași și iără de osîndă și ajungem să ne închinăm și sîntei Învieri.*

Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU

LA DUMINICA A III-A DIN POSTUL MARE

Cinstirea Sfintei Cruci

*«Crucii Tale ne închinăm Stăpîne și Sîntă
Învierea Ta o lăudăm și o mărim».*

Încă din timpurile cele mai vechi, Sfînta noastră Biserică Ortodoxă a rînduit ca, Duminica a treia din păsimesi, postul Sfințelor Paști, să fie închinată cinstirii celei de viață făcătoarei Crucii a Domnului, pe care de bună voie s-a răstignit pentru mîntuirea noastră. Este popasul duhovnicesc de la jumătatea drumului de pregătire prin post și rugăciune, pe care îl urcăm să luăm parte cu evlavie la patimile Mîntuitorului ca, la capătul acestui drum, să ne bucurăm cu toții de slăvitul și luminosul Praznic al Învierii Domnului.

Cuvîntul Sfintei Evanghelii care s-a rostit astăzi, sfintele rugăciuni și cîntări de laudă, aducerea sfintei cruci în mijlocul bisericii în timpul utreniei și sărutarea ei de către credincioși, ca și toată rînduiala praznicului, ne arată importanța deosebită pe care o are Sfînta Cruce în iconomia vieții noastre bisericesti, în vederea mîntuirii sufletesti.

În cursul unui an bisericesc, Sfînta Cruce este cinstită, însoțită de post, și la alte date, cum sînt: 1 august — Aflarea sau scoaterea Sfintei Cruci; 14 septembrie — Înălțarea Sfintei Cruci, ca și în fiecare vineri din cursul tuturor săptămînilor unui an, în amintirea răstignirii pe cruce a Domnului nostru Iisus Hristos. În mod deosebit însă, prăznuirea Sfintei Cruci a fost așezată la mijlocul postului Sfințelor Paști, pentru a se întări în credința că, drumul mîntuirii noastre este drumul luminat de Sfînta Cruce, iar pe acest drum nu putem merge fără ajutorul Sfintei Cruci: «Oricine voadeste să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze» (Marcu, VIII, 34). — «Ca să imprăștiîntîntinericul din casă, spune Sf. Ioan Gură de Aur, aprinzi și înalți o lumină; tot așa Iisus Hristos, ridicînd crucea, a aprins-o ca pe o lumină și a imprăștiat întîntinericul păcatului. Orice făclie cînd e aprinsă, e dătătoare de lumină; tot așa și pe făclia Crucii s-a aprins Soarele Dreptății și Crucea s-a făcut lumină strălucitoare».

Se cuvine dar, ca în această zi, de cinstire deosebită a Sfintei Cruci, să ne oprim asupra tilcuiirii dreptei învățături despre Sfînta Cruce.

*

Dumnezeu l-a zidit pe om pentru a ajunge la fericirea veșnică, la desăvîșire, la comuniunea apropiată cu Creatorul, la asemănarea cu El. Omul, prin păcatul neascultării, mîncînd din fructele pomului oprît din rai, s-a îndepărtat cu bună voie de la chemarea lui, iar urmarea păcatului său a fost moartea. Și, cum spune Sfîntul Ap. Pavel: «Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și în toți oamenii a intrat moartea în care toți au păcatul» (Rom. V, 12). În marea Sa milostivire față de om, Dumnezeu a trimis în lume pe Fiul Său — «Pentru că așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său, cel unul născut, L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața de veci» (Ioan 3, 16).

Împăcarea lui Dumnezeu cu omul a făcut-o Fiul, prin jertfa pe Cruce de pe Golgota.

Vărsînd sînge nevinovat, Mîntuitorul a transformat Crucea, din semn de blestem și ocară în lumea veche, în altar de jertfă, în izvor de har și mijloc de mîntuire.

Sf. Apostol Pavel ne spune: «El a purtat păcatele noastre, în trupul Său, pe lemn, pentru ca noi, murind față de păcat, să viețuim dreptății. Prin rănilor Lui ne-am vindecat» (I Petru II, 24). Prin sângele care a curs pe crucea pe care a fost răstignit Hristos, a fost sfințit pentru toldeauna chipul sfintei Cruci. Acest lucru impune respect și cinstire tuturor celor ce ne bucurăm de binefacerile pe care le-am primit prin răstignirea și învierea Domnului. «Căci cuvântul Crucii, pentru cei ce pier este nebunie; iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu» (I Cor. I, 18). Astfel, Sfînta Cruce este mărturia iubirii nemărginite a lui Dumnezeu pentru noi credincioșii. Prin jertfa Mîntuitorului, Sfînta Cruce a devenit pentru noi izvor al darului divin, al binecuvîntării lui Dumnezeu, al dragostei și al îndurării Sale față de noi.

Pe lemnul Crucii și-a vărsat Mîntuitorul sângele, care a șters păcatul lui Adam și moartea a fost biruită. Sfînta Cruce a devenit astfel semnul de biruință al Domnului «Semnul Fiului Omului» (Matei XXIV, 30), pe care ne-a dăruit-o și nouă ca să ne fie armă împotriva ispitelor și împotriva uneltirilor diavolului. Biserica noastră cîntă: «Doamne, armă asupra diavolului crucea Ta ai dat-o nouă, că se îngrozește și se cutremură, necutezînd a căuta spre puterea ei...» Mîntuitorul a voit să avem crucea semn și armă de mîntuire, pe care și-a ales-o de bună voie să pătimească și să moară pe ea, pe care a preînchipuit-o încă din Legea veche, prin toiagul lui Moise cu care a despărțit Marea Roșie; prin lemnul care, în pustiu, la Mara, a îndulcit apa amară; prin stîlpul înălțat în pustie cu șarpele de aramă țintuit pe el, pentru ca toți cei mușcați de șarpe veninoși privind la stîlp să nu moară, ci să se vindece; prin binecuvîntarea cu mîinile încrucișate primită de fiii lui Iosif, Manesi și Efraim de la patriarhul Iacob; prin ridicarea mîinilor pentru rugăciunea de către Moise în lupta hotărîtoare cu amalecitiții. Locul tuturor acestor semne și simboluri l-a luat crucea Domnului înfiptă pe Golgota, care a surpat peretele cel din mijloc al vrajbei dintre Dumnezeu și om (Efes II, 16).

Biserica Ortodoxă, cler și credincioși, cinstesc pentru aceasta Sfînta Cruce, fiindcă prin ajutorul ei noi ne dobîndim mîntuirea veșnică.

Prăznuirea Sfintei Cruci, ca sărbătoare în Biserică, datează din secolul al IV-lea, din timpul Sfîntului Constantin cel Mare. După mărturia istoricului bisericesc Eusebiu de Cezareea, marele împărat Constantin, fiind în luptă cu Maxențiu, care se proclamase împărat la Roma, a avut o descoperire de la Dumnezeu prin care i s-a arătat pe cer semnul Sfintei Cruci, cu inscripția: «In hoc signe vinces» («În acest semn vei învinge»). Cu semnul Sfintei Cruci pus pe steaguri, pe scuturi și brațele ostașilor, Sfîntul Constantin a învins pe dușmanul său.

După puțin timp și Sfînta Elena, a fost îndemnată printr-un vis să meargă la Ierusalim și să caute Sfînta Cruce. Cu alai împărătesc, Sfînta Elena, mergînd la locul Căpățîinii și din porunca fiului său Constantin, a dărfimat templul păgîn construit de către împăratul Adrian, sub temeliiile căruia a găsit cele trei cruci și inscripția: «Iisus Nazarineanul, regele iudeilor». Pentru a recunoaște care era crucea Mîntuitorului, la atingerea uneia dintre ele, o femeie care suferea de o boală grea, îndată s-a vindecat.

Pe locul unde a fost găsită Sfînta Cruce, ca și peste mormîntul Mîntuitorului și Golgota, Sfîntii Constantin și Elena au înălțat marea biserică a Învierii.

De la anul 335, cînd a fost sfințită biserica Învierii și înălțată crucea din amvonul bisericii de către episcopul Macarie, ea a fost cinstită de creștini mai întîi la Ierusalim, iar după aceea de întreaga creștinătate în mod oficial.

Nu putem să nu amintim că, din timpul Sfântului Constantin cel Mare, și pe pământul țării noastre a fost cinstită în mod oficial Sfânta Cruce. Sfântul Constantin cel Mare a legat din nou pământul fostei Dacii romane cu Imperiul roman, prin podul pe care l-a construit peste Dunăre la Celei, din Oltenia (județul Olt). În ruinele cetății construite de el aici, vechea Sucidavă daco-romană, s-au găsit multe urme vechi creștine cu semnul sfintei cruci, ca și morminte cu așezarea vest-est, adică așezarea morților cu fața spre răsărit, spre locul Sfintei Crucii de pe Golgota și cu mâinile încrucișate pe piept, în formă de cruce, cum se fac și astăzi înmormintările creștine, dovadă că sîntem creștini și cinștim Sfânta Cruce din cele mai vechi timpuri, de fapt, asemenea urme cu semnul sfintei cruci din secolele IV și V ca și morminte cu așezarea creștină s-au găsit mai în toate ținuturile românești. Înșuși cuvîntul cruce pe care îl păstrăm și-l folosim în limba noastră, ne vine din limba latină, — *crux-cis* — de la strămoșii noștri romani, ca o dovadă a vechimii creștinismului nostru românesc și ca o dovadă, în același timp, a vechimii limbii și a poporului nostru pe acest pământ strămoșesc.

Noi credincioșii ortodocși români cinștim cu evlavie sfînta cruce. Orice acțiune mai importantă din viața noastră este însoțită de semnul Sfintei Crucii.

Bisericele, casele credincioșilor, troițele de la răspîntiile drumurilor, mormintele din cimitire, poartă semnul sfintei cruci. Se cuvine să păstrăm, pentru acestea, frumosul obicei strămoșesc, de a purta în sufletele noastre și în tot locul crucea lui Hristos, fiindcă ea a fost cinstită de la începutul creștinismului. Sfîntul Apostol Pavel ne spune: «Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, decît în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume» (Gal. VI, 14).

Sfînții Părinți au îndemnat și învățat pe credincioși să cinstească sfînta cruce. Sfîntul Vasile cel Mare ne învață: «Cu chipul crucii să ne însemnăm toți cei care nădăjduim în Iisus Hristos». De asemenea, Sfîntul Ioan Gură de Aur, ne spune: «Voi, mamelor, învățați pe copiii voștri să-și însemneze fruntea cu mina, iar mai înainte de ce sînt ei în stare să facă aceasta, întipăriți-le voi semnul crucii».

A ne însemna cum se cuvine cu semnul sfintei cruci, facem un act de mărturisire a credinței noastre atotcuprinzătoare. Făcînd semnul Sfintei Crucii, mărturisim Treimea cea sfîntă și de viață făcătoare. «Crucea, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, e voia Tatălui, e slava Fiului unui născut și e biruința dumnezeiescului Duh, e bucuria îngerilor, îmbărbătarea Bisericii, scutul sfinților, lauda lui Pavel, lumina lumii întregi...»

Să purtăm crucea lui Hristos și să ne împodobim sufletele cu ea ca o cunună de slavă. Ea este pecetea și plinătatea puterilor mîntuirii. Ea este izvorul și semnul biruinței noastre. Să o ținem în casele noastre, să o închipuim pe trupul nostru și de-a pururea să o purtăm în inimă. Crucea este un semn și o mărturie sfîntă care ne aduce aminte de toată lucrarea mîntuirii noastre... de nemărginita milă a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care din dragoste ce ne-a purtat, ca o oaie la junghiere s-a dat pentru noi...

Să nu vă rușinați de cruce, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur ca să nu se rușineze și Hristos de voi, cînd va veni cu slavă, însoțit de îngeri, și va pune acest semn să lumineze mai tare ca soarele...» (*Omilia despre cimitir și cruce*).

Cînd facem semnul Sfintei Crucii, atunci cînd ne facem rugăciunea noastră zilnică, atunci cînd începem și terminăm munca noastră, cînd ne așezăm și ne ridicăm de la masă, atunci cînd intrăm în lăcașul unei sfînte biserici sau cînd trecem pe lîngă sfîntele noastre locașuri ortodoxe de închinare, cînd ne închinăm și sărutăm cu evla-

vie sfințele moaște și sfințele icoane, trebuie să facem semnul Sfintei Cruci, după toată rânduiala tradițională a sfinției noastre Biserici și nu în grabă, fluturînd cele trei degete de la mîna dreaptă la frunte, la piept și la cei doi umeri.

Se cuvine să săvîrșim acest semn al biruinței creștinismului cu toată evlavia și cu toată credința și nădejdea noastră în ajutorul puterii care lucrează prin sfînta Cruce, ca un act solemn făcut cu toată demnitatea, ca o mare și curată mărturisire a dragostei noastre față de Hristos, care s-a răstignit și a murit pe Cruce pentru noi, transformînd lemnul de ocară în semnul de mare cinste și laudă, cu care se mîndresc îngerii, se împodobesc sfinții, se luminează și se mîntuiesc credincioșii, se alungă patimile și se risipesc dăhurile întunericului. Puterea ei binefăcătoare ne ajută să putem urma lui Hristos. Și cine urmează lui Hristos, nu poate să-i urmeze fără a-și duce crucea, răstignindu-și pe ea toate păcatele sale și toate pornirile cele rele. Urmînd lui Hristos ne facem fiii păcii, «fiii Domnului Păcii» și între noi nu mai poate avea loc ura, vrajba.

Pentru toate cele arătate asupra tilcuirii învățaturii Bisericii noastre Ortodoxe despre Sfînta Cruce, se cuvine să ne închinăm și noi împreună cu psaltul care cîntă «*Bucură-te, Sfîntă Cruce purtătoare de viață, semnul cel nebiruit al creștinătății, ușa raiului, întărirea, întărirea credincioșilor, zidul cel dimprejurul Bisericii, prin care s-a pierdut și a încetat blestemul, s-a înghițit puterea morții și ne-am îndălțat de pe pămînt la cele cerești. Armă nebiruită împotriva demonilor, mărirea mucenicilor, podoba cuvioșilor cu adevărat, limanul mîntuirii, ceea ce dăruiești lumii mare milă*»¹. Amin!

Pr. I. IONESCU

PANEGIRIC LA BUNAVESTIRE

«Bucură-te, ceea ce ești plină de har,
Domnul este cu tine» (Luca I, 28).

Pe calea anevoioasă și aspră a Postului Mare, pe care îl parcurgem, strălucește astăzi, în acest frumos început de primăvară, praznicul minunat al Bunevestirii. Este sărbătoarea împărătească închinată Maicii Domnului în care Biserica face pomemoria unuia din momentele centrale din iconomia mîntuirii, adică acel moment în care Dumnezeu face cunoscută Sfintei Fecioare Maria, și prin ea întregii zidiri, «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută», adică hotărîrea de a trimite pe Fiul Său în lume, să se zămislească în pîntecele Fecioarei Maria și să se nască pentru a readuce la Dumnezeu și a-l împăca cu El pe omul cel căzut în păcatul strămoșesc. De aceea, Bunevestire este socotită ca primăvara și începutul mîntuirii noastre și al tuturor praznicelor bisericesti. În această zi toată făptura se bucură, cerurile se veselesc, iar credincioșii prăznuiesc după cuviință, cu doxologii și cu cîntări, laudînd mărirea lui Dumnezeu, îndurarea și mila Sa iubitoare de oameni.

1. Din cîntările de la *Priveghere*, de la *Vecernia de Sîmbătă seara*, în care se sărbătorește Închinarea Cinstitei și de viață făcătoarei cruci a Domnului.

Întorcîndu-ne ochii minții la cele întîmplate cu aproape două mii de ani în urmă, în umilul orășel Nazaret din Galileea, vedem aieva pe arhanghelul Gavriil, arhistrategul oștilor îngerești, cu mantia sa de aripi luminoase și purtînd în mînă floarea de crin, simbol al frumuseții și al neprihănirii, coborînd din crugurile cele cerești la Fecioara curată, a cărui nume era Maria, spre a-i face cuviincioasa închinare, cu salutul: «Bucură-te cea plină de dar, Domnul este cu tine, Binecuvîntată ești tu între femei» (Luca I, 28). Vedem aieva și înțelegem nedumerirea Fecioarei la azdul unor asemenea cuvinte și auzim, de parcă ar fi rostite astăzi, cuvintele care aduceau vestea cea bună: «Nu te teme, că ai aflat har înaintea lui Dumnezeu și iată vei lua în pîntece și vei naște Fiu și vei pune numele lui Iisus». Cît de mare va fi fost nedumerirea Fecioarei Maria, care trăia în perfectă curăție trupească, este ușor de înțeles. Dar această îi dă prilej îngerului să descopere taina lui Dumnezeu, la care nimic nu este cu neputință, și anume că zămislirea Fiului lui Dumnezeu va fi de la Duhul Sfînt care o va umbri cu harul său. Înțelegînd chemarea și hărăzirea ei sfîntă, Fecioara Maria primește cu smerenie desăvîrșită, hotărîrea dumnezeiască de a fi sălaș Fiului lui Dumnezeu, spunînd doar «Fie mie după cuvîntul Tău».

Iată dar, iubiți credincioși, ce prăznuim noi astăzi. Prăznuim coborîrea lui Dumnezeu la om, așa cum frumos glăsuiesc cîntările bisericеști. «Cuvîntul cel împreună veșnic cu Tatăl cel fără de început, nedespărțindu-se de cei de sus, a venit la cei de jos pentru îndurarea cea multă și din milă pentru alunecarea noastră în păcat».

Cel ce este din veci din Tatăl vine să se zămislească și să se nască în timp, din Maică. Fiul lui Dumnezeu, primind sărăcia lui Adam, se coboară pentru a-l ridica la bogăția dumnezeirii. Cuvîntul cel pururea înființat, cel necuprins și nevăzut de nimeni, Domnul cel care sălășluiește pururea în cer, vine să se sălășluiască în pîntecele Fecioarei. Arătîndu-se lumii și primind chipul robului, Fiul lui Dumnezeu se face trup, nedespărțindu-se de Dumnezeu, iar pe Adam îl zămislește din nou în pîntecele aceleia care L-a zămislit pe El fără sămînță. Cel deoiființat cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu se sălășluiește în pîntecele Fecioarei cu venirea Sfîntului Duh, ca să înnoiască și să izbăvească neamul omenesc, din grozăvia patimilor și să-i dăruiască frumusețea cea de demult. Este taina cea din veac care se descoperă astăzi cînd Fiul lui Dumnezeu se face Fiul omului pentru ca, făcîndu-se părtaș la ceea ce era rău, să dea omului ceea ce era mai bun. Dacă Adam s-a amăgît la început în rai, dorînd să fie Dumnezeu, dar nu a fost, Dumnezeu, însă, se face om pentru ca pe Adam să-l facă Dumnezeu. Îndumnezeirea omului este așadar scopul întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Făptura și lumea cu bucurie se veselesc pentru că milostivirile milei se pogoară din cer, iar firea saltă pentru că, așa precum învață de Dumnezeu luminatul Apostol Pavel, și ea aștepta izbăvirea (Romani VI). Pămîntul, care creștea cu întristare spinii patimilor, saltă căci făcătorul și lucrătorul pămîntului, cel fără de moarte, vine acum să-l scoată din blestem. Răutatea șarpelui se întunecă pentru că se dezleagă legătura blestemului. Împăratul păcii vine, prin Fecioara, ca să împace pe cei supuși și biruți prin sfatul cel rău al șarpelui. Mîntuitorul așadar, se pogoară la noi plecînd cerurile și se sălășluiește în pîntecele Fecioarei cel gătit, prin Duhul, ca un scaun în care șezînd, ca un Dumnezeu, ridică din cădere zidirea dreptei sale.

Dar taina cea din veac ascunsă se descoperă nouă printr-o taină mai presus de minte și de înțelegerea noastră omenească. Dumnezeiescul arhanghel se trimite în

cetatea Nazaret, ca să se închine cetății celei însuflețite, și la împărăteasa cerului să-i vestească venirea împăratului a toate. Sfeșnicul cel de aur primește focul dumnezeirii care va străluci din Fecioara dăruind lumii lumină și stricând întunericul răutăților. Toiaagul cel de taină se pregătește să înflorească floarea cea dumnezeiască și, ca o vie, să odrăslească strugurele cel cu bună roadă. Rugul cel nears primește în pîntecele ei focul dumnezeirii. Norul cel ușor al luminii se gătește căci soarele cel neapus va străluci dintr-însa, arătîndu-se lumii și dezlegînd întunericul răutății. Fecioara primește prin cuvînt, ca o țarină curată, pe cuvîntul care va răsări dintr-însa ca grîul cel roditor, hrînind marginile lumii cu pâinea cunoștinței de Dumnezeu.

Cel ce are scaun cerul și așternut picioarelor pămîntul, spre care serafimii cei cu cîte șase aripi și heruvimii cei cu ochi mulți nu pot să privească, încape așadar în pîntecele Fecioarei. Domnul și Făcătorul tuturor, cunoscînd pe Fecioara curată, ca pe un trandafir din văi și ca pe un crin cu bun miros, a iubit frumusețea ei întrupîndu-se într-însa pentru ca să împrăstie mirosul cel urît al păcatului și înșelăciunii. Dumnezeu se pogoară ca o ploaie la Fecioara neîntinată și lîna cea dumnezeiască ca să usuce izvoarele călcării de poruncă. Fecioara, care nu știe de nuntă, zămislește în pîntecele ei pe izbăvitorul care îndreptează alunecarea strămoașei Eva, sălășluind într-însa bucuria pe care a pierdut-o Eva prin neascultare. Ea află harul pe care îl pierduse de demult Eva strămoașa noastră. Dacă, prin boala neascultării, Eva a adus blestemul, Fecioara de Dumnezeu Născătoare, prin odrasla purtării în pîntece, a înflorit lumii binecuvîntare. Eva a cules rod aducător de moarte, pe atotpierzătorul, iar Fecioara pregătește rodul solitor de nemurire, pe Hristos dulceața noastră care va răsări din pîntecele ei. Dacă șarpele a adus odinioară amăgire Evei, acum îngerul vestește Fecioarei bucurie mare, făcîndu-se slujitor al minunii.

Aceasta este, iubiți credincioși, taina cea mare a Făcătorului tuturor: Fiul lui Dumnezeu se deșartă de slava Sa și se întrupează negrăit, pîntecele fecioresc primește pe Fiul lui Dumnezeu, prin trimiterea Duhului Sfînt, Adam se înnoiește, Eva se slobozește de întristarea cea dintîi, iar cortul ființei noastre se face Biserica lui Dumnezeu.

Prin zămislirea Fiului lui Dumnezeu, Fecioara Maria devine polată a slavei și purtătoare de lumină, dezlegarea blestemului, scularea celor căzuți, sicriul cuvîntător care umple de veselie și care înnoiește pe cei stricați, locașul lui Dumnezeu, sfeșnicul luminii, făclie mult luminoasă, munte sfînt, sfințenia prea strălucită, cămară de nuntă a nemuririi, Biserică încăpătoare de Dumnezeu, cort de Dumnezeu împodobit, locaș însuflețit.

Prin aceasta, ea devine sălașul desfătat al Fiului său și locul sfințeniei, mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii, așa cum o supracinstește Biserica noastră. Ea mijlocește la Fiul ei pentru neamul omenesc, căci «cel ce stă de-a dreapta Tatălui, sălășluindu-se într-însa, o așează de-a dreapta Sa, ca pe o împărăteasă ca să-și întindă mîna sa celor căzuți pentru a-i milui» (Minei).

Iată, așadar, iubiți credincioși, însemnătatea praznicului minunat de astăzi. El ne umple sufletele cu parfumul învățăturilor frumoase pe care le desprindem din acest popas duhovnicesc. Dintre acestea învățăm o virtute care este temelie tuturor și anume smerenia. Fiul lui Dumnezeu se smerește, pogorîndu-se la starea omului și zămislindu-se în pîntecele Fecioarei, care primește, la rîndu-i cu desăvîrșită smerenie, a fi vasul ales al plinirii rînduiei Ziditorului. De aceea, se cade ca și noi să ne îmbrăcăm cu această umilă dar strălucită haină a smereniei, pocăindu-ne și curățînd-

du-ne sufletele cu rugăciunea și cu postul, pentru a deveni și noi vase alese pentru a primi pe Mântuitorul în ființa noastră la sfârșitul Sfântului și Marelui Post, la luminata zi a Învierii. Iar pe Prea Sfânta Curată și pururea Fecioara Maria, care primește astăzi vestea cea bună a zămislirii Fiului lui Dumnezeu în pîntecul ei, să o cinștim aducîndu-i prinos de rugăciune și luînd-o ca solitoare și mijlocitoare caldă către Fiul său prea iubit pentru mîntuirea noastră.

Să ingenunchem în fața sfintei sale icoane și închinîndu-i-ne, să cîntăm împreună cu glasul cel netrupesc al Ingerului: «Bucură-te, pămîntule cel neșemănat, bucură-te, rugul cel nears, bucură-te, ceea ce porți pe cel ce poartă toate, bucură-te, pîntecul dumnezeieștii întrupări, bucură-te, podul și scara care treci la cer pe cei de pe pămînt, bucură-te, năstrapa dumnezeiască a manei, bucură-te, dezlegarea blestemului, bucură-te, chemarea lui Adam, bucură-te, izbăvirea lacrimilor Evei, bucură-te, prin care se înnoiește făptura, bucură-te, prin care ne închinăm Făcătorului, bucură-te, curată Fecioară, bucură-te, Mireasă care nu știi de nuntă, bucură-te, Maica Vieții, binecuvîntat este rodul pîntecului tău». AMIN!

Pr. Asist. N. D. NECULA

LA DUMINICA A V-A DIN POSTUL MARE

«Nu știți ce cereți» (Marcu X, 38).

Era în ultimul an al propovăduirii Mîntuitorului Iisus Hristos. În dimineața aceleiași zile Mîntuitorul înviașe pe Lazăr și vestea acestei mari minuni înspăimîntase pe toți. Mulțime mare de oameni venea după El, sorbindu-i cuvintele dumnezeiești. Mai înainte, ca oricînd se ivea împrejurarea, fariseii și cărturarii li puneau întrebări cu privire la diferite probleme. Și Hristos răspundea acestora. Aducîndu-l pe copii spre binecuvîntare El a enunțat minunatele cuvinte ce se înscriu pe frontispiciul măreț al mîntuirii noastre: «Lăsați pruncii să vină la Mine și nu-i opriți, că a unora ca acestora este împărăția cerurilor». Și la această chemare, au răspuns veacurile și au adus la picioarele Crucii lui Hristos pe viitorii adepți ai credinței creștine și împărțitori ai harului lui Dumnezeu.

Tot atunci, așa de minunat Iisus, tîind cu sabia cuvîntului Său nodul gordian al problemei raportului dintre bogăție și mîntuire, spune tînărului bogat: «vinde tot ce ai și dă săracilor și apoi vino și urmează-Mi Mie». La toate aceste cuvinte și semne dumnezeiești, apostolii tot nu reușiseră să cunoască puterea cuvintelor sfinte ale lui Iisus căci Sfîntul Petru, luînd cuvîntul spune: «Doamne, noi am părăsit toate și Te-am urmat». Și Mîntuitorul, făgăduindu-le viața cea veșnică, într-o răsturnare de raporturi și de concepții, închide cu cuvintele: «că mulți din cei dintii vor fi pe urmă și cei de pe urmă, intii». Și iată-L pe Iisus părăsind Betania și îndreptîndu-se spre Ierusalim, pe drumul Ierihonului. Ridicîndu-și privirile spre viitorul apropiat le arată din nou imaginea tristă a durerii clipelor patimilor Sale. Deși le vestise de două ori, ei nu înțeleseseră sensul. Știau numai că drumul lor mergea spre Ierusalim și că dușmanii Învățătorului se aflau acolo. Le spunea acum din nou Iisus «că va fi dat în mîinile arhiereilor și cărturarilor și-L vor osîndi la moarte, și va fi batjocorit și scuipat și răstignit, dar a treia zi va învia».

O, cit de săracă este firea omenească! Cit de nepricepută și cit de slabă! Cîte nădejdi și cîte planuri nu făcuseră concetățenii lui Iisus! Acela care înmulțise plinile, și săturase cu ele 5000 de oameni, în afară de femei și de copii, Cel care certase vîntul și potolise marea, Cel ce tămăduise pe cei demonizați și curățise pe cei leproși. Cel ce dăduse lumină și ochi orbilor din naștere, Cel ce vindecase pe femeia girbovă și înviase pe Lazăr, Cel care va întemeia o împărăție veșnică și va stăpîni în minile Sale moartea, Cel care va fi un Mare Împărat, va fericii pe cei ce vor sta în apropierea Sa. Cu astfel de gînduri vin la Iisus cei doi frați, fiii lui Zevedei — Iacob și Ioan și cer ca să-i așeze «unul de-a dreapta și altul de-a stînga în împărăția Sa». Și atunci, îndurerat de aceste cuvinte, și suspinînd, nu numai asupra Ierusalimului dar și asupra acestor suflete nevinovate, asupra cărora firea își pusese o pecete atît de pămînteană, dar mai ales asupra lui Ioan, cel mai drag și cel mai apropiat de inima Sa le spune: «Nu știți ce cereți». Avînd în față icoana Țatimilor Sale și a suferințelor viitoare ale învățăcelilor Săi și, desigur, întregul noian de suferințe și de jertfe singeroase pe care avea să-i întîmpine noua Sa învățătură — Evanghelia iertării și a iubirii, sîngele ce a curs în arenele păgîne romane, martirii și mucenicii ce vor împodobi galeriile istoriei Bisericii creștine. Le spune Iisus: «nu știți ce cereți». Aceste cuvinte nu constituie numai un răspuns. În același timp ele constituie o confirmare a unui adevăr și o dojană. Aceasta nu numai la adresa lor, dar și la adresa tuturor acelor care solicită lucruri care nu onorează numele de creștin. Aspră mustrare, dar era ultima. Nu mai era timp pentru o nouă răsturnare a sufletelor lor, pe cît de iubitoare, pe atît de naive, de slabe. De acum Iisus se poartă cu blîndețe cu ucenicii Săi, cu o bunățate pe care nici Iuda, în care răsărise sîmînța vînzării, nu o va mai putea micșora. «Nu știți ce cereți» le spune Iisus. «Puteți bea paharul pe care Eu îl beau și să vă botezați cu botezul cu care Eu mă botez?» întrebă Mîntuitorul. Fără prea multă gîndire ei răspund: «putem».

Iar dacă ne gîndim mai mult și dacă adîncim în străfundurile inimii noastre atît cuvintele Mîntuitorului cît și răspunsul ucenicilor, simțim că și noi trebuie să dăm poate un răspuns la această întrebare, încercînd să facem un control sever al drepțurilor și calităților noastre în multe din împrejurările vieții. Nu avem decît dorința să cerem — să ne rugăm, — să cerem cît mai mult și cît mai bine. Dorim fiecare locuri cît mai bune sau mai mari în lume, satisfacții cît mai bogate, plăceri cît mai rafinate. Sufletele noastre aleargă sărace, fără noimă, pe cărările vieții, însetate de efemerul ce se risipește atît de ușor în cele patru vînturi. Întîlnim în calea noastră, oameni, locuri, titluri și situații, la care poate nu avem dreptul. Rămînem de multe ori în inimi cu o amărăciune pe care nu o mai poate îndepărta nimic.

Mîntuitorul, însă, rezolvă, încă odată acest raport dintre problemele conștiinței legate de legea creștină zicînd: «cel care dintre voi vrea să fie mai mare să fie tuturor slujitor și cel care vrea să fie întii să fie slugă tuturor».

Această răsturnare a unor tradiții și unor obiceiuri aducea cu ea și modificarea unor principii de viață. În sublimitatea acestor învățături ale Mîntuitorului și a acestor sfinte principii de viață și de etică creștină se îndreaptă spre «om», spre slujirea lui, spre valoarea sa interioară și spirituală. Astfel în centrul activității creștine, care are la bază porunca iubirii, apare omul credincios, ca zidire a lui Dumnezeu, ca frate, ca aproape și ca moștenitor al harului divin. Rugăciunea — cererea — pe care o facem lui Dumnezeu are și trebuie să aibă un conținut de un perfect altruism și de o înaltă valoare etică. Ea este însoțită de evlavie și de smerenie creștină. Cuvintele lui Iisus: «Nu știți ce cereți» să aducă în viața și în conștiința noastră nu numai un examen

retrospectiv, dar să aducă cu sine hotărîrea unor noi și depline acțiuni care să onoreze numele de creștin.

Locurile de cinste în viață, în lume, în societate și în biserică le rînduiesc numai valoarea faptelor pe care le săvîrșești. Numele bun rămîne după noi numai în măsura în care faptele noastre au putut să ni-l făurească. Și ca să răspundem și noi, astăzi, în veacul nostru, acestor întrebări, cercetîndu-ne întregul nostru trecut, să observăm ce am făcut bun și ce nu am făcut în cadrul legilor creștine. Să căutăm ca prin viața și prin comportarea noastră să ajungem ziua în care Hristos să ne spună, în loc de: «nu știți ce ați cerut», «bine slugi bune și credincioase, intrați întru bucuria Domnului». Numai așa, slujind Domnului și slujind aproapelui, putem justifica viața noastră creștină care nu poate fi posibilă decît prin împlinirea virtuților sfinte încrustate în cununa bisericii noastre și semănate cu florile credinței în grădina sfîntă a inimii. Numai bunătatea, mila, smerenia și iubirea de oameni ne așează în rîndul fiilor lui Dumnezeu și vrednici împlinitori ai poruncilor Sale.

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A VI-A DIN POST

«Osana Fiul lui David!» (Matei XXI, 15).

Cu deosebită bucurie duhovnicească, Biserica noastră dreptmăritoare întîmpină astăzi, în cîntări de preamărire și psalmodieri sfînte, Praznicul Floriilor, intrarea triumfală a Mîntuitorului Hristos în Ierusalim.

Sunase ceasul osîndei, preludiul dramei de pe Golgota! «Iată ne suim în Ierusalim și Fiul Omului va fi predat în mîna arhierilor și cărturarilor; și-L vor osîndi la moarte și-L vor da în mîna păgînilor și-L vor batjocori și-L vor scuipa și-L vor biciui și-L vor omorî, dar după trei zile va învia» (Marcu X, 33—34).

De cîteva ori Hristos Mîntuitorul urcase drumurile Cetății sfînte. Dar nu și-a evidențiat aici sublima Sa activitate mesianică. Sosind ceasul, sfîrșindu-se cu cei trei ani de activitate publică între oameni, în Galileea, după ce propovăduise sublima Sa doctrină și săvîrșise atîtea minuni — tot atîtea puternice confirmări ale dumnezeirii Sale — Iisus merge la Ierusalim pentru a pecetlui cu sîngele Său opera de mîntuire a neamului omenesc, jertfa pururea mîntuitoare.

Nu departe de porțile Ierusalimului, ca la cincisprezece stadii, chiar în fața Cetății Sfînte, era satul Betania, unde locuia Lazăr împreună cu surorile sale Marta și Maria, familie cucernică, vizitată deseori de divinul Învățător. Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan — martor ocular — ne relatează minunea învierii lui Lazăr. Lazăr îmbolnăvindu-se, surorile sale au trimis Domnului un mesaj, spunînd: «Doamne, iată, cel pe care îl iubești este bolnav. Iar Iisus auzind, a zis: Această boală nu este spre moarte, ci pentru slava lui Dumnezeu, ca prin ea, Fiul lui Dumnezeu să se slăvească» (Ioan XI, 3—4).

Înainte de a fi sosit această știre la Iisus, Lazăr trecu la cele eterne. Venind Iisus însoțit de ucenicii Săi, l-a găsit pe Lazăr înmormîntat de patru zile. Au ridicat piatra, iar «Iisus și-a ridicat ochii în sus și a zis: Părinte, Îți mulțumesc că M-ai

ascultat. Eu știam că întotdeauna Mă ascuți, dar pentru mulțimea care stă împrejur am zis, ca să creadă că Tu M-ai trimis. Și zicînd acestea, a strigat cu glas mare: Lazăre vino afară! Și a ieșit mortul, fiind legat la picioare și la mâini cu fișii de pînză... Deci mulți din iudeii care veniseră la Maria și care văzuseră ce a făcut Iisus, au crezut în El» (Ioan XI, 41—45). Cu această faptă minunată, Iisus a întărit și pe celelalte promisiuni făgăduite: «Precum Tatăl scoală pe morți și-i înviază, așa și Fiul, pe care-i voiește, îi înviază» (Ioan V, 21).

Prin învierea lui Lazăr, Iisus și-a arătat, în chipul cel mai neîndoielnic și convingător, atotputernicia Sa divină. Minunea aceasta — ca și celelalte, este revărsarea în lume a operei Sale mintuitoare, este manifestarea strălucitoare a bunătății și a iubirii lui Iisus față de nevoile aproapelui. Este dovada cea mai puternică a divinității Mîntuitorului Hristos, parte integrantă și esențială a operei mesianice a lui Hristos Domnul, precum Însuși ne spune: «De nu-Mi credeți Mie, credeți lucrurile Mele» (Ioan X, 38) și: «De n-aș fi făcut între ei lucruri pe care nimeni altul nu le-a făcut, păcat nu ar avea» (Ioan XV, 24).

Cu șase zile înainte de Paști, Iisus vine în Betania unde era Lazăr pe care îl înviaze din morți (Ioan XII, 1). Șezînd împreună cu Apostolii și cu Lazăr, în casa lui Simon Leprosul, Maria, sora lui Lazăr luînd o litră cu mir de mare preț, a uns picioarele lui Iisus și le-a șters cu părul capului ei. Iar Iuda Iscarioteanul, unul din ucenicii Lui, care avea să-L vîndă, a zis: pentru ce nu s-a vîndut mirul acesta cu trei sute de dinari și să-i fi dat săracilor? Iar Iisus a răspuns: «Las-o, că pentru ziua îngropării Mele l-a păstrat» (Matei XXVI, 6; Ioan XII, 2—7).

«A doua zi, mulțime multă, care venise la praznic, auzind că Iisus vine în Ierusalim, au luat ramuri de finic și au ieșit întru întîmpinarea Lui și strigau: Osana! Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israel!» (Ioan XII, 12—13).

Ce considerații au determinat poporul să-L întîmpine pe Iisus întocmai ca pe un împărat?

Minunile săvîrșite și indeosebi învierea lui Lazăr în Betania, umple de admirație mulțimea, copleșită de măreția divină a Mîntuitorului. Valuri de pelerini sosiți din toate unghiurile Iudeei, Galileei și Samariei, se atașează însoțitorilor Domnului. Apa Chedronului ce curgea în apropiere sub o boltă de sălcii și palmieri, acompania prin șopotu-i tainic, revărsarea de bucurie și admirație a poporului. Se aștern veștimente în cale, flifție ramuri, iar văzduhul e plin de explozii de bucurie și de fericire. Într-un entuziasm deosebit mulțimea aclamă pe Iisus cu imnul de slavă al împăraților biruitori: «Osana!».

Razele soarelui se reflectau ca o mare de lumină pe frumoasele turle și pe acoperișurile aurite ale clădirilor templului.

De obicei cuceritorii, învingătorii păgîni, își făceau intrarea triumfală pe un cal alb, înconjuțați de ceata admiratorilor, precedat de trofeele victoriei și de convoiul trist al prizonierilor, învingătorul păgîn își făcea intrarea în metropola țării pe sub arcul de triumf. Sub picioarele lui se cutremura pămîntul și în fața lui orgolioasă, parcă se întuneca strălucirea soarelui. Și pentru ca învingătorul să nu-și uite că e om și nu zeu, un sclav striga în urma lui: «Privește înapoi și adu-ți aminte că ești muritor» (Bossuet).

Împăratul păcii și al iubirii, Hristos Mîntuitorul, care cucerise sufletele și a întemeiat pe pămînt o împărăție spirituală, Biserica creștină, grefată pe iubire, pace și

bunăvoire, adevăr și dreptate, intră în Ierusalim pe un mînz de asină, simbol al păcii și umilinței desăvîrșite.

Prin intrarea triumfală în Ierusalim, s-a împlinit proorocia Zahariei: «Saltă de bucurie fiica Sionului!» «Saltă fiica Ierusalimului, că iată împăratul tău vine la tine, drept și mîntuitor, șezînd pe asină, pe mînzul asinei» (Isaia LXII, 11 și Zaharia IX, 9).

Rîndurile mulțimii entuziaste le împodobeau copiii cu sufletul lor candid, atîția bolnavi tămăduiți de Iisus, femei pioase și atîtea suflete cucernice, care își exprimau în felul acesta supremul lor omagiu față de divinul Izbăvitor.

Alături de mulțimea exaltată, se strecoară și cărturari și farisei, plini de o demonică curiozitate, cu priviri ce scînteiază de ură, vociferînd: «Învățătorule ceartă-Ți ucenicii și mulțimea!» Iar Iisus respinge cu energie vociferările cărturarilor, zicîndu-le: «De vor tăcea aceștia, pietrele vor striga!» (Luca XIX, 39—40).

Ce contrast izbitor! În timp ce unii freamătă de bucurie și entuziasm, alții cu scăpărări de ură îi pregătesc cununa de spini! Pe cînd unii îi filfăie stîlpări de finic, alții îi cioplesc crucea! Momente ce premerg dramei Calvarului.

Peste cîteva zile, intriga și calomnia vor înăbuși faptele nobile, năzuințele bune, iar aceiași oameni vor striga: «Răstignește-L! Răstignește-L!» (Ioan XIX, 6). Este simbolul nestatorniciei și nerecunoștinței omenești.

Intrării triumfale în Ierusalim — simbol de profundă iubire și venerație — după cîteva zile îi urmează sublima apoteoză dramatică de pe Golgota, ca apoi accentele sinistre ale patimilor să se sfîrșească prin minunea Învierii sale. Maiestuoasa icoană biblică a intrării triumfale în Ierusalim ni se reactualizează an de an, la Praznicul Floriilor. Hristos Mîntuitorul vine și astăzi gata să intre cu triumf în Ierusalimul sufletelor noastre.

Floriile fiind portalul prin care străbatem spre luminatul Praznic al Învierii Domnului — sărbătoarea bucuriei și a iubirii creștine prin excelență — să primim și noi credincioșii, în sufletele noastre, pe Împăratul păcii, cu stîlpările iubirii și credinței adevărate.

Să deschidem larg porțile sufletelor noastre, ca să intre Împăratul măririi! Căci numai astfel vom prăznui cu vrednicie minunata sărbătoare a Paștilor, cu tradiționalele ei datini și obiceiuri creștinești, sărbătoarea sărbătorilor, «ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa», Amin!

Preot VICTOR VLĂDUCEANU

LA DUMINICA TOMII

Credință, îndoială, certitudine

«Hristos a înviat!»

Bine ați răspuns: «Adevărat a înviat!», pentru că Învierea Domnului este evenimentul cel mai copleșitor din istoria mîntuirii noastre, cea mai strălucită confirmare a divinității Domnului Iisus. *Acesta este mărturisirea noastră, credința noastră.*

Mîntuitorul Hristos a dat toate dovezile slăbiciunii și smereniei firii omenești, dar după fiecare dintre ele, totdeauna a dat dovezi ale dumnezeirii Sale, prin minunile și învățătura Sa și prin încredințarea prevestită, de multe ori, ucenicilor Săi că,

după patimi, moarte pe cruce și îngropare, «a treia zi va învia» (Luca XVIII, 32). Acest eveniment săvârșit și împlinit, l-am prăznuit noi, cei ce credem în Sfânta Lui Înviere.

Mîntuitorul știe cît de uimiți aveau să fie ucenicii Săi și că se vor îndoi de Învierea Lui pentru că erau tributari unei vechi mentalități specifice, cum că Mesia va întemeia o împărăție pămîntescă, mai frumoasă poate, de o anumită factură, în care ei să ocupe posturi înalte, ca sfinctnici apropiați ai Domnului, cu rosturi bune, de neclintit.

Dacă ținem seama și de condițiile istorice-obiective ale vieții ucenicilor, de puterile lor sufletești de dinaintea măritei Învieri, precum și de capacitatea lor spirituală de a primi învățături cu totul noi, îi putem înțelege, de ce nutreau ei visul unei manifestări legate de o împărăție pămîntescă, în finalul activității Domnului Hristos, eveniment ce părea să se contureze pentru ei, în ziua Floriilor, cînd Domnul intră în Ierusalim ca un Împărat, dar neprimind încoronarea după gîndul ucenicilor, îndoiala și chiar dezamăgirea începe a se cuibări în sufletele lor.

Evenimentele ce au urmat după Florii: patimile, răstignirea și moartea, i-au zdruncinat, iar șocul produs i-a adus spre dezamăgire: despărțirea dramatică de Învățătorul lor, rămînînd orfani, apoi nedumerirea lor că Cel ce a săvârșit atîtea minuni sub ochii lor, inclusiv Învieri din morți, a murit definitiv, așa încît se întrebau: cine și cum să învieze pe Cel ce săvîrșea minuni de învieri?

Îndoielile lor au atins culmea cînd L-au văzut pe Domnul în mormînt, considerînd că s-au sfîrșit toate posibilitățile de a crede în Isus, ca Dumnezeu, crezînd că destinul mesianic al Mîntuitorului a luat sfîrșit odată cu piatra pecetluită pe mormînt de ostașii romani.

De aceea, ucenicii, ca oameni, fricoși, simpli și cinstiți, s-au întors cu durere în suflete și cu un gol neîmplinit în inimi la casele lor, reluîndu-și vechile rosturi: Luca și Cleopa mergeau după treburi în Emaus..., ucenicii Galileeni și-au reluat munca lor de pescari săraci...

Dar uimirea ucenicilor a fost de nedescris cînd Mîntuitorul a înviat, «necrezînd ei de bucurie și minunîndu-se» (Luca XXIV, 41), așa încît o vreme ei au crezut că este o nălucire, un duh, și pentru aceasta Mîntuitorul înviat i-a încredințat pe ei de Sfînta Sa Înviere prin fapte concrete: adică a mincat cu ei, a vorbit, le-a arătat rănile Sale.

Între ucenici, martori ai vieții, învățăturii, patimilor și Învierii Domnului Hristos a fost și Toma, zis Geamănul, care a trăit aceleași sentimente ca ceilalți ucenici, desigur, pe potriwa puterii și sensibilității lui sufletești, și care, ca și ceilalți ucenici, cînd a înviat Domnul, nu-și putea crede ochilor.

Duminica aceasta poartă numele de Duminica Tomei, iar ucenicul Toma poartă, nejustificat, numele de Toma *Necredinciosul*, pentru că el n-a făcut altceva decît să exprime spontan ceea ce gîndeau și ceilalți ucenici.

Sfînta Evanghelie de astăzi, a cărei înțeleaptă tilcuire ați ascultat-o cu luare aminte, ne dă și nouă prilejul să lămurim, pe cit cu putință, atît îndoiala lui Toma, cît și credința nemăsurată a lui și a celorlalți ucenici, care i-a adus la mucenicie.

După istorisirea Sf. Evangelist Ioan (XX, 1—25), Mîntuitorul s-a arătat după Înviere Mariei Magdalena, care a dus vestea ucenicilor că a văzut pe Domnul, iar în seara aceleiași zile, Mîntuitorul s-a arătat ucenicilor, care erau într-o casă, cu ușile încuiate de frica iudeilor, și le-a zis: «Pace vouă», apoi le-a arătat, spre a-i

convinge că nu au vedenii, mîinile și coasta Sa. Ucenicii «s-au bucurat foarte», văzînd pe Domnul.

Toma însă, nefiind de față la această arătare a Domnului, n-a crezut cînd ucenicii i-au spus că au văzut pe Domnul; el a zis: «De nu voi vedea în mîinile Lui semnele cuielor și de nu voi pune degetul meu în semnul cuielor și mina mea în coasta Lui, nu voi crede!».

După opt zile Toma este fericit de Domnul cu această încredințare, pentru că Cel înviat apare din nou în casă, de față fiind și Toma, zicînd ucenicilor: «Pace vouă», apoi Mîntuitorul se adresează direct lui Toma, chemîndu-l să-i vadă și să-i pipăie rănile și semnele răstignirii, cu ochii și mîinile sale, îndemnîndu-l să nu fie «necredincios, ci credincios». Toma, în fața adevărului Învierii Domnului face cutremurătoarea mărturisire de credință: «Domnul meu și Dumnezeu meu», la care Mîntuitorul răspunde: «Pentru că M-ai văzut, Tomo, ai crezut! Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut» (Ioan XX, 19—29).

Sf. Apostol Toma este amintit în Sfînta Evanghelie, cu ocazia morții lui Lazăr, cînd spune celorlalți ucenici: «să mergem și să murim și noi împreună cu el», trădîndu-și firea sa autentică și realistă, și cu prilejul cuvîntării Mîntuitorului la Cina cea de Taină, cînd, tot spontan, cinstit și concret, Toma întreabă: «Doamne, noi nu știm unde Te duci și cum putem ști calea?», la care Mîntuitorul răspunde: «Eu sînt calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6).

După tradiția Bisericii, Sf. Apostol Toma a propovăduit cuvîntul Evangheliei în Egipt, ajungînd pînă în India, unde a fost martirizat de Brahmani, iar mai tîrziu, Sfintele lui Moaște au fost aduse în Edessa.

Sf. Evanghelie de astăzi conturează însă pe deplin personalitatea Sf. Toma, tocmai prin îndoiala și credința lui, devenind simbol și pretext pentru îndoiala și credința altora de după el.

Față de ceilalți ucenici, Toma nu se lasă convins ușor; nu primește mărturia lor, crezîndu-i că au avut vedenie, ci vrea să se convingă personal prin puterile lui proprii de înțelegere, prin simț și gîndire, pentru ca certitudinea credinței lui să fie de neclintit. Îndoiala lui este un mod de manifestare a credinței lui arzînde, de a-L vedea pe Domnul înviat, credință care nu-l părăsise niciodată.

Atitudinea lui exprimată prin dorința de a vedea și pipăi semnele cuielor și rănile răstignirii Mîntuitorului nu este reprobabilă, ci este poziția specifică de mișcare pe calea cunoașterii a oricărui om mistuit de dorul adevărului. Nimeni dintre cei care au ajuns la cunoașterea supranaturalului prin credință, n-au fost lipsiți de asemenea stări.

La Toma nu poate fi vorba de o îndoială care duce la scepticism și de aici la negație, pentru că îndoiala lui, pornită din dorința de a se convinge deplin de realitatea învierii prin posibilitățile proprii sale firi omenești, este un act justificativ, o manifestare a demnității omului înzestrat de către Ziditor cu puteri proprii de înțelegere și cu liberul arbitru.

Îndoiala lui Toma este atît de umană, specifică oricărui om căruia, pentru a înțelege și convinge de un adevăr, dovezi palpabile, de necontestat.

De la îndoială la certitudine este drumul spinos al cunoașterii, iar îndoiala lui Toma nu este o tăgăduire a adevărului ci o formă de determinare a credinței lui. El era un interiorizat, dar realist, un suflet de o sensibilitate extraordinară și de aceea Însuși Domnul, pentru el, *dar și pentru noi*, oferă această posibilitate de a vedea și

pipăi: «Adu degetul tău și vezi miinile Mele și adu mîna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios».

Toma, cutremurat, convins nemijlocit de adevărul Învierii mărturisește: «Domnul meu și Dumnezeuul meu».

Mîntuitorul îi răspunde: «Pentru că M-ai văzut Tomo, ai crezut! Fericiți sînt cei ce n-au văzut și au crezut!»

Toma, prin voia Domnului, a luat mărturie deplină, dar nu s-a putut bucura de ultima fericire, decît după ce a plătit tributul îndoielii sale. De altfel, nu numai Sf. Toma s-a îndoit, ci și ceilalți ucenici, așa cum ne arată Sf. Evanghelie.

Chiar înaintea patimilor, mulți dintre ucenici se mirau, se îndoiau, nu înțelegeau și chiar certau pe Domnul. Exemplele sînt multe și le găsim la Sf. Ev. Matei (XVI, 22), Marcu (VIII, 32; IX, 10 și 22); Luca (XVIII, 34) etc. Sf. Petru s-a îndoit de umblarea pe mare a Domnului.

Îndoiala lor ia diferite forme și este frecventată mai ales după Învieria Domnului. Maria Magdalena confundă pe Mîntuitorul înviat cu grădinarul. Cei doi ucenici erau cu ea «nu puteau înțelege că Iisus trebuie să învieze din morți» (Ioan XX, 9, 16). Ucenicii n-au crezut-o pe Maria Magdalena, că a văzut pe Domnul înviat (Luca XXIV, 9, 11, 27; Marcu XVI, 11, 13).

Cînd Mîntuitorul s-a arătat ucenicilor la muntele Galileei, unii s-au îndoit (Matei VIII, 17). Pentru îndoiala lor Mîntuitorul îi mustră «pentru că n-au crezut celor ce L-au văzut că a înviat» (Marcu XVI, 13—14).

În acest context, îndoiala ucenicilor avea un caracter colectiv, iar Sf. Toma îi dă expresie tocmai în a 8-a zi după Înviere.

Ca să le spulbere total și definitiv îndoiala din suflete, pentru că îndoiala neînlăturată periclitează adevărul, provocînd confuzii și alte îndoieli, și să-i încredințeze total pe cei ce aveau să ducă mărturia Învierii pînă la marginile lumii, pe Sfinții Apostoli, dar și pe noi, credincioșii veacului al XX-lea, Mîntuitorul dă numeroase dovezi ale Învierii Sale, prin multele arătări istorisite în cărțile Noului Testament, a căror valoare istorică este incontestabilă, pentru că autorii lor, Sf. Evangheliști și Sf. Apostoli, care n-au fost niște creduli, istorisesc în ele evenimentele vieții Domnului în Istorie, așa cum le-au cunoscut, ca martorii oculari, realist, simplu, clar, fără tendințe apologetice sau panegirice.

Astfel Mîntuitorul se arată Mariei Magdalena și celor doi ucenici (Ioan XX; Matei XXVIII, 1—9); femeilor galileene (Marcu XVI, 1—7); lui Simon Petru (I Cor. XV, 5; Luca XXIV, 12); lui Luca și Cleopa; tuturor apostolilor, afară de Toma, din nou apostolilor și lui Toma; ucenicilor pe lacul Tiberiadei; apostolilor în Galileea; la mai bine de 500 de frați și lui Iacob, iar mai pe urmă și Sf. Pavel, arătare care are o semnificație cu totul aparte, așa încît, timp de aproape 40 de zile s-a arătat Domnul după Înviere, Apostolilor, «vorbind cu ei despre lucrurile privitoare la împărăția lui Dumnezeu» (Fapte I, 3; XIII, 3).

Sfinții Apostoli L-au văzut, L-au cunoscut, L-au auzit pe Domnul după Înviere, ei au fost martorii oculari ai Învierii, pe care au verificat-o prin simțuri, dîndu-ne nouă mărturie deplină pentru credința noastră.

Însuși faptul că Sf. Toma, dimpreună cu ceilalți ucenici cer Domnului, după Înviere, să-i vadă rănile și urmele trupești ale morții Sale, ne încredințează că Domnul Hristos, ca om a murit cu adevărat, și a înviat, cu adevărat, ca Dumnezeu, dînd cheazăia învierii noastre din morți (I Cor. XV, 13—16). Pe acest adevăr al În-

vierii Domnului se sprijină întreaga noastră credință primită prin mărturia Apostolilor, «căci dacă Domnul n-ar fi înviat, zadarnică este credința noastră și zadarnică propovăduirea Apostolilor» (I Cor. XV, 14).

Mărturia Sf. Apostoli, ce se extinde peste veacuri, ne privește direct pe noi care beneficiem, prin credință, de ultima fericire exprimată de Mîntuitorul: «Fericii cei ce n-au văzut și au crezut»!

Credința noastră o avem «din auzire», cum precizează Sf. Apostol Pavel: «... credința este din auzire, iar auzirea din Cuvîntul lui Dumnezeu» (Romani XX, 17), căci este imposibil să mai cerem alte dovezi, fiind necesară și suficientă doar credința în cele auzite de la Apostoli: «Pentru ca credința voastră să se arate mai prețioasă decît aurul... la arătarea lui Hristos, nu pentru că L-ați văzut, ci pentru că credeți în El» (I Petru I, 7—10).

Nefindoios, noi avem posibilități să verificăm mărturia Apostolilor, pentru că credința nu elimină dovezile raționale sau proba experimentală, însă de o anumită factură, pînă la anumite limite și în anumite condițiuni, pentru că ea are drept suport adevărul, așa cum a definit-o, pentru totdeauna, Sf. Apostol Pavel: «Credința este adevărarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor nevăzute. Prin ea, cei din vechime au luat buna lor mărturie. Prin credință pricepem că lumea a fost făcută prin Cuvîntul lui Dumnezeu, așa că tot ce se vede n-a fost făcut din lucruri care se văd» (Evrei XI, 1).

Căutînd să înțelegem această definiție a credinței, ne lovim de confuzia ce se face, în mod obișnuit, între *credință* — *certitudine*, care cuprinde adevăruri supranaturale, absolute și care scapă simțurile noastre, și evidență al cărei obiect sînt adevărurile ce intră în sfera înțelegerii experimentale umane.

Credința este siguranța noastră că ceea ce ne spune Domnul Iisus sînt adevăruri certe, garantate de El, Fiul al lui Dumnezeu, care este în Sinul Tatălui, pe care noi știm, că nimeni nu l-a văzut vreodată pe Tatăl, ci Fiul — Unul-Născut, Acela a spus despre El» (Ioan I, 18).

Ori, dacă «cei din vechime», adică Sf. Apostoli și mulți alți ucenici ai Domnului Hristos, au văzut cu ochii lor, au vorbit cu gura lor, au fost martori contemporani ai Fiului lui Dumnezeu care ne-a descoperit nouă adevărurile supranaturale de la Tatăl Ceresc, nu ne este suficientă sfința lor mărturie pentru credința noastră? Căci așa ne încredințează ei, Apostolii, că ne transmit: «ce-am auzit, ce-am văzut cu ochii noștri, ce-am pipăit cu mîinile noastre cu privire la Cuvîntul vieții... vestim vouă» (I Ioan I. 1—3). Dacă Apostolii n-ar fi fost convinși în credința lor de adevărurile supranaturale ce i-ar fi determinat să meargă conștienți la mucenicie? La fel ne întrebăm și pentru Sfinții post-apostolici care ne-au lăsat și ei mărturii valoroase pentru credința noastră, cît și de numărul impresionant de martiri și mucenici creștini.

Așadar, credința nu este o atitudine subiectivă lipsită de temeieri controlate; ea este însă de domeniul lucrurilor care nu pot fi încă cunoscute în condițiile imnente ale vieții, realități supranaturale, astfel că certitudinile credinței nu le putem căuta în noi înșine, transformînd credința într-un raționament, pentru că una este a crede și cu totul altceva este a concepe sau înțelege ceva rațional.

Deci cînd credem, primim un adevăr de credință pe garanția și sub autoritatea lui Dumnezeu, deși sufletul nostru este astfel alcătuit, încît, în timp ce credem în Dumnezeu dorim să-L și vedem. Dar acesta este semnul sigur că sufletul nostru este astfel alcătuit, ca într-o zi, să-L vadă pe Dumnezeu «față către față».

Ce înaltă și durabilă fericire este pentru noi cei ce credem! Cît de nefericit era Toma înainte de a-L vedea pe Domnul și cît de fericit a fost după ce s-a încredințat!

Noi sîntem scutiți de chinurile de conștiință prin care a trecut Toma și știm acum că Mîntuitorul este prezent în Sfînta Sa Biserică, în chip tainic, cu trup și sînge, așa cum și Toma a dorit să-L vadă. El este prezent în Sfîntul Potir. În fața Sfîntului Potir toate îndoielile noastre se destramă și dispar.

Pentru noi Învierea Domnului nu mai este o întrebare: răspunsul s-a dat pentru toate vremurile: «Domnul Hristos a înviat!», și pe temeiul acesta s-a zidit Biserica și se reazimă Crezul credinței noastre: «Că a înviat a treia zi după Scripturi».

Credem, Doamne, în Învierea Ta și dacă și noi ne-am îndoit vreodată, asemenea lui Toma, astăzi, ca și el, Te mărturisim, ne închinăm Ție, căci Tu ești, în vecii vecilor, pentru noi «Domnul și Dumnezeuul nostru»! Amin.

Pr. MIRON MIHUȚ

LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

«Suindu-te la ceruri, de unde Te-ai pogorit nu ne lăsa pe noi Doamne, fără ajutor... și arată fiilor omenesți lucrurile puterii Tale, lubitorule de oameni» (Stihira de la Litie).

În această mare zi, proorocul Miheea ne îndeamnă «Să ne suim în Muntele Domnului, în Templul Dumnezeului lui Iacob și El ne va învăța căile Sale» (Miheea IV, 2) "..., «să ne suim, printr-o contemplație evlavioasă la muntele de trei ori fericit al Măslinilor, acolo unde astăzi se deschide priveriște prea minunată a slavei lui Dumnezeu» (Ilie Miniat), ca să vedem pe Domnul înălțîndu-se la cer.

Toate sărbătorile, cele închinare sfinților sau lui Dumnezeu, sînt alese popasuri duhovnicești, puteri dătătoare de viață și de îndumnezeire, de transfigurare ca pe Muntele Taborului și mai cu precădere «Înălțimea Domnului», sărbătorită în fiecare an la 40 de zile după Învierea Domnului. Acest praznic este cheie de boltă în actul mîntuirii noastre și o legătură strinsă între Dumnezeu și credincios, între cele cerești și cele pămîntești. El este actul încoronării «misiunii sfînte a Lui de pe pămînt la cer», și este semnul ideal de înălțare al fiecărui credincios.

Cea dintîi mențiune făcută despre acest praznic se găsește în Constituțiile Apostolice. În ele se arată că în această zi «se odihneau de lucrul lor și sclavii, deoarece în această zi, Hristos Și-a terminat viața Sa cea pămîntească». Din secolul IV vorbesc despre această sărbătoare mulți Sfinți Părinți. Sfîntul Epifanie, într-o omilie, la Înălțarea Domnului o numește «podoabă și încheierea sărbătorilor», iar Sfîntul Ioan Gură de Aur zice că: «Astăzi s-a suprimat dușmănia cea de demult și s-a încheiat o pace minunată... Astăzi noi, care se părea că eram nedemni de pămînt, sîntem ridicați la cer... și pășim peste ceruri și ajungem la tronul cel dumnezeiesc». La fel vorbesc de ea și Fer. Augustin, Fer. Ieronim, cît și Sfîntul Vasile cel Mare și Sfîntul Efrem Sirul.

Pentru măreția ei, Sfînta Elena, după ce a aflat Crucea Domnului, în chip minunat, pe care Patriarhul Macarie a înălțat-o ca s-o vadă toți credincioșii, a ridicat

o biserică măreață pe Muntele Măslinilor în locul de unde s-a înălțat Domnul, și care strălucea pînă departe, propovăduind slava faptului minunat. În această biserică, de ziua Înălțării, se oficia Sfînta Liturghie la miezul nopții ca și în noaptea Învierii Domnului. Pe munte acum ardeau lumini de ceară curată și multe candelă, de se părea că «tot muntele este de foc».

În secolele următoare, au fost ridicate în multe locuri biserici smerite și catedrale mărețe cu hramul «Înălțării Domnului». S-au zidit și multe minăstiri pe vîrfuri de munte cu acest hram și de pe aceste înălțimi, în liniște de seară și de noapte adîncă, monahii și credincioșii, în ruga lor fierbinte, vedeau cu ochii credinței lor, mai ales la acest praznic, înălțimea Domnului, pe Mîntuitorul cum se înalță la cer, în ce fel L-au văzut și Sfînții Apostoli odinioară. La fel și în țara noastră, s-au ridicat multe lăcașuri în cinstea acestei sărbători, semn că poporul român a slăvit acest mare eveniment dumnezeiesc și faptul Înălțării Domnului a fost pentru el bucuria înălțării Lui de multe ori dintr-o viață grea și apăsătoare.

1. Relatarea evenimentului — Înălțarea Domnului —.

Mîntuitorul a petrecut pe pămînt, cum știm, după Învierea Sa din morți, cu Sfînții Apostoli încă 40 de zile, în care timp el s-a «înfățișat pe Sine viu... prin multe semne doveditoare... și vorbind cu ei despre împărăția lui Dumnezeu» (Fapte I, 3). Le-a spus apoi să nu se depărteze de Ierusalim, și să aștepte făgăduința Tatălui, că vor fi botezați cu Duh Sfînt și ei vor fi martori «în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginile pămîntului» (Fapte I, 8). Și cit de veseli erau ei văzîndu-și Dascălul iubit și mereu se întrebau «Oare vor vedea ei pururea pe Domnul, în mijlocul lor? Se vor împărți ei fără contenire de sfintele și cereștile Sale învățături?».

«Și zicînd acestea, pe cînd ei priveau, s-a înălțat și un nor L-a luat de la ochii lor. Și privind ei, pe cînd El mergea la cer, iată doi bărbați au stat lingă ei îmbrăcați în haine albe, care au și zis: «Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus care s-a înălțat de la voi la cer, astfel va veni, precum L-ați văzut mergînd la cer. Atunci ei s-au întors la Ierusalim, de la Muntele ce se numea al Măslinilor, care este aproape o cale de simbătă» (Fapte I, 9—12).

Faptele Apostolilor vorbea și de doi îngeri ce se arată Sfînților Apostoli, spre deosebire de Sfintele Evanghelii. Iată ce zice Sfîntul Evanghelist Luca: «Și i-a adus afară pînă spre Betania și ridicîndu-și mîinile i-a binecuvîntat. Și pe cînd îi binecuvînta, s-a depărtat de ei și s-a înălțat la cer» (Luca XXIV, 50—52), iar Sfîntul Evanghelist Marcu arată că: «Domnul Iisus după ce a vorbit cu ei s-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu» (Marcu XVI, 19).

Ziua cînd s-a înălțat era una din zilele de mai. Zefirul dimineții începuse să se topească sub văpaia razelor de soare, iar ramurile măslinilor abia-și purtau bețugul. De pe culmile înalte ale acestui munte se zăreau în depărtare casele strălucitoare ale Ierusalimului, cit și turlele marelui Templu.

Sfînții Apostoli, uitîndu-se la Domnul, la acest chip strălucitor cum se înalță și-i binecuvîntează, au rămas uimiți și cu privirile ațintite spre cer, pentru că acolo mergea Domnul și acolo era și patria lor și inima lor și «țronul lui Dumnezeu», raiul, patria spre care-și ridică privirile toți cei ce se roagă lui Dumnezeu». Și ei înțelegeau că prin această Înălțare s-a întins un pod între cele două lumi și s-a deschis drumul spre cer și pentru ei și pentru care-I urmează învățăturile Sale. În slava cerului ei văd și un nor minunat care, cum arată același Ilie Mîniat, ascundea o taină, El era

simbolul aceluși mic nor pe care l-a văzut Ilie Tesviteanul și el «se ridică din mare cît o palmă» (III Regi XVIII, 44). Din acel nor au curs ploii îmbelșugate și au adăpat pămîntul și a dat rod bogat. La fel și din acest nor minunat și dumnezeiesc, care după «ce a înălțat la cer pe Fiul» lui Dumnezeu a plouat de sus la Cincizecime Harul Sfîntului Duh peste Sfinții Apostoli, și au vorbit în limbi și din care plouă și astăzi peste toți credincioșii.

Însă ei nu s-au minunat atît de nor și nici de îngerii, cît mai ales de chipul Domnului. Și «nu se săturau ochii ucenicilor uitîndu-se la acea față dumnezeiască». În adevăr, frumos era acest chip dumnezeiesc și care umplea pe toți de o dumnezeiască lumină. Și El, deși era același trup de mai înainte, avea o altă strălucire: era nemuritor și nestrîcicios și avea o viață supranaturală. Așa vor fi și trupurile noastre după înviere.

Acest chip strălucitor a umplut de uimire și pe îngerii din cer, atunci cînd Domnul a deschis porțile cele veșnice și a intrat în împărăția cerurilor. Căci ei nu puteau să înțeleagă cum Domnul s-a înălțat cu trup, de aceea ziceau, cu spaimă, categoriile cele mai de jos către căpeteniile cele mai de sus, către Heruvimi și Serafimi: «Ridicați căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei» (Ps. XXIII, 7). Domnul, le potolește nedumerirea, vîdindu-le lina cea neînțeleasă.

Mîntuitorul, însă deși s-a înălțat la cer, El nu a lăsat orfani pe ucenicii Săi căci după 10 zile le-a trimis pe Duhul cel Sfînt, cum le promisese. Și dacă Ilie, cînd a fost înălțat cu carul de foc, a lăsat ca mîngiere ucenicului său cojocul (IV Regi, II, 11—13). La fel și Domnul înălțîndu-se, a lăsat cortul Trupului Său, Sfînta Euharistie. Aceasta este cea mai sfîntă mîngiere (Ilie Miniati), și prin care El este pururea cu noi, căci iață ce zicea: «Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20).

2. Se poate întreba cineva de ce Domnul s-a înălțat la cer? El «s-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui», prin puterea dumnezeirii Sale, prin care putere a părăsit mormîntul, înviînd din morți, ca să se întorcă iarăși în slava Sa cea dumnezeiască, căci El, «trebuia să între-întru slava Sa» (Luca XXIV, 26) și ca să ne trimită pe prea Sfîntul Duh, care de la Tatăl porcede și să mijlocească la Dumnezeu pentru noi, căci El «Care și este de-a dreapta lui Dumnezeu se și roagă pentru noi» (Rom. VIII, 34), El fiind «pentru noi ca înaintemergător» (Evr. VI, 20) și arătîndu-ne calea vieții și scopul slujirii Sale.

El s-a înălțat la cer ca să ridice și firea omenească pe care a primit-o la intrarea Sa. Această fire a înălțat-o în Persoana Sa, «a înnoit-o, a înobilat-o, a sfîntit-o făcînd-o nestrîciciosă». Și dacă firea omenească, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, «care se alungase din rai de Heruvimi, astăzi se înalță peste Heruvimi», și ea acum «străbate cerurile și stă de-a dreapta mării lui Dumnezeu». Prin această înălțare a firii omenești, alături de Firea Sa îndumnezeită, El a creat o nouă umanitate, plină de slavă și înveșnicită și care nu mai este sub suferință, nici sub blestem și puterea morții.

Sfîntul Pavel vîzînd, prin puterea Duhului lui Dumnezeu, această înălțare a firii omenești a strigat zicînd: «O! adîncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cît sînt de necercetate judecățile Lui și cît de nepătrunse căile Lui?» (Rom. XI, 33).

Prin această înălțare firea omenească a devenit și mai strălucitoare și reflectă cu mai multă plenitudine icoana lui Dumnezeu de la creare. Acum de la chip s-a

trecut la asemănare cu Dumnezeu, căci nimeni nu poate sta de-a dreapta Lui fără a avea această calitate.

Mintuitorul s-a înălțat la cer ca să fie cu Tatăl căci zice: «Eu cu Tatăl Una sîntem» (Ioan X, 30), s-a înălțat ca să ne pregătească locașuri în cer după mărturia Sa: «În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt» (Ioan XIV, 2), și să ne trimită Duhul cel Sfînt.

Din cele expuse desprindem multe învățături. Mai întii se cade să ne ridicăm ochii noștri, spre Dumnezeu și Lui să-I dăm toată viața noastră, inima noastră, cum spune și finalul ecteniei «Și toată viața noastră lui Dumnezeu să o dăm»; să ne ridicăm ochii spre Muntele Măslinilor, care însemnează muntele păcii și este semn al înfrățirii între credincioși, cum și-au ridicat și Sfinții Apostoli. Să ne îndreptăm pașii noștri spre Sfînta Biserică ca mereu să fim prezenți la slujbele ei, în care slujbe vom găsi un adevărat munte sfînt al Eleonului și de unde Domnul ne va înălța spre cele cerești, îndumnezeindu-ne și umplîndu-ne ființa noastră de slava Sa.

Să primim spre cer, spre înălțimea unde tronează Dumnezeu, în ce fel privește floarea soarelui spre izvorul ei de viață, astrul ceresc care îi dă viață, frumusețe și sens în lume, căci și noi am primit și primim viață, fericire și toată darea cea bună. Și chiar sufletul omenesc este alcătuit să audă în interiorul lui «un glas tainic al înălțimilor». Aceasta este «chemarea pe care fiecare o aude, o simte și o înțelege», în ce fel firul de iarbă simte chemările primăverii la o nouă viață. Și această chemare a lui Dumnezeu spre ce este înalt și bun, spre înălțimi duhovnicești, necunoscute, ne-o actualizează Sfînta noastră Biserică prin multele ei slujbe, cîntări și rugăciuni, prin cele șapte Sfînte Taine... prin sărbători și prin acest praznic înălțarea Domnului. Ea prin tot ce săvîrșește face ca această chemare a Fiului lui Dumnezeu să ne înalțe și inima și cugetul și întreaga ființă a noastră spre tot ce este bun, mintuitor, spre virtute, milostenie, iubirea aproapelui, spre pace și spre îndumnezeire, cum El i-a înălțat pe cei trei apostoli... Petru, Iacob și Ioan la Schimbarea Sa la Față pe Muntele Taborului. Și noi prin Înălțarea Domnului și chemările Bisericii la Har și îndumnezeire, nu vom mai pierde acest loc al Taborului ceresc: de a sta de-a dreapta Fiului lui Dumnezeu și vom avea acolo «colibele» fericirii noastre, prin fapte bune.

Dar care sînt semnele cele mai evidente de înălțarea noastră spre cer? Ele sînt: credința, nădejdea, pacea, dreptatea, dar mai ales iubirea, fiindcă «Dumnezeu este iubire» (Ioan IV, 8), și prin care ne înălțăm cu sprinteneala vulturului spre cer. Este destul să iubim pe Dumnezeu și aproapele nostru în care stau Legea și proorocii și vom avea drum deschis spre Dumnezeu. Din iubire se nasc și alte multe virtuți cum din discul soarelui izvorăsc mii de raze strălucitoare de lumină.

În general, toate faptele cele bune sînt mari valori și scări de înălțare la Dumnezeu și pe care au mers și moșii și strămoșii noștri, din primele secole, pe cînd au primit creștinismul, de la Sfîntul Apostol Andrei.

Scări de urcat cu Domnul la cer sînt și aruncarea lucrurilor celor rele: minciună, furtișag, mîndrie, ură de oameni, lene... și tot ce este rău. Alte scări de urcare, de înălțare, fie în conștiința noastră, fie în fața societății sînt: munca pe ogoare, în școală, în uzină și în orice sector de activitate etc... și cine lucrează la o invenție, o descoperire pentru ușurarea muncii, fericirea poporului său sau a omenirii, acela s-a ridicat pe culmea valorilor de creație și este mulțumit și în sufletul său, simțindu-se înălțat și care este și în admirația tuturor oamenilor.

Scările de înălțare cu trepte de lumină și aurite sînt Sfînta Mărturisire și Sfînta Împărtășanie și alte taine prin care ne înălțăm permanent cu Domnul la cer.

Praznicul Înălțării Domnului în afară de cele menționate trezește în sufletul nostru o mulțime de sentimente de evlavie, de bucurie, de solidaritate cu toți oamenii, indiferent de naționalitate și religie, de salturi spre cele înalte, spre cer, de încredere în Dumnezeu și în puterile noastre creatoare, care unite cu toate faptele cele bune așează pe fruntea noastră diademe de incununare și ne înălțăm și pe noi și cinstim și praznicul de azi.

Mîntuitorul, în ziua înălțării Sale la cer, ne dă puțința să ne urcăm la El și să stăm de-a dreapta Tatălui. Și vom sta cu siguranță dacă vom face vii și lucrătoare toate poruncile Domnului și ale Bisericii, și dacă vom purta în sufletul și inima noastră mereu pe Iisus Hristos, cum L-au purtat și Sfinții Apostoli atunci cînd s-au întors de la Muntele Măslinilor.

Doamne ajută-ne să facem voia Ta, să Te purtăm în inimă totdeauna ca să ne putem urca și noi cu toți sfinții în cer de-a dreapta Ta. Amin.

Prof. Arhid. IOASAF GANEA

BUCURIA FLORIILOR

— Meditație —

«Osana! Binecuvîntat este Cel ce vine
întru numele Domnului...!» (Din cîntările
Sfintei Liturghii).

•

Biserica noastră strămoșească serbează în fiecare an, cu adevărată trăire creștină, Intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim. Pentru a cinsti această zi liturgică, Părinții Bisericii au rînduit și întocmit stihiri, sedelne, laude, antifoane, tropare și irmoase care dau glas sentimentelor de evlavie ale creștinilor, pentru acest mare eveniment al mîntuirii noastre. Pentru a preamări însemnătatea zilei de astăzi imnografii Bisericii Ortodoxe au dăltuit stihuri de o rară expresivitate și frumusețe, inspirîndu-se din istorisirea Sfinților Evangheliști. O prea frumoasă stihiră a Trio-dului glăsuiește: «Bucură-te Sioane și te veselește, cu stîlpări prăznuind, împăratul tău șezînd pe asin, venea spre Patimă, primind cîntare de biruință de la pruncii cei fără de răutate».

Intr-o altă stihiră, poetul creștin ne îndeamnă «să ne veselim toți credincioșii cu un glas, aducînd lui Hristos și noi acum, ca pruncii aceia, stîlpări de virtuți, să-I întindem haine de fapte dumnezeiești, și cu taină să-L primim în suflete». Aceste stihuri dau glas învățaturii Bisericii creștine despre smerenia și umilința cu care s-a îmbrăcat Domnul în ziua de astăzi: «Cel ce are scaun cerul și așternut picioarelor pămîntul, s-a smerit astăzi ... venind călare pe asin».

Duminica Floriilor este sărbătoarea creștinilor, a întregii ții, care renaște și înflorește. Natura se îmbracă în straie noi, se înveselește spre a mări strălucirea sărbătorii noastre creștinești. Pomii și florile se îmbracă în veșmîntul nădejzii și nevinovăției. Verdele frunzelor — nădejdea — și albul florilor — nevinovăția, mîngiate de razele aurii ale soarelui, ne îmbie să întîmpinăm pe Domnul la intrarea în Ierusalimul cel tainic al sufletelor noastre.

Sărbătoarea Floriilor este praznicul primăverii. Vasile Alecsandri, dădea glas acestui sentiment românesc în versurile: «*Vin Floriile cu soare și soarele cu Florii*».

Biserica creștină a celebrat această sărbătoare încă din epoca primară. Spre bucuria noastră duhovnicească, ni s-a păstrat o descriere a procesiunii pe Muntele Măslinilor, cu ocazia acestei sărbători, încă din secolul al IV-lea.

În relatarea¹ acestei procesiuni, — făcută într-o limbă latină mult asemănătoare cu cea a strămoșilor noștri daco-romani, se menționa: «...la ora 1 după amiază, tot poporul (din Ierusalim) se urcă pe muntele Măslinilor, spre biserică, împreună cu episcopul. Se cântă imne și antifoane potrivite cu ziua sărbătorită sau cu locul, și tot așa, se fac citiri. Și când a început să se facă ora a noua (adică ora 3 d.a.), ajung cu cântări pe Imbamim, adică pe locul de unde s-a înălțat Domnul la ceruri și acolo se așază: căci poruncă este ca tot poporul să șadă, de față cu episcopul; diaconii stau toată vremea numai în picioare. Se zic și acolo imne sau antifoane potrivite locului sau zilei, iar printre ele pun citiri și rugăciuni. Și când a început să fie ora a 11-a (adică ora 5 seara) se citește acea pericopă din Evanghelie, când copiii cu ramuri de finic au întâmpinat pe Domnul zicând: «Bine este cuvântat cel ce vine în numele Domnului». Și îndată se scoală episcopul și tot poporul; apoi de aici, din vârful Muntelui Măslinilor, tot pe jos merg. Căci tot poporul merge înaintea lui (a episcopului) cu imne sau antifoane, răspunzând mereu: «Bine este cuvântat cel ce vine în numele Domnului». Și câți copii sînt în aceste locuri, pînă și cei care nu pot să umble, și de mici ce sînt îi țin părinții lor în brațe, toți (acești copii) țin ramuri; unii de finic, alții de măsline, și așa este dus episcopul întocmai cum Domnul a fost dus atunci. Și din vârful muntelui pînă în cetate, și de aici la Biserica Învierii, prin toată cetatea, toți merg pe jos, chiar dacă sînt printre ei matroane și domni, în acest chip duc pe episcop, răspunzând «Bine este cuvântat». Și așa încet-încet, pe seară ajung la Biserica Învierii. Acolo cînd au sosit, oricît de tîrziu ar fi, tot se face slujba Vecerniei; din nou se face rugăciune către Cruce și poporul se împrăștie.

Cărțile noastre de slujbă bisericească folosesc pentru sărbătoarea de astăzi două numiri: «Stîlpările» și «Floriile». «Floriile», un cuvînt plăcut inimii noastre, un cuvînt de origine latină, cu senzații de lumină, de flori, de primăvară; denumirea de Floriile române vine din cuvîntul latin «Florilia». La romani, una din marile lor sărbători anuale era Floralia, în onoarea zeiței Flora, doamna înfloririi plantelor².

Nouă, ca români, acest cuvînt ne spune mult, ne mărturisește originea noastră latină, ne amintește de Biserica creștină de pe meleagurile noastre, cînd sărbătoarea de astăzi a fost botezată de strămoșii noștri cu această frumoasă și expresivă numire: Floriile. Deci strămoșii noștri botezaseră această sărbătoare de astăzi cu denumirea de Florii, încă de la începuturile formării noastre ca limbă și popor.

Venirea Mîntuitorului Iisus Hristos în lume a fost vestită și anunțată poporului israelit de aproape toți prorocii Vechiului Testament. Unii dintre ei au vestit timpul, alții locul unde se va naște. Evenimentul de astăzi ne-a fost anunțat de prorocul Zaharia, prin cuvintele: «Bucură-te foarte, fiica Sionului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept și biruitor, smerit și călare pe asin, pe mînzul asinei». Astăzi se împlinesc deci cele scrise în Scriptură.

Domnul nostru Iisus Hristos s-a întrupat, s-a făcut om ca să îndumnezeiască firea noastră omenească, ca să restabilească legătura harică dintre noi și Creator.

1. Vezi Silviae vel potius Aetheriae peregrinatio (Itinerarium Egeriae), Ed. W. Heraeus, Heidelberg, 1929, cap. XXX—XXXI. 2. Vezi, Pr. Nicolae M. Popescu, *Floriile și Savalia*, București, 1945, p. 12.

Trei ani și jumătate de neobosită propovăduire, de viață neprihănită, de minunate semne dumnezeiești se scurseseră din viața pămîntească și din sfînta misiune, dusă în văzul tuturor, a Mîntuitorului Iisus Hristos.

Viața Sa neîntinată, ca neaua ce coboară din văzduhul cerului, nu se legase de nici una din patimile pămîntești. Nu se înrobise nici averii, nici banului, nici slavei deșarte sau altei răutăți a veacului, ci se desfășurase în deplină seninătate și curăție; în aspră renunțare și dăruire de sine, ca o negrăită putere de răspindire a binelui între oameni și lume. Minunile relatate de Sfînta Evanghelie sau păstrate în Sf. Tradiție erau învederate de toți cei ce-L urmau cu bună credință.

Vineri seara, deci cu două zile înainte de sărbătoarea de azi, Domnul Iisus Hristos se afla în Betania, unde cu cincisprezece zile mai înainte înviase pe Lazăr cel mort de patru zile. Simbătă seara binevoiește să ia parte la cina dată în cinstea Sa de locuitorii din Betania, în casa lui Simon, pe care îl vindecase de lepră. Era ospățul recunoștinței acelor care se învredniciseră să fie martori la marea minune pe care o făcuse Mîntuitorul în localitatea lor. Dragostea și recunoștința cea mai curată față de Mîntuitorul își găsesc expresia cea mai înaltă în atitudinea Mariei, una dintre surorile lui Lazăr. Sfîntul Evanghelist Ioan dă expresia acestui sentiment prin cuvintele: «Maria luînd o litră de mir foarte scump, de nard adevărat, a uns picioarele lui Iisus și le-a șters apoi cu părul ei, iar casa s-a umplut de mirosul mirului» (Ioan XII, 3).

Maria anticipase prin acest gest al ei patimile și moartea, pe care avea să le îndure peste puține zile Mîntuitorul. Era o cină de adio și un omagiu adus de o fiică a Evei.

Faptele mari și gîndurile sublime nu întotdeauna sînt înțelese de oricine. Mariei, sora lui Lazăr, îi fusese dat să înțeleagă taina cea din veci ascunsă. Tot ce făcuse ea săvîrșise «spre îngroparea Mîntuitorului». Era îmbălsămarea cea de pe urmă.

Din Betania, Mîntuitorul se îndreaptă spre Betfaghe, la Muntele Măslinilor, doi kilometri de Ierusalim. În această localitate se păstra mielul destinat a fi jertfit cu ocazia Paștilor. Cu patru zile înainte de Paști, mielul era dus la templu, împodobit cu panglici și cu flori, pentru a fi sacrificat. Iisus trece prin acest loc, ca să ne arate că El era mielul cel adevărat, care urma să fie jertfit, odată pentru totdeauna, pentru împăcarea noastră cu Dumnezeu, pentru mîntuirea neamului omenesc. De acum înainte, nu mai era nevoie de miel pascal. Nu mai era nevoie să-l mai caute nimeni, pentru că El venea singur și se înfățișa blînd și smerit spre junghiere. El era Mielul pascal al cărui sînge va împăca cerul cu pămîntul. Și era ziua de 9 Nisan... Ce coincidentă! — era ziua în care, după Legea Mozaică mergeau să aducă mielul din Betfaghe care trebuia să fie sacrificat de Paști la templul din Ierusalim.

În dimineața acestei zile Iisus mergea în tăcere spre Ierusalim, însoțit de ucenicii Săi; știa că i se apropie ceasul de jertfă. Era o dimineață de primăvară. Ierusalimul gema de mulțimea oamenilor, veniți din toate părțile pămîntului pentru prăznuirea Paștilor. În tot orașul se vorbea doar despre Iisus, despre faptele și minunile Lui, și mai cu seamă despre învierea lui Lazăr, cel mort de patru zile. Vestea intrării lui Iisus în Ierusalim cuprinsese întreaga cetate. Sosise sorocul ca Iisus să fie recunoscut în mod public ca Împărat, ca Mesia, ca Fiul lui Dumnezeu, cel proorocit de profeți.

Paștile era aproape; doar câteva zile pînă cînd adevăratul Miel trebuia să fie jertfit în locul mielului celui simbolic. Iisus intra în Ierusalim, locul unde avea să fie jertfit; acolo unde va muri de bunăvoie pentru răscumpărarea și mîntuirea neamului omenesc. Dar, această intrare triumfală a Domnului avea tîlcul ei.

Cînd s-a apropiat de Ierusalim, Domnul a trimis pe doi ucenici ai Săi în satul vecin, zicîndu-le: «Mergeți în satul care este înaintea voastră și îndată veți găsi o asină legată și un mînz cu ea; dezlegați-o și aduceți-o la mine. Și dacă vă va zice cineva ceva, veți spune că acestea trebuie Domnului și le va trimite îndată» (Matei XXI, 2—3).

Domnul intra în Ierusalim călare pe asin. Se împlineau astfel proorociile lui Isaia (LXII, 11) și ale lui Zaharia (IV, 7). Împăratul slavei intra în Ierusalim blînd, smerit, călare pe mînzul asinei, binecuvîntînd durerile mulțimilor. Șederea pe mînzul asinei simboliza întoarcerea neamurilor neînfrîinate de la necredință la credință (Stihiră — Stîhoavnă Triod).

Cu mult timp înaintea Domnului, strămoșii Săi după trup, împărații David și Solomon au intrat în Ierusalim cu toate onorurile cuvenite unor împărați. Hristos, Împăratul Împăraților, Împăratul sufletelor, intra urmat de ucenicii Săi, oameni simpli din popor. Poporul înțelegea că El vrea să fie pentru toți un împărat blînd, modest și smerit, dar plin de slavă.

În vremea aceea, la popoarele orientale, era datina ca noul împărat să vestească ce fel de împărat va fi prin felul cum mergea în cetate: dacă intra călare pe un cal va fi războinic, dacă mergea pe un asin însemna că aduce pace și nu sabie, războaie și lupte.

În Orientul apropiat, asinul s-a încălecat doar de împărați și regi, cînd aceștia intrau într-un oraș cu gînd împăciuitoare și nu cu gînd de răzbunare. Adevăratul împărat al păcii și al împăcării, Domnul Iisus Hristos intra în Ierusalim în acest cadru solemn din trei motive:

- a) ca să arate că i se cuvine această cinste împărătească pentru că El era împăratul cerului și al pămîntului;
- b) ca să spună tuturor veacurilor că El vine în numele păcii, dorind împăcarea tuturor cu toți și mai ales a omului cu Dumnezeu, Părintele Său cel ceresc;
- c) și ca să îmbărbăteze pe ucenicii Săi pentru cele ce aveau să se întîmple în săptămîna care abia începea.

Tabloul primirii Domnului în Ierusalim de către mulțime este impresionant. Nici un condei iscusit nu-l poate înfățișa în toată splendoarea lui și nici un pictor nu-l poate immortaliza cu fidelitate într-o frescă.

O, cît de minunate sînt semnele bucuriei, ce arată astăzi Ierusalimul, la intrarea Domnului Hristos! Mulțimea îl primește cu osanale, vîrsta îl cinstește cu laude. Dar, de unde atîta mărire, de unde atîta bucurie și glas de osanale în cinstea Mîntuitorului? Care era pricina?

Duhul Sfînt le deschisese ochii și inimile învîrtoșate să vadă pe Împăratul Slavei care intra triumfător în Ierusalim, pentru a merge la moarte, dar pentru a învia biruitor. Trebuia să se împlinească Scripturile, pentru că noi știm că Domnul Iisus Hristos a înviat și pe alți doi morți: pe fata lui Iair și pe feciorul văduvei, și totuși mulțimea

nu l-a impresurat cu atita cinste și inchinăciune. Domnul Hristos mai mersese și la Ierusalim, dar totdeauna pe jos, însoțit de ucenicii Săi. De data aceasta Domnul știa că i se apropie ceasul și intrarea Sa triumfală avea sensul ei înălțător.

Voia lui Dumnezeu era ca Fiul Său cel iubit să meargă în triumf spre locul de jertfă, în Ierusalim, de unde s-a retras întotdeauna din fața mulțimilor, care voiau să-L proclame împărat, mărturisind că Împărăția Lui nu este din lumea aceasta (Ioan XVIII, 36).

Domnul păcii a fost întâmpinat astăzi de mulțimea care venise să serbeze Paștile în Ierusalim cu strigăte de bucurie, cu aclamații și cu stîlpări de finic, așternîndu-I-se pe cale veșmintele și tot ce aveau mai prețios. Glasurile pruncilor saltă la sînurile mamelor, grăind și murmurînd într-un glas «Osana! Bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului».

Vederea bolnavilor tămăduiți și a morților înviați de Domnul Hristos le stăruia încă în cuget și în simțire. Îl priveau pe Domnul vieții și al morții cu chimvale de strigare și osanale la cea din urmă intrare a Sa în Ierusalim. I se dădea onoarea cuvenită unui împărat pămîntesc, fără ca toți să poată înțelege că El este Împăratul cerului și al pămîntului.

Dacă Iisus n-ar fi plecat pe neașteptate, puțin ar fi lipsit ca El să nu fie proclamat și încoronat ca un împărat pămîntesc de fiii aceluia popor robit de împărăția romană și asuprit de fariseii și cărturarii legii vechi.

Cînd a ajuns aproape de Cetatea sfîntă, Domnul a rostit: «De ai fi cunoscut și tu, măcar în această zi a ta cele ce sînt spre pacea ta! Dar acum s-au ascuns de către fața ta...». Pentru a doua oră Iisus plîngea necredința nerecunoscătoarei cetăți.

Împăratul slavei intra în cetatea strămoșilor Săi după trup nu cu mantie aurită, ci cu o cămașă de in albă, simbol al curăției și al nevinovăției. Alături de el, nu vin cărturarii și dregătorii, ci cîțiva oameni simpli din popor, și totuși niciodată n-a fost intrare triumfală mai măreață ca intrarea lui Iisus în Ierusalim. Biruința lui a fost asupra nedreptății și a ipocriziei, asupra bolii și a durerii, asupra întunericii și a morții. El a învins și a șters păcatul. Calea Lui au pregătit-o demonizații înomeniți, leproșii curățiți, ologii vindecați, slăbănogii întăriți, îndurerații mîngîiați, flămînzii săturați și morții înviați. I-au pregătit intrarea în Ierusalim toți dezmoșteniții soartei și toți care au fost uimiți de învățătura Lui, «pentru că îi învăța ca unul ce avea putere, iar nu în felul cărturarilor» (Matei VII, 29), după cum ne spune Scriptura.

L-au proclamat Împărat și Mesia, mulțimile flămînde de dreptate și de pîine, de omenie și libertate. Iată de ce, fariseii și cărturarii îi cereau Mîntuitorului să-i potolească. «Învățătorule, ceartă-ți ucenicii. Mîntuitorul le răspunde însă pentru veacuri: «Adevăr zic vouă, că de vor tăcea ei, pietrele vor striga».

Fariseii voiau să-L piardă pe Iisus pentru că întreaga Sa învățătură, a fost în slujba vieții, a adevărului și a dreptății, în slujba dragostei și a păcii, adică în slujba voinței lui Dumnezeu.

Mîntuitorul, care cunoștea inimile oamenilor, știa hotărîrea lor de a-l ucide. Intrarea Sa triumfală ne arată pe de o parte slava, bunătatea și milostivirea Domnului, iar pe de alta îndărătnicia arhierilor, fariseilor și cărturarilor și nestatornicia firii omenești. Nestatornică este firea omului! Astăzi un popor întreg îl primea pe

Iisus cu osanale și ramuri de finic. Peste cinci zile, aceiași oameni impietriți în răutatea inimii lor, strigau într-un glas lui Pillađ, «să se răstignească».

Nu peste multe zile, cei care li așternuseră hainele pe cale, li puneau cunună de spini pe cap și sceptru de trestie în mână. Nestatornică este firea omului! Se cer multe nevoițe, osteneli, răbdare și multă trezvie, și rugăciune la Dumnezeu ca firea omului să rămână în bine; ea alunecă ușor în mrejele ispitei și apoi se îmbracă în hainele păcatului. Deniile din Sfintele zile ce urmează acestui praznic, ne vor aminti că cei ce astăzi îl proslăveau, îl vor părăsi cu toții peste câteva zile, fără prea mare strângere de inimă. Cîteva zile au fost de ajuns ca să se săvîrșească această cumplită răsturnare de la cea mai înaltă dragoste, la cea mai cumplită ură, de la ramuri de finic și de măslin, la coroana de spini, de la așternutul hainelor pe cale pînă la îmbrăcarea hlamidei și la tragerea sorților, pentru sărăcăcioasa-I cămașă, cusută dintr-o singură bucată de Sfînta Lui Maică; de la cuvintele de laudă și admirație la hulă și batjocură, de la proclamarea Lui ca Împărat pînă la răstignirea pe cruce, ca un răufăcător între tîlhari... Cîteva zile au fost destule ca totul să se schimbe, să se năruiască și să apară în locul unor alese și nobile simțăminte balaurul urii, al răzbunării, al răutății și al cruzimii omenești.

*

Sînt împrejurări în viața noastră cînd și noi îl primim în mod sărbătoresc, cu bucurie și sinceritate pe Hristos. Așa îl primim la Sfîntul Botez, așa îl primim la Taina Nuntii cînd El binecuvîntează și sfințește cele mai curate simțiri ale noastre. Dar oare păstrăm această înălțătoare stare de suflet pînă la sfîrșitul zilelor noastre? Îl primim pe Hristos, mai ales prin Sfînta Împărtășanie. Dar, se întîmplă, ca la puțin timp după primirea Domnului Hristos cel euharistic să-L răstignim prin faptele noastre necreștine.

Iată, Domnul a intrat astăzi ca un împărat în Ierusalim. Ca pe un stăpîn a toate să-L primim și noi în zilele ce vin, prin Sfînta Împărtășanie, din adîncul ființei noastre, în inima noastră, în Ierusalimul sufletelor noastre.

Plecînd în mînă cu mlădița pe care ți-o dau slujitorii Sfintei Biserici, amîntește-ți, iubite credincios, că ea este semnul învierii; nu uita de stîlparea de finic de altădată și gîndește-te la nestatornicia dragostei omenești față de Domnul Hristos și față de semenul său; hotărăște-te să-i închini lui Dumnezeu toți mugurii idealurilor ce zămislESC în tine.

Mulțimea din Ierusalim și-a aruncat hainele așternut picioarelor Lui. Dar noi, creștinii de azi, ce-I oferim Domnului? Oare cum întimpinăm noi pe Domnul?

Să aruncăm și noi, măcar, haina păcatelor, care ne împovărează sufletele, să ne dezbrăcăm de obiceiurile și practicile cele vechi și rele, să ne dezbrăcăm de omul cel vechi și de faptele lui și ne îmbrăcăm în veșmintul curăției, al sincerității, al evlaviei și al dragostei de Dumnezeu și de oameni. Să aruncăm haina păcatelor la scaunul mărturisirii pentru ca sfintele sărbători ale Învierii să ne învrednicească să rostim cuvintele: «Gustați și vedeți că bun este Domnul». Să ne apropiem cu inimă curată de plinea vieții și paharul mîntuirii, să le primim cu credință puternică și să veghem ca să nu mai răstignim iarăși pe Hristos cu alte păcate de ale noastre.

Intrăm cu toții în Săptămîna Mare, a Patimilor Domnului. Să ne pregătim pentru cel mai mare praznic al creștinătății — Invierea.

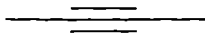
Să luăm în mîini stîlpările gîndului smerit și ale hotărîrii celei neșovăielnice de a împlini mereu voia Lui cea sfîntă, ca să ne învrednicim de a intra și noi în Ierusalimul cel ceresc, în rai, unde împreună cu cetele îngerești, să-I cîntăm întru veșnicie: «Osana, celui dintru înălțime».

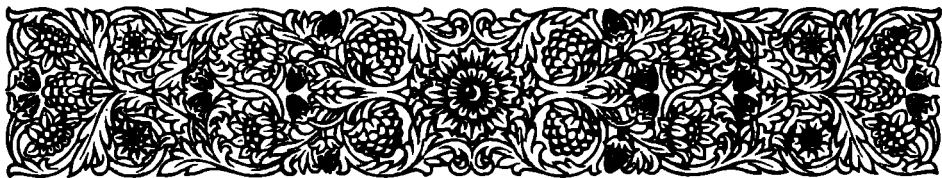
În fiecare an, la această sărbătoare ne îndreptăm pașii spre casele noastre cu ramuri de salcie în mînă. Aceste ramuri sînt mugurii vieții și învierii, sînt ramuri îmbrăcate în veșmîntul primăverii, sînt semnul învierii, curățirii și al vieții, spre care glasul Bisericii ne cheamă. Cu astfel de ramuri și cu stîlpări, mulțimea din Ierusalim a primit cu strigăte de osanale pe Mîntuitorul lumii. De fiecare dată și noi strigăm prin glasul slujitorilor altarului: «Osana, bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului. Osana întru cei de sus». Purtăm în mîini ramuri înverzite, simbolul păcii și al împăcării noastre cu Dumnezeu, dar nu toți ne-am curățit simțirile și ne-am mărturisit ascunzișurile inimii.

De la ramurile ce le ținem în mînă și sărbătoarea aceasta măreață s-a numit «Sărbătoarea Floriilor» sau a «Stîlpărilor». Fie, deci, ca acest praznic al Floriilor să ne determine să ducem o viață plină de jertfelnicie și dragoste față de aproapele nostru, o viață fără pată ca a florilor, ca să putem striga și noi, din tot cugetul nostru, aidoma pruncilor din Ierusalim: «Osana, Fiul lui David, bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului».

Pr. NICOLAE DURĂ

✠

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ȘTIRI ECUMENICE

— În catedrala Șt. Salvator din Donaustauf (Regensburg) s-a descoperit o fresă italiană din secolul XV, uitată de vremuri (I. 49/77).

— Pa baza «Faptelor Apostolilor și Epistolelor pauline» se fac în Grecia săpături arheologice, și se așează plăci comemorative în legătură cu activitatea Apostolului Pavel în Grecia.

— La Karachi (Pakistan) a fost prelucrat și reeditat «Dicționarul pentru Orientalistică» publicat, între 1580—1590, în limbile persană, urdu și portugheză, adăugându-se și o traducere în limba engleză. Rostul publicației este de «a proba că misionarii creștini n-au încercat să impună autohtonilor o limbă și cultură străină, ci ci înșiși s-au acomodat culturii locale».

— Editură «Nusa — Indoh» din insula Flores (Indonesia) a publicat Biblia tradusă în limba indoneză.

— A fost tradusă liturghia și în limba «Shona», vorbită de peste 5 milioane africani.

— O comisiune teologică romano-catolică-anglicană, discutind posibilitatea unirii celor două Biserici, a ajuns la anumite acorduri doctrinare. Astfel, în ce privește autoritatea în Biserică, s-a convenit ca, în cazul unirii celor două Biserici, Papa să fie «capul» lor. Dar... comisiunea respectivă n-are caracter oficial. Lucrările ei trebuie examinate și aprobate de autoritatea celor două Biserici.

— În conventul general al Bisericii Episcopale S.U.A. — ramura americană a Bisericii Anglicane — 60 procente dintre preoți și 64 procente dintre mireni au votat pentru hirotonia femeilor. În ziua precedentă 95 Episcopi au fost pentru hirotonia femeilor și 61 împotriva. Dar 15 femei fuseseră hirotonite pînă atunci de «Episcopi progresiști».

— Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a participat la înscăunarea noului Conducător al Vicariatului Ortodox Român din Gyula — R. P. Ungară : Protopopul Teodor Mesaroș.

— Mitropolitul Meliton de Calcedon, președintele primei Conferințe panortodoxe preconciere și Mitropolitul Damaskinos de Tranopoulos, conducătorul secretariatului pentru pregătirea sinodului panortodox, au vizitat centrul Alianței mondiale luterane din centrul ecumenic de la Geneva, discutind despre viitorul dialog ortodox-luteran și predind totodată secretarului general al Alianței luterane, Dr. Carl Man,

o scrisoare din partea Patriarhului ecumenic Dimitrie I. În aceasta se comunică rezultatul la care a ajuns Conferința panortodoxă preconciliară în legătură cu dialogul ortodox-luteran și anume că s-au făcut suficiente pregătiri pentru el, prin întâlnirile regionale dintre ortodocși și luterani. În vederea acestuia se va constitui, ca și în alte cazuri, o comisiune teologică interortodoxă (25—30 martie), ceea ce va face și Alianța luterană mondială.

— Profesorul de teologie romano-catolic, Dr. Iosop Bergsma (Göttingen), susține posibilitatea unei «intercomuniuni limitate» între Bisericile: Romano-Catolică și Evanghelice, căci «a te împărtăși în altă Biserică nu înseamnă a și trece la aceasta». Prof. Bergsma afirmă totodată că, în ce privește preoția, de succesiune apostolică dispune și cea evanghelică. Afirmăția, desigur, primită cu bucurie de Biserica Evanghelică. Dar ... afirmăția teologului romano-catolic este aprobată de Vatican?

— «Academia Teologică» din Hermannsburg (R. F. Germania) a publicat o carte de rugăciune în dialectul de pläitdentsch — dialect german vorbit în Nordul Germaniei. Cartea are 383 pagini și pentru fiecare zi săptăminală o meditație, iar pentru duminici două. Cartea mai cuprinde texte biblice și cântări religioase (*Information* 5, 6/1977).

— «Voiești pacea — apără viața» este lozinca «Zilei mondiale a păcii» din 1977.

— «Institutul pentru studiul Bisericilor răsăritene» din Regensburg organizează lunar conferințe, la care se săvârșesc servicii divine ortodoxe și se conferențiază despre probleme ale spiritualității ortodoxe.

— Institutul «Vetus-Latina» din Beuron (R. F. Germania) lucrează la editarea unei colecții cuprinzând «toate fragmentele din traduceri biblice în vechea latină, păstrate în manuscrise sau citate de scriitorii din antichitatea creștină».

— Ultimul tablou al pictorului Raffael († 1520), reprezentând «Schimbarea la Față a Mântuitorului», se află, după o lucrare de restaurare care a durat cinci ani, iarăși în muzeul Vatican la dispoziția vizitatorilor.

— În catedrala «Notre Dame» din Luxemburg s-a identificat o nouă pictură a lui Rubens, reprezentând «Inchinarea magilor».

— «Unitatea creștinilor presupune la toți existența spiritului de credincioșie, de împăcare, de smerenie și nădejde. Când creștinii catolici, ortodocși și evangheliici se întrunesc la rugăciune comună, ei nu tind după o unitate oarecare, ci după aceea, pe care Hristos a dorit-o pentru Biserica Sa».

— «Ecumenism în viața zilnică» a fost tema «Conferinței ecumenice» de la Gelsenkirchen (R. F. Germania) organizată de «comunitatea Bisericilor creștine locale»: Ortodoxă, Veche-catolică și Evanghelică.

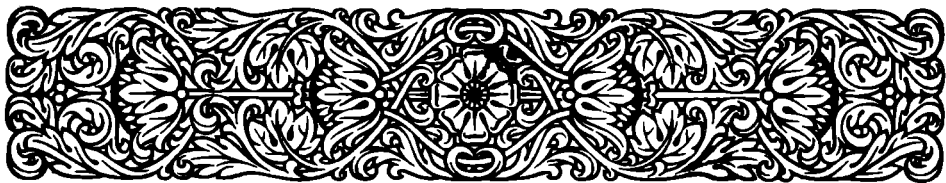
— La Baden-Württemberg Bisericile creștine locale au prăznuit în comun o «duminică biblico-ecumenică», întrucât Biblia este izvorul comun al credinței tuturor creștinilor și totodată de natură să apropie întreolaltă Bisericile.

— Institutul teologic Luteran din Tallin (R. S. S. Estonă) a sărbătorit trei decenii de funcționare. Profesorii de specialitate au publicat în acest timp comentarii la Evangheliile după Matei și Luca și la epistolele pauline către Galateni și Efeseni.

— La Islamabad, capitala Pakistanului, se construiește cea mai mare moschee din lume. În interiorul ei vor putea sta 22.000 credincioși, iar în curte 100.000.

— Revista «Theologisch-praktische Quartalschrift», publicată de Facultatea de teologie din Linz, și-a sărbătorit 125 ani de apariție.

Prof. OREST BUCEVSCHI

ARTICOLE ȘI STUDII

PRINCIPII TEOLOGICE ȘI REALISM CREȘTIN

Duhul ecumenic al Ortodoxiei și al teologiei noastre deschis spre toate valorile reale ale creștinismului și ale umanității, situează Biserica Ortodoxă Română — de la înscăunarea la cirma ei a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — pe poziția strădaniilor de apropiere și colaborare intercreștină. Contribuții unanim recunoscute și apreciate, atât în domeniul ecumenismului creștin, cât și al raporturilor Bisericii cu lumea, au adus Bisericii și teologiei noastre, un prestigiu într-adevăr sporit. «Noi credem — spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — că a sosit vremea ca teologii, împreună cu conducătorii de Biserică și cu credincioșii, să se unească în duhul păcii și al dragostei și să îndeplinim cu toții cât mai curînd acea dorință a Marelui Arhieru «ca toți să fim una» (Ioan XVII, 21)¹. «Teologii noștri — spune tot Prea Fericirea Sa — nu vor pune niciodată obstacole în calea înțelegerii și a unirii dintre creștini, ci vor merge plini de însuflețire pe drumul înfrățirii și al apropierii»².

Este ceea ce ei practică cu tact și înțelepciune, atât pe plan extern în sfîrul diferitelor organizații ecumeniste, cât și la consfăturile interteologice din țara noastră, ce se țin prin rotație la Institutele teologice din București, Cluj și Sibiu și care au devenit o frumoasă tradiție a ecumenismului nostru local. Pretutindeni și nu mai puțin în cadrul acestora din urmă, delegații noștri se impun prin siguranța și moderația susținerilor, făcute în spirit ecumenist cuprinzător.

Participînd, ca fost director al Seminarului teologic din București, la unele din aceste consfătuiri interteologice de la noi, am reținut că discuțiile se poartă în ambianță și pe fundal de teologie fundamentală mai largă, iar teologii celorlalte confesiuni, în majoritate de diferite nuanțe protestante, își aduc la rîndul lor, cu aceeași rivnă, o contribuție sinceră la teologia ecumenistă, încă în formație. Analizînd, în orizont ecumenic, procesul de critică și de depășire, a unor principii teologice perimate, de artificializare a actului religios, ei aduc în patrimoniul teologic comun puncte de convergență către dreapta credință.

Se arată, de exemplu, că marea cotitură pe care Karl Barth și în general teologia dialectică au făcut-o în cugetarea creștină a secolului nostru a însemnat pentru creștinătate, în perspectivă ecumenistă, o întoarcere în adevăr și splendoare duhovnicească și a readus teologia — care își pierduse, în sferă protestantă, caracterul normal teocentric — pe pozițiile ei de origine³, pentru a se reculege și a-și redescoperi

1. *Apostolat Social*, vol. VIII, p. 172. 2. *Ibidem*, p. 173.

3. F. Ménégoz, *Le problème de la prière*, Paris, 1932, p. 184.

obiectul ei firesc de preocupare: Dumnezeu și lucrarea lui minunată în lumea credincioșilor.

Barth și reprezentanții noilor curente de substanță și orientare teocentrică au făcut o critică aspră vechii teologii dominante în secolul al XIX-lea, cu punct de plecare, de sprijin și cu orizont numai în conștiința credinciosului.

Spre a înfrumuseța teologia, ca expresie intelectuală a problemelor credinței, și a o face mai atrăgătoare pentru spiritele «elevate», teologii vechilor sisteme, cu drept cuvânt criticate, nu s-au mai ocupat de credință și religie, așa cum sînt acestea în realitatea lor concretă și intențională, ci au pus în centrul preocupărilor teologiei o religie fictivă, subiectivă, artificială. Ei au situat teologia în tipare inadecvate, au încadrat-o în categoriile de cugetare ale idealismului speculativ, sistem de gândire stăpînitor în epoca respectivă, căpătînd ea însăși fundamentare și orientare conceptuală paralelă, pe bază de principii ce teologhiesc în marginea sau chiar în afara caracterului divin al actului religios autentic.

Analiza acestor principii teologice și depășirea lor, în teologia de convergență ecumenistă — implicînd cunoașterea curenților și pozițiilor celor mai înaintate ale teologiei confessionale din afară — fac parte din problematica teologică în căutarea unității, și capătă ca atare interes în contextul interteologic local și chiar pentru documentare ecumenistă mai largă. Potrivit recomandării Sfîntului Apostol Pavel: «cercetați toate lucrurile și păstrați ce este bun»⁴, munca teologică dobîndește astfel adîncime în duh și adevăr, și biruiește spiritul receptiv și de deschidere către plinătate, pe planul schimburilor de idei constructive și — cum spune minunat Prea Fericitul Părinte Patriarh — «*prin întîlnirea tuturor în același patrimoniu unilicitor*»⁵.

Pe linie de convergență ecumenistă, sîntem convinși că principiile teologice de concepție teoretică idealistă pot avea, ca orice idealizare, o frumusețe specifică. Uneori și în unele sinteze, ele pot fi chiar captivante. Nu întîmplător unul din criticii lor din noua orientare, Emil Brunner, îl numește ironic pe Schleiermacher, inițiatorul teologiei idealiste din secolul al XIX-lea, «Paganini teologie»⁶. Tot așa un alt critic, Friedrich Gogarten, numește idealismul teologic «teologie romantică a sentimentelor» (*Gefühlszustände*)⁷.

Cine se pătrunde de substanța acestor curente teologice își dă seama cu ușurință, în noul climat ecumenist, că ele nu exprimă, ca sistematică generală și ca orientare, obiectul real și autentic al teologiei. În multe privințe și mai cu seamă în operele promotorului, ele nu disting închinarea religioasă a credinciosului față de Dumnezeu sau trans-subiectiv, de contemplarea estetică-panteistă a universului, le amestecă sau le confundă⁸.

Teologia ecumenistă ne face atenți că, în locul Dumnezeului personal și *transcendent*, așa cum îl concepe religia credincioșilor reali și cu deosebire așa cum îl concepe creștinismul, principiile teologice idealiste pun un Dumnezeu-concept, un Dumnezeu-idee, un Dumnezeu «postulat moral», un Dumnezeu «valoare». Este vorba de o centrare speculativ-teologică pe «ideea care, pe deasupra ideilor sufletului și lumii, ar permite meditației religioase să adune totalitatea realului într-o unitate și s-o conceapă ca emanînd dintr-o cauză comună, și pe *postulatul teologic* al exis-

4. I Tes. V, 21. 5. *Apostolat Social*, vol. IV, p. 148.

6. H. Zahrt, *Aux prises avec Dieu*, Paris, 1969, p. 74.

7. Jean Hering, *Phénoménologie et philosophie religieuse*, Strasbourg, 1925, p. 128.

8. Cf. Schleiermacher, *Reden über die Religion*, ediția Otto, p. 70.

tenței lui Dumnezeu drept și atotputernic, pentru ca idealul binelui suprem, adică acordul între virtute și fericire să se realizeze»⁹.

Strădaniile pentru unitate înaltă preocupările pe deasupra acestor principii teologice, demonstrând că ele așează în centrul teologiei pe credincios, conștiința lui, ideile lui despre Dumnezeu, și pe Dumnezeu așa cum îl concepe credinciosul și nu cum îi este revelat supranatural. În corelație, ele așează nevoile, sentimentele și aspirațiile credinciosului, nevoi ce-i drept de ordin superior-religioase, dar pentru acestea nu mai puțin netrascendente. Teologia ecumenistă arată că principiile teologice idealiste fundamentează astfel o concepție generală religioasă de esență și de orientare teoretică antropocentrică. Credinciosul fiind singurul avut în vedere, religia — după această concepție teologică — este făcută și ea numai ca să-i fie de folos credinciosului. Cine spune religie, spune îndeletnicire desigur de ordin spiritual, dar exclusiv «practică», utilitară¹⁰. «Creștinismul îndeosebi — cum interpretează eronat unul din cei mai excentrici reprezentanți ai acestei teologii — se numește nu «religia lui Dumnezeu», ci «religia mîntuirii»¹¹, răspunzînd adică numai nevoilor de salvare a credincioșilor.

Este evident însă că pentru a putea fi o «religie a mîntuirii», creștinismul a trebuit să fie în prealabil «religia lui Dumnezeu», căci după doctrina creștină lumea credincioșilor nu s-ar fi putut mîntui niciodată fără lucrarea dragostei lui Dumnezeu în jertfa răscumpărătoare a Domnului nostru Iisus Hristos pe cruce. «Fiindcă atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe singurul Său Fiu, pentru ca oricine crede în El, să nu piară, ci să aibă viață veșnică»¹².

Teologia este obligată deci, prin însăși definiția sa, să pună *întîi* și în centru pe Dumnezeu transcendent și personal și numai *după aceea* pe credincios și nevoile lui, în relație cu lucrarea dragostei lui Dumnezeu. În mod necesar ea trebuie să fie *teocentrică* sau mai degrabă *teandrică*, pentru că între teocentrismul dincolo de limită al teologiei dialectice și antropocentrismul teologic idealist, creștinismul în expresie ortodoxă, adică de dreaptă credință, așează *sinergismul* și aceasta pe drept cuvînt, deoarece cu toată «diferența calitativă infinită»¹³ dintre Dumnezeu și credincios, cel din urmă potrivit dreptei credințe, nu este anihilat, ci este chemat la conlucrare divino-umană. «Căci noi sîntem împreună lucrători cu Dumnezeu»¹⁴. «Ca unii care lucrăm împreună cu Dumnezeu, vă sfătuim să faceți așa ca să nu fi primit în zadar harul lui Dumnezeu»¹⁵ — spune Sfîntul Apostol Pavel Corintenilor.

Planul mîntuirii, la care colaborează credinciosul, nu este însă, după dreapta credință, o elaborare a credinciosului, un ideal proiectat de el, în scopul utilitarist al unei mîntuirii care să fie *a lui*, în sensul unei dezvoltări și împliniri maxime a forțelor interioare spirituale, numai în cadrul imanent al conștiinței. Imanentismul principiilor teologice idealiste este depășit sub acest aspect, prin faptul că în concepția creștină autentică, planul mîntuirii este al lui Dumnezeu, care transcende conștiința individuală a credinciosului și cea colectivă a Bisericii. Acest plan al mîntuirii este expresia dragostei active a lui Dumnezeu, «tainea cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută»¹⁶. Numai în cadrul planului lui Dumnezeu și cu ajutorul lui Dumnezeu, își poate împlini credinciosul aspirațiile de continuă propășire religioasă și morală; poate

9. F. Ménégoz, *op. cit.*, p. 15—16.

10. *Ibidem*, p. 12.

11. Louis Feurbach, *Wasen des Christentums*, Stuttgart, 1903, p. 168.

12. Ioan III, 16.

13. H. Zahmt, *op. cit.*, p. 29.

14. I Cor. III, 9.

15. II Cor. VI, 1.

16. Romanl XVI, 25; I Cor. II, 7; Efes. III, 5, 9; Col. I, 26.

să crească în conștiință, har, lumină și putere, devine apt să-și însușească *subiectiv* mîntuirea *obiectivă*, realizată de dragostea nemărginită a lui Dumnezeu, prin jertfa răscumpărătoare a Fiului Său pe cruce. Dacă în idealismul teologic credinciosul își realizează — presupunînd că aceasta ar fi posibil — o așa-zisă «mîntuire a sa», prin valorificare în limită imanentă a bogățiilor lăuntrice (care ar avea prin ele inelele posibilități infinite de dezvoltare), în realismul creștin mîntuirea devine a *credinciosului* numai după ce acesta o primește din mîna lui Dumnezeu și și-o însușește subiectiv. «Căci prin har ați fost mîntuiți, prin credință. Și aceasta nu vine de la voi; ci este darul lui Dumnezeu»¹⁷.

De pe această poziție teocentrică, însuși Sf. Ap. Pavel dezaprobă teoreticienii principiilor teologice idealiste: «pentru că, intrucît n-au cunoscut îndreptățirea pe care o dă Dumnezeu, caută să statornicească o îndreptățire a lor și nu se supun astfel îndreptățirii pe care o dă Dumnezeu»¹⁸. În ceea ce-l privește personal, Apostolul nu dorește să fie găsit ca avînd «o îndreptățire a sa», ci pe aceea care se capătă prin credința în Hristos»¹⁹.

«Orice lucru El îl face frumos la vremea lui; a pus în inima lor chiar și gîndul veșniciei, măcar că omul nu poate cuprinde, de la început pînă la sfîrșit, lucrarea pe care a făcut-o Dumnezeu»²⁰.

*Dumnezeu este cel care a pus în inimă «gîndul veșniciei», spune cum vedem Ecclesiastul; mîntuirea este darul lui Dumnezeu», subliniază, cum am văzut, Sf. Ap. Pavel. «Așa vorbește Domnul» și «zis-a Domnul» sînt apoi expresii care revin mereu în paginile Sfintei Scripturi. Ele, ca de altfel întregul patrimoniu spiritual rămas în slovele sfinte, evidențiază clar că înăuntrul acestui fenomen sufletelesc *sui generis*, care este fenomenul religios, Dumnezeu este Cel care ia inițiativele, El este Cel care vorbește, Duhul Său Sfînt conduce și călăuzește și nu credinciosul. «Religia este un raport direct de la Dumnezeu la sufletul credincios; ea este teonomică, sau nu e nimic»²¹. «Statică sau dinamică, religia conține pe Dumnezeu ca o Ființă care poate să intre în raport cu noi; este tocmai ceva de care Dumnezeu-concept nu este capabil»²².*

Rezultă — pe linie ecumenistă — că religia elaborată conceptual în cadrul principiilor teologice idealiste, nu se justifică existențial în viața sufletească a credincioșilor, iar Dumnezeu care se «postulează» utilitarist, pe cale ideatică, pentru a promova realizarea de către credincios a unui ideal religios imaginat de el — (în afară de ceea ce teologia germană numește ein Bezichungsverhältnis²³, acel raport viu între transcendent și imanent) — nu corespunde realismului creștin autentic. Acest lucru urmează să fie arătat de altfel și mai departe.

Semnificativă pentru noul climat de urmărire, în continuare, a analizei și criticii principiilor teologice idealiste negative, este recomandarea fostului Secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, dr. Eugène Carson Blake, care a preconizat, de la înaltul post, o convergență a muncii teologice ecumeniste către, *Realismarea adevărilor de bază ale Evangheliei: Credința hristocentrică bazată pe Scriptura și Tradiția Bisericii Vechi; Transcendența lui Dumnezeu în Treime*²⁴. Foarte semnifica-

17. Efes. II, 8.

18. Romani X, 3.

19. Filipeni III, 9.

20. Ecclesiast III, 4.

21. Gaston Frommel, *Etudes de théologie moderne*, Saint Blaise, 1909, p. 76.22. Henri Bergson, *Les deux sources...*, Paris, 1932, p. 258.23. G. Wobbermin, *Das Wesen des Religion*, Leipzig, 1921, p. 139.

24. Cf. «Biserica Ortodoxă Română», 1967, nr. 9-10, p. 924.

tivă este de asemenea, pentru acest climat cu totul nou, decernarea de către Institutul teologic ortodox din București, a titlului de «Doctor honoris causa» unor personalități de mare relief în Mișcarea Ecumenică, printre care și actualul Secretar General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Dr. Philip Potter.

Amprente ale principiilor teologice idealiste pot fi desigur descoperite, în retrospectivă, pînă în antichitatea creștină, la eterodoxiile gnostice. Concepte și categorii ale cugetării grecești și influențe din misterele păgîne orientale au alterat atunci, în sfera gnozelor eretice, puritatea credinței. Trebind peste aceste antecedente, referirile noastre — după cum ne obligă contextul interteologic ecumenist — vizează mai departe teologia idealistă propriu-zisă, dominantă, la protestanți, în secolul al XIX-lea, pînă în al doilea deceniu al secolului nostru.

Această teologie idealistă începe de la Schleiermacher. În protestantism secolul al XIX-lea a devenit, în cîmpul teologic, epoca lui Schleiermacher. El a fost numit cu dreptate «Părintele Bisericii secolului al XIX-lea»²⁵. Nu e vorba de un curent fără influență sau de o «școală» teologică minoră; o întreagă epocă se leagă de numele acestui teolog.

Fundamentată pe principii care nu favorizează unitatea în «duh și adevăr», preocupările ecumeniste se străduiesc să corecteze această teologie, aducînd-o cît mai aproape de jaloanele fixate, cum am văzut, și de la Secretariatul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Ea a apărut și s-a dezvoltat, prin filieră kantiană, în orizontul, atmosfera și în limitele idealismului criticist. A împrumutat, în doctrina cunoașterii teologice, teoria curentului de cugetare respectiv și a ales, între diferitele interpretări posibile ale sistemului, pe aceea care a împins-o de pe linia enunțărilor afirmative, pe linia postulatelor²⁶. Se părăsește sfera metafizicii revelate în problemele credinței, și se fundamentează religia pe «rațiuni de ordin practic». Ideea de Dumnezeu își pierde caracterul constitutiv, este numai coordonatoare, *ein regulatives Prinzip der Vernunft...*²⁷. O nouă concepție a adevărului religios este preconizată de teologie. Criteriul acestuia este conformitatea cu spiritul. «Dacă a cunoaște însemnează: a regăsi în obiect formele categoriale impuse în prealabil de subiect haosului senzațiilor, orice cunoaștere adevărată se definește drept cunoaștere conform spiritului»²⁸.

Tot așa, în domeniul rațiunii practice, forme categoriale apriorice ale spiritului disting voința așa cum trebuie să fie de voința empirică, și religia adevărată de cele false²⁹.

Numai că — după cum se remarcă din poziție ecumenistă — în sistemul teologic idealist, «eul transcendențial și general care pe deasupra «eului» particular creează adevărul religios, nu depășește sfera conștiinței, este immanent acesteia. Religia este redusă astfel «la identitatea «eului» empiric și «eului» transcendențial, la identitatea a ceea ce se va numi în hegelianism spiritul finit și spiritul infinit. Dar această concepție teologică pe bază de identitate, această doctrină care închide și spiritul credinciosului și spiritul lui Dumnezeu în autonomia «Ideii», deformează structura și sensul religiei trăite... Căci intențiile acesteia izvorăsc nu din identitate, ci din polaritate și dintr-o polaritate ireductibilă, între imanența sufletului credincios și transcendența divină»³⁰.

25. H. Zahrt, *op. cit.*, p. 43.

26. F. Ménégoz, *op. cit.*, p. 33.

27. Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, ed. Reclam., p. 532.

28. Jean Hering, *op. cit.*, p. 25.

29. Cf. *ibidem*.

30. F. Ménégoz, *op. cit.*, p. 18.

Pe bazele gnoseologiei idealiste, Schleiermacher și teologia epocii sale se preocupă să asigure religiei o «provincie specială»³¹ în sufletul credinciosului, o încădrează, într-un mod cât mai puțin intelectualist posibil, în limitele experiențelor afective ale conștiinței și o deplasează din planul ontologic transcendent în plan pragmatic și axiologic imanent.

În renumitele «Reden über die Religion», el desprinde religia de învățăturile pe care le prescrie morala, prezentînd-o ca *sentiment al sacralului*³², sau ca *sens și gust al infinitului*³³, ba chiar ca sesizare a «universului» prin *intuiție*³⁴ și *sentiment*³⁵. Misiunea religiei constă în a face pe credincios să contemple «ceea ce este individual ca o parte a totulului și ceea ce este limitat ca o reprezentare a necuprinsului»³⁶. A contempla lumea ca totalitate a existenței, ca «Universum» — cum o numește el — înseamnă a avea religie³⁷. Ideea de Dumnezeu reprezintă un procedeu de a întui infinitul în finit³⁸.

Lîngă această «vagă viață în infinit»³⁹, adusă de Schleiermacher în teologie, un alt reprezentant al principiilor teologice aflate în discuție ecumenistă, adaugă ideea religiei ca nevoie a inimii credincioase și ca mijloc destinat să împlinească această nevoie. Dumnezeu este *das Bedürfnis des Menschen*⁴⁰. Fie că este vorba însă de teologia experienței religioase, a regenerării și mîntuirii, scumpă teologilor școlii de la Erlangen⁴¹, sau de teologia valorii construită de Ritschl, ori de istoricismul teologic promovat de Troeltsch, în toate cazurile, metoda teologică idealistă este incompatibilă cu metafizica ontologică inerentă religiei autentice. Teologia idealistă în ansamblu este viciată — după cum remarcă judicios un critic reputat al ei — de «subiectivismul epistemologic», adică «de doctrina care prezintă operațiile subiective ale vieții spirituale drept capabile, în izolarea lor, să sesizeze, să stabilească și să definească — chiar să «creeze» fundamentul ontologic al Spiritului și cu deosebire obiectul vieții și al gîndirii religioase»⁴².

La începutul secolului nostru, această teologie ajunsese la apogeu, marcată de celebrul curs despre *Esența creștinismului*, ținut în semestrul de iarnă 1899—1900, la Universitatea din Berlin — pentru studenții tuturor Facultăților — de nu mai puțin celebrul teolog Adolf Harnack⁴³. Nu prea mult după aceea însă, primul război mondial și mai ales sfîrșitul lui au adus încheierea epocii acestei teologii.

Paralel cu declinul idealismului speculativ în general, teologi de autoritate, au criticat bazele idealismului teologic. Ei au optat pentru o nouă «epocă» în teologie, aceea a *teologiei dialectice*, cu deviza *Los von Kant!* — și au demascat viguros caracterul numit de ei antropocentrist, subiectivist, ba — precum am văzut — chiar «romantic» al teologiei idealiste⁴⁴.

Depășind «subiectivismul» teoretic și practic, care «psihologiza» religia în limitele imanente ale conștiinței credinciosului, teologia din noua orientare accentuează îndeosebi transcendența lui Dumnezeu, absoluta suveranitate a inițiativei divine, precum și *realitatea obiectivă a mîntuirii*⁴⁵. Religia nu este numai sentiment, o stare de suflet doar interioară, fără motivare și justificare obiectivă, ci — în structura specifică a vieții religioase — ea este *sentimentul unui obiect cu realitate în*

31. *Reden über die Religion*, ed. cit., p. 21.

32. *Ibidem*, p. 12.

33. *Ibidem*, p. 31.

34. *Ibidem*, p. 32 sq.

35. *Ibidem*, p. 38.

36. *Ibidem*, p. 33.

37. *Ibidem*, p. 70.

38. *Ibidem*, p. 71.

39. Erich Schaefer, *Theozentrische Theologie*, Leipzig, 1936, I, p. 9.

40. Louis Pourbach, *op. cit.*, p. 283.

41. Erich Schaefer, *op. cit.*, p. 4, 22.

42. *Vom Ewigen im Menschen*, Leipzig 1924, p. 363—364.

43. H. Zahmt, *op. cit.*, p. 11.

44. J. Hering, *op. cit.*, p. 5—6.

45. César Malah, după F. Ménégoz, *op. cit.* p. 143.

alara conștiinței⁴⁶. Cităm după un teolog de convergență ecumenistă: «Credinciosul este religios nu pentru a-și satisface trebuințe sau interesele «egocentrice»; nu pentru că, izolat, el ar recurge la conceptul subiectiv de Dumnezeu, ca la un «postulat», la o «valoare», la un «mijloc», toate reduse la măsura propriilor sale aspirații. Nu; el este religios prin necesitate și printr-o necesitate primordială și independentă de orice interes. În plus, el se descoperă direct solicitat de Puterea absolută, în același timp transcendentă și imanentă. El primește, printr-un act direct de intuiție sau de pătrundere spirituală, certitudinea de a fi angajat într-o elementară participare la viața și lucrarea Puterii supreme, și această certitudine exprimă pentru el Realitatea fundamentală, chiar înainte să fi conceput noțiunile de «mîntuire» și de «valoare»⁴⁷.

Transcendentul divin, categorie teologică neglijată în epoca lui Schleiermacher, sau pusă numai sub formă de «idee», de ipoteză, de postulat, de credință discutabilă, dacă nu chiar de ficțiune necesară și utilă, este redescoperit și valorificat la maximum, de noua orientare teocentrică. Dumnezeu este *totaliter aliter, das ganz Andere*⁴⁸, cu totul altul, deosebit radical de spiritul credinciosului, care nu «creează» adevărul religios, ci îl primește de sus, din mina Creatorului.

În această nouă orientare teologică, poziția principală o ocupă precum s-a văzut teologul de mare renume Karl Barth, așa precum în teologia secolului al XIX-lea poziția principală o ocupase Schleiermacher⁴⁹.

Barth își expune sintezele sale într-un spirit oarecum profetic și cu o elocvență tumultoasă. După cum îl interpretează teologia ecumenistă⁵⁰, este vorba în sfera religioasă — după Barth — nu de viața psihologică, emotivă, idealistă, entuziasmantă a credincioșilor, ci de activitatea imprezvizibilă, de neconceput, supratemporală, «imposibilă» a lui Dumnezeu *transcendent*, care intervine în existența imanentă a umanității religioase. Teologia este chemată în consecință să așeze în centrul căutărilor sale nu *subiectul* religios, ci *obiectul* credinței: Dumnezeu. Trebuie abandonată — spune el — metoda lui Schleiermacher, pentru care «teologia» se confunda cu o simplă fenomenologie a conștiinței religioase, adică în ultima analiză cu o pură antropologie. În locul acestor metode, Barth reabilitează și impune cu putere excepțională metoda teocentrică a profeților Vechiului Testament, a epistolelor pauline și în general a Noului Testament. Veritabil antipod al discursurilor («Reden über die Religion») lui Schleiermacher, teologia lui Karl Barth conturează o epocă, ca și altă dată aceste discursuri, în sens opus⁵¹.

Într-o prezentare de mare anvergură a teologiei protestante din secolul al XX-lea⁵², se spune despre Barth că în loc să înceapă de la credincios, de la modul acestuia de a gândi și vorbi despre Dumnezeu, el pornește de la Dumnezeu, de la modul Lui de a vorbi și gândi despre credincioși. «Nu ideile juste ale credincioșilor cu privire la Dumnezeu despre credincioși. Noi nu citim în Biblie cum trebuie să vorbim de Dumnezeu, ci citim ceea ce El ne spune; nu cum găsim noi drumul pentru a merge la El, ci cum a căutat și a găsit El drumul ca să vină la noi, iată ceea ce se

46. Charles Hauter, *La pensée religieuse d'Otto* («Revue d'hist. et de phil. rel.»), Strasbourg, 1924, p. 264.

47. F. Ménégoz, *op. cit.* p. 72-73.

48. H. Zahrnt, *op. cit.*, p. 23; cf. Karl Barth, *Der Römerbrief*, München, 1922, p. 13.

49. H. Zahrnt, *op. cit.*, p. 11.

50. F. Ménégoz, *op. cit.*, p. 173.

51. *Ibidem*.

52. H. Zahrnt, *op. cit.*, p. 17.

află în Biblie. Cuvîntul lui Dumnezeu — acesta este în Biblie»⁵³. Și Barth repetă cu variante fără număr: teologia are ca obiect Cuvîntul lui Dumnezeu; este sarcina ei unică, pe cît de necesară, pe atît de «imposibilă» din perspectivă omenească⁵⁴.

Fenomenul religios se confundă pe scurt cu facultatea sufletului credincios de a primi și de a păstra amprenta revelației divine⁵⁵. Pretutindeni, «Dumnezeu vorbește»; pretutindeni, Dumnezeu «cunoaște» pe credincioși; pretutindeni, «cunoscuți» de El, ei descoperă Adevărul transcendent și veșnic, care e totuna cu acea «putere» a lui Dumnezeu însuși, pînă la care nici o religie empirică, nici o experiență subiectivă, nici un istoricism nu vor reuși niciodată să ajungă prin propriile puteri⁵⁶.

Reduși la noi înșine, am fi pierduți; căutați, secundați, puși în cumpănă de cercetare prin Duhul Sfînt și suveran al lui Dumnezeu, sîntem mîntuiți⁵⁷. Duhul Sfînt este Adevărul care, puternic și suveran, transformă slăbiciunea noastră în forță și așteptarea noastră în speranță sigură⁵⁸. Este Realitatea eternă în sfîrșit găsită și care, pentru că este găsită, se lasă căutată cu o nouă ardoare⁵⁹. Viziunea credinței este întru totul perspectivă dinspre Dumnezeu: *Einsicht von Gott aus, Schauen von Gott aus*⁶⁰.

Deoarece este o radicală opoziție de calitate (unendliche qualitative Unterschied), între Dumnezeu și credincioși, numai în Iisus Hristos, în Iisus Hristos singur, vede Barth — împreună cu Sf. Ap. Pavel — că se acoperă prăpastia care separă pe credincios, chiar pe cel mai bun, de Dumnezeu. Nici o cale nu conduce de la credincios la Dumnezeu, dar există una care duce de la Dumnezeu la credincios: Hristos⁶¹. În El, *relația originală* între credincios și Dumnezeu se restabilește în toată plenitudinea ei⁶², Hristos este Fiul, Învieerea, Consolarea, Libertatea și Gloria, Speranța, acel «Cu totul altul» «-das ganz Andere-» făcut actual printre noi⁶³.

Sînt, în cele de mai sus, numai prea puține aspecte în care teologia cît se poate de interesantă a lui Karl Barth reabilitează și afirmă realismul creștin și obiectivismul teologic, împotriva subiectivismului idealist. Negreșit, această teologie își are lipsurile ei, decurgînd în mare parte din distanța exagerată pe care o pune între Dumnezeu și spiritul credinciosului⁶⁴. Caracterizată totuși frumos ca «monolog în cer» și «zbor în înălțimi»⁶⁵, nu e mai puțin adevărat că ea reprezintă, în creștinătatea ecumenistă contemporană, una din frumoasele contribuții ale teologiei protestante către «unirea credinței și împărtășirea Sfîntului Duh».

Prof. NICOLAE GROSU

53. *Ibidem.* 54. *Ibidem.*

55. Barth, *Der Römerbrief*, München, 1922, p. 298.

56. *Ibidem*, p. 69.

57. *Ibidem*, p. 303.

58. *Ibidem*, p. 301.

59. *Ibidem*, p. 260.

60. *Ibidem*.

61. *Ibidem*, p. 301—302.

62. *Ibidem*, p. 273.

63. *Ibidem*, p. 283, 7, 289, 290, 300, 299.

64. Cf. Paul Tillich, *Auf der Grenze*, Stuttgart, 1962, p. 31, sq.

65. H. Zahrnt, *op. cit.*, p. 147.

HOTĂRÎREA BISERICII ANGLICANE DE A ADMITE FEMEI LA «PREOȚIE», PIATRA DE ÎNCERCARE ÎN DIALOGUL CU BISERICA ROMANO-CATOLICĂ ȘI BISERICA ORTODOXĂ

În «Osservatore Romano» din 21 august 1976 a apărut, tradusă în italiană, corespondența care a avut loc între Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Coggan, și Papa Paul VI, între altele, cu privire la consensul de opinie care s-a format, încet dar constant în sinul Comuniunii Anglicane, că împotriva admiterii femeilor la Preoție n-ar exista obiecțiuni fundamentale de principiu. Inițiativa acestei corespondențe a avut-o Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Coggan, prin scrisoarea din 9 iulie 1975, când a scris în același sens și conducătorilor ortodocși și vechi catolici. Arhiepiscopul a ținut să precizeze că Autoritățile Centrale ale Comuniunii Anglicane își dau seama de consecințele pe care le-ar putea avea traducerea în fapt a acestei inițiative, de a hirotoni femei, asupra dialogului început cu Biserica Romano-Catolică în vederea realizării unității Bisericii.

De aceea, expunind punctul de vedere al Comuniunii Anglicane, Autoritățile Centrale ale acestei Biserici doresc să cunoască și punctul de vedere al celorlalte Biserici creștine. La această scrisoare Papa Paul VI a răspuns la 30 noiembrie 1975, fiind de acord cu afirmația Arhiepiscopului Coggan că dialogul angajat între Biserica Catolică și Comuniunea Anglicană, în urma vizitei la Vatican, în 1966, a Arhiepiscopului M. Ramsey a avut drept rezultat o evidentă creștere a înțelegerii între Biserica Catolică și Comuniunea Anglicană și că în această atmosferă favorabilă de încredere și sinceritate s-a luat act de curentul care s-a format în sinul Comuniunii Anglicane cu privire la admiterea femeilor la Preoție. Papa a ținut însă să precizeze: «Eminența Voastră, desigur, este la curent cu poziția Bisericii Catolice în această materie. Ea susține că nu este posibilă hirotonia femeilor pentru motive foarte fundamentale. Aceste motive includ: *exemplul* raportat de Sfânta Scriptură că *Mintuitorul și-a ales apostolii numai dintre bărbați*; *practica constantă a Bisericii* care a urmat *exemplul Mintuitorului, nealergând pentru preoție decât bărbați*; și *autoritatea învățămîntului Bisericii* care a susținut în mod constant că *excluderea femeilor de la preoție este în armonie cu planul lui Dumnezeu pentru Biserica Sa*». În continuare, Papa a atras atenția asupra consecințelor care s-ar răsfrînge asupra dialogului început atît de promițător între cele două Biserici spunînd: «Comisiunea mixtă, între Biserica Romano-Catolică și Comuniunea Anglicană, care lucrează din 1966, este însărcinată să prezinte la data stabilită, un raport final. Cu regret trebuie să recunoaștem că noua cale pe care a pornit Comuniunea Anglicană, admitînd femeile la sacerdoțiu, nu poate să nu introducă în acest dialog un factor de o gravă dificultate pe care va trebui s-o ia în considerație toți cei care sînt implicați». Dar pentru ca această afirmație să nu fie socotită ca o întrerupere a dialogului, Papa a precizat: «Ostacolele nu exclud angajamentul reciproc în căutarea reconcilierii. În acest sens am luat cunoștință cu satisfacție că deja a avut loc o discuție informativă asupra subiectului între reprezentanții anglicani și reprezentanții Secretariatului nostru pentru unitatea creștinilor, în cursul căreia s-a căzut de acord asupra importanței teologice fundamentale a chestiunii. Noi dorim ca acest început să poată duce la un punct de vedere comun și la creșterea înțelegerii reciproce».

Încurajat de această încheiere a răspunsului Papei Paul VI și folosind ca bun prilej împlinirea a zece ani de la vizita la Roma, în 1966, a Arhiepiscopului Michael

Ramsey, arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Coggan, în scrisoarea trimisă Papei Paul VI la 10 februarie 1976, scoate în evidență rezultatele pe care le-au obținut în lucrarea lor, în scurt timp, Comisia Internațională Anglicană — Catholică Romană, și Comisia Anglicană — Catholică Romană asupra căsătoriilor mixte, ceea ce îl îndreptățește să creadă că «unitatea vizibilă a Bisericii se va manifesta într-o diversitate de tradiții legitime, adăugând, ca să justifice posibilitatea hirotoniei femeilor într-o Biserică locală, fără să păgubească unității Bisericii: «Citeodată ceea ce apare uneia din cele două tradiții expresia autentică a unei astfel de diversități în unitate, va apărea celeilalte tradiții ca ceva care trece dincolo de limitele legitimității. Discuția în sinul Comuniunii Anglicane asupra posibilității hirotoniei femeilor este de această natură, în prezent. Noi sîntem fericiți că un schimb de vedere informativ a avut deja loc la Secretariatul Vaticanului pentru Unitatea creștinilor. Nădăjdum ca un astfel de dialog să continue pentru ca tradițiile noastre să poată crește în înțelegerea reciprocă.

La această scrisoare, pe care a prezentat-o Episcopul John Howe, Papa Paul VI a răspuns la 23 martie 1976, spunînd, cu privire la problema admiterii femeilor la hirotonia sacerdotală: «Noi am avut un schimb de scrisori cu Voi asupra acestui subiect și am exprimat convingerea catolică într-un mod mai complet Episcopului John Howe, cînd a venit să ne aducă salutările Voastre. Afecțiunea noastră pentru Comuniunea Anglicană, durînd de ani, a fost mare și totdeauna am nutrit și adesea am exprimat speranța arzătoare ca Duhul Sfînt să ne conducă în dragoste și ascultarea voii lui Dumnezeu, pe calea reconcilierii. Aceasta arată măsura mîhnirii pe care o încercăm întîlnind acest nou obstacol, această amenințare, pe această cale».

Cu prilejul reuniunii Comisiei internaționale romano-catolice anglicană, care a avut loc la Veneția între 25 august și 2 septembrie, chestiunea hirotoniei femeilor nu s-a discutat. Secretariatul pentru unitatea Vaticanului a lăsat să se înțeleagă că are intenția să înceapă discuții cu reprezentanții anglicani asupra răsfrîngerii posibile a hirotoniei femeilor în sinul Comuniunii Anglicane, dar o dată încă n-a fost fixată.

Revista «*Irenikon*» nr. 3/1976 — din care am luat și informațiile de mai sus — pentru a restabili cît de puțin echilibrul concluziilor date prin comunicatul de presă asupra reuniunii grupului de lucru anglicano-catolic din Europa occidentală, care a avut loc la Assisc în septembrie 1975, tratînd despre hirotonia femeilor (cf. *Irenikon*, nr. 1/1976, p. 65), publică extrase dintr-o notă adițională la procesele verbale, redactată de canonicul Dessain, co-președinte al grupului. Redăm cîteva din aceste extrase, pentru a se înțelege mai bine cît de ușor se poate trece, în timpul discuțiilor, peste aspecte importante, ca să se creeze o atmosferă favorabilă în legătură cu admiterea femeilor la preoție.

Dessain face la început observație că se declară «că dialogul asupra hirotoniei femeilor poate să favorizeze calea către unitatea creștină, mai degrabă decît s-o împiedice». De asemenea că în «comunicatul de presă nu se menționează rezervele puternice făcute de reprezentanții vechi-catolici și de el și că din partea catolică păreri emise erau numai ale unor teologi particulari (neoficiali)» (...). La fel că «nu s-a dat îndeajuns atenție argumentelor biblice, psihologice și ecumenice și magisteriului Bisericii Romano-Catolice, nici celor douăzeci de veacuri de opinie diametral opusă». Pe lîngă alte considerații, Dessain a mai adăugat: «Patru Biserici pretînd că au păstrat tradiția apostolică episcopală: Anglicanii de o parte, Ortodocșii și Vechii-Catolici de altă parte, adăugîndu-se Biserica Romano-Catolică. Ultimele

două au un magisteriu și un sens comun al Bisericii (*sensus ecclesiae*) și o mariologie dezvoltată. Dumnezeu a dat unei femei în Răscumpărare un loc care n-a fost dat nici unui bărbat. N-ar trebui să se încerce în mod unilateral revizuirea unei tradiții de douăzeci de veacuri. La Assisc s-a semnalat că s-a ajuns la un punct de la care nu mai este întoarcere: în doi sau trei ani vor fi hirotonite femei în toată Comuniunea Anglicană. Totuși numai un sinod general poate să schimbe această constantă interpretare a alegerii lui Hristos». În legătură cu acest aspect, Dessain a relevat că Anglicanii nu reprezintă decât opt la sută din lumea creștină. În plus, a adăugat el, «timpul acestei dezvoltări este, în mod nefericit, rău ales», tocmai când Comisiunea internațională catolică-anglicană este pe punctul să realizeze un al treilea acord substanțial asupra unei forme de recunoaștere a tainelor. *Hirotonia femeilor va pune capăt acestor rezultate și poate pentru totdeauna (Irènikon, nr. 3/1976, p. 350—357).*

Pentru a se desprinde mai clar atmosfera în care se discută și se iau hotărâri cu privire la hirotonia femeilor, amintim că nici în Biserica Anglicană nu există o unanimitate, în această privință. Astfel, în timp ce Biserica din Noua Zeelandă s-a declarat, la Sinodul General, ținut în mai, la Nelson, cu o majoritate mai mare de două treimi, necesare, pentru admiterea femeilor la preoție, episcopii Bisericii Anglicane din Africa Centrală au cerut confracților din Canada să amine intenția lor de a hirotoni femei ca preoți. În această scrisoare, adresată arhiepiscopilor și episcopilor din Canada, episcopii anglicani din Africa Centrală spun: «Conștiinți de relațiile noastre ca parteneri în misiune și recunoscători pentru binefacerile primite de la voi pe această linie, vă adresăm această rugămintă de a amina intenția pe care ați manifestat-o de a hirotoni femei ca preoți, pînă ce se va realiza un acord general asupra acestei chestiuni în sinul Comuniunii anglicane. Noi recunoaștem că Biserica canadiană este o parte importantă a Comuniunii noastre și resimțim că aceasta face propunerea voastră cu atât mai semnificativă ...». În același timp, în scrisoare se arată că ultima Conferință de la Lambeth n-a dat, în fapt, Comuniunii Anglicane un aviz potrivit căruia n-ar exista obiecțiuni teologice la hirotonia femeilor și în plus — spun episcopii anglicani din Africa Centrală — «noi sîntem convinși că Consiliul Consultativ anglican n-a dobîndit încă o autoritate suficientă pentru ca recomandările sale să poată servi ca bază într-o chestiune atît de controversată, care implică o separare de vechea noastră tradiție, separare destul de serioasă care poate amenința legăturile care unesc pe Anglicani». «Noi vă cerem, deci, să amînați acțiunea voastră în această materie pînă la următoarea Conferință de la Lambeth cînd s-ar putea stabili dacă există sau nu un consens în Comuniunea noastră, pentru a lua această hotărîre gravă deși, poate, de dorit».

La acest apel insistent al episcopilor Africii Centrale, Biserica Anglicană din Canada, a declarat, prin Primatul ei E. W. Scott, că ea va merge înainte în planul de a hirotoni femei, și la sfîrșitul lunii noiembrie 1976 vor fi hirotonite primele șase femei ca preoți și anume cele care servesc în prezent ca *diaconi* la parohii.

Un vot masiv în favoarea hirotoniei femeilor a fost obținut, și la Sinodul General al Bisericii Anglicane din Irlanda, întrunit la Dublin, la jumătatea lunii mai 1976. Propunerea făcută de Arhiepiscopul din Dublin, ca femeile să fie primite la preoție, a fost aprobată de aproape toți cei mai bine de trei sute de membri prezenți, mai pu-

în de o jumătate de duzină fiind contra. Ceea ce a ținut să accentueze un purtător de cuvânt al Sinodului a fost faptul că membrii Sinodului au votat propunerea, deși un observator catolic a avertizat că o asemenea hotărâre va da înapoi relațiile dintre cele două Biserici.

La rîndul lui, Primatul Angliei, Dr. Coggan a declarat că — deși progresul în chestiunea hirotoniei femeilor nu este uniform în sinul Comuniunii Anglicane, problema nu se mai pune «dacă femeile trebuie să fie sau nu hirotonite», ci «care vor fi relațiile între Bisericile care hirotonesc și cele care nu hirotonesc femei». Dr. Coggan a amintit că o reuniune neoficială între conducătorii anglicani și romano-catolici recomandase, în urmă cu un an, o consultare pentru a ști cum pot fi «reconciliate într-o comuniune sacramentală» Bisericile care au femei preoți și cele care nu au. El spera ca să se realizeze un progres în această chestiune și în urma discutării acestei chestiuni în Comisia doctrinală mixtă anglicano-ortodoxă la sfîrșitul lunii iulie 1976. Se cunoaște, însă, că delegații ortodocși au fost împotriva discutării unei asemenea chestiuni. La rîndul ei, Biserica Romano-Catolică se afirmă tot așa de categoric împotriva hirotoniei femeilor. Dispunîndu-se studierea chestiunii hirotoniei femeilor de către Vatican, s-a accentuat că «studierea unei chestiuni nu implică vreo schimbare în materia respectivă». Astfel «în ceea ce privește hirotonia femeilor, studiul tratează numai felul de a prezenta învățătura și practica tradițională a Bisericii, exprimate în numeroase ocazii de Sfinții Părinți». Așa se arată în comunicatul de presă publicat de Romeo Panciroli, director ad-interim al serviciului de presă a Vaticanului. Iar fiindcă unii se referă la un document încheiat de Comisia biblică pontificală, în care se declară că motive care s-ar întemeia pe Scriptură n-ar îngădui excluderea femeilor de la preoție, s-a ținut să se precizeze că în doctrina catolică privitoare la problema hirotoniei femeilor nu este posibilă nici o schimbare fără aprobarea Papei. Iar Papa nu-și va întemeia hotărîrea asupra acestei chestiuni numai pe singură părerea bibliștilor. Într-un discurs ținut la 16 aprilie 1975 Papa a declarat că «Hristos n-a chemat femeile la preoție. Noi nu putem schimba atitudinea Mîntuitorului». De altfel poziția bibliștilor este diferită de cea a episcopilor și a altora care susțin că există obiecțiuni biblice tot așa de bine ca și teologice și de tradiție care împiedică hirotonirea femeilor. Pentru a se aprecia și mai în cunoștință de cauză ce importanță se acordă opiniei Comisiei biblice, se arată că această Comisie are numai un rol consultativ față de Congregația pentru Doctrină și Credință, care i-a cerut să studieze chestiunea hirotoniei femeilor. Această Congregație pregătește un document asupra subiectului. Problema hirotoniei femeilor abia se pune în Italia, dar Vaticanul a fost supus unor presiuni externe — îndeosebi din Statele Unite și Marea Britanie — ca să schimbe practica tradițională de a hirotoni numai bărbați. În mai 1973, Papa stabilise o Comisie care să studieze rolul femeilor în Biserică și Societate. Această Comisie, care n-avea decît o sarcină temporară, a fost dizolvată în ianuarie 1976. Cei care sînt apropiați Papei susțin că El rămîne hotărît opus hirotoniei femeilor, așa cum a rezultat și din scrisorile schimbate, asupra acestei chestiuni, cu Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Coggan (v. Irénikon, nr. 3/1976, p. 380—381).

Ca și în alte probleme, curentul pentru admiterea femeilor la preoție este tot mai puternic în Bisericile protestante — căroră li se atașează Biserica anglicană —

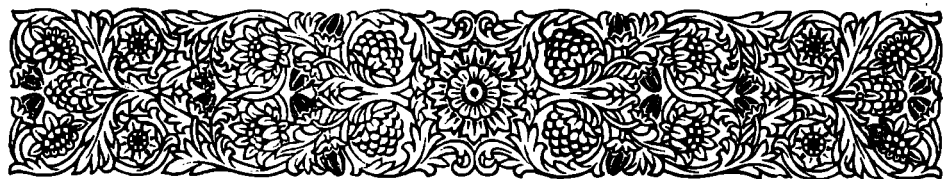
fiindcă, în aceste Biserici nu se mai prețuiește Preoția ca o Taină, instituită de Mîntuitorul Hristos, preoții fiind împuterniciții comunității, care este socotită deținătoare a puterii bisericești, în temeiul preoției generale, tăgăduindu-se astfel temeiul de drept divin al ierarhiei, care trebuie aleasă și investită cu puterea bisericească, după procedura și îndrumările Mîntuitorului Hristos și după practica Sfinților Apostoli, care au îndeplinit, în tot ceea ce au rînduit pentru organizarea Bisericii, învățătura și îndrumările primite de la întemeietorul Bisericii.

Biserica Ortodoxă se va dovedi și în legătură cu această problemă, a hirotoniei femeilor, păstrătoare fidelă a tradiției Bisericii creștine.

Consultația femeilor ortodoxe, care s-a ținut — în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor — la mînăstirea Agapia, între 11—17 septembrie 1976, a prilejuit o îmbucurătoare constatare pentru Biserica Ortodoxă, întrucît femeile ortodoxe, solicitînd și preconizînd căi mai bune care să le îngăduie să ajute Biserica în misiunea ce-i revine în împrejurările noi ale epocii noastre, n-au socotit necesară modificarea tradiției de două milenii a Bisericii, pentru admiterea femeilor la preoție.

IORGU D. IVAN

D O C U M E N T A R E

ISTORIA STATULUI ȘI DREPTULUI ȚĂRII ROMĂNEȘTI ÎN TIMPUL LUI VLAD ȚEPEȘ

În perioada 1418—1448, adică după moartea lui Mircea cel Bătrîn, s-au perindat pe tronul Țării Românești opt domni într-o perioadă de 30 de ani. Cei opt domni sînt fie descendenți ai lui Dan I (aproximativ 1377—1386), fie ai lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418) amîndoi fiii lui Radu I. Un contemporan, Aeneas Sylvius Piccolomini (1405—1464), cunoscut ca papă sub numele de Pius II (1458—1464), relatează despre această perioadă în lucrarea sa *Cosmografia*: «Printre valahi în vremea noastră au fost două fracțiuni, una a Danilor și cealaltă a Dragulilor, dar cum aceștia erau mai slabi decît Danii și erau asupriți de ei în tot felul, au chemat pe turci în ajutor și, ajutați de forțele acestora, au zdrobit pe Dani, aproape nimicindu-i. Iar Danii primind ajutor de la Ioan de Hunedoara, care cîrmuia Ungaria, acesta nu i-a reinstalat într-atît pe aceia, cît a dobîndit pentru sine însuși glorie și bogății, ca unul care, smulgînd pămînturile Danilor de sub puterea turcilor le-a ocupat el, reținîndu-le ca posesiuni perpetue pentru sine și pentru urmașii săi»¹.

Potrivit acestei relatări, desele schimbări s-au datorat confruntării interne dintre două grupări rîyale, una a sprijinitorilor «Danilor» (urmașii lui Dan I), cealaltă a susținătorilor «Dragulilor» (Drăculeștilor — descendenții lui Mircea cel Bătrîn, desemnați după numele lui Vlad Dracul).

Cele relatate de Aeneas Sylvius Piccolomini sînt confirmate de Nicolaus Olahus (1493—1568), în scrierea sa *Hungaria* (1536). Nicolaus Olahus, fiind originar din Țara Românească și, mai mult, descinzînd chiar din casa domnească a Basarabilor² era nu numai în măsură să verifice afirmațiile papei Pius II, dar să și le illustreze, cum a și făcut, cu exemple din trecutul propriilor săi înaintași³.

1. Aeneas Sylvii Piccolomini, postea Pii «Papae Opera Geographica et Historica (Helmstadii MDGIG)», *Căldtori străini despre sările române*, vol. I, București, 1968, traducere și text latin, p. 471—474; a întrebuințat știri transmise de misionarii dominicani și franciscani cf. Marin Popescu-Spirinei, *Geograful Sylvius Aeneas și sările românești*, Cluj, 1938, p. 4; cf. Adolf Armbruster, *Românitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972, p. 48—51. O recentă analiză a concepției lui Pius II, asupra originii românilor; *Cosmografia* lui Aeneas Sylvius Piccolomini «*Historia rerum ubique gestarum locorumque descriptio*», a fost tipărită în ediție princeps în 1489, la Memmingen, sub titlul «Europam».

2. Aurelian Sacerdoțeanu, *Stema lui Dan al II-lea în legătură cu familiile Huniade și Olah*, în «*Revista Muzeelor*», an. V (1968), nr. 1, p. 5—6;

3. *Literatura română veche (1402—1647)*, ediție de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, vol. I, București, 1969, p. 256—257, redă fragmentul din *Hungaria* privitor la lupta dintre cele două partide, motivul

A. D. Xenopol⁴ a susținut cu tărie «lupta dintre Drăculești și Dănești, devenind una din celebrele sale serii de dezvoltare, care i-au constituit temelia gândirii teoretice cu aplicare la istorie». În lumina acestei «cauzalități» el încercând să explice principalele evenimente și fenomene din evoluția statului de la sud de Carpați, începând de la 1418 pînă la începutul celei de a doua jumătăți a veacului XVI⁵. Teza lui A. D. Xenopol a fost respinsă de I. C. Filitti, care a arătat că nu rivalitatea dintre Dănești și Drăculești a dus la frământările din viața politică a Țării Românești în perioada amintită, ci lupta dintre toți descendenții primilor Basarabi, fără deosebire, pentru scaunul domnesc, luptă determinată — la rîndul ei — de absența unui sistem bine precizat de stabilire a succesiunii la tron⁶.

În istoriografia modernă discuția respectivă a trecut pe un plan secundar, mult timp ea fiind în întregime părăsită.

Recent Ștefan Andreescu⁷ o readuce în discuție analizînd cu amănunțime argu-, mentele pro și contra, susținînd că pentru perioada 1418—1457 lupta dintre Dănești și Drăculești a fost ideea politică centrală, în funcție de care se pot tălmăci agitațiile interne din Țara Românească.

Dacă pentru perioada 1418—1457 se poate susține această teorie sprijinindu-se pe afirmațiile papei Pius II și Nicolaus Olahus, adevărul este însă că, în Moldova și Țara Românească, în tot cursul evului mediu, sistemul ereditar-electiv, prin care se asigura succesiunea în scaunul domnesc, a deschis un larg cîmp luptelor pentru putere, toți descendenții domnești — legitimi sau nelegitimi — avînd posibilitatea să ridice pretenții de domnie. Sistemul defectuos de succesiune la tron, a fost relatat și de unii scriitorii contemporani, în afară de papa Pius II și Nicolaus Olahus, de bizantinul Ducas, în a doua jumătate a secolului al XV-lea⁸, de Antonius Verancsics⁹ și Georg Reichersdorffer¹⁰, care scriu către mijlocul secolului al XVI-lea.

Sfîrșitul tragic al lui Vlad Dracul în 1447, tatăl lui Vlad Țepeș¹¹, decapitat de Iancu de Hunedoara, îl face pe acesta să se îndrepte spre otomani, adversarii lui

părăsirii Țării Românești de către tatăl său Nicolaus Olahus o repetă și într-o scrisoare din Bruxelles, datată 7 martie 1533: «Care nu știe cît de nesigură este situația voievozilor din Valahia? Îmi aduc aminte că tatăl meu, care era născut din sîngele lui Dracula, voievodul Valahiei, mi-a povestit odată că a preferat să se mulțumească cu o situație modestă în Transilvania, unde s-a refugiat pe timpul regelui Matei, ca să nu fie ucis de Dracula însuși pentru domnie, decît să rămîna în patrie cu un rang înalt». Nicolaus Olahus, *Corespondență cu unanștii batavi și flamanzi*, ediție de Corneliu Albu și Maria Capoianu, București, 1974, p. 259—260.

4. A. D. Xenopol, *Lupta între Drăculești și Dănești*, în «Analele Academiei Române», Mem. sec. I. Seria II tom XXX, București, 1907, p. 183—272;

5. Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula), între legendă și adevăr*, București, 1976, p. 16—17.

6. I. C. Filitti, Craiovești, *Pretinsa luptă între Dănești și Drăculești*, în «Convorbiri literare», an. LIV (1922), nr. 5, p. 398—404; 7. Șt. Andreescu, *op. cit.*, p. 20.

8. Ducas, *Istoria turco-bizantină* (1341—1462), ediția Vasile Grecu, București, 1958, p. 252.

9. Antonius Verancsics, *De situ Transylvania, Moldaviae et Transalpine*: «La domnie, urmează copiii legitimi, precum și cei nelegitimi; aceasta din cauză că ei pot încheia nepedepsiți mai multe căsătorii deși numai una e legiuită». *Călătorii străini*, vol. 1, p. 405.

10. Giorgiu de Reichersdorffer: *Chatagrafia Moldovei parte a Daciei vechi de... din Transilvania*, tipărită în Viena Panoniei, prin Ioane Singheriu 1541, extras în Papiu Ilarianu, *Tesaurul de Monumente Istorice pentru România*, tom. III, București, 1864, p. 139: «și fiindcă așa se cuvine ca istoria să arate tot adevărul, caută să adăugăm și aceasta că fii, legiuiți sau nelegiuiți, urmează în domnie, fără vreo deosebire... Pentru că atît este de nemăsurată pofta de domnie a acestei seminții de principii, înțît nu se îndoiesc a cerca pururea toate chipurile și măiestriile de a se pierde și a se ucide unii pe alții pentru domnie. De aici se nasc dese și dăunătoare războaie între frați pentru domnie. Tot așa se face și în Țara Românească, și încă mai ades...».

11. Vlad Țepeș este unul din cei patru fii legitimi pe care i-a avut Vlad Dracul, voievodul Țării Românești din anii 1436—1447. Prin tatăl său, Țepeș este deci nepotul direct al lui Mircea cel Bătrîn.

Iancu, să intre în relații cu pașii de la Dunăre și în special cu pașa de Nicopole. Cu ajutorul acestuia, izbutește el să ocupe tronul Țării Românești în toamna anului 1448. Domnul Țării Românești, Vladislav al II-lea, lupta alături de Iancu de Hunedoara în Balcani. Campania se termină prin înfrângerea creștinilor în bătălia de la Kossovo în octombrie 1448. Cînd însă Vladislav se întoarce cu oastea sa, tînărul Vlad Țepeș nu poate rezista și trebuie să se retragă din fața acestuia. Prima lui domnie nu durează decît foarte puțin: o lună, maximum două, adică octombrie noiembrie 1448¹².

După ce pierde tronul în 1448, Vlad Țepeș fuge de la turci și se refugiază în Moldova, unde domnea Bogdan al II-lea. În Moldova a legat prietenie cu cel ce avea să fie mai tîrziu marele domn Ștefan, de care îl va apropia atît de mult programul politic pe care-l va adopta și în care lupta pentru independență era solidară cu tendința centralizării statului. Din Moldova pleacă în Transilvania unde intră în legătură cu Iancu de Hunedoara. Aci urmărește cu mare atenție legăturile lui Vladislav domnul Țării Românești cu Iancu de Hunedoara. Aceste relații se strică în primăvara anului 1452 mai ales după 23 aprilie a acestui an cînd Iancu retrage lui Vladislav posesiunile transilvănene, adică Făgărașul și Amlășul. După acest fapt Vlad Țepeș se oferă candidat la domnie, asigurînd pe Iancu de credința sa și-i cere sprijinul. Vladislav, supărat de pierderea celor două posesiuni, atacă, înainte de 6 aprilie 1456, cetatea Făgărașului și arde cîteva sate sășești. Vlad Țepeș stătea în Transilvania, unde Iancu de Hunedoara îi încredințase apărarea sudului Transilvaniei, în timpul absenței contingentelor militare îndreptate spre Belgrad.

Vlad Țepeș, obține un corp de oaste și pornește o expediție împotriva lui Vladislav. Expediția a avut loc după 6 aprilie 1456 cînd regele Ungariei, Ladislav ordonă sibienilor să lupte împotriva lui Vladislav, și foarte probabil, chiar după 15 aprilie, de cînd e ultimul hrisov al acestuia. Ea decurge favorabil, Vladislav e înfrînt, prins și se pare — decapitat; execuția lui a avut loc în Tîrgșor: așa se poate interpreta știrea din cronică, potrivit căreia Vladislav a murit de sabie în mijlocul acestui oraș¹³.

Urcarea pe tron la 22 august 1456 a lui Vlad Țepeș avea loc într-un moment în care, cu toată înfrîngerea suferită de turci la Belgrad, primejdia otomană creștea ca ampoare, luînd o formă precisă și direct amenințătoare, în parte, chiar printre clasele stăpînitoare de la nordul Dunării.

Cuceririle otomane în Balcani, în 1459 căzuse statul feudal sîrbesc, confirmau neputința militară a feudalilor creștini de a rezista în condițiile veșnicelor turburări pe care ei le pricinuiau. Închinarea boierilor moldoveni arăta incapacitatea feudalilor de a apela și la alte mijloace mai eficace de apărare, ca ridicarea maselor de țărani, organizate odinioară, pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, în «oastea cea mare»¹⁴.

Datorită luptelor interne pentru domnie, domniii deveniseră simple instrumente în mina grupărilor boierești ce-i susțineau la tron, iar unii dintre ei, ca Alexandru Aldea, apăreau în documente ca patronași de boieri puternici de genul lui Albu «cel mare»¹⁵.

Prin mama sa, fiica lui Alexandru cel Bun, el se trage din dinastia Mușatînilor. Prin dubla sa ascendență, el este așadar un exponent al celor două dinastii domnitoare ale statelor românești în secolele XIV—XV.

12. C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1976, vol. 2, p. 141.

13. C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, *op. cit.*, București, 1962, p. 465—466.

14. *Istoria României*, Academia R. P. Române, vol. II, București, 1962, p. 465—466.

15. N. Stoicescu, *Vlad Țepeș*, București, 1976, p. 49.

Acest fapt a dus la o serie de abuzuri săvârșite de boieri, ale căror privilegii nu mai cunoșteau o îngrădire. Această situație se mai întâmpla și în alte țări, societatea din Transilvania și Ungaria era caracterizată de episcopul Ioan de Zreda în modul următor: «Adevărul tace mulcom, distruse sunt barierele buneii cuviințe, frîul legii a slăbit... Arbitrariul de fier, violența nestăpînită distruge, nu respectă dreptul nimănui; ura, trădarea și obișduirea cea mai nerușinată au teren liber»¹⁶.

Istoriografia modernă analizînd izvoarele păstrate din timpul domniei lui Vlad Țepeș constată că viteazul domn a urmărit ca scop principal al politicii sale întărirea autorității centrale, proces ce are loc în aceeași vreme și în alte state europene ca Franța, Ungaria, Rusia, Moldova lui Ștefan cel Mare¹⁷.

Vlad Țepeș a fost conștient însă de la începutul domniei sale că numai o autoritate puternică în interior putea apăra țara de primejdiile care o amenințau din exterior. Această idee este formulată în scrisoarea adresată brașovenilor la 10 septembrie 1456, în felul următor: «gîndiți-vă și voi că, atunci cînd un om sau un domn este tare și puternic, atunci poate face pacea cum vrea; iar cînd e fără putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu dînsul ce va vrea»¹⁸.

Barbu Cîmpina a arătat că: «toate mărturiile vremii, inclusiv cele care oglîdesc opinia unor simpatizanți ai guvernării lui Țepeș, stăruie asupra voinței domnului de a sublinia cu fiecare prilej că întreaga putere în țară se află în mîinile lui; de aici și ideea lui Țepeș că are dreptul de a nu ține seama decît de el însuși și de felul în care el înțelege interesul de stat»¹⁹.

Narațiunile slave subliniază în cîteva rînduri dorința lui Vlad Țepeș de a fi considerat nu numai de locuitorii țării sale, dar și de străini, drept un «mare stăpînitor» căruia toți trebuiau să i se supună și căruia nimeni nu avea dreptul să-l discute hotărîrile fie chiar și solii trimiși fie de sultan sau de Matei Corvin. Aceste povestiri relatează cazul solilor sultanului Mehmet II care au fost trași în țepă pe motivul că nu și-au scos turbanele în fața lui²⁰.

Dorința lui Vlad Țepeș era de a fi considerat un stăpîn de seamă și de către ceilalți suverani; ea este relatată de narațiunile slave în felul următor: «ori de unde venea la el un sol, de la împărat, sau de la rege și nu era îmbrăcat în chip ales și nu știa ce să răspundă la întrebările lui sucite, îl puneau în țepă, zicîndu-i: «Nu sunt eu vinovat de moartea ta, ci eai stăpînul tău, sau tu însuși. Mie să nu-mi spui nimic rău. Dacă stăpînul tău, știindu-te cu minte puțină și neînvățat, te-a trimis la mine, la un stăpînitor înțelept, atunci stăpînul tău te-a omorît; iar dacă cumva ai îndrăznit tu însuși să vii, nefiind învățat, atunci tu însuși te-ai omorît». Unui astfel de sol îi făcea o țepă înaltă și aurită toată și-l puneau în ea. Iar stăpînului lui îi scria aceste cuvinte prin alți oameni: «Să nu mai trimită la un stăpîn prea înțelept în solie pe un om puțin la minte și neînvățat»²¹.

16. I. Mînea, *Vlad Dracul și vremea sa*, în «Cercetări istorice», IV (1928), nr. 1, Iași, p. 169.

17. N. Stolcescu, în recenzia Dinu C. Glurescu, *Țara Românească în secolele XIV-XV*, București, 1973, publicată în Studii și materiale de istorie medie, vol. VIII, 1975, p. 243 nota 12 dă o largă bibliografie privind această problemă. 18. Hurmuzaki, XV/1, p. 46.

19. Barbu T. Cîmpina, *Complotul boierilor și «răscola» din Țara Românească din iulie-noiembrie 1462*, în «Studii și referate privind istoria României», vol. 1, București, 1954, p. 612.

20. Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, București, 1961, narațiunea 1, p. 355, 6, p. 359, 11, p. 361; în continuare se va cita *Limba povestirilor...*

21. *Limba povestirilor*, narațiunea 12, p. 362.

N. Stoicescu²² subliniază faptul că indiferent de scopul urmărit de autorul Povestirilor slavone — care după unii istorici, s-ar fi servit de opera sa pentru a-i oferi un model de suveran țarului Ivan al III-lea, dorința lui Vlad Țepeș de a fi considerat un «mare stăpînitor» cum s-ar fi convenit să fie și țarul moscovit — nu poate fi pusă la îndoială, ținînd seama de întreaga politică de întărire a autorității domnești dusă de acest voievod.

Pentru a fi recunoscut drept un «mare stăpînitor», cum se considera el însuși, Țepeș ar fi trebuit să dispună de mijloacele necesare ca să-și facă respectată o asemenea autoritate. Aceste mijloace erau limitate însă de realitățile din Țara Românească, în primul rînd de puterea marelui boierimi ce nu putea accepta de bună voie un «mare stăpînitor» căruia să i se supună și care să-i îngreiească privilegiile obținute în ultimele decenii.

Una din cele mai aspre măsuri a fost aceea de a fi ucis un mare număr de boieri. L. Chalcocondil²³ este de părere că prinuciderea boierilor Vlad Țepeș urmărea un scop politic clar, și anume «să-și întărească domnia». Credem că această părere a cronicarului bizantin este cea justă, părerea lui Beheim²⁴ din narațiunile săsești pare a fi neîntemeiată. Data uciderii acestor boieri nu se cunoaște. N. Stoicescu este de părere că ea a avut loc înainte de 1459, sprijinindu-și afirmația pe dispariția unor boieri din divanul domnesc care apar în documentele anilor 1456—1458. Cifrele de 500 boieri uciși date de Beheim și de narațiunile germane sau 20.000 (inclusiv familiile și slujitorii), cifră indicată de Chalcocondil sînt cu totul exagerate, adevărul este greu de precizat.

Afară de această măsură a uciderii boierilor în masă, Vlad Țepeș a căutat să reducă privilegiile acestei clase pedepsind cu moartea, orice rău sau nedreptate pe care o săvîrșeau. Față de aceste samavolnicii ale lui Vlad Țepeș boierii au încercat să opună o rezistență chiar și armată. Astfel este cunoscută mișcarea condusă de Albu cel Mare care «s-a ridicat domn peste capul lui Vlad Voievod Țepeș». Se pare că această mișcare s-a desfășurat în Oltenia, Albu cel Mare atacînd minăstirea Govora, ctitorie domnească. În fața unei asemenea acțiuni, «Vlad Voievod a ieșit cu oaste împotriva lui și l-a prins și l-a tăiat pe el și pe tot neamul lui», specifică un document contemporan^{24 bis}.

Această răscoală condusă de Albu cel Mare, la care probabil că s-au alăturat și alți boieri sau neamurile sale cum specifică documentul citat, dovedește că boierimea a încercat să-și apere cu armele privilegiile amenințate sau nerespectate de Vlad Țepeș.

Nu se poate preciza cu certitudine cînd a avut loc această răscoală, în tot cazul ea poate fi datată între anii 1457 și 1459²⁵.

Din puținele documente rămase de la Vlad Țepeș nu ne putem da seama pînă unde au mers măsurile luate de Vlad Țepeș pentru restrîngerea privilegiilor clasei

22. N. Stoicescu, *Politica internă a lui Vlad Țepeș*, în «Revista de istorie», tomul 29, nr. 11, anul 1976, p. 1659. 23. Chalcocondil Laonic, *Expuneri istorice*, ed. V. Grecu, București, 1959.

24. *Documente privind istoria României*, B, XVI, vol. III, p. 4.

24 bis. Conduratu C. Gr. Michail Beheims, *Gedicht über den Wpiwodon Vlad II Drakul. Mit historischen und kritischen Erläuterungen*, București, 1903.

25. Pavel Chihala, *Date noi despre începuturile minăstirii Govora*, în «Studii și cercetări de istoria artei», tom. 13, 1966, nr. 2, p. 249—252, datează răscoala lui Albu cel Mare ca probabilă în anul 1459; N. Stoicescu, *Politica internă a lui Vlad Țepeș*, în «Revista de istorie», tom. 29, nr. 11, an. 1976; Gh. T. Ionescu, *Contribuții la cunoașterea așezămintului cultural medieval minăstirea Govora din jud. Vâlcea*, în «Burlăva», 1972, p. 57—122.

boierești. Aceste documente nu diferă de cele ale predecesorilor sau urmașilor săi ca formulare în materie de scutiri. Este greu de presupus că Vlad Țepeș a desfășurat imunitățile pe care le-a găsit la urcarea sa pe tron. Este întemeiată părerea lui Barbu T. Cimpina²⁶ că el a luptat împotriva consecințelor grave ale acestor privilegii care făceau din unii boieri abuzivi și puternici, transformându-i în adevărați domni pe moșiile lor.

P. P. Panaitescu²⁷, pornind de la faptul că «prădalnica» se întilnește pentru prima oară într-un document emis de Vlad Țepeș la 20 septembrie 1459²⁸, a emis ipoteza că Vlad Țepeș ar fi utilizat «prădalnica» pentru a confisca averile boierilor. Ipoteză combătută de N. Stoicescu²⁹, care afirmă că «prădalnica» este o instituție mai veche decât acest document, iar Vlad Țepeș nu avea nevoie să justifice prin «prădalnică» dreptul de a lua în stăpânire averile boierilor morți fără urmași, întrucât aceștia erau uciși sub acuzația de «hiclenie», domnul era în drept să le confişte averea. Afirmatia lui N. Stoicescu este cea justă și mai trebuie întărită și cu ideea că prin aceste confiscări Vlad Țepeș urmărea și distrugerea marilor feudali și totodată fărâmițarea marii proprietăți.

În ce privește țărănimea, aceasta a beneficiat numai indirect de guvernarea sa, în urma îngrădirii abuzurilor boierești. Ca în cazul oricărui feudal, puterea domnului s-a întemeiat pe exploatarea muncii țăranilor dependenți, întărind chiar raporturile de clasă din care rezulta aservirea lor. Este caracteristic, astfel, că pînă și măsurile antiboierești ale lui Țepeș nu schimbau situația țăranilor dependenți; satele confiscate de la boierii mari nu erau eliberate de vecinie, ci datorite favoriților domnului³⁰.

În epoca lui Vlad Țepeș³¹, în Apus, deoarece majoritatea răufăcătorilor erau recrutați din rîndurile săracimii, ei au fost asimilați cu răufăcătorii, care se recrutau dintre ei, săracii³² și leneșii au ajuns astfel să fie tratați și pedepsiți ca și ceilalți răufăcători dovediți.

Neagoe Basarab în secolul al XVI-lea va promova o altă politică față de săraci, cerînd să fie ajutați: «Se cuvine ca domnul să miluiască pe cei săraci și să-i împace, că bine este dacă cineva miluiește pe cei săraci»³³.

Probabil că Vlad Țepeș, a luat unele măsuri și împotriva leneșilor. Narațiunile slave relatează cazul femeii care-și ținea bărbatul într-o cămașă ruptă: «De ce ești leneșă față de bărbatul tău, tu ești datoare să faci bărbatului tău îmbrăcăminte curată și frumoasă, iar tu nici cămașă nu vrei să-i faci»³⁴.

26. B. T. Cimpina, *Complotul*, p. 601.

27. P. P. Panaitescu, *Prădalnica, o instituție feudală în Bulgaria și România*, în «Izvestia na Instituta za istoria», Sofia, 1964, p. 235-242. 28. D. R. H. B. 1, p. 204.

29. N. Stoicescu, *Politica internă*, op. cit., p. 1661, nota 20.

30. *Istoria României*, vol. 2, p. 476.

31. *Etudes sur l'histoire de la pauvreté (Moyen Age - XVI-e siècle)*, ed. M. Mollat, vol. II, Paris, 1974.

32. În sec. XV-XVI, termenul de sărac avea mai multe sensuri, printre care și pe acela de supus. C. C. Giurescu, *Despre «sirac» și «sironah»*, în «Documentele slave muntene», Vălenii de Munte, 1927. La 30 iunie 1441, patru cnezi (oameni liberi) din Izvorani plăteau birul «ca și ceilalți săraci» — D.H.R., 1, p. 95. În această epocă nu sînt dovezi despre înmulțirea săracilor din Țara Românească; Valeria Costăchel, *Dezagregarea obștii sătești în țările române în evul mediu*, în «Studii și referate privind istoria României», 1, 1954, p. 753-799; citat după N. Stoicescu, *Politica internă*, op. cit., p. 1663 nota 29.

33. *Cronicele slavo-române*, Cuvînt de învățătură al lui Io Neagoe voevod către iubitul său fiu Theodosie și altor unși ai lui Dumnezeu, despre milostenie și pace, p. 298. 34. *Ibidem*, p. 298-299.

Probabil în urma acestui conflict cu tirgoviștenii, Vlad Țepeș ridică o cetate la București sau poate, mai degrabă, reface cetatea de aici, cetate în cuprinsul căreia se aflau casele domnești³⁵, probabil în ultima parte a domniei sale a avut reședința la București. Nu s-a păstrat documentul din 20 septembrie 1459, dat de el «în cetatea București» fiind prima mențiune documentară despre acest oraș.

Izvoarele contemporane și în special Narațiunile slavone subliniază faptul că pedepsele aplicate de Vlad Țepeș loveau fărădelegile oricărui vinovat: «fie că era boier mare sau preot sau călugăr sau om de rind, chiar dacă avea mare bogăție, nu se putea răscumpăra de la moarte»³⁶. În lupta împotriva răului și a nedreptății, Țepeș trata în mod egal pe toți locuitorii țării, indiferent de categoria socială din care făceau parte. Această măsură dovedea boierimii că domnul nu ținea seama de privilegiile ei, că el trata pe boieri ca și pe ceilalți locuitori ai țării. Acest principiu al lui Vlad Țepeș manifestat într-o societate în care caracterul de clasă al justiției a fost fățiș manifestat, constituie un element progresist atât față de Țara Românească cît și față de toate statele feudale din Europa din acea epocă.

Atît cronicarul A. Bonfini cît și autorul Narațiunilor slavone, au căutat să scoată în relief și faptul că Vlad Țepeș s-a făcut vestit prin dorința sa de a instaura dreptatea. Narațiunile slavone, relatează că domnul «așa de mult ura răul în țara lui, încît, dacă cineva făcea un rău, furt sau tîlhărie sau vre-o minciună, niciunul dintre aceștia nu rămînea viu»³⁷.

Dreptul penal³⁸ a fost instrumentul cu ajutorul căruia, prin legiferarea violenței, s-a căutat consolidarea intereselor stăpînilor feudali. Consacrarea și apărarea dreptului celui mai tare — ca expresie a constrîngerii extra economice — a fost caracteristica fundamentală a dreptului penal feudal aplicat în cele trei țări române.

În concepția feudală elementul esențial al infracțiunii l-a constituit prejudiciul cauzat, însoțit adesea și de concepția mistică a păcatului.

Atît în dreptul cutumiar cît și în cel scris constatăm două feluri de infracțiuni: infracțiuni mari și infracțiuni mici, în Țara Românească și Moldova denumite «vini mari» și «vini mici».

Pedeapsa s-a caracterizat prin două trăsături fundamentale: a) natura de clasă pronunțată și fățiș exprimată; b) pedepse aspre, severe și brutale.

35. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2, București, 1976, p. 150; Vlad Țepeș a reconstruit curtea domnească cu aspect de cetățuie de pe malurile Dîmboviței (Curtea Veche), devenind astfel «unul din cîtorii Bucureștilor» cf. C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, 1966, p. 51; P. St. Năsturel, *Cetatea București în veacul al XV-lea*, în «Materiale de istorie și muzeografie», 1, București, 1964, p. 141. N. Stoicescu, sprijinindu-se pe cele două scrisori adresate de Vlad Țepeș brașovenilor: prima la 13 iunie 1458 «iuxta fluvium aque Domboviche» și a doua din 4 iunie 1460 «ex castro fluvii Domboviche» (I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, București, 1905, p. 320—321); stabilește reconstruirea curții domnești din București pe temelile unei cetăți din a doua jumătate a secolului al XIV-lea (N. Stoicescu, *Politica internă*, op. cit., p. 1671); Curtea domnească era prevăzută cu întărituri de pămînt și lemn, ceea ce dovedea rostul ei de avanpost de apărare împotriva turcilor (D. Almaș, Panait I. Panait, *Curtea veche din București*, 1974, p. 13—14); Ștefan Olteanu, *Geneza orașului București în lumina cercetărilor recente* în «Materiale de istorie și muzeografie», II, 1965, p. 26—28; C. C. Giurescu, *Vechea București*, în «Muzeul Național», I, 1974, p. 57—61, care afirmă că Bucureștiul era tîrg în sec. XIII, combătut de N. Stoicescu în Vlad Țepeș, București, 1976, p. 56, nota 79 afirmînd că această ipoteză este fără temei.

36. *Cronicile slavo-române...*, p. 218—209.

37. *Ibidem*, p. 208.

38. Șt. Pascu și Vl. Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.*, vol. II, *Dreptul penal*, p. 682—716, București, 1958, și vol. III, *Dreptul penal*, București, 1963.

Sub aspectul acestui caracter dreptul feudal a cunoscut o gamă largă de mijloace de pedepsire — de la pedepse corporale, pînă la cele pecuniare, ultimele denumite gloabe și deșugubine. Cele corporale au fost extrem de aspre, care mergeau pînă la pedeapsa capitală, iar pedepsele pecuniare s-au concretizat în plata unor sume de bani, darea unui număr de vite ș.a.³⁹

Vlad Țepeș a dus o luptă aprigă împotriva necinstei și hoției care a dus la dispariția temporară a acestora. De această luptă vorbesc atît Narațiunile slavone cît și Narațiunile săsești, care insistă asupra asprimii cu care domnul pedepsea pe cei necinștiți și asupra rezultatelor cu totul remarcabile obținute în acest domeniu⁴⁰.

Pedepsele aplicate de Vlad Țepeș delicvenților indiferent de gravitatea infracțiunii erau foarte aspre, pedeapsa obișnuită era tragerea în țeapă⁴¹. Narațiunile săsești mai adaugă la aceasta spînzurătoarea sau alte pedepse. Tăinuitorii erau pedepsiți în același mod, pedeapsa devenea colectivă pentru cei care nu predau sau nu găseau pe cel vinovat de hoție...⁴².

Vlad Țepeș nu ținea seama în aplicarea pedepselor, de gravitatea infracțiunii nici de așa-zisele «vini mari» și «vini mici», care reprezentau cutuma, în materie penală.

În dorința de a stîrpi hoțiile, domnul căuta să aște pe cei necinștiți punîndu-i la încercare; se spune că umbla noaptea pe la barăcile negustorilor, de unde lua sau punea bani pentru a le verifica cinstea⁴³. Narațiunile slavone, relatează cazul negustorului care s-a plîns domnului că a fost jefuit: «Negustorul sculîndu-se, a găsit aurul și a numărat o dată și de două ori; s-a aflat un zlot mai mult. Și s-a dus la Dracula și i-a spus: «Stăpîne, am găsit aurul. Și iată, este un zlot mai mult, care nu este al meu». Atunci au adus și pe hoț cu aurul și a spus negustorului: «Mergi în pace, dacă nu mi-ai fi spus despre un zlot, eram gata să te pun în țeapă cu acest hoț»⁴⁴.

Atît cronicarul Bonfini⁴⁵, cît și Narațiunile slavone relatează că în urma măsurilor luate de Vlad Țepeș nimeni nu a îndrăznit să fure o cupă mare de aur pusă de domnia la o fîntînă în pustiu⁴⁶.

Privind pedepsele aspre pe care le aplica Vlad Țepeș s-ar putea trage concluzia că el a fost un domn foarte crud. Nu trebuie să uităm însă că în epoca în care a trăit, el a dorit să pună ordine în țară, să stăpînească pe hoji și pe leneși.

Dezvoltarea societății feudale în Țările Române ca și în alte țări din Europa, a dus, pe lîngă aplicarea dreptului consuetudinar «legea țării» la folosirea unor codice de legi scrise, provenite din Bizanț, prin intermediul traducerilor slavone. Printre aceste pravile sau nomocanoane, cuprinzînd nu numai dreptul ecleziastic, ci și elemente de drept civil și penal⁴⁷ un loc de seamă îl ocupă Sintagma bizantină a lui Matei Vlas-

39. N. Stoicescu, *Politica internă...*, op. cit., p. 1665. 40. *Cronicile slavo-române*, p. 210.

41. I. Bogdan, *Vlad Țepeș*, op. cit., p. 97, este vorba de un țigan care a fost prins furînd.

42. *Cronicile slavo-române...*, p. 210.

43. Const. Karadja, în *Inchinarea lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 ani*, Cluj, 1931, p. 196—206. 44. *Cronicile slavo-române...*, p. 210.

45. A. Bonfini, *Rerum Hungaricum decades Lipsiae, 1771*, p. 544.

46. *Cronicile slavo-române*, p. 210.

47. I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, ed. a II-a, vol. I, II (1, 2), III, București, 1926—1934; St. Gr. Berechet, *Legătura dintre dreptul bizantin românesc...*, vol. I, «Izvoadele», Vaslui, 1937; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, p. II-a, ed. a IV-a, București, 1943, p. 490—491; Al. Grecu (P. P. Panaitescu), *Inceputurile dreptului scris în limba română*, în «Studii», VII, 1954, nr. 4, p. 215—228; V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova* (sec. XIV—XVII), București, 1957, p. 518—522; P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. 1, București, 1959, p. XV; *Istoria României*, vol. II, p. 677—678, 1028—1032.

taris, alcătuită în 1335, tradusă în slavona sîrbă cîțiva ani mai tîrziu, în timpul țarului Ștefan Dușan (1348). De la sîrbi a trecut curînd la bulgari, în timpul țarului Ioan Alexandru (1331—1371)⁴⁸, iar de la aceștia a ajuns în Țările Române, unde primele manuscrise cunoscute, în redacția mediobulgară, datează de la mijlocul secolului al XV-lea; Emil Turdeanu⁴⁹ precizează: «nu știm cînd și în ce condiții versiunea bulgară a trecut pentru prima dată în Țara Românească și Moldova, însă, desigur, ea a venit de timpuriu, căci Sintagma lui Vlastaris figurează printre cele mai vechi texte juridice folosite la români».

Cu cîțiva ani înainte de urcarea pe tron a lui Vlad Țepeș în anul 1451, grămăticul Dragomir din Tîrgoviște transcrie Sintagma lui Matei Vlastaris, pentru domnul Țării Românești, Vladislav al II-lea (1446—1450), după cum reiese din însemnarea sa «atunci a fost anul curgător după numărătoarea evreiască 5213, de la primul om, Adam, pînă în acest an, după numărătoarea creștinească 6959 (—5508—1451), indictionul 14, iar după numărătoarea latină, de la răstignirea Domnului, 1451»⁵⁰.

Tot în Țara Românească și din aceeași perioadă avem o singură copie a variantei scurtă a Sintagmei manuscrisul datat cu aproximație 1449—1454 (sau 1449—1480), în care se află și Zaconicul țarului Ștefan Dușan, promulgat cam în același timp cu traducerea slavonă în 1348 a Sintagmei adică în 1349 și 1354. Zaconicul țarului sîrb Ștefan Dușan a pătruns și în Țara Românească, după cum se poate constata dintr-o copie de la mijlocul secolului al XV-lea, provenită din Oltenia de la mînăstirea Bistrița⁵¹. Această copie a fost prezentată de curînd la noi de Valentin Georgescu⁵².

În privința organizării statului, Vlad Țepeș a moștenit unele structuri ale statului feudal așa cum fuseseră ele statornicite de predecesorii săi.

Domnul a fost unicul legiuitor al țării, a fost comandantul suprem al armatei, a avut importante atribuții administrative și a fost judecătorul suprem al țării, atribuții în realizarea cărora a fost ajutat de: 1. Sfatul domnesc, care a realizat de fapt controlul boierilor asupra activității domnului, după unii cercetători acest organ fiind: a) sfatul intim sau tainic și b) sfatul cel mare al țării, după alții Marea adunare a țării nefiind o formă a sfatului domnesc, 2. Dregătoria⁵³.

48. A. Soloviev, *L'oeuvre juridique de Mathieu Blastaris*, p. 703.

49. E. Turdeanu, *La littérature bulgare du XIV-ème siècle et sa diffusion dans les Pays, Roumains*, Paris, 1947, p. 58—59.

50. G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, p. 270.

51. I. Peretz, care a tipărit această lege, după ediția a II-a a lui St. Novakovic din 1898, și în traducere, nu menționează că ar exista o copie românească, deși precizează după slavistul sîrb, că unele articole sînt reproduse din manuscrisul de la Bistrița, pe care însă nu îl identifică (și în țările slave există localități cu numele Bistrița): *Zakoniak Ștefana Dušana, cara srpskoj*, 1349 i 1354, comparat cu *Legiurile bizantine, slave și române*, Partea I, text, traducere, observațiuni și vocabular, București, 1905; după G. Mihăilă, p. 262, nota 2, *op. cit.*

52. Valentin A. Georgescu, *Présentation de quelques manuscrits juridiques de Valachie et de la Moldavie (XV-e-XVI-e-siècle)*, *Contribution à l'étude de la réception du droit byzantin en Roumanie*, I, R. E. S. E. t. VI, 1968, nr. 4, p. 625—630; II *ibidem*, t. VII, 1969, nr. 2, p. 346—349, 365.

53. C. Chihodaru, *Sfatul domnesc și sfatul de obște în Moldova (sec. XV—XVIII)*, în «Anuarul de istorie și arheologie» Iași nr. 1/1964, p. 55; P. P. Panaitescu, *Marea adunare a țării, instituție a ordinii feudale în țările române*, în «Studii», nr. 3/1957, p. 153—165; *idem*, *La grande assemblée du pays, institution du régime féodal en Moldavie et en Valachie*, în «Nouvelles études d'histoire», t. III, 1965, p. 117—139; Val. A. Georgescu, *L'assemblée d'états ou la Grande Assemblée du pays comme organe judiciaire en Valachie et en Moldavie (XVII et XVIII-e siècle)*, în «Revue roumaine d'histoire» 5/1966, p. 781—808; D. Mloc, *Les assemblées d'états et la fiscalité en Valachie et en Moldavie*, în «Revue roumaine d'histoire», 2/1966, p. 197—233; D. V. Firoiu, *Les grandes assemblées du pays (XIV-e—XVIII-e-siècles) organes des états privilégiés en Valachie, Moldavie et Transylvanie*, în «Annales de la Faculté du Droit et

Dregătoria, ca demnitate tipic feudală, s-a caracterizat, în primul rând, prin lipsa unei retribuiri bănești, retribuția făcându-se prin donații de moșii, prin acordarea de imunități și din veniturile slujbei, și, în al doilea rând, prin organizarea ierarhică, caracterizată atât prin subordonarea verticală, cât și orizontală. Pe plan vertical, toți dregătorii erau supuși domnului, fiind dregători mari și mici, existând o ierarhie în cadrul marilor dregători. După activitatea pe care au desfășurat-o, dregători mari erau: dregători a căror activitate viza interesele țării (vornicul, logofătul, vistierul), dregători care slujeau nemijlocit pe domn (spătarul, stolnicul, paharnicul, comisul, postelnicul ș.a.) și dregători teritoriali (banul Craiovei, portarul de Suceava, pircălabi, starosti ș.a.)⁵⁴.

Vlad Țepeș a păstrat acest mod de organizare și conducere a statului, însă căutând să consolideze statul centralizat și în același timp considerându-se «un mare stăpînitor» a căutat să scadă importanța sfatului domnesc, în același timp va încerca să și-l subordoneze.

Din puținele documente rămase de la Vlad Țepeș cu sfat domnesc în perioada 1457—1462, se pot număra 23 de dregători, dintre care numai trei se mențin în toată această perioadă: Voica Dobrița, Iova comis și Cazan al lui Sahac. Deci caracteristic statului domnesc al lui Vlad Țepeș, este în primul rând o mare mobilitate a dregătorilor. A doua caracteristică a statului domnesc este aceea că Vlad Țepeș elimină treptat din sfat boieri fără dregătorii. Dacă în documentul din 1457 apare că sfatul domnesc era format din 6 boieri cu dregătorii și alți 6 fără, în 1461 sfatul cuprindea 8 boieri cu dregătorii și 2 fără.

În urma consolidării poziției puterii centrale, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, marii boieri care erau membri ai sfatului domnesc numai în calitatea lor de mari stăpîni feudali au fost înlocuiți treptat din sfat cu dregătorii domnului, sfatul domnesc fiind format la sfîrșitul sec. al XV-lea începutul sec. al XVI-lea numai din dregători. Calitatea de membru al sfatului domnesc nu o mai dădea în acest timp simpla stăpînire de domenii întinse, ci ocuparea unei dregătorii la curtea domnească⁵⁵.

Pornind de la aceste constatări, putem trage concluzia că cu Vlad Țepeș începe acel proces de întărire și centralizare a statului în detrimentul marilor feudali. În documentul din anul 1453 emis de Vladislav al II-lea⁵⁶ apar 8 boieri fără titlu și 7 cu titlu de dregători, ca în documentul din 1461 emis de Vlad Țepeș să apară 8 boieri cu titlu de dregători și 2 fără. Această simplă comparație arată că Vlad Țepeș a format statul centralist Țara Românească.

Cu excepția lui Manea Udriște, rudă cu Vladislav al II-lea, care apare în statul din 1457 și a lui Gherghina comis (1458—1461), viitorul cumnat al lui Vlad Călugăru, restul dregătorilor după cum constată N. Stoicescu, par a fi oameni proveniți din alte straturi ale societății.

Între dregătorii lui Vlad Țepeș se întilnesc și unii originari din Moldova ca Moldovean spătar (1457) sau Bratu de la Milcov (fără titlu în sfat, la 1459)⁵⁷. Nu

des Sciences Economiques de Toulouse», tom. XVIII, fasc. 1—2, 1970, p. 283—301; Idem, *Istoria statului, op. cit.*, p. 49—50; N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1968; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, Organizarea de stat pînă la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, 1971; Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV—XV*, București, 1973.

54. D. Firoiu, *Istoria...*, p. 50; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV—XVII*, București, 1971.

55. N. Stoicescu, *Sfatul domnesc...*, p. 54.

56. D. R. H. B. I., p. 190.

57. N. Stoicescu, *Politica internă...*, p. 1667.

sintem de părerea lui N. Stoicescu că Linart stolnic (1461), ar fi una și aceeași persoană cu «Leonardus notarius Brassoviensis», fost om de încredere al lui Vlad Dracul⁵⁸.

Se pare că Vlad Țepeș ar fi creat un nou dregător — armașul. Într-o scrisoare datată între 1456—1459 adresată pîrgarilor din Brașov, Vlad Țepeș⁵⁹ scria: «Are acolo sluga domniei mele jupîn Stoica armașul niște marfă». Este greu de precizat cum afirmă N. Stoicescu că acest Stoica ar fi primul armaș al Țării Românești. Atribuțiunile armașului erau de a îndeplini hotărârile judecăților domnești, pedepsirea vinovaților și paza temniței domnești. Față de atribuțiile armașului este sigur că această nouă dregătorie a fost înființată pentru consolidarea autorității centrale și ca un sprijin al domniei care dorea să fie autoritară și respectată.

Vlad Țepeș are marele merit de a fi înțeles importanța comerțului pentru dezvoltarea Țării Românești. În acest scop domnul a luat o serie de măsuri pentru dezvoltarea comerțului, pe care a încercat să-l protejeze împotriva monopolului exercitat de negustorii transilvăneni⁶⁰.

Printre măsurile protecționiste a fost aceia care obliga pe negustorii străini să-și desfacă mărfurile numai în locuri anume stabilite și în timp limitat. Toate aceste măsuri au dat bune rezultate pentru dezvoltarea comerțului Țării Românești, dar vor crea în jurul numelui lui «Dracula» acea faimă de cruzime pe care i-o vor răspîndi. În apus narațiunile germane inspirate de negustorii sași loviți de măsurile lui Țepeș.

Asupra datei cînd domnul a introdus aceste măsuri protecționiste părerile sînt împărțite. Gündisch, crede că aceste măsuri au fost instituite în iarna anului 1456—1457. Radu Manolescu⁶¹ este de părere că ele au fost luate «din primele luni ale anului 1459».

Problema schimburilor comerciale a constituit neîndoielnic fundalul în funcție de care s-au desfășurat relațiile dintre domnul Țării Românești și Transilvania în răstimpul 1457—1460⁶².

Prin documentul dat de Vlad Țepeș la Brașov, în 7 octombrie 1476, în ajunul ocupării pentru a treia oară a tronului Țării Românești avînd absolută nevoie de tot concursul Brașovului și Țării Birsei în vederea luptei ce voia să o dea în curînd, Vlad a reînviat vechiul privilegiu, de care s-au bucurat brașovenii și birsenii: «ca să le fie lor după vechiul așezămînt, cum a fost și în zilele de mai nainte, încă din vremea marelui Mircea Voievod și pînă în zilele părintelui domniei mele, ale marelui Vlad Voievod, și apoi și în zilele domniei mele. Tot așa a poruncit domnia mea să fie și de aci nainte după acel vechiu așezămînt: ca de-acuma înainte scala ce a fost să nu

58. *Idem*, p. 1667; cf. I. Bogdan, *Relațiile*, op. cit., doc. LIV, p. 79, afirmă că Linart omul de încredere al lui Vlad Țepeș, este aceeași persoană cu Leonardus din doc. de la 1431 al lui Dan al II-lea (cf. doc. XVII, p. 32), «magister Leonardus, illius temporis notarius Brassoviensis».

59. I. Bogdan, *Relațiile*, op. cit., LXIX, p. 92; *Istoria României în date*, București, 1971, p. 99, fără a preciza documentul afirmă că «prima mențiune a armașului în Țara Românească... pe la 1460».

60. C. Șerban, *Relațiile lui Vlad Țepeș cu Transilvania și Ungaria*, în «Revista de istorie», t. 29, nr. 11, noiembrie, 1976, p. 1697—1721; Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula)*, op. cit., *Criza relațiilor cu Sibiu și Brașovul*, p. 60—77;

61. Gustav Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeș cu Transilvania în anii 1456—1458*, în «Studii», XVI (1963), nr. 3, p. 681—696; Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldova cu Brașovul (secolele XIV—XVI)*, București, 1965, p. 54—59 (Politica lui Vlad Țepeș față de negustorii brașoveni).

62. G. Gündisch, *Vlad Țepeș und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens*, în «Revue Roumaine d'histoire», VIII (1969), nr. 6, p. 981—992 (în anexă două documente din octombrie 1460).

mai fie nicăieri în țara domniei mele, ci să fie slobod și volnic fiecă om să facă negoț, și să cumpere și să vinză, fără scală»⁶³.

Pentru a căpăta ajutorul de care avea nevoie Vlad Țepeș este nevoit să acorde libertatea comerțului străin în detrimentul celui indigen.

O variantă a Narațiunilor germane și anume incunabulul de la Strassburg din 1500, în legătură cu măsurile protecționiste, relatează cazul că la un târg sau iarmaroc la care negustorii sosiți în țară s-ar fi plîns că nu pot să cîștige suficienți bani, domnul le-ar fi cumpărat toate mărfurile. Negustorii nu s-au mulțumit numai cu atât, ci la un interval scurt ar fi revenit cu alte mărfuri care au încercat să le vindă. Vlad Țepeș aflînd acest lucru i-a chemat la dînsul pe negustorii zicîndu-le: «Sinteți cu toții și niște pușlamale și mincinoși. Vă plîngeți că nu cîștigați bani dar în dată ce ați vîndut o marfă, aduceți alta»⁶⁴.

N. Stoicescu⁶⁵ constată că tot în interesul dezvoltării comerțului, al asigurării avutului negustorilor și al securității vieții acestora, a întreprins Țepeș faimoasele sale măsuri împotriva răufăcătorilor, pentru instaurarea cinstei, măsuri care au făcut ca negustorii să poată circula fără teamă cu mărfurile lor pe drumurile țării.

Scopul lui Vlad Țepeș era pregătirea luptei pentru apărarea independenței țării. Pentru atingerea acestui țel grija lui cea mare a fost organizarea țării.

În timpul său în Țara Românească erau două oști: oastea domnului, cea care depindea direct de el, formată din recrutarea țăranilor liberi și a micilor stăpîni de pămînt numită «oastea cea mare»⁶⁶ care era chemată în caz de mare primejdie și oastea feudală a boierimii mari care depinde de domn în chip indirect, numită și «oastea cea mică». Aceste «slugi» și curteni alcătuiau în timp de pace și aparatul administrativ al țării, care asigura îndeplinirea diverselor porunci domnești și ordinea feudală.

În cronică și documente se relatează foarte pe scurt cum se făcea chemarea oastei mari. Ureche⁶⁷ scrie despre Ștefan cel Mare «strîns-au țara și slujitorii săi» sau de Petru Șchiopul⁶⁸ «au strîns țara și s-au gătit de dînșii». Letopisețul Cantacuzinesc⁶⁹ scrie despre Matei Basarab «îndată au strîns toate oștile țării». Nu știm precis cum se făcea această chemare a «oastei mari», în orice caz se făcea greoi și dura mult, chemarea ei se făcea în caz de mare primejdie.

Față de aceste impedimente Vlad Țepeș va căuta să organizeze o armată de care să poată dispune permanent și care să depindă numai de domnie. Numai cu asemenea mijloace, domnul își putea pune în practică politica sa de întărire a autorității centrale a statului.

Laonic Chalcocondil⁷⁰ arată că Vlad Țepeș, mai întîi și-a creat o gardă personală, după aceea și-a alcătuit un corp de oaste permanentă formată din pedestrași aleși și devotați, cărora le dădea bani și averea celor uciși. Această afirmație a cro-

63. Ion Bogdan, *Relațiile*, op. cit., doc. nr. LXXIV, p. 95—97; O discuție recentă asupra vechimei și conținutului privilegiilor comerciale ale Brașovului, la Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV—XV*, București, 1973, p. 173—182 și Șt. Andreescu, op. cit., p. 67 și nota 82.

64. Const. Karadja, *Incunabulele*, p. 196—206; Șt. Andreescu, op. cit., p. 204; Ștefana Simionescu, *Știri din narațiunile germane despre Vlad Țepeș*, în «Studii», t. 29, nr. 11, noiembrie, 1976, p. 1721—1731.

65. N. Stoicescu, *Politica internă*, op. cit., p. 1664.

66. N. Stoicescu, «Oastea cea mare» în *Țara Românească și Moldova (secolele XIV—XVI)*, în vol. «Oastea cea mare», București, 1972, p. 27—51.

67. Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, p. 88.

68. *Idem*, p. 194. 69. *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 148.

70. Laonic Chalcocondil, op. cit., p. 283.

nicarului bizantin trebuie privită cu oarecare rezervă, nefiind confirmată de documentele emise de Vlad Țepeș, nu se cunosc danii, care ar fi fost contestate de rude sau de urmașii celor uciși în timpul domniei succesorilor lui Țepeș.

N. Stoicescu⁷¹ este de părere că afirmațiile lui Chalcocondil pot fi valabile pentru unele bunuri ale boierilor, de pildă pentru sumele mari de bani de care dispunea aceștia și pe care unii dintre ei încercau să le transfere în Transilvania. De exemplu Codrea vornic ucis de Țepeș dispunea de 3.000 de galbeni, sau Mihai logofăt care a reușit să fugă dispunea de 10.000 de florini de aur.

Singura atestare de danie de acest gen este aceea păstrată în documentul relativ la ridicarea lui Albu cel Mare. Văzînd minăstirea Govoră în imposibilitate de a-și stăpîni averea, Vlad Țepeș a dat unor slugi ale sale satele Glodul și Hintea foste ale minăstirii⁷². Nu s-a contestat această danie făcută de Vlad Țepeș la domnia următorii, deoarece cele două sate, neavînd stăpîn, erau intrate în prevederile «prădalnicei» domnești și puteau fi dăruite oricui.

Narațiunile slave⁷³ precizează că cei care se distingeau în lupte domnul îi ridica în rîndurile «vitejilor», «care era rînit în față, acelaia îi dădea mare cinste și-l făcea viteaz al său, care era rînit la spate, pe acela porunca să-l puie în țeapă, spunîndu-i în loc de prohod: Tu nu ești bărbat, ci femeie».

Vitejii făcuți de Vlad Țepeș, cuprinși de Constantin de Ostrovița sub numele de curteni, apar după aceia cu acest din urmă nume și în documente⁷⁴. Ei vor juca un rol de seamă în armata și administrația Țării Românești.

Prezența cetelor de mercenari în armata lui Vlad Țepeș este atestată și de Beheim⁷⁵.

Este greu de precizat la cît s-a ridicat numărul mercenarilor din armata lui Vlad Țepeș. Domnul fiind lipsit de mijloace așa cum reiese dintr-o scrisoare adresată Brașovenilor⁷⁶ (cu o dată incertă I. Bogdan datînd-o 1476, dată puțin probabilă, mai sigură este data de 1462 propusă de Gr. Conduratu, adică în ajunul sau în timpul luptelor cu turcii), nu a putut să-și organizeze un corp de mercenari numeros. Forțele principale ale oastei fiind «oastea cea mare» și în special «slugile», legate de domn prin relațiile de vasalitate.

Țepeș a introdus o disciplină de fier în rîndurile armatei sale, pedepsînd aspru pe cei care nu-i respectau ordinele. Este suficient a cita cazul căpitanului care nu a dat foc orașului Codlea⁷⁷. Această disciplină, insuflată mai ales din teamă avea să fie călcată în momentele cele mai grele, cînd oșteni îi vor părăsi pe rînd pe Vlad Țepeș.

71. N. Stoicescu, *Politica internă*, op. cit., p. 1669 și nota 60; N. Iorga, *Indreptări și întregiri la istoria românilor*, București, 1905, p. 16; G. Gündisch, Cu privire la relațiile op. cit., p. 693; B. T. Clîmpina afirmă că: «Vlad Țepeș a confiscat unele moșii ale boierilor care nu intraseră în luptă pentru a le dărui vitejilor», *Complotul*, op. cit., p. 606.

72. *Documente privind istoria româniei*, B. veac. XVI, vol. III, p. 4.

73. *Cronicile slavo-române*, p. 207-208.

74. La 3 aprilie 1480 și 25 martie 1482, D. R. H. L., p. 278, 292.

75. Gr. C. Conduratu, *Michael Beheims Gedicht über den Woiwoden Vlad II Drakul. Mit historischen und Erläuterungen*, București, 1903, p. 52; (Textul cronicii în versiuri a lui M. Beheims și citeva broșuri despre Vlad Țepeș).

76. Bogdan, *Relațiile*, op. cit., p. 99. «Dar domnia mea acum n-am ducați, ca să le plătesc leafă»; iar mai departe: «Iar domnia mea îl voi milui și-l voiu hrăni, ca și pe slugile domniei mele»; scrisoare reprodușă și de Gr. Tocilescu în *534 documente slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul 1346-1603*, București, 1931, doc. 106, p. 100.

77. I. Bogdan, *Vlad Țepeș*..., p. 94.

Anul 1462 este anul marilor confruntări dintre Vlad Țepeș și sultanul Mehmet II cuceritorul Constantinopolului. Cercetările recente sînt de părere că rezultatul militar indecis, obținut de Vlad Țepeș în fața unei imense armate comandată de cuceritorul Constantinopolului a fost pentru Țara Românească o victorie de prestigiu. Sultanul a renunțat de a anexa Țara Românească, preferînd de a negocia cu boierii o pace cît mai avantajoasă.

Victoria de la 8 septembrie 1462, repurtată de Vlad Țepeș împotriva trupelor otomane lăsate de sultan pentru a sprijini numirea lui Radu cel Frumos îndepărtînd orice amenințare imediată din partea turcilor, «elibera» tendințele de destrămare manifestate în tabăra lui Țepeș, pe care le îngrădise pînă aici rămășița de primejdie otomană care sprijinea pe Radu. «Oameni din popor», elementele populare încep să-l părăsească. Desprinderea din tabăra lui Țepeș a forțelor populare ce formaseră temeiul armatei sale era rezultatul contradicțiilor politice interne, al exceselor ce le săvîrșise în cursul domniei, adeseori în dauna partizanilor săi ⁷⁸.

Dezacordul dintre mijloacele și scopurile politice ale lui Vlad Țepeș a dus la slăbirea puteții sale, a făcut ca, în lunile septembrie—octombrie 1462, în ciuda victoriei obținute și a unor condiții externe aparent mai favorabile decît oricînd, Țepeș să nu poată îndepărta pe Radu.

La mijlocul lunii noiembrie 1462, Țepeș se îndrepta spre Transilvania. Pe drum este întîmpinat de armata trimisă împotriva lui de către Matei Corvin. Nu departe de Piatra Craiului, pe cînd se afla încă pe teritoriul Țării Românești, Țepeș este părăsit de ultimii lui aderenți și «a fost predat de ai săi, după răscoală» în mîinile căpitanului lui Matei Corvin. Astfel se termina cea de a doua domnie a lui Vlad Țepeș.

Meritul cel mare al lui Vlad Țepeș este deci de a fi contribuit la acțiunea de păstrare a ființei statului Țării Românești, de a fi făcut pe otomani, atunci în plină ascensiune politică și militară, să renunțe a aplica Țării Românești regimul pe care-l aplicaseră statelor din Peninsula Balcanică, adică să o transforme în pașalic ⁷⁹.

Deși a avut o domnie de scurtă durată, prin politica sa internă de întărire a puterii centrale, a statului, mobilizînd la luptă forțele populare, Vlad Țepeș s-a bucurat de o extraordinară faimă în toată Europa. El a constituit pentru stăpînii feudali ai vremii, modelul adevăratului conducător de stat, reprezentantul demn de urmat al ideii de centralizare a puterii de stat ⁸⁰.

Hotărîți și viteaz, Vlad Țepeș, spune N. Bălcescu, se numără printre: «generalii cei mai vestiți ce au comandat armatele românești» ⁸¹.

Lui Dracula (ficțiunea, creată din interese mercantile, este suficient a cita numai pe Bram Stoker ⁸² — 1847—1912), istoriografia românească i-a opus și-i opune pe Vlad Țepeș cel real, ale cărui fapte au fost puse în slujba înălțării țării. Tristei faime date lui Dracula de o literatură ieftină, știința îi răspunde cu un laborios efort de

78. *Istoria României*, vol. II, p. 475—476.

79. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 155.

80. *Istoria României*, vol. II, p. 477.

81. N. Bălcescu, *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum*, în «Opere», vol. I, *Scrieri istorice, politice și economice, 1844—1847*, ed. G. Zane și G. G. Zane, București, 1947, p. 61.

82. Bram Stoker, *Catalogul Bibliotecii Congresului din Statele Unite* (Library of Congress), Inregistrează treisprezece ediții americane ale romanului în rîstimpul 1899—1909. În Anglia, în 1921 el ajunsese la a paisprezecea ediție.

restituire a figurii lui Vlad Țepeș, celebru conducător de stat, care, preocupat de soarta țării, a văzut departe și a întreprins acte care să-i asigure progresul. Această măreață figură a lui Vlad Țepeș a fost văzută în toată grandoarea ei încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea de marele istoric A. D. Xenopol⁸³.

Dr. STELIAN MARINESCU

STRUCTURA CULTURALĂ ÎN ORAȘELE ȚĂRII ROMÂNEȘTI LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVII-LEA

Se știe că orașele din Țara Românească reprezintă rezultatul unei lungi evoluții locale, care a avut loc de-a lungul secolelor XIII și XIV și pe care o surprindem nu numai în izvoare ci și în mărturia vestigiilor apărute la săpăturile arheologice. Rezultatele acestor investigații ne arată că emanciparea anumitor centre rurale și mai cu seamă transformarea lor în târguri și orașe s-a datorat diviziunii sociale a muncii — dezvoltarea agriculturii și meșteșugurilor până la nivelul separării lor — și nu pozițiilor acestor centre la încrucișarea marelor artere comerciale sau stabilirii în aceste locuri a unor negustori itineranți¹.

O altă trăsătură specifică de primă importanță — și care deosebește orașul românesc medieval de cel occidental — este că eventualele privilegii acordate orașelor de voievod nu erau de natură să le permită să atingă stadiul de comună independentă².

Originea rurală a acestor recenți cetățeni, ca și dependența lor față de clasa feudală, explică atât caracterul țărănesc al ocupațiilor lor cât și prezența boierilor în mediul orășenesc.

În țările române marii feudali și, în primul rând voievodul, au exercitat o tutelă efectivă încă de la apariția orașului românesc. Acesta din urmă consideră totalitatea teritoriului orașului nu numai ca un «dominium eminens», ci ca un «dominium utile» și se afla în situația să dăruiască părți importante din oraș fie mînsătirilor, fie boierilor. Voievodul are în oraș reprezentanții săi permanenți, autorizați să împartă dreptatea și să încaseze impozitele. Prezența boierilor în orașe, a celor cu demnitate în sat sau care fac comerț cu propriile lor produse agrare, grîul și vitele, constituie un alt aspect al orașelor românești din secolul al XVII-lea³. Acești boieri au relații comerciale nu numai cu cumpărătorii din țară, ci și cu cei din străinătate.

În secolul al XVII-lea, mînsătirile sînt înălțate adesea în mijlocul orașelor. Dacă în secolul al XV-lea lăcașurile religioase mai importante sînt ridicate în locuri

83. A. D. Xenopol, *Lupta între Dănești și Drăculești*, în «Analele Academiei Române», Mem. Sec. I. S. II tom. XXIX, 1907, p. 197–209, p. 213–215 (Prezentare a domniilor lui Vlad Țepeș).

1. P. P. Panaitescu, cap. *Orașele din viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XVII)*, București, 1957, p. 413–414; Șt. Olteanu, *Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Țara Românească*, în «Studii», XVI (1963), nr. 6, p. 1268.

2. Valentin Georgescu, *Le régime de la propriété dans les villes roumaines et leur organisation administrative aux XVI-e–XVIII-e siècles. Valachie et Moldavie*, în «Studia Balcanica» (Sofia), 3 (1970), p. 65 sq.

3. P. P. Panaitescu, *Orașele...*, p. 417–423; idem, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947, p. 286.

izolate, începînd din a doua jumătate a secolului al XVI-lea ele apar în mijlocul orașelor mari, adesea în apropierea pieței⁴. Se știe că în Cîmpulung-Muscel (de care va fi frecvent vorba în lucrarea de față) voievodul Matei Basarab a mutat piața orașului lingă minăstirea întemeiată de el⁵, pentru ca această să profite de veniturile acestei piețe.

Miezul unui oraș românesc era constituit dintr-o curte voievodală — locuit de domn sau de reprezentantul acestuia «pîrcălabul»⁶ — curte încadrată adesea de reședința boierilor și de o piață de mari proporții (unde se vindeau mai puțin produse industriale proprii și mai mult mărfuri de tranzit). Prin urmare, în locul primărilor din centrul orașelor apusene, în orașele țărilor române constatăm edificiul puterii centrale, încadrate de așezările puterii nobiliare și de aceea a comerțului citadin⁷ (care, fie spus, aducea beneficii substanțiale voievodului). Acest raport între diferitele clase sociale care formau populația orașelor apare clar cînd considerăm bisericile înălțate de diferite categorii de locuitori; aceste monumente, situate în diferite părți ale orașului, constituie pentru noi documente importante. Vechile orașe ale Țării Românești erau dominate de impozantele biserici, odinioară legate de curțile voievodale — la Curtea de Argeș, Cîmpulung, Tirgoviște — după care veneau bisericile boierilor (ale lui Stanislav, Fusea, a Crețuleștilor etc.) și, în fine, edificiile religioase ale breslelor, de aspect și dimensiuni mai modeste (bisericele clarilor, / șubeștilor, / botușarilor /cismarilor/ etc.)⁸.

Locuitorii orașelor nu ajungeau niciodată la drepturi depline, consemnate în charte, ca în occident, voievozii exercitînd asupra orașelor o autoritate permanentă. Explicația trebuie căutată pe de-o parte în absența unei industrii mai dezvoltate⁹ și pe de alta în iminența pericolului otoman, făcînd necesare mobilizări integrale, care nu permiteau nicio formă de descentralizare, nici acele descentralizări luminate care au generat comunele din occident¹⁰.

Aceasta nu înseamnă că în orașele românești medievale nu au existat bresle. Nu este vorba de bresle puternice, ca cele născute din industriile dezvoltate — de pildă, industria postavului din Flandra — dar aceste bresle erau legate de producția locală: aceea a olarilor, tăbăcarilor, fierarilor etc.

Membrii unei bresle locuiau același cartier, aveau propria lor biserică și posedau o serie de bunuri în comun. Breslele constituiau persoane morale-juridice distincte de membrii din care ele erau compuse¹¹.

În consecință, în loc de a adăposti o singură clasă, ca în occident, orașul românesc reprezintă în mic structura socială a statului.

4. Idem, cap. *Orașele din Viața feudală...*, p. 421—422.

5. Valentin Georgescu, *Structures urbaines et formes de culture juridique dans les principautés roumaines (XVII-e—XVIII-e siècles)*, în *Structure sociale et développement culturel des villes sud-est européennes et Adriatiques aux XVII-e—XVIII-e siècles (Colloque de Venise)*, Bucarest, 1975, p. 178.

6. P. P. Panaitescu, *Interpretări românești...*, p. 177; Valentin Georgescu, *Le régime de la propriété...*, p. 63.

7. Pavel Chihaiia, cap. *În legătură cu originea și structura orașelor de reședință în Țara Românească în Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974, p. 368—378. 8. *Ibidem*.

9. Mircea Matei, *Aspects de la vie urbaine en Valachie et en Moldavie au XVII-e siècle*, în *Structure sociale et développement culturel...*, p. 80.

10. M. Borza, cap. *Formele dominației otomane din Istoria României* (ed. Academiei), vol. III, București, 1964, p. 14—24; Mircea Matei, *Considerații pe marginea unor aspecte sociale ale istoriei orașelor medievale românești*, în «Studii și cercetări de istorie veche», tom. 18 (1976), nr. 1, p. 47 sq.

11. P. P. Panaitescu, *Interpretări românești...*, p. 175.

Boiernașii angajați în comerț, militarii care locuiau în orașe, îndeosebi în capitala țării, slujbașii administrativi, clericii, toată această lume citadină dintr-o epocă în care nu mai găsim monumente de excepție arhitecturale sau literare, ca în secolul al XVI-lea, ci o statornicire și o generalizare a unor bunuri care deveneau ale întregului popor, se bucura de înfăptuirii și perspective, cu un alt destin și finalitate decât în așezările izolate, fie ele moșii sau vămi de trecere. Dincolo de integrarea locuitorilor în realitatea pestriță imediată, ei beneficiau de o intercunoaștere reciprocă și — pe un plan mai larg — de climatul cultural general.

Orașele sînt cele unde se înfăptuiesc, în secolul al XVII-lea, lucrările de temeii care permit definirea unor caractere.

Importantul eveniment din prima jumătate a secolului al XVII-lea, scrierea în limba română, impusă în primul rînd de diecii de cancelarie și de negustori, a avut loc în mediul orășenesc, adică acolo unde limba constituia un instrument activ, legat de realitățile cotidiene. Tot aici circula și manuscrisele și tipăriturile populare, în tîrguri și iarmaroace, căutate de o lume însemnată de literatura de tip nou. De cele mai multe ori, în această literatură de colportaj, găsim traduceri, prelucrate și amestecate cu elemente de folclor¹², redactorii lor fiind simpli tîrgoveți, dieci sau copiiști proveniți din păturile mijlocii orășenești, dar influența lor pentru formarea gustului și a unei viziuni noi, în care valorile tradiționale, cu rădăcini în cultura bizantină, se împleteau cu apocrife mai vechi și mai noi sau cu ecouri din literatura occidentală, a fost foarte mare. O serie de subiecte și motive din această literatură orășenească trec în pictură, înviorînd iconografia și modalitatea de expresie obișnuită¹³. Zugravii, angajați pe întreaga suprafață a țării pentru a împodobi bisericile, își au reședința mai întotdeauna, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, în orașele de frunte, ca de pildă București și Tîrgoviște, unde constatăm adevărate școli de pictură cu caractere bine definite¹⁴. Argintarii aveau cartierele lor în aceleași orașe și la București, de pildă, biserica Zlătari¹⁵ marchează și astăzi cartierul acestor meșteșugari artiști.

Dacă scrierile istorice, analele secolului al XVI-lea din Țara Românească, sînt redactate în mod evident, după interesele marilor boieri latifundiași, ele ilustrînd pentru noi fărîmițarea feudală care a avut loc — sub impactul poverilor fiscale otomane — mai cu seamă în al doilea mijloc al secolului al XVI-lea, primele două cronici interne din secolul al XVII-lea, acelea ale domniei lui Matei Basarab, sînt întocmite la curtea voievodului; o serie de detalii permițînd localizarea lor în Tîrgoviște¹⁶. De altfel orășenii, avînd la îndemînă documentele cancelariei, trecînd în revistă soliile și paradele sau pregătirile de război, fiind în apropierea palatului și oarecum în inima evenimentelor, erau cei mai în măsură să noteze cele văzute și să caute vechile hrîsoave. Bineînțeles că autorii acestor cronici s-au recrutat din boierii din oraș, cei care participau la viața statului, cu o serioasă pregătire cîrturărească.

12. Ștefan Olteanu și Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 229; Constantin Șerban, *Despre cultura orășenească în țările române* în «Studii», tomul 25 (1972), nr. 4, p. 746—747.

13. Cornelia Pillat, *Tradiție și inovație în iconografia picturii Țării Românești din epoca lui Matei Basarab*, în «Studii și cercetări de istoria artei», 1973, nr. 2, p. 273 șq.

14. Ștefan Olteanu și Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 192—194; Teodora Voinescu, cap. *Pictura Țării Românești*, din *Istoria artelor plastice în România* (edit. Academiei), vol. II, București, 1970, p. 61.

15. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 327—329.

16. Pavel Chihaia, *De la «Negru Vodă» la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, București, 1966, passim.

Desigur că pentru foarte mulți orășeni, boieri, demnitari, slujbași ai curții negustori și meseriași, zugravi și sculptori, a existat un rudiment de învățământ, școli de «slovanie» și de limbă română (limba română începuse să se impună — cum s-a arătat — de la începutul secolului)¹⁷.

Trăsătura cea mai importantă poate din mentalitățile orășenești de la mijlocul secolului al XVII-lea, este conștiința «istorică» a realităților spirituale românești și căutarea rădăcinilor considerate că fundamentează valorile epocii¹⁸. În secolul al XVII-lea apare și concepția despre monumentele bisericesti și ca receptacole ale unor valori autohtone, fie ele artistice sau documentare. De fapt mutația de la spiritul răsăritean la cel voievodal are loc în Țara Românească la mijlocul secolului al XVI-lea și «martorul» acestor prefaceri sînt «modelele» voievozilor, care nu mai aparțin lumii biblice, bizantine sau elenistice, ci însuși trecutului țării, strămoșilor lor iluștri¹⁹. Dar această dovadă a începutului unei Renașteri românești în cadrul Evului-mediu este circumscrisă mediului aulic, neavînd o difuzare mai largă. Acum, în secolul al XVII-lea, constatăm cum începe să se trezească interesul general pentru trecutul țării. Sînt traduse și continuate anele slave din secolul al XVI-lea și într-un cronograf de istorie universală, pe care îl redă pe românește călugărul Moxa (1620), se inserează știri din istoria Țării Românești²⁰. Marile biserici din orașe sînt privite ca înfăptuiri ale unor voievozi vestiți și cu o deosebire cele care trec drept realizări ale «întemeietorului» țării, legendarul «Negru Vodă», capătă o faimă deosebită, sînt arătate străinilor care străbat țara, cu o mîndrie legitimă.

De la mijlocul secolului al XVII-lea înainte, vechile portrete de voievozi sînt transpuse dintr-o biserică într-alta, nu numai din rațiuni familiare, ci pentru că scrierile sau tradiția îi legau de monumentul respectiv. Pietrele de mormînt și hrisoavele vechilor voievozi nu mai au valoarea exclusivă, mai cu seamă în mediul orășenesc, a unor dovezi de proprietate, ci și aceea a unor mărturii a unor figuri istorice, legate de însuși trecutul țării. În secolul al XVI-lea, ascendența dinastică era mărturisită doar la începutul hrisoavelor, prin simpla enunțare a paternității sau în tablourile votive, prin zugrăvirea unor strămoși importanți; la mijlocul secolului următor, pisaniile și hrisoavele amintesc pe larg înfăptuirile celor din trecut. La bisericile voievodale din marile orașe (Tîrgoviște, București, Cîmpulung) ecleziarhul, păstrătorul arhivei și bibliotecii mănăstirii apare, începînd din prima jumătate a secolului al XVII-lea, menționat pe primul loc²¹.

Importanța așezărilor catolice din orașe și climatul cultural propagat își au și ele însemnătatea lor la mijlocul secolului al XVII-lea, așa cum vom vedea.

După ce sașii din Transilvania trec la luteranism, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, minăstirile și bisericile cu o redusă populație catolică din Țara Românească s-au risipit sau au fost preluate de preoți protestanți veniți de peste Carpați. În prima jumătate a secolului al XVII-lea, misionari minoriți din Italia (conventuali) încearcă

17. Vezi *Documente din istoria României* (edit. Academiei), vol. I, București, 1956, p. 289; *Documenta romaniae historica* (edit. Academiei), vol. XXII, p. V și vol. XXIII, p. V.

18. Vezi și Alexandru Duju, *Umanitățile române și cultura europeană*, București, 1974, p. 37.

19. Pavel Chihaia, *Modele răsăritene și modele voievodale în Țara Românească*, în « *Glasul Bisericii*», XXXV (1976), nr. 1—2, *passim*.

20. P. P. Panaitescu, cap. *Cronograful lui Mihail Moxa în Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1964, p. 357.

21. Emil Vîrtosu, *Ecleziarhul, păstrătorul arhivelor românești*, în «*Biserica ortodoxă română*, LXXIX (1961), nr. 11—12, p. 1050—1054.

să refacă vechile așezări și — protejați de voievozii români — să rectifice pe coreligionarii lor, adică cele câteva zeci de familii de sași, unguri sau polonezi din orașele românești. Anumite știri ne permit să deducem că minorii țineau și școli în această epocă, în primul rând în capitala țării, Tîrgoviște. Astfel, către mijlocul secolului, un oarecare Misail, fiul lui Paul din Cîmpulung, își făcea studiile la colegiul de *propaganda fide* din Roma, fiind dus acolo de misionarul Venanzo Berardi da Mont'Ottone, din ordinul minoriților conventuali 22. Udriște Năsturel, strălucitul cărturar al epocii, de care va fi vorba în lucrarea noastră, cumnatul voievodului Matei Basarab, ca și sora sa Elina, soția voievodului, și-au făcut instrucția, prin deceniul al treilea al secolului al XVII-lea cu acești misionari, după cum putem să ne dăm seama din solidele cunoștințe de limba latină a celor doi frați.

Așezămintele catolice din orașele mai mari românești nu prezintă importanță atît prin bibliotecile și cărturarii statornici, cit, mai ales, prin călătorii care poposeau în ele, în misiuni religioase sau politice și care ne-au lăsat relatări foarte interesante despre realitățile vremii. De altfel, în primul rând, curțile din orașe, cu oaspeții și soliile ei, negustorii care circulau neîntrerupt, mercenarii străini care înconjurau curtea domnului, pelerinii și aventurierii, creau noi structuri culturale, care depășeau vechile tipare și își căutau un alt ritm de maturizare.

Dacă Matei Basarab a înțeles să înființeze și în două din marile orașe, Cîmpulung și Tîrgoviște, tipografiile (celelalte două au fost hotărîte la Dealu, lângă Tîrgoviște, și la Govora), aceasta s-a datorat și nivelului cultural orășenesc, în primul rând fervoarei orășenilor pentru cuvîntul scris.

Adus la putere de «boierii de țară», Matei Basarab urmărește în prima parte a domniei să întărească tradiția în contextul căreia voievodul vedea și promovarea limbii slavone, care cedase locul impetuosei afirmări a limbii române. Chiar preoții ignorau adesea conținutul cărților religioase slavone, pe care le citeau, rolul slavonei începea să se estompeze și politica culturală a voievodului, care urmărea revenirea la structurile culturale din secolul precedent, este considerată anacronică de cercetători ca Virgil Cândea, care s-a ocupat de această perioadă. Este adevărat că, după situația care s-a creat în urma morții voievodului Mihai Viteazul, în primele două decenii ale secolului al XVII-lea, se simțea nevoia unei stabilizări. Incertitudinea din interiorul Țării Românești, la acest început de secol, coincide cu ofensiva voievodului Transilvaniei, care urmărea să reunească toate trei provinciile istorice românești sub autoritatea sa.

Patriarhia din Constantinopol se afla sub influența sau oricum în dialog cu reprezentanții calvinismului din acest oraș (reprezentanții diplomați ai Angliei și Olandei), patriarhul Chiril Lucaris vedea consolidarea ortodoxiei printr-o apropiere ideologică de acest curent protestant.

În ceea ce privește adversarul lui Matei Basarab, voievodul Vasile Lupu al Moldovei, acesta întemeia, în 1639, celebrul Colegiu din Iași, al cărui rector, Sofronie Pociapski, trimis de mitropolitul de origine română al Kievului, Petru Movilă, era

22. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, p. 91—93; Victor Papacostea, *Les origines de l'enseignement supérieur en Valachie*, în «Revue des études sud-est européennes», tom. I (1963), nr. 1—2, p. 7—21.

prieten cu Teofil Coridaleu, organizatorul Academiei grecești din Constantinopol, mina dreaptă a patriarhului Chiril Lucaris.

Prin urmare, înconjurat de adversivitatea marelui imperiu otoman din sudul Dunării — în care cercurile grecești din Sтамbul jucau un rol important — apoi de aceea a lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, din nord, Matei Basarab înțelege să opună rezistență și reformaiilor calvini — susținând totodată și pe reprezentanții românilor ortodocși transilvăneni prin «reînvierea» limbii slavone.

Rolului de protector al Patriarhiei din Constantinopol, mărturisit de Vasile Lupu, îi corespunde în epocă, influența pe care Matei Basarab o vâdește asupra așezărilor culturale slave din sudul Dunării. Voievodul Țării Românești înalță două biserici în Bulgaria, una la Vidin, cu hramul Sf. Vineri, și alta la Sviștov, închinată Sf. Petru și Pavel²³. Numeroase fețe bisericești din țările slave sud-dunărene poposesc la curtea lui Matei Basarab: mitropolitul Longhin Brancovic de Inău-Lipova, mitropolitul de Kratovo, Mihail, sau mitropolitul de Peć, Gavril²⁴ etc. găesc sprijin material și moral la domnul Țării Românești și desigur incurajare pentru lupta de independență, pe care acesta din urmă o avea mereu vie în minte.

Nu este lipsit de semnificație că Matei Basarab hotărăște să întemeieze prima sa tipografie în vechiul oraș Cîmpulung, unul dintre centrele culturale cele mai vechi ale țării. El trimise în solie la Petru Movilă, cărturarul român ajuns mitropolit al Kievului, pe călugărul Maletie Macedoneanul, care învățase tiparul pe lângă Petru Movilă, împreună cu ieromonahul Nectarie din Pelagonia și cu «feciurul său Ștefan Byrzohodeț», dindu-le scrisori și către fruntașii cetății Kievului. Trimișii au adus, pe lângă materialul tipografic («tiparniță desăvîrșită» cu cinci feluri de literă) și cărți de cult, tipărite la Lwów și Kiev, care urmau să servească de model ciclului de tipărituri din Țara Românească²⁵.

Tipografia fu așezată în Cîmpulung, iar tipografiile urmară să primească «tain» (bunuri în natură), din contribuția orașului²⁶. Prima carte apărută aici, *Molitvenicul* sau *Trebnicul* ilustrează viziunea conservatoare a voievodului, ea cuprinde: «rînduilele bisericești, cele ce se cuvin preoților», fiind scrisă în slavonă. Dar, alături de textul hărăzit slujbelor propriu-zise, cartea prezintă o parte introductivă de început, cu caracter laic, — deși scrisă și ea în slavonă — se adresează contemporanilor. Merită să subliniem faptul că în vreme ce lucrările slavone tipărite în Cîmpulung și în tipografia din Tîrgoviște se bucură de o introducere, aparținînd cumnatului domnului Udriște Năsturel, legată de realitățile istorice sau cele culturale din Țara Românească, cărțile care vor apărea în celelalte două tipografii, întemeiate de Matei Basarab în mănăstirile Dealul și Govora, prezintă doar o singură prefață a ilustrului cărturar (*Evanghelia* de la mănăstirea Govora, din 1642) și aceea fără o semnificație deosebită.

Molitvenicul slavon prezintă pe prima pagină stema Țării Românești — aceeași care poate fi constatată la gravura reprezentînd pe Matei Basarab, a lui Marcus Boshinius din Veneția²⁷ sau pe piatra de mormînt a voievodului de la mănăstirea Arnota — cu pasărea conturată a Țării Românești. Chenarul heraldic al acestei steme, cu vulturul bicefal stilizat, care poate fi remarcat și la portalurile casei Năstureilor

23. C. C. Giurescu, *Două ctitorii ale lui Matei Basarab în Bulgaria*, în «Revista istorică română», nr. 11—12 (1941—1942), p. 390—391.

24. Emil Turdeanu, *Din vechile schimburi culturale între români și iugoslavi*, în «Cercetări literare», 3 (1939), p. 170—173.

25. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 98.

26. Dan Simonescu și Damian Bogdan, *Inceputurile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, București, 1939, p. 7.

27. U. Thieme-F. Beker, *Allgemeines Lexicon der bildenden Künstler*, IV, Leipzig, 1910, p. 392.

din Herești (Ilfov) este vizibil influențat de monedele habsburgice transilvănene²⁸, dar emblema propriu-zisă, pasărea, poartă legată la gît o stemă cu armele banilor Olteniei. Este evident că Udriște Năsturel a indicat tipografilor, ca și sculptorilor de la Herești, elementele stemei. Sub compoziția heraldică, cărturarul a compus o poezie emblematică, compusă din opt versuri, pe care Dan Horia Mazilu o leagă de poeme asemănătoare de pe aria polono-ucraineană, cu osebire de cele apărute sub patronajul lui Petru Movilă, a căror origine coboară în Renaștere dar care fusesse preluate și răspindite de curentul baroc. Prin urmare, deși redactată în limba slavă, poezia lui Udriște Năsturel, ca și întreaga compoziție, cu imaginea stemei, se leagă de curentul baroc, cel al Europei secolului al XVII-lea²⁹. În ceea ce privește conținutul poeziei, el se referă la realități ale Țării Românești și — mai mult — la realități ale orașului Cîmpulung. Explicînd poetic elementele stemei, Udriște Năsturel arată că pasărea este un corb, cel pe care cronicile slave din secolul al XVI-lea îl legau de numele lui «Negru Vodă», voievodul legendar. În ceea ce privește emblema din scutul mic și care, în realitate, era a boierilor Craioveni, Udriște Năsturel o leagă de «neamul Basarab», făcînd o confuzie voită — și obișnuită în epocă — între întemeietorul legendar și strălucitul voievod în primul sfert al secolului al XVI-lea³⁰.

«Negru Vodă» trecea drept întemeietorul orașului și bisericii din Cîmpulung și acest lucru era viu în memoria cîmpulungenilor — așa cum ne putem da seama din relatările lui Paul de Alep³¹ — încît versurile lui Udriște Năsturel li se adresează într-un fel. În prefața care urmează acestor versuri «lucrătorul și slujbașul» Ioan Glebovici «culegător așezător de slove» elogiază și el pe «prea slăviții domni Basarabi, străbunii Domniei-tale» și subliniază că cartea nu se adresează numai «cuvioșilor... preoți și diaconi», ci și «cittitorilor de orice cîn», adică și laicilor³².

Tradiționalismul lui Matei Basarab nu se manifestă numai prin încercările neizbutite de reînviere a literelor slavone, ci și prin afirmarea unei solidarități cu antecesorii săi și cu trecutul țării, latură «isteristă» pe care o putem considera constructivă, în măsura în care contribuia la îmbogățirea conștiinței românești cu valorile propriului său trecut și pe care am constatat-o și în mediul orașenesc. Voievodul se mărturisește adesea călăuzit de pildele strămoșilor săi, de «modelele» cu care își exprimă solidaritatea și dorința de a le urma aiudoma exemplul. Ori aceste modele erau «Negru Vodă», Neagoe Basarab și Mihai Viteazul, primii doi trecînd cîtitori ai unor monumente ilustre, ultimul al unor mari victorii împotriva turcilor³³.

La un an de la apariția *Molitvenicului* slavon în orașul Cîmpulung, a cărui parte introductivă — stema, versurile emblematice, prefață — erau deci în consens cu climatul moral al orașului, Matei Basarab reconstruiește biserica cea mai importantă din oraș, care trecea drept a lui «Negru Vodă». În pisaniile așezate deasupra ușii acestui lăcaș — scrieri în limba română, în care numai propozițiunile implicînd formule religioase sînt redactate în slavă — voievodul își exprimă dorința de a reînvia înfăptuirile strămoșului său³⁴. Dacă asociem aceste pisanii cu hrisoavele mănăstirii cîmpulungene,

28. Pavel Chihaiia, *Udriște Năsturel și casele de la Herdști*, în «Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă», XLV (1976), nr. 2, p. 23–26.

29. Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976, p. 121–136.

30. Vezi nota 16.

31. Paul de Alep, *The Travels of Macarius, Patriarh of Jerusalem*, vol. II, London, 1836; C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii-Muscelului*, București, 1929, p. 57.

32. Aurelian Sacerdoțeanu, *Pređosloviile cărților românești*, București, 1938, p. 68–71.

33. Vezi nota 19.

34. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, fasc. I, București, 1905, p. 128–130.

în care este evocat frecvent «Negru Vodă», și cu tabloul votiv al bisericii, unde el se află reprezentat, înțelegem că dacă *Molitvenicul* propriu-zis poate fi raportat la tradiția religioasă, partea introductivă se lega strâns de preocupările și viziunea contemporaneității și se adresa, în primul rând, cîmpulungenilor.

Că astfel stau lucrurile o vedește cea de-a doua carte tipărită tot în tipografia din oraș, dar «cu cheltuiala mănăstirii «Negru Vodă» al cărei egumen era Melchisedec din Pelopones. Această carte, intitulată *Învățăturile preste toate zilele*, apărută în 1642 — o traducere din grecește în românește — conține învățăturii despre «șapte tocmele sufletești»: despre dragoste, răutate, milostenie etc. și vedește o altă viziune decît aceea a curții. Scrisă în limba poporului («învățăturile acestea iale să află scrisă pe limba grecească, carele nu le pot înțelege toți oamenii țării noastre ai vremii de acum»), lucrarea urmărește să fie de folos «nu numai celor ce știu, ce și celora proști ce nu știu»³⁵. Lucrarea nu conține nici texte clasice de ritual (care oricum, în acest moment, ar fi apărut în slavonește), nici alcătuire de legi (cum ar fi pildă importantele *Pravile*, de inspirație bizantină, scoase din porunca și cu cheltuiala lui Matei Basarab), ci sfaturi parenetice, de îndreptare, care se adresa tuturor.

În anul următor, 1643, egumentul Melchisedec mută tipografia în mănăstirea din orașul Cîmpulung. De data aceasta ctitorul cărții apărute, *Antologhion*, este însuși voievodul, deși cheltuiala este a egumenului Melchisedec. Desigur lucrarea, cuprinzînd «diferite slujbe la praznice de peste an și la sfinți nesărbătoriți», deci folosind unor slujbe bisericesti, este în limba slavă, așa cum hotărîse Matei Basarab. Totuși stema voievodală apare însoțită de aceleași versuri emblematice de inspirație barocă — cum observă Dan Horia Mazilu — dar aceste versuri, care vădesc o modificare de conținut, corespund și unei mutații de viziune a momentului respectiv. Stema este evocată în ansamblul ei, menționîndu-se crucea din ciocul corbului, dar nu scutul și emblema banilor Olteniei³⁶, estompîndu-se așadar originea boierească a voievodului, consumînd cu cronică palatului unde voievodul nu mai apare ca un descendent al Craioveștilor. Aceste acomodări informative cu situația imediată ne încredințează de importanța acestor prefețe.

Strălucitul Neagoș Basarab, «modelul» voievodului este evocat în prima predoslovie, redactată în numele egumenului Melchisedec de către Udriște Năsturel: «Care din Domnii de mai înainte ai țării — afară de cel al căruia neam și familie prea vestită, prea luminăția voastră prea nobilă prin urmași se trage, adică prea bunul Basarab Neagoș de odinioară — s-a arătat așa de binefăcător țării» etc.³⁷. Egumenul arată că a transportat tipografia în mănăstire (din mijlocul orașului, unde s-a aflat la început), cu cheltuiala enoriașilor («adunată de noi de la lăcașul darnic al luminăției voastre»). Se menționează «moara făcătoare de hirtie» alături de «felurite metale, aramă și fier» care se exploatau în țară, solicitîndu-se hirtie pentru tipăritul *Antologhionului*. Prin urmare, numai pentru *astfel de cărți de cult* se cerea concursul voievodului, proprietarul fabricii de hirtie. În a doua prefață, Melchisedec subliniază că «cu multă cheltuială am făcut această carte» și recomandă «să vă cumpărați această carte și înveșelindu-vă să vă pară că ați căpătat-o în dar, căci voi primiți de-agata multă muncă și scumpă, fără nici o osteneală». La sfîrșitul prefeței se repetă că lucrarea s-a tipărit «cu marea silință și nenumărata cheltuială a prea cuviosului părinte Melchisedec ieromonahul, fiului egumen al lavrei cenobitice».

35. Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 86—89.

36. Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 125—127.

37. Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 89—96.

Cu *Antologhionul* din 1643 apariția «la întâia ediție» a cărților din orașul Cîmpulung se încheie. *Psaltirea* în limba slavă, ultima carte care va fi tipărită în Cîmpulung, scoasă tot de egumenul Melchisedec, reprezintă a treia ediție a *Psaltirii* de la Govora din 1637.

În schimb, în reședința țării, Tîrgoviște, într-o altă tipografie, înființată pe lângă Mitropolie, încep să apară în continuare cărți în limba slavă. Prima din acestea, *Slujbenicul*, din 1646, este o carte de cult, patronată de voievod.

Desigur că politica voievodului Matei Basarab de încurajare a literaturii religioase slave — care avea în vedere și acțiunea calvină, dar și solidaritatea spirituală cu popoarele subjugate din sudul Dunării — și-a propus și întemeierea unor școli de limbă slavonă, mai cu seamă în marile orașe, unde urmau să se instruiască viitorii preoți și dieci de cancelarie. Un «didascal» ucrainean Grigore participă la discuții în 1650 la Tîrgoviște, cu cărturarii greci Meletie Syrigos, Blasios și Pantelimon Ligaride. Doi ani mai târziu, la 22 ianuarie 1652, alți doi călugări ucrainieni, Bartolomei și Dosoftei, călătoresc de la Tîrgoviște spre Ucraina, însoțiți de «didascalul» Teodor, profesorul copiilor lui Udriște Năsturel. Concluzia regretatului P. P. Panaitescu este că la Tîrgoviște voievodul întemeiease o însemnată școală slavonă și, desigur, aceasta nu era singura³⁸. Victor Papacostea, interpretînd o relatare a episcopului catolic de Soea, P. D. Baksić — care a lăsat interesante mărturii despre Țara Românească de la mijlocul secolului al XVII-lea³⁹ — deduce că încă din 1640 funcționa această școală slavonă în Tîrgoviște. În afară de dascălii Grigore și Teodor, alți doi profesori «Staico Grămătic» și «dascălul Daniel»⁴⁰ apar pomeniți în scurte însemnări. Victor Papacostea consideră că «școala slavonă de la Tîrgoviște a creat specialiști autohtoni, care au prelungit existența culturii slave în Țara Românească în secolul al XVII-lea, luînd dreptat locul tipografilor și dascălilor aduși din afara țării»⁴¹.

Despre climatul care domnea în această școală de limbă slavonă, patronată de Matei Basarab, care a funcționat dincolo de intervalul 1640—1650, ne vorbește un manuscris slavo-român (cu textul pe două coloane) care reprezintă traducerea unui manuscris slav anterior anilor 1667—1669. Manuscrisul, tradus de «Staico grămăticul» (prin urmare modelul se afla la școala tîrgovișteană înainte de mijlocul secolului) include și o listă de cărți interzise, precum și capitole de condamnare a catolicismului, luteranismului, gregorianismului⁴².

Dacă politica de reînviere a literaturii slavone a lui Matei Basarab este urmată cu fermitate pînă către sfîrșitul domniei — *Triodul postului* apare la Tîrgoviște în 1649, iar ultima ediție a *Psaltirii*, în Cîmpulung, în 1650 — totuși o orientare certă către Polonia apostolică și tratative cu papa Urban al VII-lea fac ca Matei Basarab să îngăduie, fără însă să patroneze, inițiative culturale, care vădesc o considerabilă deschidere de orizont.

38. P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Moghilă, archevêque de Kiev, dans les Principautés roumaines*, în «Mélanges de l'école roumaine en France», Paris, 1926, p. 36—41.

39. P. D. Baksić, *Acta Bulgariae Ecclesiastica ab a. 1565 usque ab a. 1799...* (*Monumente spectantia historiam slavorum meridionalum*), Zagreb, 1877, XVII, passim; G. Călinescu, *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi Romani*, în «Diplomatarium Italicum», vol. II, Roma, 1930, passim.

40. D. Strungaru, *Gramatica lui Smotriți și prima gramatică românească*, în «Romanoslavica», IV (1960), p. 300.

41. Victor Papacostea, *O școală de limbă și cultură slavonă la Tîrgoviște în timpul domniei lui Matei Basarab*, în «Romanoslavica» V (1962), p. 190.

42. Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 178, nota 1.

Deoarece Gheorghe Rákóczi I, voievodul Transilvaniei, deși aliat cu voievodul Țării Românești, are o politică duplicitară, urmărind în realitate ca ambele țări românești să ajungă sub suzeranitatea sa (reprezentantul habsburgilor la Poartă raporta că Matei îl considera pe Rákóczi «un vecin greu de suportat»), voievodul Țării Românești răspunde de îndată regelui Vladislav al IV-lea al Poloniei, care organizează o Ligă antiotomană, încheind o alianță cu Ferdinand al III-lea, împăratul Austriei și cu republica Veneției. Moldova și Transilvania făceau și ele parte din ligă, dar rolul principal în războiul cu turcii era destinat lui Matei Basarab, numit în 1647 «general al întregului răsărit». Cu câțiva ani înainte, domnul muntean declarase solului polon Gheorghe Krasinski, venit la București, că este hotărît să dea din tezaurul său o sută de mii de galbeni pentru întreținerea oștii polone, care ar porni împotriva turcilor ⁴³. Încă din 1637, voievodul Matei Basarab ducea tratative cu Vladislav al IV-lea, prin solul acestuia Ioan Starzanski, care în 1638 devine «secretar intim» al voievodului român ⁴⁴, înlocuind în acest rang — fapt semnificativ — pe prelatul grec Dionisie Comnen (viitorul patriarh Dionisie) ⁴⁵.

Matei Basarab trimete emisari în sudul Dunării — unde avea strînse legături, după cum am văzut — și comunitățile bulgare făgăduiesc că vor porni răscoala îndată ce voievodul român va da semnalul. Solii bulgari, veniți la curtea din Tîrgoviște, îl roagă pe voievod să ia comanda ofensivei împotriva turcilor și îi promit ca, în caz de izbîndă, el să fie ales «Domn al Răsăritului» ⁴⁶. Din nefericire, în cursul anului 1648, au murit atît voievodul Gheorghe Rákóczi I, cit și voievodul Vladislav al IV-lea, și proiectul de cruciadă antiotomană a căzut ⁴⁷, nu fără a încuraja noi inițiative culturale în centrele importante din Țara Românească.

Deși apărută la mînăstirea Dealul, din imediata apropiere a orașului Tîrgoviște și nu în orașul propriu-zis, traducerea în limba slavonă din 1647 a lucrării *De imitatione Christi*, a călugărului olandez Thomas a Kempis, traducere care aparține lui Udriște Năsturel, cumnatul domnului, marchează noua orientare și ne vom opri asupra ei, mai cu seamă că partea introductivă se leagă îndeaproape de prefețele scrise de Udriște Năsturel pentru tipăriturile din Cîmpulung, de care ne-am ocupat mai sus.

Din prefața acestei cărți ⁴⁸ deducem că originalul latin i-a fost pus în mînă în copilărie de un «dascăl», desigur de la mănăstirea catolică din Tîrgoviște. Udriște Năsturel își mărturisește fervoarea avută din cea mai fragedă vîrstă «o mare și aprinsă dragoste către limba română sau latină» și dă explicația acestei înclinări latine fiind «fără îndoială înrudită cu (limba) noastră». Deoarece în prefața la *Antologhianul* apărut în tipografie din Cîmpulung, de care ne-am ocupat mai sus, Udriște Năsturel vorbește plespre cumnatul său ca despre «luminatul stăpîn al acestor țări dacice», deducem că el citise și era viu interesat de lupta dintre romani și daci, despre originea romană a poporului său, care constituie o permanentă a mentalității românești medievale ⁴⁹. Stema lui Udriște Năsturel, pe care o publică alături de aceea a sorii sale Elina — lucrarea a apărut, fapt semnificativ, nu cu cheltuiala voievodului ci

43. P. P. Panaitescu, cap. *Țara Românească în timpul domniei lui Matei Basarab*, în *Istoria României* (edit. Academiei), București, 1964, p. 157—161 ; 165—178.

44. Pavel Chihala, *Din cetățile de scaun...*, p. 361—364.

45. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 91.

46. I. Lupaș, *Matei Basarab și relațiunile lui cu Transilvania*, în «Anal. Ac. Române, Mem. secț. Ist.», seria a III-a, tomul XIII (1932—1933), p. 356.

47. Vezi nota 43.

48. Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 113—115.

49. Adolf Ambruster, *Românitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972, passim.

«cu porunca și cu toată cheltuiala a ... doamnei Elina» — ne permite să descifrăm o altă latură a patriotismului lui Udriște Năsturel. Timbrul blazonului reprezintă un turn — între timp fusese înălțată casa de la Herăști, cuibul familiei — iar stema înfățișează un leu care lovește cu crucea un șarpe agresiv⁵⁰. Această scenă simbolică trebuie asociată cu pasajul din prefața tipografului Ioan Glebcovici, din *Molitvenicul* slavonesc apărut în Cîmpulung, în 1635, de care ne-am ocupat mai sus: «Intocmai cum odinioară prea vitejii și prea slăviții domni Basarabi, străbuni Domniei-tale, îndreptîndu-se cu vitejle împotriva vrăjmașilor crucei lui Christos, fără de milă i-au călcat și i-au răsturnat, ... Tu... prea luminate domn... îi ajungi pe ei în vitejie și în bărbăție...⁵¹. Aceste rînduri sînt scrise la începutul domniei lui Matei Basarab, cînd turcii urmăreau să îl mazilească, dar ele își vădesc actualitatea și în 1647, anul apariției traducerii *De imitatione Cristi* și a întemeierii Ligii antlotomane, cu un caracter de cruciadă.

Nu puteam să nu asociem stema lui Udriște Năsturel cu alte două steme, care au fost încadrate în două turnuri de incintă succesive, înălțate pe același loc, ale mînăstirii Argeș, prima aparținînd întîiului ctitor Vlad Dracul — numit astfel deoarece era cavaler al ordinului Dragonului, instituit de Sigismund de Luxemburg împotriva turcilor — și reprezentînd emblema acestui ordin, un dragon «creștin» învingînd un leu cu cap de șarpe, cea de-a doua a lui Neagoe Basarab, strămoșul și «modelul» lui Matei Basarab, și în care putem vedea un unicorn împungînd în piept un balaur. Fapt semnificativ, Matei Basarab încastrează alături în cel de-al treilea turn pe care îl zidește la rîndul său, în jurul anului 1645, cele două steme care vorbeau despre același lucru⁵². Este firească asemănarea celor trei steme, înfăptuite la date atît de îndepărtate, 1439, 1517 și 1647, deoarece ideea de cruciadă, de eliberare de sub jugul otoman, a constituit, alături de ideea originii romane, constantele spiritualității românești medievale.

Așadar, pentru Udriște Năsturel, *De imitatione Christi* nu reprezenta numai o frumoasă carte de adîncă meditație, cum arată în prefața sa, ci și o lucrare scrisă în latină, limba celor pe care îi privea ca pe strămoșii săi.

Tipăritura din 1647 este însoțită de douăsprezece versuri de laudă închinăte principesei Elina, donatoarea cărții, pe care Dan Horia Mazilu le atribuie, pe bună dreptate, lui Udriște Năsturel, considerînd că tiparele lor sînt preluate creator de pactul român din literatura barocă ucraineană și polonă⁵³.

Doi ani mai tîrziu, în tipografia din Tirgoviște, apare *Triodionul Pentacostarion* (o carte liturgică ortodoxă folosită în perioada care precede sărbătoarea Coborîrea sf. Duh, o interesantă antologie imnografică), apărută «din porunca și pe socoteala prea luminatei principese Elina», la care tot Udriște Năsturel adaugă și obișnuita prefață.

Virgil Cîndea, care face o profundă analiză acestei prefețe, constată că Udriște Năsturel își întemeiază argumentele pe autoritatea unor autori de prim rang ai anticității: «El se vedește a fi la curent cu teoria lui *Cratyl* a lui Plato în privința numerelor primitive conferite, după natura sa, fiecărei ființe și se referă, de asemenea, la simbolismul pitagoric al numerelor... El compară viața calmă a unei mînăstiri bine conduse cu zilele alcyoniene»⁵⁴.

50. Vezi nota 28. 51. Vezi nota 32. 52. Vezi nota 16.

53. Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 103—106.

54. Virgil Cîndea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel...*, p. 258—259.

Udriște Năsturel — care își schimbă prenumele în Orest, după maniera renaștivistă, dându-i o rezonanță grecească⁵⁵ «a citit pe Aristofan, Diogeniu Laertiu, Simonide din Cheos, Homer, Aristot, Strabon, Suetoniu, Plutarch și Lucian. Ca și alți umaniști europeni, Udriște introducea în cultura națională valorile umaniste vehiculate în slavonă, o limbă de cultură recunoscută ca fiind a timpului său»⁵⁶.

Cartea *Triodion Pentacostarion* se deschide printr-o «epigramă» (un joc etimologic), utilizată frecvent în evul-mediu și Renaștere și preluată și de baroc. Ca și în «epigramele» din literatura poloneză, Udriște Năsturel deduce în mod fantezist numele doamnei Elina, de la grecescul «eleos»: milă, milostivire, înfăptuind prima creație poetică originală din literatura română «de factură pronunțată barocă»⁵⁷.

Între anii 1647, când apare la mănăstirea Dealu traducerea cărții *De imitatione Christi*, și 1649, anul tipăririi la Tirgoviște a *Triodionului Pentacostarion*, are loc în același oraș un eveniment deosebit, care trebuie pus în legătură cu deschiderea către cultura occidentală, favorizată de împrejurările generale la care ne-am referit și de întemeierea Ligii antiotomane din 1647, în care muntenii puseseră atâtea speranțe. Matei Basarab nu își modifică politica culturală, așa cum am arătat, până la sfârșitul domniei, el crede în renașterea literaturii religioase și a limbii slavone și este un fapt semnificativ că *De imitatione Christi* în limba slavă apare sub protecția doamnei Elina și nu a voievodului. Dar dacă din punctul de vedere al viziunii culturale Matei Basarab rămâne pe poziții depășite, el a fost un excelent om politic — ceea ce explică și lungă sa existență într-un secol de scurte, agitate și adesea dramatic încheiate domnii — și, după marea cotitură a relațiilor externe din anul 1647, după alianța cu regele polon Vladislav al IV-lea, poziția sa față de catolici și occidentali în general se schimbă. Un fapt semnificativ este că un cărturar, reprezentant al Contrareformeii, Pantelimon Ligaride, de care va fi vorba în rândurile următoare, va deveni predicatorul curții și — după unii — chiar dukovnicul voievodului⁵⁸.

Totuși inițiativa înfăptuirilor care vor constitui semnalul marelui primeniri culturale din a doua jumătate a secolului al XVII-lea va aparține altora decât voievodului, deși acești «alții» sînt adesea din imediata sa apropiere, ca Udriște Năsturel, cumnatul său, care a avut un rol atât de important în această prefacere, sau Constantin Cantacuzino, marele postelnic, dregătorul important al voievodului. Acestuia din urmă îi datorăm întemeierea primei *Academii*, în înțeles renaștivist, la Tirgoviște, instituție care se leagă strîns atît de tipăriturile apărute în acea vreme în capitala țării, cît și de unele opere de artă.

Inițiatorul acestei Academii este Pantelimon Ligaride, devenit ulterior mitropolit de Gaza, sub numele călugăresc de Paisie, născut în insula Hios, din părinți care îmbrățișeaseră uniătismul, și care urmă Institutul Sfîntului Athanasie, severul colegiu ieșuit din Roma. Amestecat în cearta din Istanbul, dintre «latinofroni» și «calvijrolatrii», adversar personal al filozofului Theofil Coridaleu, reprezentant al celui de-al doilea curent, el trebui să fugă din orașul Patriarhiei ortodoxe. În drum spre Moldova, unde era invitatul voievodului Vasile Lupu, se întîlnește cu marele postelnic al Țării Românești Constantin Cantacuzino, care îi propune inițial să fie profesorul celor doi fii ai săi, ceea ce îndemna și alte familii să îi ceară concursul pentru învățătura copiilor lor. Așa a luat naștere școala umanistă, cu un program de un nivel superior, pe care izvoarele vremii o menționează sub numele «Schola graeca a latina».

55. Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 119.

56. Virgil Cîndea, *loc. cit.*

57. Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 108—110.

58. Victor Papacostea, *op. cit.*, p. 27 și 29.

Un al doilea profesor, Ignatie Petritzis, activa și el la aceeași școală. Unul dintre discipolii lor, cărturarul Daniil Panoneanu, alcătuitorul *Pravilei celei Mari*, mărturisește a se fi folosit de «inteligența, înțelepciunea, învățămintele, supunerea și directivele pioșilor ieromonahi Kyr Ignatie Petritzis și Pantelimon Ligaride, distinși dascăli, amândoi originari din Chios, iluștrii și exegeți ai Sfinței Scripturi»⁵⁹.

Deoarece Ligaride avea o formație iezuită, Victor Papacostea, autorul studiului de referință despre Academia din Tirgoviște, deduce că ea a fost organizată în spiritul și după metodele iezuite. În linii mari, Școala greacă și latină din Tirgoviște — care începe din 1646 și durează după 1650 — a fost organizată de cei doi profesori din Chios după programul din cartea *Ratio studiorum*.

Se învăța inițial «puțină gramatică și sintaxă», apoi, într-un interval de patru ani, retorica și logica, predate «în grecește și latinește», cursurile fiind urmate de doisprezece tineri români. Cursul inferior îl ținea Ignatie Petritzis, iar cel superior Pantelimon Ligaride. Tinerii aparțineau «celor mai înalte familii din Țara Românească», dar și un umil fiu al unor țărani transilvăneni, Daniil Panoneanu — viitorul mitropolit al Transilvaniei — fu admis să frecventeze școala.

În linii mari, Academia oglindea reacția pe care Biserica romană o opunea tendințelor materialiste neo-aristotelice și influențelor protestante care, datorită lui Coridaleu, dominau vechea școală constantinopoliteană⁶⁰. Ecouri din această poziție thomistă găsim în prefața lui Udriște Năsturel la traducerea cărții *De imitatione Christi*, unde se deplîng «cuvîntările zadarnice ale vremii noastre fără rușine» și dorește ca «această carte ... să fie îmbrăcată ... nu prin știința omenească»⁶¹.

Dar, ceea ce este mai important, distinșii cărturari greci evocau în lecțiile lor pe marii scriitori și oratori ai antichității greco-romane⁶². S-au păstrat de asemenea știri despre bogatele biblioteci umaniste ale lui Udriște Năsturel și Constantin Cantacuzino din Tirgoviște, a acestuia din urmă pe locul unde funcționa și Academia greacă și latină⁶³.

Dacă în intervalul 1635—1650 se tipăresc în Cîmpulung și Tirgoviște cărțile slave pe care le-am amintit, în aceleași tipografii apărînd o singură lucrare românească *Învățătură preste toate zilele* (1642) și una slavo-română, *Pogribania preoșilor* (1650), în ultimii ani de domnie ai lui Matei Basarab, între 1650 și 1654, nu mai apar cărți decît la Tirgoviște și acestea românești, cu mult mai importante decît cele din deceniul precedent. Este vorba de tipăriturile mitropolitului Ștefan, țaran la origine, ridicat la rangul de mitropolit în 1648, care — împotriva politicii culturale a voievodului — înțelege să încurajeze pătrunderea limbii române în biserică. Astfel, în Tirgoviște se tipărește în 1651 *Misterio sau Sacrament*, care reprezintă traducerea în românește a primelor două taine creștine, le baptême et la confirmation (la care sînt adăugate cîteva mici rugăciuni în slavonă)⁶⁴. În anul următor, 1652, apare le *Nomocanon (Îndreptărea legii)*, un important cod de legi bisericești și civile, de inspirație bizantină, în românește, care spre deosebire de *Pravila* din 1640, va cunoaște o largă răspîndire⁶⁵. În sfîrșit, *Tirnosania*, apărută în 1652, este o carte de îndrumare

59. *Ibidem*, p. 25.

60. *Ibidem*, p. 33.

61. Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 114—115.

62. Victor Papacostea, *op. cit.*, p. 32.

63. Gabriel Mihăescu și Eugen Frucher, *Sediul primei biblioteci a Cantacuzinilor munteni*, în «Scripta Valachica», tomul IV (1973), p. 363—366.

64. Virgil Cîndea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel*, ..., p. 267—271.

65. Gh. Cronț, *Dreptul bizantin în țările române. Îndreptărea legii din 1652*, în «Studii», XI (1960), p. 51—80.

pentru cler la sfințirea bisericilor, cu text explicativ românesc și cu rugăciuni în slavonește.

Dacă trecem în revistă investițiile cu scop cultural ale lui Matei Basarab din timpul domniei sale (1632—1654), tipografiile din Cîmpulung și Tîrgoviște și școala din ultimul oraș, constatăm că el a fost consecvent propriei politici de promovare a limbii și literaturii eclesiastice slavone. Desigur voievodul avea argumentele sale, mai cu seamă de natură politică, cum am arătat.

În momentul în care această cruciadă s-a conturat și regele apostolic al Poloniei, încurajat de papa Urban al VIII-lea, a luat inițiativa unui front larg împotriva turcilor, front în care Matei Basarab urma să joace un rol important, voievodul devine mai tolerant față de noile structuri culturale, fără a renunța însă la punctele sale de vedere anacronice.

Am văzut că în 1647 se traduce *De imitatione Christi*, o lucrare care aparține evului mediu occidental. Prefața la *Triodion Pentacostarion*, unde sint evocați mai cu seamă autorii antichității, citați în sprijinul ideilor creștine, este o lucrare în spirit renescentist⁶⁶. Instrucție în spiritul Renașterii se dădea și la «Schola graeca e latina» din Tîrgoviște, a lui Pantelimon Ligaride și Ignatie Petritzis, unde erau studiați marii scriitori și oratori ai antichității greco-romane.

În sfîrșit, atît cele două poeme emblematice (la *Molitvenicul* din 1635 și la *Antologhionul* din 1643), cît și poemele «epigramale» închinete doamnei Elina, soția voievodului, în partea introductivă la traducerea cărții *De imitatione Christi* (1647) și *Triodion Pentacostarion*, se încadrează în curentul barocului.

Prin urmare, fie că se află alăturate unor lucrări de tradiție răsăriteană, fie că sint vehiculate de limba slavonă, o serie de elemente din repertoriul marilor curente de cultură occidentală, medievală, renescentist și baroc, care s-au succedat timp de mai bine de jumătate de mileniu, apar cu impetuoasă necesitate într-un interval de un deceniu și ceva în cultura Țării Românești. S-a datorat această preluare atît de diversă și cu un unghi de deschidere cronologic atît de larg, unor legături culturale, cu mediile polono-ucrainene sau greco-italiene, așa cum s-ar părea la prima vedere?

Extinderea cercetării la o serie de monumente de artă, apărute în Țara Românească, în aceeași perioadă, în primul rînd la cele înfăptuite în orașe, ne va da răspunsul la această întrebare.

În jurul mijlocului secolului al XVII-lea apar în Tîrgoviște și Cîmpulung bisericile Crețulescu și sf. Gheorghe, care prezintă un aspect cu totul particular în peisajul artistic al epocii. În primul rînd chenarele de uși și de ferestre care împodobesc aceste biserici sint preluate de la două biserici catolice, care la data aceea erau ruinate, lucrute în stilul gotic. Deși bisericile catolice erau cu mult mai vechi, elementele de sculptură murală aparțineau sfîrșitului secolului al XV-lea, reprezentînd ultimul val al goticului, (așa cum el apare în Transilvania în această epocă).

Este adevărat că influența goticului transilvănean sau a celui moldovenesc începuse să se facă simțită în arhitectura românească încă de la începutul domniei lui Matei Basarab, dar acest stil fusese considerabil estompat, aproape mascat de viziunea «picturală» a sculptorilor munteni.

66. Ne pare cu totul interesantă caracterizarea pe care Virgil Cîndea (*L'humanisme d'Udriște Năsturel...*, p. 272) o aduce umanismului lui Udriște Năsturel. Domnia sa consideră acest umanism «de nuanță filologică, desprins de concepția antropocentrică, laicizantă, a Occidentului».

67. Pavel Chihaiia, *Din cetățile de scaun...*, p. 316—318 și 365—367; Nicolae Stoicescu și Cristian Molescu, *Tîrgoviștea și monumentele sale*, București, 1976, p. 158—161.

Prelund chenarele de uşă de la bisericile lucrate în stil gotic, meşterii au modificat şi planul celor două biserici ortodoxe: ele sînt lipsite de pronaos, iar absida altarului, în loc să se apară semicirculară în interior (cum este firesc pentru temelia care susţine o boltă în semicalotă), se prezintă poligonal⁶⁷.

Totodată, în Cîmpulung egumentul mînăstirii «Negru Vodă» a preluat o serie de sculpturi de la aceeaşi biserică catolică dezafectată din care s-au ridicat materialele pentru biserica sf. Gheorghe, şi a împodobit turnul-clopotniţă al incintei mînăstirii sale, cu un relief reprezentînd-căprioara sf. Aegisus, cu două chei de boltă, cu un ancadrament de uşă⁶⁸ etc.

Prezenţa sculpturilor gotice de la bisericile Sf. Gheorghe şi mînăstirea «Negru Vodă» din Cîmpulung, sau de la biserica Creţulescu din Tîrgovişte nu poate fi înţeleasă dacă nu legăm aceste elemente de lucrarea contemporană cu ele *De imitatione Christi* (sec. XV) la fel de neaşteptată în peisajul literar de la mijlocul secolului al XVII-lea.

Correspondenţe plastice găsim în epocă şi pentru realizările literare sau instrucţia cu caracter renescentist din oraşul Tîrgovişte. Este vorba, în primul rînd, de palatul familiei Năsturel din Herăşti (jud. Ilfov) care, conceput în stilul Renaşterii tirzii transilvănene, prezintă la ferestre chenare cu profile clasice, iar la intrări ancadramente cu frontoane triunghiulare. Palatul, în întregime din piatră, lucrat de meşteri transilvăneni, se desfăşoară armonios, cu deschideri echilibrate şi modenatura faţadei frumos cadenţată. Interioarele sobre, cu un geometrism urmărit cu rafinamentul oamenilor Renaşterii, cu deschideri către balcoane⁶⁹ unde poate fi admirată o natură paşnică şi surfzătoare, ne vorbesc despre existenţa frumoasă pe care au dus-o aici cărturarii de la mijlocul secolului al XVII-lea.

Tot în stilul Renaşterii transilvănene se pot constata în Ţara Românească, în această vreme, o serie de piese de orfevrărie liturgică şi laică⁷⁰.

În ceea ce priveşte înfăptuirile literare baroce, vom aminti în primul rînd de portaluri, ca cele de la bisericile Stelea, de la dispăruta biserică a Mitropoliei şi de la Sf. Împăraţi din Tîrgovişte, care prezintă compoziţii cu antablemente şi balustrii, cu forme complexe care ţin, dacă nu de stilul propriu-zis al barocului, de «climatul» baroc. Într-un stil curat baroc sînt lucrate, de renumitul sculptor transilvănean din secolul al XVII-lea Elias Nicolai, pietrele de mormînt ale familiei lui Matei Basarab⁷¹.

Am rămîne surprinşi că voievodul atît de pravoslavnic şi-a înmormîntat pe Matei, finul şi fiul adoptiv, unicul, în biserica Domnească din Tîrgovişte, sub o piatră funerară care reprezenta portretul, în relief înalt, al celui decedat, ceea ce — cu o singură excepţie din secolul al XIV-lea — nu s-a pomenit în Biserica ţărilor române, dacă nu am şti că acest tînăr era fiul lui Udrişte Năsturel. Desigur, tot Udrişte compune versurile de inspiraţie barocă, în româneşte, pe cunoscutul motiv *fortuna labilis*, în vreme ce inscripţia cu datele despre cel decedat este în slavonă. Piatra funerară a doamnei Elina, lucrată tot în stilul baroc, cu repertoriul obişnuit de personaje simbolice, elemente decorative şi inscripţii⁷², prezintă — fapt semnificativ şi neuzitat încă în sculptura funerară din ţările române — o imensă stemă a Ţării Româneşti, stemă care va apare şi pe piatra de mormînt a voievodului de la mînăstirea Arnota.

68. Pavel Chihaiia, *Din cetăţile de scaun...*, p. 258—260.

69. Emil Lăzărescu, cap. *Arhitectura din Ţara Românească, în Istoria artelor plastice în România...*, p. 20—21.

70. Teodora Voinescu, cap. *Argintăria din Ţara Românească, în Istoria artelor plastice în România...*, p. 95—97.

71. Pavel Chihaiia, *Din cetăţile de scaun...*, p. 338—351.

72. Alexandru Duju, *Sinteză şi originalitate în cultura română*, Bucureşti, 1972, p. 220.

Dincolo de laicizarea simbolurilor înfățișate pe pietrele funerare, trebuie să vedem în ele, acea fervoare pentru trecut, pentru tradiție, spiritul «istorist» de care vorbeam la începutul acestei lucrări și care se manifestă mai cu seamă în orașe.

Oricum, din expunerea inovațiilor stilistice din arhitectură și sculptură care au avut loc în intervalul de două decenii ale domniei lui Matei Basarab și care corespund noilor modalități de expresie literară sau de instrucție, ne dăm seama, în primul rând, că fenomenul cultural de primenire nu s-a datorat unor influențe venite din afară, ci a fost determinat în primul rând de voința unui sincretism creator, de dilatarea cadrelor devenite prea înguste pentru o societate intrată într-o nouă evoluție. Această fervoare pentru însumarea unor valori necesare, această grabă a mediului orășenesc de a-și însuși nici în două decenii, jumătate de mileniu de cultură gotică, renașcentistă și barocă, ne apare cu totul nouă, aparține unei noi mentalități.

Transformările care ne vorbesc despre o nouă viziune și noi forme de exprimare nu puteau apare la sate, la mănăstirile izolate sau pe marile domenii ale boierilor⁷³. Inițiate de cărturarii din jurul voievodului, de înalți prelați, uneori de voievozi împotriva voinței sale, operele literare și artistice de la mijlocul secolului al XVII-lea sînt cerute de societatea orășenească⁷⁴.

Dar mai există un aspect foarte important al transformărilor din acest moment. Noile forme de expresie pe care le-am trecut în revistă mai sus — și care au fost însoțite în epocă, pe un plan mai larg și mai puțin cunoscut de o serie de prefaceri artistice, cum ar fi, de pildă, apariția frecventă a chenarelor de tip gotic-moldovenesc — au îmbogățit trunchiul tradițional al culturii românești⁷⁵. Trebuie să subliniem faptul că largirea universului mental a păstrat valorile autohtone, trăsăturile ființei proprii⁷⁶. Am amintit de «spiritul istorist» care animă versurile emblematice sau de compozițiile heraldice din cărți sau de pe suprafața pietrelor de mormînt, «spirit istorist» pe care îl afirmă și voievodul, trăsătură a mentalității vremii. Aceste steme ne apar ca niște oglinzi în care cărturarii secolului al XVII-lea priveau înfăptuirile și năzuințele strămoșilor. Istovirea literelor slavone și triumful limbii românești în tipărituri către sfîrșitul domniei lui Matei Basarab nu se leagă de Reformă sau de vreo altă influență din afară, ci de acest spirit solidar cu permanențele românești care ajunge să învingă rezistența tiparelor de politică culturală slavonizantă a voievodului. Noile forme artistice presupun și ele spargerea unor tipare vechi, depășirea unor conveniențe care țineau de structurile propriu-zis medievale. Ne pare semnificativ faptul că în biserici, zidul care despărțea de secole naosul de pronaos este desființat, în locul lui apărînd stîlpii, care unifică în realitate spațiul, într-o dilatare și o cuprindere a întregii suflări sub autoritatea Pantocratorului.

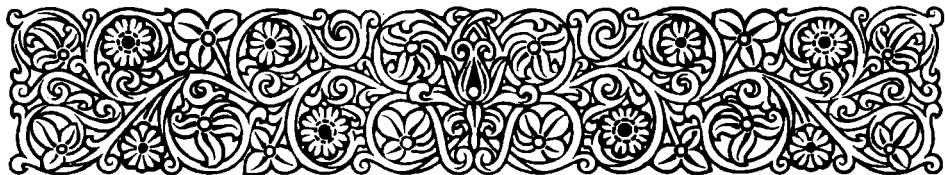
Dr. PAVEL CHIHAIA

73. Virgil Cîndea, *Les intellectuels du sud-est européen au XVII-e siècle* (II), în «Revue des études sud-est européennes», tome VIII (1970), nr. 4, p. 644.

74. Vezi Alexandru Duju, *Sinteză și originalitate...*, p. 163.

75. Despre raportul dintre influențele filtrate din Occident și fondul tradițiilor locale, vezi și I. C. Chițimia, *Umanism occidental și umanism sud-est european*, în «Revista de istorie și teorie literară», tomul XXI (1972), nr. 1, p. 25-30; Alexandru Duju, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974, p. 125-128 și 204.

76. Virgil Cîndea tratează sugestiv despre o confruntare a programelor care vădește căutarea unor noi soluții, în *Les intellectuels du sud-est européen au XVII-e siècle* (I), în «Revue des études sud-est européennes», tomul VIII (1970), nr. 2, p. 207.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

RESFINȚIREA BISERICII HOTARELE II JUDEȚUL ILFOV

Duminică 17 octombrie 1976, credincioșii parohiei Hotarele II din protoieria Oltenița, au trăit clipe de frumoasă sărbătorire, prilejuite de resfințirea locașului lor de închinare.

La ora dinaintea stabilită pentru serviciul divin al resfințirii, a sosit P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, fiind însoțit de P. C. Pr. Ioan Cristache, consilier mitropolitan, P. C. Pr. Anton Poșircă, secretarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor și de arhidiaconii Evghenie Dascălu și Petre Zamfira de la Catedrala patriarhală.

Delegații Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, înconjurați de un sobor de preoți din protoieria Oltenița, au oficiat, mai întâi, după rînduielele canonice, slujba resfințirii exteriorului bisericii cu ocolirea tradițională, iar apoi au purces la sfințirea picturii din biserică prin stropirea cu apă sfințită și ungerea cu sfințitul și Marele Mir.

De menționat că lucrările exterioare și ale picturii s-au început de către preotul Dumitru Cristescu, transferat ulterior în București, continuîndu-se apoi prin grija și supravegherea preotului suplinitor Popa Mircea și sfîrșindu-se de către actualul preot paroh Costache Ion.

Înainte de săvîrșirea Sfintei Liturghii P. C. Pr. Simion Constantin, secretarul protoieriei Oltenița, reprezentînd aici pe P. C. Protoiereu Șavu Chiriță, absent din motive de sănătate, a dat citire documentului întocmit pentru această festivitate.

În timpul Sf. Liturghii, răspunsurile de la strană au fost date de toți credincioșii prezenți în biserică.

Predica zilei a fost rostită de către fostul preot paroh Dumitru Cristescu.

După terminarea serviciului divin al Sf. Liturghii, reprezentantul Protoieriei Oltenița a făcut o dare de seamă asupra realizărilor mai de seamă din Protoieria respectivă, în cursul anului 1976, remarcînd lucrările de restaurare a picturii din mai multe parohii, care s-au obținut prin grija și rîvna credincioșilor conduși de preoții parohi și prin înțelegerea arătată de Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor.

În încheiere vorbitorul a adus smerite mulțumiri tuturor celor care s-au străduit să-și aducă obolul lor, credincioși și preoți, pentru frumoasa lucrare săvârșită la parohia Hotarele II.

A luat apoi cuvântul, actualul preot paroh, Costache Ion, care, după ce a arătat, pe scurt, etapele lucrărilor de pictură și restaurare a bisericii parohiale, a adus cuvinte de mulțumire înaintașilor lui pentru strădaniile lor, și a asigurat pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul că se va strădui să răspundă cu dragoste și devotament la toate muncile bisericesti și de obște, fiind, exemplul de hărnicie și adevărată păstorie.

Seria cuvântărilor prilejuite de acest moment sărbătoresc din viața credincioșilor de la parohia Hotarele II, a fost încheiată de P. S. Roman Ialomițeanul, Vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Aducând binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, tuturor credincioșilor care s-au străduit să-și înfrumusețeze locașul sfânt P. S. Sa i-a lăudat și felicitat spunând printre altele: «Am venit cu dragoste părintească în parohia frațiilor voastre și mi-am dat seama de rîvna și dragostea care o arătați pentru sfința biserică. Sfinții Părinți au rînduit să se facă rugăciuni de curățire pentru lucrările care se fac tuturor locașurilor de închinare. De aceea o biserică, odată sfințită și curățită, devine locaș sfânt închinat Domnului. Biserica, însă, frații mei, trebuie să fie înfrumusețată totdeauna cu florile credinței și să fie încălzită cu dragostea sufletelor creștine, căci numai așa vom reuși să arătăm că sîntem credincioși cu adevărat și numai așa vom putea ajunge de la curățenia vieții la curățenia faptelor creștine». În continuare, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul prezintă celor prezenți, prin cuvîntul său, o minunată lecție duhovnicească cu adînci reflexe în viața fiecărui creștin, sădind în inimile tuturor florile duhovnicești ale învățaturii Sfintei Scripturi și îndemnînd pe toți credincioșii de a se apropia cît mai mult de Fîntîna spirituală și veșnică — Biserica — și de tezaurul sfînt și neprețuit al Sfintelor Taine și mai ales de Sfîntul Potir euharistic. În încheiere Prea Sfinția Sa a spus: «Iubiții mei, trebuie să iubiți Biserica pentru că în ea vi se propovăduiește calea care vă duce la cîștigarea mîntuirii și a vieții celei veșnice. Stați alături de preotul vostru, ascultați și iubiți poruncile Bisericii care sînt ale lui Dumnezeu și veți descoperi în voi comoara nespusă a chipului lui Dumnezeu, care este sufletul vostru. Nimic din cele rele care vin să vă ispitească să nu se atingă de voi. Să fiți mereu urmași ai poruncilor lui Dumnezeu și ai învățaturii Apostolilor care se dau prin Biserica noastră Ortodoxă. Orice vînt care vine și vrea să vă despărță de Biserica strămoșească și să vă abată sufletul către alte învățături greșite, care pretind că-și au izvorul în Evanghelia Domnului, să nu vă cîlntească din hotărîrea voastră de a rămîne fii devotați ai Bisericii Mîntuitorului Hristos, ai Bisericii noastre strămoșești. Păstrați-vă credința pe care au avut-o moșii și strămoșii voștri.

Fie ca binecuvîntarea Domnului să se reverse peste voi toți, spre lucrarea poruncilor Sale, Amin».

La sfîrșit s-a oficiat un polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru Conducătorii Republicii Socialiste România și pentru toți cei ce s-au străduit, cu credință și cu dragoste, să înfrumusețeze sfîntul locaș, din parohia Hotarele II.

ASISTENT

RESFINȚIREA BISERICII FILIALE GAGU DIN PAROHIA LEȘILE, JUDEȚUL ILFOV

Duminică, 24 octombrie 1976, a avut loc resfințirea bisericii filiale din satul Gagu, parohia Leșile.

Pentru slujba resfințirii, la orele 9 dimineața au sosit în parohie P. C. Pr. Ioan Băltărețu — Protopop al Protoieriei II Ilfov, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, fiind însoțit de P. C. Diac. Gh. Bogdaproste — redactor al revistei «Glasul Bisericii» din cadrul Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor.

Remarcăm faptul că bisericuța din satul Gagu, monument istoric, își începe existența, după o pioasă tradiție, încă de pe la jumătatea secolului al XVI-lea, prin rîvna și credința unor ciobani care, după ce și-au vîndut averile lor, au pus piatra de temelie. De-a lungul veacurilor ea a fost adesea distrusă și incendiată de cetro-pitori.

În ultima vreme importanța ei istorică și națională a stîrnit curiozitatea tînărului arhitect — Claudiu Moldovan, fiu de preot, pe atunci student la Facultatea de Arhitectură, care — din dragoste și pasiune pentru trecutul neamului nostru — se decide să înceapă munca de refacere a bisericii în forma ei inițială. Și astfel, învingînd toate greutățile și problemele legate de o asemenea muncă, arhitectul Claudiu Moldovan reușește ca în cîțiva ani, ajutat fiind de credincioșii din parohie și unii specialiști, să redea cultului această frumoasă bisericuță din satul Gagu, mărturia cea mai grăitoare a vechii religioase a credincioșilor de pe meleagurile ilfovene.

Încă de dimineață, în jurul bisericii refăcută erau adunați credincioși din parohie, dornici să vadă o sfințire de biserică, slujbă care, prin firea lucrurilor, se săvîrșește mai rar, și care este plină de măreție și solemnitate.

La sosirea în fața bisericii delegația Centrului Eparhial al Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor a fost întâmpinată de un sobor de preoți din parohii vecine, în frunte cu preotul-paroh Constantin St. Popescu.

După ce, potrivit rînduielilor canonice ortodoxe, s-a făcut sfințirea apei în fața bisericii, sfîntul locaș a fost înconjurat și stropit cu sfînta aghiazmă și uns cu sfîntul și Marele Mir, conform tradiției, în exterior și apoi în interior. Odată terminată această ceremonie, înainte de începerea serviciului divin al Sf. Liturghii, P. C. Pr. Protoiereu Ioan Băltărețu a dat citire în fața credincioșilor «Actului solemn» întocmit pentru această festivitate, în care se arată că această bisericuță, monument istoric, a cărei piatră de temelie a fost pusă în veacuri depărtate, a îmbrăcat haina de sărbătoare a resfințirii, prin grija și dragostea deosebită pentru sfîntul locaș a preotului Constantin Șt. Popescu și credincioșilor lui.

Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date omofonic de toți credincioșii prezenți în biserică.

Predica zilei a fost rostită de preotul Teodor Moldovan, parohul bisericii Pantelimon-Sat, județul Ilfov.

După terminarea Sfintei Liturghii, a luat cuvîntul preotul Constantin St. Popescu, parohul bisericii Leșile și al filialei Gagu, care, într-o frumoasă expunere, a făcut o trecere în revistă a tuturor lucrărilor efectuate la biserică, lucrări ce s-au făcut cu ajutorul acordat de Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, cu donațiile credincioșilor și cu aportul deosebit al muncii și priceperii arhitectului Claudiu Moldovan.

În încheiere, vorbitorul a spus: «Prea Cucernice Părinte Protopop, îngăduiți-mi ca, ajungând la sfârșitul cuvîntului meu, să vă mulțumesc pentru toate sfaturile și îndemnul pe care mi le-ați dat în tot timpul lucrărilor, cît și pentru dragostea pe care ne-ați arătat-o — mie și credincioșilor pe care îi păstoresc — ori de cite ori v-am cerut ajutorul, pentru ca lucrările de la această biserică filială să ajungă la acest frumos sfârșit.

Totodată, îmi îndrept gîndurile cu adîncă smerenie și profundă fiască supunere, către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Întîlstatătorul Bisericii noastre Ortodoxe Române, căre ne-a aprobat și ne-a dat ajutoare substanțiale pentru restaurarea acestui frumos sfînt locaș. De asemeni, aducem mulțumirile noastre și Departamentului Cultelor, care ne-a dat avizul favorabil pentru începerea lucrărilor de restaurare, acordîndu-ne, atunci cînd a fost nevoie, sprijin și ajutor pentru lucrări. Recunoștința și mulțumirile mele le aduc, de asemenea, la toți credincioșii și frații preoți care au contribuit, cu tot ceea ce a fost posibil, la săvîrșirea acestei frumoase munci din activitatea mea, și în mod special domnului arhitect Claudiu Moldovan pentru munca depusă și ajutorul dat pe tot parcursul lucrărilor de restaurare. Terminînd cuvîntul meu, rog pe bunul Dumnezeu să dăruiască tuturor pace, sănătate și depline bucurii în viața și familiile lor».

În continuare a luat cuvîntul preotul Teodor Moldovan care, după ce a făcut o scurtă trecere în revistă a minunatelor realizări ale Bisericii Ortodoxe Române, obținute pe plan administrativ-gospodăresc, sub conducerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a felicitat pe preotul, credincioșii și toți ostenitorii parohiei filiale Gagu pentru minunatele lucrări săvîrșite în casa lui Dumnezeu — Biserica.

Vădit emoționat a luat, apoi cuvîntul arhitectul Claudiu Moldovan, care exprimîndu-și satisfacția pentru ducerea la bun sfârșit a lucrărilor de restaurare la acest monument istoric, domnia să a reliefat într-o frumoasă prezentare, motivele ce l-au determinat să se apuce de o asemenea lucrare: «dragostea și respectul pentru tradiția istorică a arhitecturii românești de-a lungul veacurilor, precum și prețuirea și admirația pe care le nutrește pentru credința moșilor și strămoșilor noștri care, în condiții istorice vitrege au păstrat, au continuat și au transmis urmașilor lor aceste minunate tradiții, fiind însuflețite de adevărată iubire față de glla strămoșească și de neam».

În încheierea festivității de resfințire a bisericii a vorbit P. C. Pr. Protoiereu Ioan Băltărețu.

Mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian că l-a delegat să ia parte la sărbătoarea credincioșilor creștini ortodocși, din parohia filială Gagu, P. S. Sa, în numele Centrului Eparhial, a felicitat călduros pe toți cei ce s-au ostenit să prilejuiască această mare bucurie duhovnicească lăudîndu-i pentru dragostea și credința lor față de biserică și față de tradiția noastră ortodoxă, și spunînd, printre altele: «Frații mei, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Arhipăstorul nostru, vă aduc profunde mulțumiri pentru această frumoasă realizare din viața parohiei dumneavoastră, Tot ceea ce ați făcut aici constituie o adevărată jertfă pentru credință și pentru viața noastră religioasă și sînt convins că ați împlinit cu prisosință cuvîntul Scripturii care zice: «Binecuvîntează Doamne pe toți cei ce iubesc podoaba casei Tale».

Iată că astăzi, ca un rezultat îmbucurător al eforturilor dumneavoastră, biserica satului Gagu își deschide din nou ușile pentru a vă primi la sînul său, spunîndu-vă tainic: «Veniți la mine toți cei ce doriți să aduceți la altarul lui Dumnezeu

gîndurile și nevoile voastre spirituale, căci El, Tatăl nostru ceresc, vă cheamă și vă învață prin Sfînta Scriptură cum să vă purtați și cum să trăiți, spre a fi plăcuți Lui, pentru ca prin rugăciune, fapte bune și vrednice de cinste, cu adevărat creștine, să dobîndiți mintuirea sufletelor voastre».

În continuare, P. C. Pr. Ioan Băltărețu dă sfaturi credincioșilor să-și păstreze credința strămoșească să asculte de învățăturile date de sfînta Biserică prin slujitorii ei, să fie harnici, buni, cinstiți, să iubească și să respecte pe conducătorii țării noastre, care se străduiesc spre binele și fericirea noastră, și pentru viitorul luminos al neamului nostru.

Urmînd și trăind învățătura Bisericii — sublinia P. C. Sa — ne asigurăm binele și bucuria pămîntească, pregătind, totodată, calea vieții de veci în lumea celor vrednici și bine plăcuți lui Dumnezeu».

Slujba de resfințire s-a încheiat cu săvîrșirea parastasului pentru toți cei adormiți în Domnul, care și-au dat obolul lor de-a lungul veacurilor, pentru menținerea și înfrumusețarea sfîntului locaș al Domnului.

ASISTENT,

RESFINȚIREA BISERICII DIN FILIALA PODUL-PITARULUI — ILFOV

În ziua de 31 oct. 1976, într-o frumoasă zi de toamnă, cînd cîmpurile fusese eliberate de recolta bogată a anului iar brazdele noi străluceau la lumina soarelui, — în satul Podul-Pitarului, parohia Cucuieți, Comuna Plătărești, Jud. Ilfov, — s-a făcut resfințirea bisericii în urma unor reparații executate.

Resfințirea s-a făcut de către P. C. Protoieru *Emilian Mihăilescu* de la Protoieria I Ilfov, înconjurat de un sobor de preoți. După sfințirea apei și ocolirea bisericii, s-a săvîrșit Sf. Liturghie într-o atmosferă înălțătoare plină de adîncă evlavie, datorită vocilor frumoase și cu timbru ale unor preoți și răspunsurilor omofone date de toți credincioșii din biserică.

La sfîrșitul slujbei, a luat cuvîntul preotul *Simion Constantin*, secretarul Protoieriei Oltenița, care scuză lipsa P. C. Protoieru *Savu Chiriță*, fiind bolnav. Aduce salutul Protoieriei pentru cei prezenți, făcînd o frumoasă dare de seamă asupra activității gospodărești realizată pe întinsul Protoieriei Oltenița, din care se desprind: restaurări de picturi, reparații de zidărie, acoperișuri noi, împrejurii etc. Cuvîntul său se încheie cu următoarea concluzie: «Biserica noastră astăzi, sub înțeleapta ocîrmuire a Prea Fericitului nostru Patriarh Justinian, merge în pas cu vremurile de înnoire spre mai bine. Înfățișarea satelor și orașelor se transformă într-un ritm accelerat, stimulată de creșterea industriei și agriculturii și sub îndobolul progresului economic și cultural. Țara noastră a devenit prin strădania oamenilor muncii de azi, — între care se numără și credincioșii Bisericii noastre — o frumoasă și bogată grădină.

Preotul *Voiculescu Gheorghe*, parohul parohiei Cucuieți și responsabilul filialei Podul-Pitarului, își arată nespusa mulțumire și bucurie că s-a ajuns la această zi scumpă pentru credincioșii din Podul-Pitarului. Biserica de aci a fost zidită de credincioși în anul 1818, făcîndu-i-se pe parcurs multe reparații. Datorită stăruinței sale și înțelegerii credincioșilor, s-a putut ajunge la ceea ce se vede. Nu-i puțin să faci subzidirea bisericii pentru a o scăpa de igrasie, să repari acoperișul și să-l vop-

sești, să reparați întreaga tencuială interioară și exterioară, să împrejmuiești curtea bisericii etc., din contribuția benevolă a credincioșilor. Preotul Voiculescu Gh. și-a luat angajamentul că așa cum s-a străduit să facă din biserică o adevărată «Casă a lui Dumnezeu», se va strădui mai departe să facă și din sufletele credincioșilor de aci adevărate «Temple ale Duhului Sfânt» (I cor. III, 16).

P. C. Protoiereu EMILIAN MIHĂILESCU roagă mai întâi pe Bunul Dumnezeu să dea grabnică însănătoșire P. C. Protoereu Savu Chiriță, aducând apoi binecuvântarea P. F. Patriarh asupra preotului și credincioșilor de aci pentru frumoasele realizări obținute. Ceea ce s-a făcut aci nu este decât rezultatul credinței și dragostei pentru biserică de care este însuflețit preotul Voiculescu Gh., căruia i se cuvine multe mulțumiri și felicitări și o deosebită răsplată din partea C. Eparhial. Gîndindu-ne la cît s-au realizat pe întreg cuprînsul țării, ne minunăm și nu putem decât să tragem concluzia că acestea se datoresc numai bunei stări economice în care se găsesc cetățenii patriei sub înțeleapta îndrumare a conducătorilor de azi. P. C. Sa felicită pe credincioși de ceace au realizat și, mulțumește Departamentului Cultelor pentru sprijinul acordat. În același timp a urat credincioșilor sănătate și cît mai multă dragoste și sprijin față de Biserica noastră strămoșească.

— ASISTENT —

RESFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA COPĂCENI — MĂNĂSTIREA JUDEȚUL ILFOV

7 noiembrie, zi minunată de toamnă, cînd firea înconjurătoare își schimbă veșmintul călduros al verii într-altul răcoros, cînd pămîntul și-a dat cu dărnicie bogatele roade celor ce l-au lucrat, zi în care meleagurile pline de farmec ale parohiei Copăceni-Mănăstirea au îmbrăcat haine de sărbătoare. Pretutindenii bucurie și pace, pretutindenii mulțumire și satisfacții pentru recoltele bogate. La acestea s-a adăugat și bucuria credincioșilor din parohie care, în acea zi, au participat, cu dragoste și evlavie, la popasul duhovnicesc prilejuit de resfințirea bisericii din satul lor.

Credincioșii din enorie cu luminări și flori în mînă, îmbrăcați în haine de sărbătoare, s-au adunat sub cupola frumoasei lor biserici reînnoite. În așteptarea serviciului divin de resfințire.

La ora 8,30 a sosit P. C. Pr. Mihai Marinescu, consilier mitropolitan, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, însoțit fiind de P. C. Pr. Ioan Băltărețu, Protopopul protoieriei II Ilfov și de diac. Gh. Bogdaproste redactor la revista „Glasul Bisericii» a Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor.

În fața bisericii, soborul preoților slujitori în frunte cu P. C. Pr. Consilier Mihai Marinescu, au săvîrșit slujba sfințirii apei, după care sfîntul locaș a fost înconjurat potrivit rînduiei tradiționale, fiind stropit cu aghiazmă și uns cu Sfîntul și Marele mir. După ce s-a făcut sfințirea interioară, P. C. Pr. Mihai Marinescu a dat citire, din fața Sfîntului altar, «Actul comemorativ, remarcînd, în cîteva cuvinte, importanța evenimentului prilejuit de acest moment din viața credincioșilor din parohia Mănăstirea-Copăceni.»

Serviciul religios s-a continuat cu slujba Sfintei Liturghii, la care răspunsurile de strană, au fost date omofon de credincioșii prezenți la biserică.

După terminarea Sf. Liturghii, a luat cuvîntul P. C. Pr. Protoiereu, Ion Bălărețu, care a prezentat un raport general al situației parohiilor din Protoieria II Ilfov, arătînd, în linii mari, realizările frumoase de care s-au învrednicit preoții și credincioșii.

Spre sfîrșitul raportului prezentat, părintele protoiereu a felicitat călduros pe preotul Petre Marin și credincioșii din parohie pentru munca depusă la înfrumusețarea bisericii parohiale. A mulțumit, apoi, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian care a ajutat și sprijinit organele parohiale de la Copăceni-Mînăstirea, pentru refacerea bisericii lor. În încheiere, vorbitorul aduce deosebite mulțumiri P. C. Pr. Mihai Marinescu, delegatul Centrului Eparhial, zicînd: «Prea cucernice părinte consilier, ca cel ce sînteți sfetnic apropiat și colaborator sincer al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, vă rugăm să vă faceți interpretul nostru al tuturor, clerici și credincioși, din Protoieria II Ilfov și să transmiteți Prea Fericirii Sale, că noi, toți am fost și vom fi totdeauna adevărați fii ai Bisericii noastre Ortodoxe, ascultători și trăitori sinceri ai învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos. Totodată, vă rugăm să asigurați pe Prea Fericirea Sa că, în calitate de fii credincioși ai Bisericii, și buni cetățeni, vom răspunde cu dragoste și devotament, la toate chemările Patriei noastre, pe care o vom sluji totdeauna cu dăruire sinceră pentru că sintem și fii ei».

Vădit emoționat, a luat cuvîntul, în continuare preotul Petre Marin, parohul bisericii, care, a prezentat o dare de seamă a tuturor lucrărilor executate la biserică păsătorită de el, arătînd că de la început a fost ajutat de credincioșii săi în într-un timp de numai doi ani, să realizeze tot ceea ce se vede și anume: o biserică reînnoită, electricată în interior, înzestrată cu unele lucrări exterioare noi, dotată cu obiecte de cult noi, și, în sfîrșit, înfrumusețată cu o minunată și valoroasă pictură interioară.

«Toate acestea, — a spus vorbitorul —, au putut fi realizabile cu ajutorul bunilor mei credincioși, cărora le mulțumesc din adîncul inimii și le promit că în orice împrejurare voi fi alături de ei, după cum au fost și ei alături de mine, la această muncă de restaurare».

P. C. Pr. Petre Marin mulțumește, la sfîrșitul cuvîntului său, tuturor celor care l-au sprijinit moral și material la desăvîrșirea lucrărilor în vederea resfințirii bisericii.

În această atmosferă de sărbătoare, a luat cuvîntul P. C. Pr. Mihai Marinescu. Mai întîi P. C. sa aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru biserică și credincioșii parohiei Mînăstirea-Copăceni care au primit cu atîta dragoste delegația Centrului eparhial, în vederea resfințirii sfîntului lor locaș. Expri-mîndu-și admirația, prețuirea și respectul față de credincioșii parohiei și preotul lor paroh, pentru minunatele realizări din satul lor, atît pe plan obștesc cit și pe cel bisericesc, P. C. Pr. Mihai Marinescu, în frumoase cuvinte, a vorbit credincioșilor despre grija deosebită a statului nostru față de comorile de artă și arhitectură românească presărate pe tot cuprinsul țării noastre, cum ar fi: biserici vechi — monumente istorice, mînăstiri, cetăți, schituri, etc.

«Aceste toate realizări — a spus P. C. Sa — demonstrează iubiți credincioși, dragostea noastră, a tuturor față de comorile minunate pe care ni le-au lăsat strămoșii noștri, spre păstrare și apărare, reflectînd în același timp unitatea de voință, muncă și acțiune pe care poporul nostru le-a făcut pentru viitorul pămîntului românesc de-a lungul istoriei sale. Vă felicit pe toți, în frunte cu preotul paroh al dumneavoastră și vă indemn să frecvențați cu regularitate Sfînta Biserică, să o sprijiniți

și mai departe și să o păstrați de-a pururi în aceeași strălucire și trăire duhovnicească. Despre tot ce am văzut și am trăit în parohia de aici voi raporta Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care totdeauna ne umple inimile cu dragostea Sa părintească și ne îndeamnă spre tot lucrul bun, frumos și vrednic de dorit, atît de Dumnezeu cit și de oameni, ca un adevărat părinte sufleteș al tuturor».

În încheierea momentului sărbătoreșc al resfințirii bisericii Mînăstirea-Copăceni s-a săvîrșit un polihroniu pentru conducerea Bisericii, a Statului și pentru toți credincioșii parohiei.

După sfîrșitul slujbei, oaspeți și credincioși, au fost invitați în casa preotului paroh la o agapă frățească, unde, cu toți împreună s-au bucurat de ospitalitatea gazdelor.

ASISTENT

† INGINERUL DUMITRU POPESCU

S-a stîns din viață, pe neașteptate, la 20 ianuarie a.c. inginerul Dumitru (Mitu) Popescu, proiectantul, conducătorul și executantul unora dintre cele mai însemnate lucrări de creație și restaurare tehnică și arhitecturală, a unor construcții și monumente istorice sau de artă bisericească, înfăptuite în lunga și laborioasa activitate a păstorii Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Distinsul dispărut s-a născut acum 77 de ani în comuna Adunații Teiului, județul Mehedinți, din părinți de la țară. Inzestrat de Dumnezeu cu alese calități, urmează școala primară și liceul în orașul Turnu Severin. Tînărului, cu privirea ageră, cu o inteligență scripitoare și cu o dorință a marilor împliniri ce s-a dovedit reală vreme de peste 50 de ani, vine la București să se înscrie la Politehnică ale cărei cursuri le absolvă cu strălucire. Trece la una dintre cele mai mari uzini metalurgice din țară — actuala uzină 23 August unde lucrează din 1928 pînă în 1947, cînd se transformă în industria de construcții de nave. În anul 1959 se angajează la Administrația Patriarhală și lucrează pe linie tehnică, pînă în ziua tristului său sfîrșit.

Inginerul Dumitru Popescu, vreme de 18 ani a proiectat și consolidat o serie de noi ansambluri bisericești, dar mai ales, a refăcut unele monumente de artă și istorice. Astfel inginerul Dumitru Popescu a fost mina care a concretizat în ciment și în fier marile gânduri și planuri ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în operele sale de ctitorie patriarhicească. Cînd a fost vorba să consolideze bisericile Domnița Bălașa, Sfîntul Spiridon Nou, Slobozia, Leon Vodă sau vechea mînăstire de la Radu Vodă, regretatul dispărut atunci cînd a întîmpinat greutăți în activitatea sa tehnică, cu răbdarea, cu chibzuința, și cu credința sa în ajutorul lui Dumnezeu, reușea totdeauna. În zidurile de la Domnița Bălașa și de la Sfîntul Spiridon el și-a zidit propriul său suflet, iar în zidurile monumentului istoric de la Biserica Leon Vodă și-a înfrățit capacitatea și darurile sale cu visul secular al eroilor peste ale căror oșeminte se slujește azi Sfînta Liturghie, ziduri pe care el le-a readus la forma cea dintîi. A fost omul binecuvîntat de Dumnezeu care găsea soluții fericite pentru refacerea unei ctitorii ce se ridică parcă din nou spre zările strălucite. În toată activitatea sa el a pus puterea de muncă mai mult decît oricare. A fost o «slugă bună și cre-

dincioasă» și pentru aceasta Înalta conducere a Bisericii i-a conferit «crucea patriarhală pentru mireni».

Ceremonia înmormântării a avut loc în biserică Mînăstirii Radu Vodă, una dintre ultimele monumente restaurate sub conducerea sa și a fost săvîrșită de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și a P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan.

După săvîrșirea serviciului religios Prea Sfințitul Episcop Roman, după ce arată regretul adînc pe care toți angajații și colegii de la Centrul eparhial îl manifestă, menționează că vestea morții inginerului Mitu Popescu a mișcat în mod deosebit pe Prea Firicitul Părinte Patriarh Justinian, care a trimis familiei îndoliată o telegramă de condoleanțe, în care se spune, printre altele : «Încetarea din viață a distinsului inginer constructor Dumitru Popescu ne-a întristat cumplit. Numele său, legat de restaurarea bisericilor Domnița Bălașa, Sfințul Spiridon, Radu Vodă, Slobozia va rămîne de neuitat... Pentru alesele sale daruri puse în slujba bisericii exprimăm alese condoleanțe familiei îndurerate». În continuare, Prea Sfințitul Episcop Roman zugrăvește portretul luminos al regretatului dispărut, subliniind pregătirea sa profesională și inteligența sa vie. «Vocă, în mod deosebit, capacitatea sa de muncă pentru edificii pe care le-a refăcut sau le-a restaurat, precum și icoana interioară și dragostea sa nețărmurită pe care o arăta colaboratorilor și, mai ales, muncitorilor. Nimeni nu pleca de la el nemulțumit sau nemîngiat. Totdeauna era gata să ajute pe cei nevoiași sau în durere. A fost un bun slujitor al Bisericii, depunînd deosebită grijă pentru locul sfînt. Și-a mărturisit credința și dragostea sa în felul său, dăruind lui Dumnezeu ceea ce avea mai bun în sine. A slujit lui Dumnezeu, ridicînd sau reparînd biserici, pentru ca să se aducă în ele jertfa liturgică. În felul acesta inginerul Dumitru Popescu și-a mărturisit dragostea sa pentru Dumnezeu, pentru biserică și pentru popor».

P. C. Pr. Ion Neamu, consilier mitropolitan, după ce prezintă familiei, în numele colegilor și angajaților de la Centrul Eparhial condoleanțe, arată că vreme de peste 50 de ani regretatul dispărut a fost un model de cinste, de muncă și abnegație. Referîndu-se la viața și activitatea inginerului Dumitru Popescu, arată că acesta prin căsătoria cu fiica fostului și vrednicului cărturar, regretatul mitropolit Tit Sîmedrea, a găsit în părintele său un exemplu și un model de urmat. Ca o caracteristică a ființei sale și a conștiinței sale este faptul că el credea și făcea și pe alții să creadă că în viață, cu răbdare și cu pregătire, nu este nimic nerealizabil. Monumentele ca : Plumbuita, Schitul Maicilor, Radu Vodă, Slobozia, Domnița Bălașa sau Sfîntul Spiridon Nou, în forma lor reînviată sînt mărturiile ale priceperii sale.

Din partea bisericii Sfîntului Spiridon a vorbit preotul Cornel Sava, iar din partea bisericii Domnița Bălașa a vorbit preotul Alexandru Zaharescu, aducînd omagiul credincioșilor lor la sicriul celui dispărut.

În încheiere, a luat cuvîntul P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, care prezintă în culori cu totul deosebite, portretul celui dispărut, caracterizîndu-l ca «un inginer capabil, un eminent organizator și bun conducător, înzestrat cu un intelect clar și luminat, un creator cu suflet și prezent la toate nevoile vieții. Prin persoana și activitatea lui, multe monumente au reînviat și prin aceasta a făcut cinste bisericii, neamului și poporului».

Spre seară sicriul cu rămășițele pămîntești ale regretatului lui inginer Dumitru Popescu a fost condus de colegi și de prieteni la cavoul de la Mînăstirea Cernica și așezat alături de marele său mentor — regretatul mitropolit cărturar — Tit Sîmedrea.

PREOT LEON STOICA

În ziua de 15 februarie 1977 a decedat preotul pensionar Leon Stoica din Alexandria în etate de 77 de ani și fost slujitor al bisericii Cuvioasa Paraschiva (Sf. Vineri), din oraș.

Moartea preotului Leon Stoica, a întristat sufletele prietenilor, cunoscuților și foștilor săi enoriași, datorită prețurii deosebite de care se bucura. Decedatul s-a născut în anul 1900 luna martie, ca fiu de preot. Școala primară a făcut-o în satul natal, a urmat apoi Seminarul și Facultatea de teologie, mulți ani întreținându-se singur, deoarece tatăl îi moare tocmai în timpul anilor de studii.

În anul 1924 s-a căsătorit cu Zenaida Popovici tot fiică de preot și învățătoare, femeie de o deosebită bunătate și înțelepciune, ducând o viață de familie exemplară. S-a preoțit, și curînd datorită prestaței și deosebitei sale pregătiri este promovată în funcția de Protopop și apoi Inspector Eparhial, pe care avea să le onoreze în mod excepțional mulți ani.

Mutîndu-se cu familia la Alexandria este repartizat la Biserica Cuvioasa Paraschiva, unde va sluji pînă la data pensionării sale. În anii slujirii sale aici s-a remarcat ca bun gospodar, coleg bun cu coslujitorul său de la altar, venerabilul preot Pantilimon Ionescu, pensionar și P. C. Sa astăzi. De asemenea prin tactul său pastoral ca și prin corectitudinea și demnitatea sa și-a apropiat sufletește enoriașii, cîștigîndu-le dragostea lor.

A știut prin aceleași calități să cîștige stima și prietenia multor locuitori din Alexandria, iar casa sa era o casă de adevărat cetățean și preot, primitoare, generoasă și de o moralitate deplină care impunea. În această atmosferă și-a crescut și cei doi copii, dăruindu-i societății ca elemente ce fac cinste muncii.

A cunoscut ca orice om și zile grele și necazuri împletite cu dureri.

Cea mai dureroasă a fost pierderea soției sale în urmă cu aproape zece ani, pierdere care l-a afectat pînă la moartea sa.

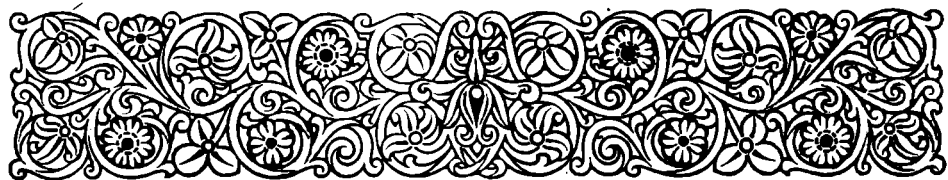
În urmă cu doi ani s-a îmbolnăvit de o boală care nu iartă. Cu toate îngrijirile, sacrificiile și strădania copiilor nu a mai putut fi scăpat, moartea doborînd un om care nu cunoscuse suferința trupească pînă atunci.

Înmormîntarea preotului Econom Stavrofor Leon Stoica s-a făcut în ziua de 19 februarie 1977 la biserica unde a slujit de un sobor de preoți în frunte cu protoiereul C. Ruse. Răspunsurile au fost date atît de cîntăreți cît și de corul bisericii dirijat de Dr. Tănăsescu ca un ultim omagiu aceluia, care ani și ani a înfrumusețat acest cor.

Au elogiat activitatea de preot și de cetățean a răposatului P. C. Protoiereu C. Ruse, pr. I. Spiru și din partea colegilor săi de seminar și facultate pr. Țurcanu Petre. Toți vorbitorii au scos în evidență comportarea demnă, corectă și cinstită cu sine și cu alții, necunoscînd alt drum în viață decît cel al demnității.

După slujbă corul neinsuflețit al preotului Leon Stoica purtat pe brațe de preoți a înconjurat biserica în care slujise. Înmormîntarea s-a făcut în cimitirul orașului, fiind așezat alături de soția sa Zenaida Stoica. Odihnească-i Dumnezeu pînă la obșteasca înviere.

ASISTENT

RECENZII

Episcop Dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși români citori de limbă și cultură românească* (Articol apărut ca supliment la revista «Ortodoxia», XXIX (1977), nr. 1).

P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, cu modestie, la capătul scurtei introducerii a noii sale lucrări: «Clerici ortodocși citori de limbă și cultură românească», o definește, simplu, drept un comentariu a trei fraze de Mihai Eminescu, culese din diverse articole, citate anterior, publicate de poet. Apoi, cu o construcție serioasă și economică se intră în subiect. Acest subiect este patria. *Am avut multe urgii de tras și de rădat în trecut. Năvăliri barbare peste plaiuri și câmpii, stăpîniri străine, dorinți de a ne lua locul sau de a ne schimba în altceva ca să uităm de liința noastră, și încercările n-au fost nici sporadice, nici întâmplătoare. Toate au fost chibzuile și persistente. Au durat cu sutele de ani* (p. 6). Cuvinte deosebite, ca din cronică, stil lapidar, numind dur și repede ceea ce e știut de suflete ca și de trupuri, neam de neam. Cuvinte categorice, aproape poematice, rezumînd o întreagă istorie. *Ne-a trebuit o lorță, o statornicie, o răbdare pe măsură. Și am avut-o* (idem).

Brusc este atacat miezul celui dintii capitol: *Poate una din cele mai subtile încercări ce s-a căbătut asupra noastră în momente în care, în alară de puterea sultească, nu aveam altă putere de rezistență, fiind cu totul la începutul organizării statale, a fost impunerea limbii slavone în cancelariile domnești și în Biserica* (idem), ea care părea să aibă sorți a deveni «limbă sacră». Referindu-se la *avîntul eliminării* acestei limbi, exclamă: *A fost ca o revoluție. Poate că chiar am putea-o numi prima revoluție în cultura românească* (idem). Cuvinte vrednice de un cărturar care împletește simțirea teologică în creația laică. Urmează o analiză amănunțită a modului în care clerici și popor, din conștiință s-au opus împămîntenirii acesteia, din convingerea că ceea ce se încearcă prin slavonă era *contra naturii* (idem). Mai mult, necunoscîndu-se data textelor rotacizante maramureșene, întilile traduceri bisericești în românește, și întemeindu-se pe un argument eminescian (*În momentul în care românii au primit cuvinte slavone, limba lor era formată, de secole, cercetătorul ierarh merge cu gîndul la a afirma: încă înainte de a se fi instalat la noi slavona, Scriptura era cunoscută, se citea, se traducea, se explica în românește în vorbă și în scris* (p. 8). Și are dreptate: *nu primele traduceri cunoscute* (inventează) *limba română* (idem). Citînd numeroase opinii asupra vechimii limbii române și ajungînd la cele 12 dicționare slavo-române, redactate în sec. XVI—XVIII, se trece pe lîngă un argument decisiv, se pare. *Nu avem însă cunoștință de vreun dicționar româno-slavon, după care cineva să fi învățat slavonește. Nevoia aceasta nu s-a simțit* (p. 9). Dar nici nu există exemple, din începuturile lexicografiei, de dicționare dintr-o limbă scrisă într-o limbă nescrisă sau, într-o limbă care abia începe a fi scrisă (!) *Este de neconceput să creadă cineva că înainte de perioada folosirii scrierii slavone am fost un popor de analfabeți* (p. 8).

Trecerea la luminile tiparului ridică de îndată probleme, existînd două teze ce explică această necesitate istorică: *teza impulsurilor dinlăuntru și teza influențelor*

din afar. Întru sprijinirea celei dintii, P. S. Episcop Antonie extrage din înseși vorbele lui Coresi argumentele necesare: 1. Coresi își expune singur motivele (p. 11), 2. solicitarea traducerilor a venit din partea preoștii ortodoxe («românești»), 3. aceasta nu înțelegea textele slavone, 4. românii să aibă, ca toate neamurile texte liturgice în limba maternă, 5. traducerea urmează să fie de folos și «gramăticilor». Și aici, se pune o întrebare de mult bun-simț: De ce să nu ne imaginăm că apăruseră și grămatici de românește? (idem). Pentru a combate a doua teză și în domeniul apariției manuscriselor autorul scrie foarte convingător: *textele rotacizante din Maramureș (...) pot fi copii după altele care s-au scris cu mult înainte de Reformă (... Ele) ne parvin sub formă de studii linite. Le înțelegem. Limba e clară. Nu se diluie. Ele sînt deci rezultanta unor încercări anterioare, cine știe cîte la număr. Tot așa cum e și scrisoarea lui Neacșu din 1521. Neacșu nu spune că scrie pentru prima oară românește, nu se scuză și nu exprimă nici măcar îndoieli cu privire la cunoștințele de limbă română ale sasului Begner din Brașov căruia îi scrie (p. 12). Mai adaugă, cu umor, că prea mare deosebire nu este între acel text și unul redactat astăzi, de la oaste, de către un «fecior» din zona Cimpulungului-Muscel. Sînt prezentate opiniile celor mai de seamă cercetători ai problemei, vădindu-se adevărul celor afirmate.*

Preocupările și grijile lui Coresi îi bintuie și pe urmașii săi cititori cărturari: Varlaam, *tribun al limbii și al cărții* (p. 19), Petru Movilă «Măria Sa», *mare sprijinitor al dezvoltării tipografiilor* (p. 21), și autor al unui *tratat teologic despre Taina Cununiei, bine documentat pe baza Vechiului și Noului Testament, și e chiar de mirare că n-a fost apreciat ca atare pînă acum de teologia ortodoxă* (p. 23) (este vorba despre *Orația de nuntă*); Mitropolitul Simion Ștefan, *precursor genial al principiului circulației cuvintelor* (p. 23) (*trîmbița unității naționale românești realizate prin limbă* (p. 24); Antim Ivireanul, *care a îmbogățit cultura românească* (p. 24); Dosoftei, *prea învățat, cum zice Ion Neculce* (p. 25); despre *Biblia de la București* ni se spune: *Limba română, capabilă să exprime orice, pentru toate provinciile românești, înțelegea de loji românii, există prînsă într-un monument nepieritor* (p. 26); *Damaschin este cel care traduce ce mai rămăsese netradus din cărțile de cult* (p. 27); *Chesarie care a găsit echivalentul literar românesc al textului slavon citat, ceea ce asigură biruința definitivă a limbii românești în biserică și autorul a șase prefețe pe care le scrie la Mineie, de fapt șase opere care ar fi putut fi publicate și independent* (p. 28); Mitropolitul Veniamin Costache, *mare luptător pentru limba românească* (p. 30), *atent la stil și la lexic* (p. 32), *Veniamin ar trebui trecut însă, și el, alături de tot cei pomeniți înaintea lui aici, într-o carte de aur despre oameni ce există în eternitate* (p. 33). În cele de mai sus, ne-am străduit să desprindem din textul autorului acele câteva cuvinte izbutind să caracterizeze într-un fel oșebit pe fiecare dintre acești înaintași vrednici de slavă, scoțînd la lumina zilei, dintr-o singură suflare, acel ceva care i-a făcut, pe rînd, în chip unic, *părinți ai limbii române*. Autorul adaugă cîteva pagini (33—36) pentru a demonstra că literatura română cultă se naște odată cu limba română scrisă (după Dan Zamfirescu începuturile ei sînt în veacul X — prima însemnare chirilică) și adoptă, categoric, opinia lui G. Ivașcu, cînd acesta *reluză seama tatei literaturii noastre vechi în populară, istorică și religioasă. Toate sînt literatură* (p. 34—35) și mărturiile de viață intelectuală (acceptînd o sugestie a lui Al. Dușu).

În chip firesc, se trece la urmărirea școlilor (*capitolul culturii dirijate* (p. 37). *Cărțile religioase au fost cărți de citire, instrumente ale «științei de carte», primele arme, primele mijloace de luptă împotriva analfabetismului, primele semne ale culturii* (idem). Iar clericii au fost cei dintii «învățători». *Ne putem chiar întreba de ce cîntărețul de strană, în timp, s-a statornicit să i se zică «dascăl»? Pentru că era și învățător la început. I se zicea «didascal»* (p. 38, nota 167). O idee de rafinament al artei convingerii este enumerarea surselor cîtorva termeni de bază din zona semantică a studiului. *Cuvîntul învățătură revine aproape în toate tîlcuirile și prefețele* (p. 37). *În direcția legătură cu învățătura vine învățătorul. (...). Coresi își destina Psaltirea slavo-română și «gramăticilor»* (p. 38). Ele vor genera cuvîntul «învățat». *Diaconul Oprea va ridica din «carte» «cărtulariul». Tot el ne învață că și strămoșii rîsteau «școală». În Cartea trebuincioasă pentru dascăli (Viena, 1785), e pomenită «cultura».*

Ștefan Birsănescu în *Pagini nescrise din istoria culturii românești depistează școli ortodoxe, devreme, în secolul X, la Cenad în Transilvania, la Putna* (sec. XV). Primele *Bucovane* sau *Bucvarii* au fost redactate de clerici. Nu are rost să repetăm aici toate numele și datele ce potopesc paginile într-un șir glorios de izbiniți cîștigate pe cîmpul literelor de către slujitorii Bisericii. Între acestea se înscriu cu strălucire de aur cele ale cronicarilor mînăstirești, cunoscuți, și anonimi, *primii istorici propriu-ziși* (p. 41). La fel, clericii sînt cei dinții filozofi și, bineînțeles, au pus început bun artei retorice.

Din comunicarea referitoare la Paisie Velicicovschi și școala sa de traducători este inedită și plină de proștețime o remarcă ce nu putea fi făcută decît de un teolog dintre cei mai avizi de lectură rară. Referindu-se la dificultatea mețafizică a autorilor tălmăciți, textul ne lămurește: *asemenea cărți erau un exercițiu intelectual de mare calitate, de foarte pretențioasă subtilitate, erau instrumente de înaltă șleuire a minții, ceea ce nu poate fi fără importanță pentru orice cititori, clerici sau laici* (p. 44). Iar în legătură cu rugăciunea minții, autorul subliniază faptul că ei îi descriau (minții) *caracteristicile, mișcările, determinările, transformările, ba o mai puneau și în legătură cu inima, căreia îi descriu cu lux de amănunte calitățile biologice* (idem) sau, cum spune într-o notă (nr. 200), traducind *Carte de zidire sultească* de Nicodim Aghioritul și Antim de Gaza aduc publicului român noțiuni despre circulația sîngelui, în viziunea recentei descoperiri a lui William Harvey, comentată în acea lucrare. Grigore Dascălul, mitropolitul Andrei Șaguna, preoții Sava Popovici, Dimitrie Țichindeal, episcopul Melchisedec, sînt trecuți în revistă și urmași de smeriții, dar nu mai puțin importanții copisti, ca să nu vorbim de miniaturisti a căror culoare era *parcă mai frumoasă atunci decît pot face artiștii noștri astăzi* (p. 46), acestora urmîndu-le zugravii de biserici, artiștii plastici ai evului nostru mediu care expuneau pe pereții bisericilor, uneori înăuntru, altelei afară (p. 47); de unde, *funcția culturală indiscutabilă a lăcașului bisericesc (cele dinții muzee ale poporului nostru* (idem). Discuțind rafinamentul acestei arte, autorul specifică: *Alegoria e pe zidurile bisericilor la ea acasă*; și eseistul adaugă, zîmbind: *Alegoria în exprimare, ca și zîmbetul în istoria omului, sînt semne ale culturii și civilizației* (p. 48).

Și iată că, după ce rolul clericilor în învățămînt și cultură s-a impus definitiv, întorcîndu-ne din nou la limba mînuită de ei în scrieri, ajungem la poziția lor patriotică *dintotdeauna, lupta pentru repunerea limbii române în drepturile ei lișteși a fost conjugată cu conștiința unității de neam a românilor de pretutinde-i* (p. 49). Pentru aceasta, Varlaam s-a angajat să-și îndrepte cuvintele către toți românii iar preoții transilvăneni își spuneau «popi românești» (*părăsindu-și credința era totuna cu a-și pierde identitatea națională* (p. 50).

Acești *primi propovăduitori ai unității naționale prin limbă au fost în același timp și propovăduitorii originii latine a românilor și a limbii lor* (idem). «Rumân» evoluează în «român» în decursul unei singure generații, de la diaconul Coresi la fiul său, Șerban. Romanitatea originii și limbii noastre a fost grija dinții a celor ce s-au adresat neamului.

Pornind de la unitatea de limbă și de la unitatea de neam, românii și-au apărât dintotdeauna și unitatea de credință (idem). Pentru a sprijini unitatea de limbă și de neam a românilor de pretutindeni autorul vine, ca totdeauna, cu un argument al bunului simț. *Evangeliiarul slavo-român, tipărit la Sibiu de Filip Moldoveanul, precocesian, e atribuit de unii unor transilvăneni, de alții unui moldovean, ba chiar și unei colaborări moldo-bănățene, atît e de general de înțeles limba lui; ca să nu mai vorbim despre răspîndirea primelor manuscrise și tipărituri pe tot cuprinsul patriei. Transilvănenii în timpul reformei care era hotărîtă să se extindă, vor fi apărați de un sinod moldo-muntean, în fruntea căruia sta Varlaam care a redactat Răspunsul la Catehismul calvinesc. Dintotdeauna și prin toate mijloacele clericii au cultivat cu insistență sentimentul unității naționale (...). Ei deslășoară un lel de propaga dă organizată, ca și cum ar fi toți, peste veacuri, membrii unei societăți secrete care avea legămîntul pe viață și pe moarte să utilizeze toate mijloacele pentru a inocula tuturor românilor conștiința unității* (p. 52). Traducătorii și tipografii au pregătît unirea și reintegrarea și apoi independența (idem). O analiză lexicală a textelor vechi arată că pentru acești luptători de la amvon, după ce o vreme cuvîntul de ordine, parola, a fost cuvîntul «român» în toate formele lui, mai tîrziu, i s-a adăugat unul nou

Patria sau echivalentul său, Țară (...) nație și neam (p. 53). Nu este, deci, de mirare că adesea figuri bisericești au jucat un rol politic sau social.

Nu ne putem îngădui să reproducem aici lista de 41 de capete de *premiere absolute* în cultura românilor datorate Bisericii. Totuși, ne îndeamnă o firească atitudine în fața lucrurilor puțin știute (deși nu cele mai importante) să cităm măcar câteva pentru a le face cunoscute și pe această cale :

14. *Primul nostru scriitor de circulație internațională, tipărit și în Occident : Filotei monahul, primul autor muntean de la care ne-au rămas un număr de « pripeale », texte și muzică bisericească ce s-au bucurat de o largă răspândire în Moldova, Serbia, Bulgaria, Rusia și chiar Veneția* (1536).

27. *Prima traducere din Enciclopedia franceză, dirijată de Diderot, este a episcopului Chesarie al Râmnicului* (1779).

32. *Primele reguli de împrumutat cărți vor fi lixate în scris (...) de Antim Ivireanul, pentru biblioteca Mănăstirii «Tuturor Slinșilor» din București (mânăstire ce va purta mai târziu numele său).*

34. *Cea dintâi schiță topografică, adică cea mai veche cartografiere, ce cunoaște Țara Românească, a fost întocmită de mitropolitul Antim Ivireanul la 1696 privitoare la moșia Negovani a Mănăstirii Snagov.*

Și, în sfârșit :

41. *Primul desen anatomic medieval a fost făcut de monahul Teodosie de la Mânăstirea Neamțu, în xilogravură, pentru cartea lui Ncodim Aghioritul : Pentru păzirea celor cinci simțiri* (1826) și reprezintă două inimi, pe față și pe dos, la pag. 504—506 (B. V. R., III, p. 512—513).

P. S. Episcop Antonie Plămădeală găsește șase caracteristici mai de seamă ale contribuției bisericești la clădirea culturii române. Credem că tot cu expresia sa le putem rezuma : *Românii au dat religiei o formă românească, de aceea la noi, în întreaga noastră istorie, contradicțiile între spiritual și secular au fost cu mult mai puțin resimțite* (p. 68).

Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească se dovedește a fi un perfect compendiu de istorie literară română veche dar, aceasta ar fi foarte puțin. Cea mai importantă trăsătură a lucrării este aceea că ea scoate în evidență atitudinea Bisericii de profundă dragoste de patrie și de jertfă pentru cultura, unitatea și independența ei. Și, prin această trăsătură, lucrarea devine un moment cultural important. Claritatea stilului și logicul umanizând neconținut știința (338 de note), spiritul pamfletar irumpind de sub voita temperare a autorului, lirismul și umorul lăsându-și și ele întrevăzută existența pecetluită de scriitor, deplina stăpânire, pînă la cele mai neașteptate amănunte, a subiectului, care se oglindește în precizia argumentării atât de convi gătore, claritatea ipotezelor și acela de a numi acțiunea o adevărată revoluție culturală, sau alte inedite accente puse în istoria culturii noastre, toate acestea și altele sprijină patriotismul elevat al lucrării și impun tuturor inimilor marea iubire a scriitorului ierarh pentru cultura trecută și viitoare a neamului.

Lector univ. MIHAI RĂDULESCU

Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1976.

Parohia ortodoxă română din Viena continuă, cu lăudabilă străduință, buna tradiție începută în urmă cu 15 ani de regretatul Pr. prof. Gheorghe Moisescu, de a edita anual un Almanah; cel pe anul 1976 este al XV-lea al seriei și al doilea sub îngrijirea actualului paroh, P. C. Pr. Marin Braniște. Bogat în conținut, cu variate și interesante teme, Almanahul pe 1976 este tipărit și în excepționale condițiuni tehnice și grafice.

Rînduirea materialului acestui Almanah sub câteva titluri (Aniversări — p. 33—39; În Țara Sfîntă, p. 40—45; Ortodoxia românească peste hotare, p. 46—48; Popasuri festive în viața Bisericii, p. 49—76; Din istoria Bisericii și a Patriei, p. 77—102; Sfaturi duhovnicești, p. 103—111; Lumini pentru suflet, p. 112—126; Relații româno-austriece în trecut, p. 127—167; Relații româno-austriece azi, p. 168—171; Oameni și fapte de seamă, p. 172—198; În memoriam, p. 199—200; Retrospectivă — Cronica Patriarhiei Române pe anul 1975, p. 201—217; Cronica Parohiei ortodoxe române din

Viena pe anul 1975, p. 218—289) nu presupune o ordine strict tematică. Conținutul acestui material îndreptățește, totuși, concluzia că el a fost întocmit și selecționat după câteva înalte și nobile obiective de a contribui la edificarea membrilor ortodocși ai coloniei române din Austria în dreapta credință a strămoșilor; de a cultiva păstrarea mereu vie în conștiința tuturor membrilor acestei colonii a originii lor; de a face tot mai cunoscute, în mijlocul lor, personalitățile ieșite din sinul poporului nostru, a căror activitate a îmbogățit deopotrivă patrimoniul cultural-științific național și universal; de a sublinia, tot mai exemplificator, vechimea românilor — și a credinței ortodoxe pe teritoriul Patriei noastre, de a face tot mai cunoscute mărețele realizări împlinite, în ultimele decenii, în țara noastră, pentru bunăstarea întregului popor; de a face cunoscute realizările împlinite, de asemenea în ultimele decenii, de Biserica Ortodoxă Română, sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a cărui grijă și iubire părintească s-au îndreptat și către fiii sufletești stabiliți în străinătate, pentru a li se asigura o permanentă asistență religioasă; și, îndeosebi, de a cultiva între românii care s-au stabilit în Austria sentimentul loialității față de patria lor adoptivă, din convingerea că prin aceasta ei devin cei mai buni sprijinitori ai unor tot mai bune raporturi între cele două țări: România — patria lor de origină — și Austria — patria lor adoptivă.

Almanahul începe cu un cuvânt — sub titlul: «Păstrați străbunele datini» — adresat de Prea Fericitul Patriarh Justinian «fiilor duhovnicești adunați în jurul vetrei românești de la Viena», lăudându-i că, grupându-se în jurul acestei vetre, nu se limitează numai la participarea la slujbele religioase, ci organizează manifestări «care îndeamnă stăruitor, în felurite chipuri, la iubirea gliel strămoșești... Fiți acolo unde vă aflați — prin alipire cinstită și roditoare de atitudini și fapte frumoase față de patria adoptivă — reprezentanți demni ai Patriei și ai Bisericii Ortodoxe Române, care păstrează în ființa și istoria lor — întrepătrunse laolaltă — jertfele atitor oștenitori de seamă. Păstrați vechile noastre predanii, rămâneți strâns legați de Biserica voastră și luați din învățătura ei «toate cuvintele vieții».

Fiți acolo unde vă aflați — prin alipire cinstită și roditoare de atitudini și fapte frumoase față de patria adoptivă — reprezentanți demni ai Patriei și ai Bisericii Ortodoxe Române, care păstrează în ființa și istoria lor — întrepătrunse laolaltă — jertfele atitor oștenitori de seamă. Păstrați vechile noastre predanii, rămâneți strâns legați de Biserica voastră și luați din învățătura ei «toate cuvintele vieții».

După acest povățuitor Cuvânt al Prea Fericitului Patriarh, urmează calendarul pe anul 1976.

Sub titlul «Aniversări» (p. 33—39) este menționat «popasul festiv în cruca vieții Prea Fericitului Patriarh Justinian, cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei Sale de naștere, 22 februarie 1976». Sînt amintite realizările mai importante împlinite de Biserica Ortodoxă Română sub îndrumarea Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Sub titlul «Popasuri festive în viața Bisericii» (p. 49—76) sînt publicate articole semnate de P. S. Episcop-vicar patriarhal Dr. Antonie Plămădeală Ploieșteanul, P. S. Episcop Emilian Birdaș al reînființatei Episcopii de Alba Iulia, P. S. Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, Nestor Vornicescu-Severineanul și P. C. Pr. Dumitru Soare, Consilier patriarhal, scoțind în evidență importanța evenimentelor sărbătorite de Biserica Ortodoxă Română, la 1 noiembrie 1975.

În continuare, sub titlul general: «Din istoria Bisericii și a Patriei» (p. 72—102), sînt publicate câteva articole, semnate de: Pr. prof. Dr. Milan Šesan, în legătură cu Arhiepiscopia Tomisului; Pr. prof. Ioan Rămureanu, despre «Sfîntul Teotim, Episcop de Tomis»; Pr. prof. Dr. Ene Braniște, despre «Martiriul Sfîntului Dasius», dînd o nouă traducere integrală a textului actului martiric al acestui sfînt, cu lămuriri introductive privitoare la cuprinsul actului, la caracterul și timpul probabil al redactării sale, la persoana Sfîntului Damasius și la desfășurarea procesului care s-a încheiat cu osîndirea și moartea martirică a Sfîntului; de Pr. prof. Dr. Ioan G. Coman, despre «Frumusețea desăvîrșirii duhovnicești», așa cum rezultă din opera Sfîntului Ioan Casian; și de Arhitect Cristian Moisescu, despre «Un monument medieval dobrogean necunoscut — Biserica Sf. Atanasie de la Niculițel (sec. XIII)», afirmînd că acest monument, neseamnat pînă în prezent în ceea ce privește vechimea și valoarea sa istorică, este al treilea de acest tip conservat pe teritoriul țării noastre, și că «prezența acestui tip de monument în spațiul cuprins între Dunăre și Marea Neagră dovedește o dată în plus contribuția acestui teritoriu în transmiterea unor influențe culturale bizantine, de care țările române au beneficiat din cele mai vechi timpuri».

Ca «Sfaturi duhovnicești» (p. 103—126) sînt publicate cîteva predici și meditații semnate de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Episcop Dr. Vasile Coman al Oradiei, Pr. prof. Dr. Ene Braniște, Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Pr. prof. Dr. Constantin Galeriu și Pr. Marin M. Braniște.

Din rubrica «Relații româno-austriece în trecut», menționăm interesantul articol semnat de Despina Petecel, cu titlul «Muzicienii români în Viena secolului al XIX-lea», în care sînt amintii și cîntăreții, dar se insistă îndeosebi asupra compozitorilor: Ciprian Porumbescu, Eusebie Mandicevski, Ioan Scărlătescu și George Enescu. Lector Victor Iliescu semnează un articol intitulat: «Viena oglindită în corespondența lui Ciprian Porumbescu», constatînd că deși «pentru Ciprian Porumbescu, Viena avea să însemne un început de viață nouă, o intrare într-o lume a străinătății, totuși tocmai în mijlocul acestei lumi, la el sentimentul patriotic avea să se aprindă încă și mai puternic și avea să atingă un înalt grad de conștiință de sine». În aceeași rubrică, Alexandru Popa semnează un articol intitulat: «Johan Strauss—Fiul: O prezență de seamă în contextul vieții muzicale românești, a secolului trecut», arătînd, între altele, că, «turneuul său prin țările române i-a oferit celebrului compozitor... prilejul de a lua contact direct cu muzica noastră populară cîntată de tarafuri, a cărei frumusețe nu l-a lăsat indiferent pe tinărul compozitor vienez, în vîrstă pe atunci de numai 22 de ani».

Publicînd — sub titlul: «George Enescu și Viena. În pagini de corespondență» — o parte din scrisorile trimise de George Enescu părinților săi, în primii cinci ani (1888—1893), din perioada studiilor sale la Viena, Ianca Stăicovici relevă din această corespondență cîteva din calitățile personalității lui George Enescu în formare: «modestie, perseverență, poezie, candoare, adîncul și inefabilul dor de familie și de țară, atît de caracteristic întregii sale creații». În continuare, sub titlul: «Viena în revista Familia» (p. 159—163), Lect. univ. Petre Pușcașu scoate în evidență rolul pe care l-a avut această revistă atît în prima etapă (1865—1881), cînd a apărut la Pesta, cit și în a doua etapă (1881—1906), cînd a apărut la Oradea Mare, informînd cu consecvență despre tot ceea ce se petrecea în capitala imperiului Austro-ungar, Viena, prin rubrici care formau un «mozaic, armonios — beletristică, critică literară, istorie, științe naturale, igienă, instrucțiune, literatură și artă, teatru, muzică, etc. — cu evidență eficacitate pedagogică pentru o societate începătoare, cum era cea românească. Prin pana studenților români aflați la studii în Viena, ori prin condeii unor români stabiliți acolo, revista «Familia» reja viața cultural-artistică a Vienei, viața românilor din acest centru și în special diferitele aspecte ale activității Societății «România Jună», care a reușit să învieze viața Coloniei române din Viena și să grupeze intelectuali români din acest centru, angajîndu-i într-o luptă susținută «pentru educație națională și pentru păstrarea limbii române ca element etnic de bază în conservarea specificului nostru național». Acest capitol «Relații româno-austriece în trecut» se încheie cu articolul lui Nicolae Scurtu, cu titlul: «George Topîrceanu la Viena» (p. 165—167), publicînd o scrisoare inedită, trimisă de autorul Baladelor vesele și triste din Viena — unde se găsea pentru îngrijirea sănătății — doamnei Tanți Catoru din Constanța, de la care aștepta o sumă de bani, ca împrumut, și căreia îi da informații asupra sănătății sale, care se înrăutățea continuu.

În capitolul «Relații româno-austriece în prezent» (p. 168—171), se face o cronică a contactelor reciproce româno-austriece în anul 1975, scoțîndu-se în evidență, ca un eveniment deosebit de important, întîlnirile dintre președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și cancelarul federal al Austriei, Dr. Bruno Kreisky, cu prilejul vizitei pe care acesta a făcut-o în țara noastră. la invitația primului ministru al guvernului, Manea Mănescu, constatîndu-se, cu vădită satisfacție de ambele părți, puternica dezvoltare a relațiilor bilaterale, în toate domeniile: cultural, economic, tehnic, industrial etc.

În Cap. «Oameni și fapte de seamă» (p. 172—200), la început se reproduce din «Istoria Românilor», vol. II, de Prof. Dr. Constantin C. Giurescu și Prof. Dr. Dinu C. Giurescu, partea despre «Vlad Tepeș» — cu prilejul împlinirii a 520 de ani de la începutul domniei. Apoi sub titlul: «Evangheliarul de la Sibiu, 1551. Prima tipăritură românească cunoscută», prof. Virgil Cîdea — folosind prilejul împlinirii a 425 de ani de la apariție — evidențiază importanța pe care o prezintă această tipăritură, pentru istoria scrisului românesc. Tot în acest capitol, Dr. Nicolae Maior publică un articol, intitulat «La Centenarul marelui artist Constantin Brâncuși (1876—21 februarie — 1976)», făcînd o scurtă prezentare a vieții și operei acestuia; pentru valoarea

creației marelui sculptor folosește câteva din caracterizările făcute de reprezentanții unor Academii străine, arhitecți și sculptori, cu prilejul Colocvlului de 3 zile, organizat în octombrie 1967, la București — la a zecea aniversare a morții marelui sculptor — de către Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă (în prezent Consiliul Culturii și Educației Socialiste) și Uniunea Artiștilor Plastici, împreună cu Asociația Internațională a Criticii (A.I.C.A.). Capitolul «Oameni și fapte de seamă» îl încheie articolul cu titlul «Octavian Goga. La 95 ani de la nașterea lui», publicat de prof. Ecaterina Braniște, care — analizând câteva din cele mai semnificative poezii ale marelui poet — socotește creația poetică a lui Octavian Goga, în totalitatea ei, de o înaltă valoare artistică, cu puternic specific național, îmbogățind poezia românească cu o limbă literară impregnată armonios cu numeroase cuvinte luate din rezervorul bogat al limbii poporului, păstrate îndeosebi în limba bisericească.

În Cap. «Retrospectivă» (p. 201—289), la început, distinsul scriitor și cronicar bisericesc, Teodor N. Manolache, publică o bogată cronică a Patriarhiei Române pe anul 1975, ale cărei realizări și evenimente cititorii le-au cunoscut, la vreme, din presa și revistele bisericești din țară. Urmează apoi «Cronica parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1975», întregită cu «Momente și aspecte ale activității Coloniei Române din Austria în cursul anului 1975».

În «Cronica parohiei» se prezintă, sintetic, activitatea parohiei pe anul 1975, care poate fi calificată, fără exagerare, extrem de bogată în conținut și variată în aspecte. Se menționează evenimentele mai importante care au grupat pe membrii parohiei și coloniei: sărbătorirea Anului Nou, Te-Deum-ul cu prilejul celei de a 74-a aniversări a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (22 februarie 1975). Prăznuirea Sfințelor Paști și a hramului bisericii, Pelerinajul la mormintele eroilor români din cimitirele de lângă Tulin și Zwentendorf-Donau, Aniversarea unirii Transilvaniei cu România, la care a participat și Prea Sfințitul Episcop Dr. Vasile Coman al Oradiei, slujind și vorbind nu numai despre evenimentul comemorat, ci și despre evenimentele sărbătorite de Biserica Ortodoxă Română între 1—15 noiembrie 1975, sărbătorirea Crăciunului, cu spectacolul de colinde și datini românești, Adunarea generală a Coloniei Române din Austria, de la 22 martie 1975 (sesiunea pe 1975), sărbătorirea D-rei Ana Musicescu, la 24 mai 1975, cu un bogat program artistic, cu prilejul acordării premiului Herder, comemorarea, la sediul cultural al Coloniei, a luceafărului poeziei românești — Mihai Eminescu — la împlinirea a 125 de ani de la naștere, Comemorarea marelui muzician român George Enescu, duminică 8 iunie 1975, cu prilejul împlinirii a două decenii, de la moartea lui, sărbătorirea zilei naționale a României: 23 August, comemorarea scriitorului Ioan Slavici, duminică 30 noiembrie 1975, cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani de la moartea sa etc. Nu sînt trecuți cu vederea nici acei membri ai parohiei și coloniei, care au încetat din viață în cursul anului 1975. Colonia română din Austria are ca președinte pe Vinzenz Przepolski, ca vicepreședinte pe Ștefan Logișan și secretar, Prof. T. Pironca.

În pag. 290—325 se dă, în rezumat, în limba germană și cuprinsul Almanahului. Felicitînd pe Pr. paroh Marin Braniște și pe cei care i-au stat într-ajutor pentru realizările care se desprind din Almanahul parohiei pe 1976, le dorim sănătate și satisfacția unor tot mai bogate și mai frumoase realizări în anii viitorii.

Prof. IORGU I. IVĂN

«Bibel und liturgie», nr. 3/1976 Klosterneuburg.

Volum festiv al revistei româno-catolice «Bibel und Liturgie», publicat la împlinirea a cinci decenii de la apariția sa.

Publicată de «Pius-Parsch-Institut und Österr. Katholisches Bibelwerk», revista apărea la început bilunar, apoi lunar, iar acum apare trimestrial. Formatul ei s-a schimbat în decursul anilor, tematica s-a acomodat trebuințelor timpului, dar ideea ei fundamentală a rămas aceeași: răspîndirea cuvîntului divin și interpretarea lui în cadrul liturgic.

Volumul festiv — 240 pagini — cuprinde, pe lângă felicitări adresate redacției, istoricul revistei și o secție de articole axate pe noțiunile: «Biblie» și «Liturgie».

După afirmația redactorului șef Dr. Norbert W. Höslinger — revista a urmărit totdeauna să fixeze Biblia în centrul pastorației și al vieții religioase a credincioșilor,

și, în primul rând, al vieții clerului, și totodată să prezinte cuprinsul ei în formă accesibilă credincioșilor dintr-un timp sau altul. Iar «spațiul», în care lucrează cuvântul Bibliei și în care își îndeplinește el misiunea, este *Liturghia*, izvorul dător de viață al Bisericii, care trăiește din cuvântul și prin lucrarea mîntuitoare a lui Hristos.

Din istoricul revistei se mai desprinde că, prin cuprinsul ei, ea a contribuit la înnoirea vieții religioase pe teme biblic-liturgice, mai ales după introducerea noii liturghii în Biserica Romano-Catolică, după al doilea Concil în Vatican. Liturghia «clasică» părea a nu mai corespunde timpului și a nu mai dispune de puterea de a impregna viața religioasă. Azi noua reformă liturgică a determinat și apariția unui curent de înnoire a vieții religioase, iar revista «Bibel und Liturgie» activează în direcția aceasta, înlesnind o înțelegere mai bună și mai adîncă a cuvîntului biblic și a serviciului liturgic, și, implicit, o sporire a credinței religioase și a moralității și pietății credincioșilor, precum și crearea unei spiritualități biblic-liturgice. Pînă la apariția revistei în discuție, cele două izvoare limpezi ale pietății creștine: Biblia și Liturghia erau neglijate, revista le-a repus în actualitate, căci «Cartea Sfintei Scripturi, scrisă de degetul lui Dumnezeu, redevine cartea de zidire duhovnicească a credincioșilor și îndeosebi imaginea lui Iisus din Evanghelie se impregnează adînc în sufletul lor. Iar Liturghia, la rîndul ei, îndrumă pe credincioși la rugăciune și la participare la jertfa liturgică».

Diac. prof. O. BUCEVSCI

Academia de Științe sociale și Politice a R.S.R. Secția de Istorie și Arheologie. *Documenta Romaniae Historica*, comitetul de redacție: Mihai Berza, Constantin Cihodaru, Damaschin Mioc, Francisc Pall, Ștefan Pascu și Ștefan Ștefănescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974—1976.

Studierea diferitelor aspecte ale procesului evoluției societății românești în cadrul orînduirii feudale «cu instituțiile, ideile, sentimentele și obiceiurile lui», — așa cum concepe revoluționarul Nicolae Bălcescu acum mai bine de un veac «o adevărată istorie» — nu se poate face fără a cunoaște fenomenele și evenimentele omenești păstrate de cele mîrturie atît de importante care sînt izvoarele istorice.

Urînd tradiția înaintașilor (Ioan Bogdan, Mihail Costăchescu, Nicolae Iorga etc.), Academia Română a luat inițiativa de a relua seria mai veche de *Documente privind istoria României*, trecînd la realizarea unei noi colecții de documente medievale — *Documenta Romaniae Historica*. Această nouă serie apare, ca și cea veche, sub egida Academiei Republicii Socialiste România, dovedindu-se, o dată mai mult, adevărul rostit cîndva de Nicolae Iorga, el însuși pasionat culegător de documente: «Singură Academia poate organiza pentru mai multă vreme eforturile individuale în vederea strîngerii materialelor și a redactării unor opere istorice durabile, care să meargă pînă în cele mai mici amănunte».

Colecția *Documenta Romaniae Historica* cuprinde, în cele trei serii ale sale — cîte una pentru fiecare provincie istorică — documentele Moldovei, Țării Românești și Transilvanei existente în arhivele din țară și din străinătate sau în diferite publicații anterioare. Pentru Moldova și Țara Românească colecția va cuprinde documente pînă la anul 1700, iar pentru Transilvania pînă la 1541, atunci cînd devine principat autonom. După aceste date, datorită marelui număr de documente existente, se va trece la publicarea de volume tematice referitoare la relațiile agrare, fiscalitate, mișcările țărănești etc. În ceea ce privește documentele privind relațiile dintre cele trei țări românești, ele vor constitui, în cadrul acestei colecții, o serie aparte.

Ținînd cont de normele deja stabilite la vechea colecție de documente a Academiei, și în noua serie s-a folosit, pe cît a fost posibil, publicarea documentelor în original însoțite de traducere. În cazul în care originalele nu s-au mai păstrat, s-a căutat să se folosească copiile sau traducerea cele mai bune, indicîndu-se, de fiecare dată, ce anume s-a folosit. Colecția cuprinde, de asemenea, rezumatele sau transsumpturile unor acte, atunci cînd acestea nu s-au păstrat sub altă formă (original, copie sau traducere).

Studiul documentelor din volumele deja apărute conduc la concluzia că s-a acordat o foarte mare atenție transcrierii, traducerii și tipăririi corecte a documentelor — elementul de bază pentru orice colecție.

Pornind de la ideea că noua colecție de documente se adresează nu numai specialiștilor, ci unui cerc mai larg de cititori care se interesează de problemele de istorie s-a căutat să se înlăture, atît cît a fost posibil, toate problemele și greutatea formale întîmpinate în pregătirea pentru tipar a textelor.

Asfel, cuvintele prescurtate, desemnate în documente de obicei prin semnul «titlei», au fost completate, redîndu-li-se aspectul grafic echivalent realității lingvistice a vremii cînd au fost scrise actele. Pentru soluționarea acestor probleme s-a avut în vedere evoluția limbii în decursul secolelor, precum și modul în care scriitorii actelor rezolvau cazurile similare în vremea în care au redactat documentele.

În cazul monogramelor, existente doar la titlul voievodului, acestea au fost descifrate și transcrise corect; la fel s-a procedat și cu literele scrise în interlinie care au fost coborîte în rînd, fără a se face vreo mențiune specială.

Pentru a nu se ivi confuzii între numele comune și cele proprii, au fost folosite, pentru acestea din urmă, majusculele care nu se întîlnesc în textele românești chirilice, slavo-române sau latinești.

După textul documentului, pe lângă indicațiile privind depozitul (public sau particular) în care se găsește documentul, cota lui, mențiunea dacă este original, copie, traducere, rezumat, se precizează natura materialului pe care a fost scris — pergament sau hirtie —, dimensiunile lui (lungime și lățime în centimetri), starea de conservare — rupt, fragment, greu lizibil.

Alte mențiuni privesc pecetea documentului, felul în care este pusă (atîrnată, aplicată, timbrată), precum și legende. Inscripția sigiliului este amintită numai atunci cînd apare pentru prima dată pe un document. Se dau apoi indicații în legătură cu copiile și traducerea documentului, menționîndu-se depozitul, cota și data lui — dacă acestea diferă de ale originalului.

În continuarea descrierii arheografice se face mențiunea bibliografiei edițiilor în care a fost tipărit anterior documentul.

Pentru documentele suspecte, ca și pentru cele false, care se găsesc la sfîrșitul volumelor, se arată în mod succint, în partea destinată descrierii arheografice, elementele pe baza cărora ele au fost astfel clasate. În cazul documentelor falsificate se face precizarea dacă este vorba de o plăsmuire veche sau mai nouă, dacă este un fals parțial, prin interpolare, sau un fals integral.

Anexele volumelor apărute pînă acum, care cuprind o listă a cuvintelor și frazelor slave din documentele românești cu traducerea lor, indici onomastici și de materii sînt deosebit de importante pentru înțelegerea documentelor. Fiecare volum cuprinde și un număr de fotocopii după documente originale și după peceti, pentru a ilustra diversele particularități ale scrisului medieval și ale tipurilor sigilare.

Pînă acum, din noua colecție *Documenta Romaniae Historica* au apărut trei volume din seria A. Moldova cuprinzînd perioadele 1384—1448, 1449—1485, 1634 sub coordonarea prof. univ. dr. C. Cihodaru, cercet. L. Șimanschi și I. Caproșu, iar din seria B. Țara Românească — patru volume (1247—1500, 1526—1535, 1630—1632, 1633—1634) coordonate de cercet. P. P. Panaitescu, D. Mioc, Sașa Caracaș și C. Bălan. Ca mod de prezentare în ansamblul lor, aceste volume se situează la un nivel net superior celor din vechea colecție, mai ales prin faptul că munca nu s-a oprit doar la a le edita corect, ci de a îmbogăți documentele existente în alte colecții cu altele noi, depistate fie în arhivele din țară sau din străinătate.

Prin toate acestea, noua serie *Documenta Romaniae Historica* se impune, încă de la începutul apariției sale, ca o colecție deosebit de valoroasă, absolut necesară pentru studiul istoriei, fie că este făcută de specialiști sau de publicul mai larg, preocupat de cunoașterea trecutului nostru național.

D. RUSU

I. I. R u s u s, *Scrisoarea greacă și latină în Dacia preromană (Regele Thiamarcos, Decebalus și Scorilo)*, în «Anuarul Institutului de Istorie și arheologie Cluj-Napoca», XIX, 1976, Edit. Acad. R. S. România, p. 29—51.

Pentru istoria și cultura dacó-getică și romană de pe teritoriul țării noastre, cercetările arheologice din ultimele trei decenii au dus la rezultate cu bogate achiziții și cîteva descoperiri importante.

În cadrul valorilor documentare privind viața și cultura daco-geților în teritoriile Daciei preromane (provincia din veacurile II—III) este vorba de pe o parte de așezările fortificate din sud-vestul Transilvaniei (jud. Hunedoara, Alba și Sibiu), iar pe de altă de cele din nordul Olteniei.

Din aceste două mari zone arheologice ale lumii geto-dacilor, autorul readeuce în discuție două descoperiri arheologice-epigrafice de mare valoare documentară, cu implicații deosebite sub aspect politic, social-economic și cultural: inscripțiile menționând: a) pe un rege din centrul Ocnița-Vilcea, un «rege nou», sub o nouă formă, cu numele recuperat și b) pe marele Decebalus din burgul-regia Zermizegetusa (Grădiștea Muncelului, jud. Hunedoara), cu interpretări epigrafice și social-economice potrivite realităților arheologice locale.

J. Ocnița. La Ocnele Mari (jud. Vilcea), lângă localitate s-a descoperit un mare complex de așezări, cetăți și o necropolă aparținând geto-dacilor, grupate în jurul salinelor. Săpături mai întinse au fost efectuate de un colectiv al Institutului de Arheologie din București, în colaborare cu Muzeul Râmnicu-Vilcea, sub conducerea prof. D. Berciu¹, în sectorul Ocnița-Cosota, unde există trei cetăți amenajate pe înălțimi ce depășesc cota de 500 m; ele au terase cu bordeie, colibe, gropi de provizii, vetre, turnuri de veghe și apărare cu palisade; terase pentru ateliere de fierărie sau pentru măcinat grul. Cetatea cea mai importantă era pe latura de sud-est a înălțimii în formă de potcoavă (cetatea nr. 1), care avea în unele sectoare și ziduri din mari blocuri de tuf dacitic. Cercetările arheologice se află încă în curs de desfășurare. La picioarele pantei uneia dintre înălțimi a fost descoperită în anul 1970 necropola plană de înclinație cu gropi (unele arse) și cu foarte puține urme de capac, săpindu-se pînă în anul 1973 un număr de 105 morminte. Aici s-a descoperit un grup de vase fragmentare, lucrate cu mîna sau cu roata, din care pe un ciob au fost identificate literele REB, interpretat de către prof. D. Berciu ca (început al unui) antroponim geto-dacic; pe un altul BUR, eventual începutul toponimului *Buridava*, din care etnonimul derivat *Buridavenses*.

Într-o locuință descoperită în 1973, aparținând unui anumit orizont al nivelului 2, a fost găsit un fragment ceramic lucrat cu mîna în tehnica primitivă, din pastă avînd nisip. Fragmentul este din partea inferioară a unui vas, al cărui tip nu poate fi determinat, dar pare a fi oală cu pereți groși. El are și o parte din fund. În spărtură are un strat negru-cenușiu și două strate-cărămizii. Peste cel din exterior s-a adăugat un nou strat subțire și de culoare castanie, pe care s-a scrijelit înainte de ardere cu litere majuscule latine cuvîntul MARK (o parte din litera R e ruptă, iar litera K lipsește. Completarea inscripției s-a făcut după una cu litere grecești, descoperită tot în 1973 și datează tot din perioada nivelului II pe cetatea nr. 1 și care are cuvîntul MARK, lipsind poate, la sfîrșit o literă sau două), iar la urmă «fragmentul ceramic dintr-un mare vas denumit în general «de provizii» (chiup), pe care a fost scris cu un ustensil avînd vîrf acușit BACIAE (YC), cînd peretele vasului expus la soare și la vînt nu se uscase definitiv». Scrierea s-a realizat deci înainte de arderea vasului. «Din același vas prof. D. Berciu a descoperit, în august 1973, încă două fragmente, unul reprezentînd partea superioară de pe care s-a desprins îngroșarea exterioară ce înconjură gura vasului-chiup, precum și altul ce continua pe primul, făcînd parte din umărul vasului și avînd scrise pe el două cuvinte grecești, cu litere majuscule. Cele două fragmente (lipite acum) poartă urme de ardere secundară, pe cînd primul nu prezintă asemenea urme. Scrierea este în general executată cu grijă, cu singura observație că la literele P și K din cuvîntul MARK (OY) se constată o neîndemînare. Vasul din care fac parte cele trei fragmente a fost lucrat cu roata; spart în timpul incendiului în edificiul cu fundații săpate în stîncă de pe platoul cetății nr. 1. Scrierea s-a făcut cînd vasul era întreg, cu puțin înainte de a fi pus în cuptorul de ars oale. Grosimea peretelui este de 0,02 m și a fost lucrat cu multă grijă.

Prof. D. Berciu afirmă că vasul pare să fi avut forma mult apropiată de vasul redat pe Columna traiană din scena așa-numită a «împărțirii ultimelor rezerve de apă».

1 D. Berciu, *Scriere cu litere latine în complexul dacic Ocnița (Ocnele Mari), jud. Vilcea*, în SCIV, 1973, p. 611—618; Idem, *Unele probleme ridicate de recentele descoperiri arheologice la Ocnița Vilcea*, în «Revista de Istorie» (București), 27, 1974, p. 79—83; Idem, *Scriere cu litere grecești la Ocnița-Vilcea*, în SCIVA, 25, 1974, p. 381—386; Idem, *Masca de bronz din Buridava dacică (Ocnița-Vilcea) din vremea lui Augustus*, în «Apululum», XIII, 1975, p. 615—617; I. Glodariu, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 167.

și consideră că nu se poate deocamdată face nici legătura definitivă între cele trei cuvinte grecești. Pentru fixarea în timp a întregului complex descoperit în 1973 este asocierea întregului material cu două monede ale lui August — una de bronz, cealaltă de argint, care datează descoperirile la sfârșitul veacului I î.e.n. sau cel mai târziu în prima decadă a celui următor, când are loc distrugerea așezării, care dovedește răspândirea scrierii grecești și latine la geto-daci, existența unei grupări (uniuni) tribale a burilor, deci, în frunte cu un «basileu». Alături de prezența concretă a cuvîntului *basileus*, explicația deplină a celorlalte două cuvinte rămîne încă deschisă. Prof. Io. Barnea a propus ca la cele trei litere OIA să se adauge [πρo]OIA = «grijă»; «obînduire». Dacă termenul *basileos* era în genitiv, atunci textul trebuie să fi avut înțelesul fie prin grija regelui Marcus, fie prin grija regelui (...) față de Marcus. Cuvîntul grecesc /pron/ OIA ar corespunde după interpretarea prof. D. Berciu, ca semnificație, cuvîntului *per* de pe vasul din Grădiștea Muncelului, indicînd o personalitate, un mag, un preot sau marele preot care ar oficia un anumit cult.

Prof. I. I. Russu reia discuția, arătînd că cele «două cuvinte» formează unul singur și din el nu lipsește la început nici o literă, iar literele OIA nu era «finalul» unui cuvînt (cum ar fi fost «pronoia»), ci chiar începutul numelui propriu cerut de apelativul *basileu* — după care el urmează nemijlocit. În grupul OIA, O nu este un simplu o, ci prezintă în interior un punct care-l face să fie — (= Th) în sistemul scrierii grecești, iar grupul silabic o Oia — ca parte inițială a unui antroponim neoaș traco-getic, de tip arhaic indo-european, compus din două teme: ΘΙΑΜΑΡΚΟC, în transcriere cu flexiune nominală latină *Thiamarcus*.

Antroponimul obținut prin rectificarea lui «OIA» în ΘΙΑ — BACIAE/QC/ΘΙΑ-MAPKO/Y/sau la cazul nominativ BACIAE/YC/ ΘΙΑΜΑΡΚO/C/ adică Thiamarkos își are echivalentul cel mai apropiat (identic) în epigrafia latină a Moesiei Superior învecinate: *cognomen*-ul unui traco-roman ostaș (veteran) din legiunea VII Claudia staționată la Viminacium (Kostolac, pe malul Dunării în Serbia) *M(arcus) Aur(elius) Tiamarcus Rat(iaria)*, originar de pe malul Dunării (Arđar, Bulgaria de Vest, în dreptul Olteniei getice). Femininul echivalent cu silabe, dar divergent în consoana inițială, este *Ziamarce*, în grafia greacă ZIAMAPKH din veacul III e.n. la Yambol din sud-estul Bulgariei. Consonanta inițială, o spirantă, Th-, Z — în limba tragică indo-europeană de tip «satem» este redată în veacul I e.n. la Ocnița Olteniei prin grecescul Θ (Th-), iar la sfârșitul veacului II e.n., în grafia latină prin *Ti-* (resp. Th-?). Identitatea de structură morfologică între cele trei nume din trei perioade felurite: *Thiamarcus* (la Ocnița-Vilcea), *Tiamarcus* (la Ratiaria, resp. Viminacium) și *Ziamarce* (la Yambol) arată că elementele lor alcătuitoare trebuie să fie identice deopotrivă în privința consonanței inițiale, care după secolul al III-lea e.n. apare în texte literare, inscripții, papiri sub forma Z-, astfel: *Zimarcus* primicerius nomiri Turbisiani, la Aquileia din veacul IV sau V e.n.; *Zimarcus*, *Zimarchos* în grafie grecească, fiind cunoscute vreo șase personaje ce au avut roluri istorice, militar-politice în veacul VI (și chiar VII) în imperiul roman oriental la Byzantium. — Obrșja tragică (traco-romană, din Tracia și Moesia dunăreană și balcanică) a personajelor ca atare antroponim, dintre care unii purtau chiar determinativul etnic teritorial «Bessus», de ex. un *Zemarchos Bessos*. Este de menționat din Tracia toponimul ZHMAPKOY, localitate numită probabil după un «eponim» fruntaș local ori comandant militar traco-bizantin, ca «cetatea» lui *Zemarcos*.

Identificarea și restabilirea numelui de rege daco-geț din nord-estul teritoriului Olteniei (adică o parte a Daciei Inferior-Malvensis din veacurile II—III) *Thiamarcos* și integrarea lui în sistemul etimologic indo-european constituie o achiziție ca noutate de valoare social-istorică ce iese din comun, iar din punct de vedere filologic-lingvistic oferă o prețioasă sporire a tezaurului onomastic-lingvistic, cunoscut destul de lacunos — sub raport comparativ-etimologic al tracilor și îndeosebi al geto-dacilor. El formează, spune prof. I. I. Russu, un valoros indiciu despre strînsa comunitate de limbă și antroponimie dintre dacii nord-dunăreni și «frații lor» cei mai apropiați de pe linia Dunării, în dreapta fluviului» (p. 37).

II. *Zermizegetusa*. — Pătrunderea scrierii în Dacia intra-carpatică, adică a sistemului alfabetic grecesc și latin, întrebuintarea lui în «marcarea» unor piese ori produse meșteșugărești (ceramică) și arhitectonice s-a descoperit și în *Zermizegetusu* (Grădiștea Muncelului, jud. Hunedoara), Capitala regilor daco-geți. S-au găsit, în pri-

mul rind, materiale ce poartă o literă sau un mic grup de litere descoperite la începutul veacului al XX-lea și mai numeroase după al doilea război mondial. El indică utilizarea și cunoașterea scrierii numai spre sfârșitul veacului I e.n., adică ceva mai târziu. Faptul este indicat ca foarte verosimil prin literele grecești pe diferite blocuri din zidurile de incintă ale cetății mari de lângă satul Grădiștea de Munte (Zermizegetusa Regia), remarcate încă la începutul veacului al XIX-lea (a. 1804). După o interpretare mai recentă, ele erau simple semne de zidar (arhitect), cifre în formă de litere aplicate pentru indicarea legăturii fiecărei piese de construcție în zidul cetății. Scrierea era evident adusă de meșterii constructori greci de prin cetățile-orășe elenice de pe țărmul vestic al Mării Negre, scriere importată din sfera culturii grecești a «Pontului Stîng» — și nu pot fi considerate «texte în limbă dacică», ci dovada unei influențe venită din partea maștrilor pontici adoptată și urmată de «elevi-ucenici» geto-daci din Munții Transilvaniei, poate chiar pînă la supunerea și «lichidarea» lor de către armatele romane în anul 106.

Scrierea latinească luată de la romani ori adusă de aceștia și de agenții lor (constructori, tehnicieni, meșteri etc.) cam în aceeași perioadă de sfârșit a statului liber geto-dacic — nu mult înainte de cucerirea țării și desființarea puterii ei militar-politice —, este probată direct de stampila aplicată invers și răsturnat de patru ori, cu litere «inversate» din dreapta spre stînga și cu «capul în jos», pe un mare vas în formă de pilnie largă la gură, înalt de 73, diametrul gurii 126, diametrul bazei 6 cm, grosimea bazei 6 cm, înălțimea literelor 1 cm.; patru orificii străpung baza buzei. Bucățile vasului zdrobit au fost descoperite (împreună cu o monetă a lui Ulpius Traianus, din a. 101—102) pe o terasă a Dealului Cetății Grădiștea Muncelului: în resturile unei locuințe dacice incendiate la sfârșitul războaielor daco-romane. Reconstituit aproape întreg, în Muzeul din Cluj-Napoca, astăzi aflat la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România, vasul prezintă stampilele DECEBALUS (într-un cartus) PER SCORILO, aplicate pe pasta crudă a vasului (înainte de ardere), după modelul și tehnica vaselor aretine din Italia.

Încercările de interpretare și de «traducere» a acestei formule epigrafice se grupează în jurul a două soluții în ce privește idiomul în care este redactată și scrisă stampila grădișteană: a) daco-getică cu traducerea: *Decebalus fiul lui Scorilo* (I. H. Crișan, în *Studii și cercetări de istorie veche*, VI, 1955, p. 57 și 200—201, reproduse și în *Istoria României*, I, 1960, p. 329, Daicoviciu); b) romană-latină, cu un text epigrafic integral latinesc, adică roman ca scriere (litere) și conținut lingvistic deopotrivă: drept o ștampilă reprezentînd «marca fabricii», al cărui proprietar-patron era un «Decebalus», subiect în propoziție epigrafică, iar meșterul olar să fi fost acel «Scorilo», considerat de unii ca probabil sclav-meșteșugar (solu liber), *ligulus*; ori admițîndu-se că ar fi «doi meșteri-olari» care și-ar fi pus alături numele pe marfa lor, cu două ștampile individuale.

Textul în «limba geto-dacică», afirmă prof. I. I. Russu, astăzi nu mai este de luat în considerare, fiind lipsit de bază științifică și comparativă, ca un produs de iz romantic al primei entuziasmări a descoperitorilor. S-ar putea ca vasul «lui Decebalus» să fi fost confecționat în intervalul dintre cele două mari războaie daco-romane, adică prin anii 102—105, cînd — imediat după încheierea primului război — principatul burg (— capitală) a dacilor Zermizegetusa a fost ținut sub ocupație de o legiune romană de efective din IV Flavia Felix. Este sigur spune prof. I. I. Russu — că nu numai literele și tehnica imprimării ștampilei DECEBALUS PER SCORILO erau pur romane, dar și conținutul ei lingvistic avea aceeași factură, adică un text român (în limba latină) ce nu are daco-getic decît cele două antroponime cunoscute și din alte atestări, aici integrate în flexiunea nominală latină. Prof. I. I. Russu afirmă că se poate considera deocamdată ca sigur că ștampila controversată din Dealul Grădiștii era o simplă «marcă» de atelier a unui eminent meșter olar sau patron de atelier — officina, mare proprietar cu numele *Decebalus*, adică foarte probabil însuși ultimul suveran — rege al geto-dacilor, stăpînul unor fabrici de olărie, ceramică, în burgul-capitală a Daciei libere sau parțial ocupate de armatele romane. Potrivit formulei lingvistice el ar fi lucrat prin (lat. *per*) vreun meșter subordonat, un fel de «călîf», sau chiar «șef de atelier». Dacă se poate admite că *Decebalus* era subiect al foarte scurte și eliptice «propoziții epigrafice» daco-romane, aceasta ar fi întregită: «*Decebalus (lecit) per Scorilo*». Scorilus putea să fi fost un geto-dac, din Dacia carpatică,

sau un sclav (libert), iscusit «tehnician»-ceramist venit dinafara Daciei preromane, de prin Moesia sau poate să fi fost chiar un geto-dac ce fusese instruit și «calificat» la vreunul din marile ateliere romane din imperiu.

Referindu-se la idiomul în care e redactată formula cu cele trei cuvinte (două antroponime) DECEBALUS PER SCORILO: daco-getica sau latina romană, prof. I. I. Russu afirmă că este de preferat a doua, adică: litere, tehnice și conținut lingvistic romane, care — oricum ar fi — dau un sens, au un rost, fie și dificil sub raportul flexiunii latine. Atare soluție oglindește o realitate social-istorică și cultural-tehnică esențială: pătrunderea influenței puternice a meșteșugurilor și a culturii romane în Dacia liberă, dezvoltarea unor tehnici greco-romane avansate, odată cu penetrarea scrierii șablonice și probabil chiar a limbii latine vorbite. Impozantul vas de lut cu inscripția ștampilă «daco-romană *Decebalus per Scorilo*» este poate cea mai spectaculară piesă-arheologic-epigrafică și istorică în tot imensul material arheologic și numismatic din veacurile I î.e.n.—I e.n., pătruns din lumea greco-romană și răspândit în toată Dacia liberă, deci ca preludii nemijlocite, directe, ale penetrației militare și politic-administrative imperiale din anii 101/106, încorporată prin cucerirea Daciei, organizarea ei ca provincie romană și integrarea cu fenomenul de romanizare în veacurile II—III.

Ca un prețios document — *unicum* al relațiilor economice, tehnice și culturale dintre Dacia și lumea romană la sfârșitul secolului I e.n., vasul cu DECEBALUS PER SCORILO din Zermizegetusa Regia (Grădiștea Muncelului) nu poate să fi avut vreo legătură cu ultima «dinastie» a Daciei libere, consideră prof. I. I. Russu, decit în măsura cit antroponimul *Decebalus* e de considerat ca identic cu regele erou și martir al poporului geto-dac, fiindcă al doilea nume al inscripției-ștampilă grădișteană *Scorilo* nu poate fi înglobat sub nici un motiv în suita de suverani ai «dinastiei» geto-dacice, după cum s-a încercat: «din rîndurile acestea trebuie scos în orice caz olarul «*Scorilo*» (chiar dacă «asociatul» lui din formula epigrafiei-ștampilă ar fi absolut sigur regele *Decebalus*). În locul ocupat printr-o ficțiune arheologică de către (olarul) *Scorilo* (-us), dar cu mult înainte de anii în care ar fi domnit «tatăl lui *Decebalus*», poate fi introdus în suita lacunară de nume regale la geto-daci (cel puțin pentru zona extra-carpatică; mai precis pentru cea oltenescă din Vilcea) regele *Thiamarcos* («bazileus *Thiamarkos*»), recuperat în inscripția vasului său din cetatea Ocnița.

Recuperarea unui nume de rege geto-dac, ca *Thiamarcos*, este o achiziție documentară de mare însemnătate pentru istoria poporului român, datorită prof. I. I. Russu. Problema lui *Scorilo*, dacă a fost «olar», sau dacă a fost tatăl marelui rege *Decebal*, ridică însă obiecțiuni.

Prof. I. I. Russu pornește de la constatarea epigrafică-lingvistică a lacunarei inscripții «*Decebalus per Scorilo*» că este de origine latină, și toată documentarea pledează, într-adevăr, pentru constatarea că este de origine latină. Se poate afirma însă că *Scorilo* era cu adevărat «olar», asociatul marelui rege *Decebalus*, cel care a făcut vasul în cauză?

Noi facem unele rezerve și căutăm să dăm o altă interpretare sensului lacunarei ștampile «*Decebalus par Scorilo*».

Prepoziția latină *për* (cu acuz.) are mai multe înțelesuri în limba latină (5, după cum sînt redată și în *Dicționarul latin-român*, Edit. Științifică, București, 1962, p. 517—518).

Prof. I. I. Russu traduce prepoziția *për*, din ștampila respectivă, cu înțelesul de: *prin, prin intermediul, de către, datorită* (sensurile 1 și 3 din *Dicționarul latin-român*). — Prepoziția *për* (sensul 5, care introduce și alte complemente) are înțelesul și: *în numele* (ex. *per deos* — în numele zeilor). În acest sens inscripția în cauză capătă alt înțeles și îl considerăm cel mai justificat, dacă se are în vedere că vasul ștampilat avea o funcție cultică și anume: «*Decebalus, în numele (sau în cinstea) lui Scorilo*». Adică, vasul a fost dedicat de *Decebal* în numele sau în memoria lui *Scorilo*. În acest caz, *Scorilo* nu mai poate fi un simplu «olar», ci un rege, din suita regilor geto-daci, poate tatăl lui *Decebal*, așa cum este considerat pînă în prezent de majoritatea istoricilor români și străini.

Ceea ce este important, după cum afirmă prof. I. I. Russu în încheierea interesantului său studiu, este faptul că pătrunderea mărfurilor și monedei romane începînd din veacul II î.e.n., iar în sec. I e.n. a scrierii grecești și latine, însoțite parțial și de

limba vorbită latinească, formează cele mai importante și eficiente premise ale «inva-ziei» militare și politice a Romei, cu organizarea provinciei Dacia și procesul de colo-nizare și romanizare desfășurat sistemat și intens începând din anul 106 în țara geto-dacică, ce nu era în acești ani deloc străină de meșteșugurile, cultura cu econo-mia romană și chiar de limba latină.

Pr. I. IONESCU

Theodor Bălan, *Prietenii mei muzicieni*, Editura muzicală, Bucu-rești — 1976, 382 p.

Publicarea cărții «Prietenii mei muzicieni», scrisă de profesorul și muzicologul Theodor Bălan, înseamnă o contribuție de seamă adusă de autor muzicologiei româ-nești pentru faptul că, punând la îndemîna publicului meloman «cele patru minimo-nografii ce alcătuiesc cartea», se descoperă adevăratul profil omenesc și artistic al fiecăreia dintre cele patru personalități prezentate: Tiberiu Brediceanu, Constantin Silvestru, Constanța Erbiceanu și Ion Vasilescu.

TIBERIU BREDICEANU (p. 8—12). În primele pagini ale cărții, autorul descrie pe larg caldele și profundele idei naționaliste care înflăcărau familiile de români din Transilvania și Banat, în prima jumătate a secolului XX. Între aceste «venerate» familii se numără și cea a «Bredicenilor», din care se trăgea folcloristul, muzicologul și com-pozitorul Tiberiu Brediceanu personalitate de frunte a culturii muzicale românești.

Sînt trecute în revistă figuri marcante ale luptei pentru afirmare națională, dusă în Banat și Transilvania în această perioadă, precum și ambianta muzicală din familia «Bredicenilor», leagănul copilăriei compozitorului. Elev al ilustrului înaintaș al mu-zicii corale românești Iacob Mureșianu, folcloristul și compozitorul Tiberiu Brediceanu își însușește — încă copil fiind — tehnica compoziției de la acesta, după care își face studii superioare de drept luîndu-și titlul academic de «Doctor în drept».

În 1910 Academia Română îl însărcinează cu adunarea unui material folcloric din ținutul nordic al țării, care deși era sub stăpînirea maghiară, «își păstrase intact frumosul material folcloric». Convingerea sa era că «folclorul este superior oricărei producții culte, mai autentic decît aceasta». Datorită acestei convingeri, el a adunat peste 810 melodii din Banat, strînse «cu atîta trudă în tinerețe», și 1080 melodii «afla-te încă în manuscris».

În continuare, autorul cărții arată personalitățile culturale în general și cele muzicale în special, în mijlocul cărora și-a desfășurat activitatea de folclorist și com-pozitor mai întîi la Sibiu și Brașov, iar după aceea la București. Este prezentată de asemenea în cuvinte pline de admirație și respect activitatea lui Tiberiu Brediceanu privitoare la înființarea Conservatorului de Muzică «Astra» din Brașov, care nu este altceva decît, «realizarea tuturor forțelor muzicale de elită ale Brașovului, fără deo-sebire de neam și de lege».

Aici au activat personalități de seamă ale muzicii instrumentale românești și universale, ca: pianistul și compozitorul Paul Richter, organistul, compozitorul și diri-jorul Victor Bickerich, violonistul Samuel Bimmel, dirijorul și compozitorul Constantin Bobescu, violoncelistul August Moldrich, precum și «admirabilul muzician Imanuel Bernfeld». Nu trece cu vederea autorul cărții, nici activitatea sa de compozitor, pre-zenț în creația muzicală românească cu inspiratele sale lucrări, *Poemul etnografic* și *Poemul șezătoarei*. Primul a fost executat în premieră la Sibiu și Budapesta în 1907 iar la Viena a fost executat în primăvara anului 1910.

În încheiere, autorul cărții prezintă în termeni laudativi activitatea sa de director al Operei române, precum și satisfacțiile spirituale pe care le-a avut în ultimii ani ai vieții, prin aprecierea muncii sale închinată muzicii românești cu sinceritate și profundă dăruire, atît de către Uniunea Compozitorilor care l-a făcut Artist al poporu-lui cît și de marea masă a iubitorilor de muzică.

CONSTANTIN SILVESTRI (p. 124—198). Născut în 1913 la București, Constantin Silvestri își face studiile elementare la Tg. Mureș, cele medii la Liceul Sf. Sava din Capitală și Conservatorul din București cu Mihael Jora (armonie, contrapunct, și compoziție), cu Florica Muzicescu — pianul și Istoria muzicii cu Constantin Brăiloiu. Cu toate îndrumările ce i-au fost date în Conservator de profesori, «formația lui Constantin Silvestri, a fost a unui autodidact». După absolvire se angajează corepetitor la operă unde pe lângă obligațiile de serviciu, se dedică compoziției dînd rînd rînd lucrări ce îl impun atît în muzica românească cît și în cea universală, ca: Dansuri românești, Trei Capricii, Două concerte pentru orchestră de coarde, O Sonată pentru violoncel, și altele.

În continuare autorul cărții trece în revistă remarcabilele succese obținute de Constantin Silvestri cu orchestra sa în țară și străinătate. Ziarele vremii din România scriu la superlativ despre prezența sa la pupitrul orchestrei Filarmonicii din București unde, «opere perimate și banalizate, au fost transformate sub bagheta sa magică în capodopere».

În străinătate, la Budapesta, Praga, Moscova, Dresda, uimește publicul meloman prin calități dirijorale ieșite din comun și prin «prospețime, tehnică ireproșabilă, și prin neobișnuit».

După turneul din U.R.S.S., la 19 ianuarie 1957, pleacă la Londra, unde va conduce orchestra în cele mai mari săli de concerte ale Capitalei londoneze și unde va avea succese cu totul deosebite. Ziarele locale: Times, Daily Mail, Daily Express, Daily Telegraph, scot în relief calitățile sale excepționale de șef de orchestră, precum și genialul său talent de compozitor de muzică modernă. Concertele continuă în marile capitale ale lumii ca: Mexic, Viena, Berlin, Paris, Stockholm, Bruxelles, Monte Carlo, Helsinki, Lisabona, New York, Madrid, Tokio, unde cu o orchestră de provincie engleză Bournemouth, — unde se stabilise ulterior — Constantin Silvestri reușește să cîștige spectaculoase succese care îi vor aduce o reputație de muzician excepțional «plasat dintr-o dată printre primii aștrii ai baghetei internaționale».

În partea ultimă a prezentării, autorul cărții vorbește despre sfîrșitul neașteptat al muzicianului român la Spitalul The Royal Free Hospital din Londra, precum și de calitățile sale de mare dirijor și mare compozitor de muzică clasică și modernă care și-a închinat întreaga viață «muncii cinșite și artei adevărate».

CONSTANȚA ERBICEANU (p. 200—326). Elevă al marelui pianiste românce care a uimit străinătatea prin tehnică, ritmicitate și o muzicalitate excepțională, autorul cărții are o deosebită considerație și respect față de fosta sa profesoară și sfătuitoare Constanța Erbiceanu pe care o prezintă ca pe o mîndrie a țării noastre din prima jumătate a sec. XX.

Născută în luna octombrie 1874, în București, Constanța Erbiceanu după ce-și face studiile liceale la Iași, pleacă în străinătate mai întîi la Leipzig și apoi la Paris unde studiază cu renumiții pianiști și compozitori ai vremii: Joachim, Carl Reinecke, Weidenbach (la Leipzig), cu Pugno, Corto și Moszkowski la Paris, unde va susține recitaluri pianistice în cele mai mari săli de concert ale celor două capitale (Gewandhaus, Bechstein — Germania) și Erard — Franța, care îi vor aduce mult dorită consacrare.

În jurul anului 1904 se stabilește la Leipzig, unde ținta spre care tindea numai era doar pianul, «ci o formație complexă de muziciană, lărgirea orizontului, cît se poate de departe». Cu aceste gînduri de perfectă realizare, se înscrie la Facultatea de filozofie de la Universitatea din Berlin, unde audiază profesori celebri ca: Dr. Max Friedlaender, Dr. Oskar Fleische, Dr. Kretschman, și Dr. E. Schmidt etc., și unde reușește să-și facă o serioasă cultură de estetică muzicală. Tot aici, cunoaște pe marele pianist și compozitor german Max Reger căruia executîndu-i compozițiile în concert, reușește în mod cu totul excepțional, «să pună în valoare diversitatea de nuanțe pe care le solicită compozitorul».

Concertează din nou la Paris, apoi la Gewandhaus, Erard, după care se întoarce în România unde o găsește primul război mondial. În 1924 este numită profesoară la Conservator, iar cei 36 de ani cît va mai avea de trăit îi va consacra în întregime pianului. Noutatea pedagogiei sale constă în faptul că aduce la Conservatorul bucureștean metoda pianistică a lui Breithaupt. Dăruindu-se cu toată ființa învățămîntului muzical, Constanța Erbiceanu va da o serie de elevi școlii pianistice românești

care vor duce mai departe faima pedagogiei sale instrumentale. Constanța Erbicșanu rămâne pentru școala pianistică-românească atât ca om cîț și ca interpret, «un simbol al dăruirii și dragostei».

ION VASILESCU (p. 328—382). Născut la 3 noiembrie 1903 în București, compozitorul Ion Vasilescu este o personalitate fascinantă a primelor începuturi ale muzicii ușoare românești.

Avînd ambii părinți titrați (tatăl inspector financiar, mama studiasă și Conservatorului de muzică) reușește să-și facă o frumoasă cultură generală și de specialitate.

La vîrsta de 18 ani i se încredințează conducerea corului de la Teatrul Național. În toamna anului 1923 deci la vîrsta de 20 de ani, după ce își luase bacalaureatul, este angajat (datorită prestigiului său crescînd) suplinitor la catedra de muzică a Liceului din Craiova. Datorită mentalității timpului său însă, părinții îl sfătuiesc insistent să nu-și facă o carieră muzicală, ci să-și ia licența în drept întrucît, «o diplomă de Conservator nu prezintă nici o seriozitate». Răspunde dorinței părinților înscriindu-se la Facultatea de Drept, dar se înscrie și la Conservator unde are ca profesori pe: Dimitrie Cuclin, Ion Nona Otescu, Alfred Alessandrescu, Mihail Andricu, Ion Dumitrescu, George Georgescu etc., personalități de frunte ale muzicii simfonice românești de mai tîrziu.

În primăvara anului 1924, tînărul de 21 de ani poposește pe malurile Senei înscriindu-se chiar cu aprobarea părinților la Schola Cantorum unde își alege ca disciplină principală Contrapunctul. La Paris nu stă decît pînă în 1926 cînd, venînd în Craiova este numit profesor la Conservatorul Cornetti din localitate cu un salariu foarte modest. Aici, deși format la școli ce pregătea artiști sortiți să dea lucrări de muzică savantă, gîndul său era la muzica ușoară, la cîntecele auzite mai întîi în folclorul nostru, la Vîrciorova, la Turnu Severin, apoi în Rusia în refugiu. Debutu în creația muzicală românească și-l face însă cu un Cvartet de coarde și Trei fragmente simfonice în stil românesc distinse cu o mențiune la premiul George Enescu. Nu merge însă pe acest drum, întrucît angajîndu-se la Teatrul lui Constantin Tănase s-a îndepărtat de muzica clasică deoarece era convins că muzica ușoară își are temeiul ei de viață. De acum, desfășoară o febrilă și rodnică activitate de compozitor de muzică ușoară, atît la revista lui C. Tănase, cît și la celelalte reviste ale vremii ca: Cioc-Cioc, Alhambra, Cărăbușul etc., unde va lansa melodii de muzică ușoară sprijinite pe muzica populară, în special pe folclorul țărănesc, care atestă dragostea și atașamentul compozitorului pentru creația muzicală autentic românească.

În 1952 i se decernează Premiul de Stat, pentru lucrările de valoare date, și i se oferă totodată și conducerea muzicală a Ansamblului de estradă din București. Și aici autorul cărții scoate în relief prodigioasa sa activitate de compozitor al «dragostei și al optimismului».

La 23 aprilie 1957, în Sala Dalles din București din inițiativa Uniunii Compozitorilor și a Filarmonicii de Stat s-a organizat un concert cu peste 30 de melodii din creația compozitorului, manifestarea artistică fiind, ca o recunoaștere oficială a neri-telor de autentic creator de muzică ușoară a lui Ion Vasilescu.

Nemuritoarele sale creații: Mi-am pus busuioac în păr, Bădița cu tractorul, Cîntă d-alea d-ale noastre, La balul de sîmbătă seara, Glasul roților de tren etc., sînt cîcece ce reprezintă, «o nouă orientare a muzicii ușoare originale», create pe filonul muzical autentic românesc și executate în concert de cei mai buni interpreți ai scenei lice românești cum sînt: Maria Tănase, Gică Petrescu, Ioana Radu, Dorina Drăglic, Nicolae Nițescu etc. Autorul cărții arată de asemenea că succesele melodiilor lui Ion Vasilescu se datoreșc și concepției sale estetice potrivit căreia, în muzica ușoară ca și în cea populară, «se pot exprima toate stările sufletești, cît ar fi de pertinente sau de inefabile».

În încheiere, se poate constata cu satisfacție că publicarea acestei cărți face cunoscut publicului românesc bogata activitate muzicală a celor patru mari personalități ce s-au afirmat pregnant în cîmpul muzical românesc și european în prima și a doua jumătate a sec. XX.

Diac. prof. VELEA MARIN

ANTIFOANE PRAZNICALE

(PENTRU RĂGĂCIUNILE)

Moderato

Muzica: Prof. MARIN VELEA

S. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs-că - toa-rei - de Dum-ne-

A. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs-că - toa-rei de Dum-ne-

T. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs-că - toa-rei de Dum-ne-

B.

zeu Mîn-tu - i - to - ru - le Mîn-tu -

zeu Mîn-tu - i - to - ru - le Mîn-tu -

zeu Mîn-tu - i - to - ru - le Mîn-tu -

Mîn-tu - i - to - ru - le Mîn-tu -

e - ște - ne pre noi.

e - ște - ne pre noi.

e - ște - ne pre noi.

e - ște - ne pre noi.

De trei ori cu mărire
și acum

ECTENIA MICĂ

① Moderato

S. Doam - ne mi - lu - e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

A. Doam - ne mi - lu - e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

T. Doam - ne mi - lu - e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

B. Doam - ne mi - lu - e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

PREA SFÎNTĂ NĂSCĂTOARE

Allegretto

S. Prea sfîn - tă Năs - că - toa re de

A. Prea sfîn - tă Năs - că - toa - re de

T. Prea sfîn - tă Năs - că - toa - re de

B. Prea sfîn - tă Năs - că - toa - re de

Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi.

Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi.

Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi.

Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi.

Ti — e Doam ne. A — min.
 Ti — e Doam ne. A — min.
 Ti — e Doam ne. A — min.
 Ti — e Doam ne. A — min.

MÎNTREȘTE-NE PRE NOI

Moderato

S. Mîn-tu-e-ște-ne pre noi Fi — ul lui Dum-ne-zeu
 A. Mîn-tu-e-ște-ne pre noi Fi — ul lui Dum-ne-zeu
 T. Mîn-tu-e-ște-ne pre noi Fi — ul lui Dum-ne-zeu
 B.

Cel ce ai în — vi — at din morți — pre cei
 Cel ce ai în — vi — at din morți — pre cei
 Cel — ce ai în — vi — at din morți — pre noi
 pre noi.

ce-ți cîn-tăm A-li-lu i - i - a.
 ce-ți cîn-tăm A-li-lu i - i - a.
 ce-ți cîn-tăm A-li-lu i - i - a.
 ce-ți cîn-tăm A-li-lu - i - i - a.

După ce s-a zis odată
 urmează Mărire.....
 Mîntuește-ne.....
 Și acum.....
 Unule Născut.....

2. Cel ce ești minunat întru sfinți
3. Cea ce Te-ai născut din fecioară
4. Cel ce Te-ai botezat în Iordan
5. Cel ce-ai șezut pe mînzul asinei,
6. Cel ce Te-ai înălțat la cer,
7. Mîngietorule bune
8. Ce-la ce Te-ai schimbat la fașă,
9. Cel ce Te-ai răstignit pentru noi.

ECTENIA MICĂ

Moderato

S. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.
 A. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.
 T. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.
 B. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

PREA SFÎNTĂ NĂSCĂTOARE

Allegretto

S. Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu

A. Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu

T. Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu

B. Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu

Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu

mi - lu - e - ște - ne pre noi. A - min.

mi - lu - e - ște - ne pre noi. A - min.

mi - lu - e - ște - ne pre noi. A - min.

mi - lu - e - ște - ne pre noi. A - min.

VOHODUL MIC
(Veniți să ne închinăm)

VENIȚI SĂ NE ÎNCHINĂM

S. Lento Ve - niți să ne în - chi - năm / și -

A. Ve - niți - să ne în - chi - năm și -

T. Ve - niți să ne în - chi - năm și -

B. Ve - niți să ne în - chi - năm și -

Ve - niți să ne în - chi - năm și -

să că - dem la Hris - tos mîn - tu -

să că - dem la Hris - tos mîn - tu -

să că - dem la Hris - tos mîn - tu -

să că - dem la Hris - tos mîn - tu -

e - ște - ne pre noi Fi - u - lui

e - ște - ne pre noi Fi - u - lui

e - ște - ne pre noi Fi - u - lui

e - ște - ne pre noi Fi - u - lui

Dum - ne - zeu Ce - la ce ai în - vi -

Dum - ne - zeu Ce - la ce ai în - vi -

Dum - ne - zeu

Dum - ne - zeu

at din morți — pre cei — ce-ți cîn - tăm

at din morți — pre cei — ce-ți cîn - tăm

pre cei — ce-ți cîn - tăm

pre cei — ce-ți cîn - tăm

A - li - lu — i — a.

A - li - lu — i — a.

A - li - lu — i — a.

A - li - lu — i — a.

La Praznice împărătești,
în loc de „Sfinte Dumnezeule”
se cîntă „Cîți în Hristos”

CÎȚI ÎN HRISTOS V-AȚI BOTEZAT

Moderato

S. Cîți în Hris- tos v-ați bo - te - zat în Hris -

A. Cîți în Hris- tos v-ați bo - te - zat în Hris -

T. Cîți în Hris- tos v-ați bo - te - zat în Hris -

B. Cîți în Hris- tos v-ați bo - te - zat în Hris -

rall.

tos v-ați și-m-bră-cat A-li-lu-i-a.

tos v-ați și-m-bră-cat A-li-lu-i-a.

tos v-ați și-m-bră-cat A-li-lu-i-a.

tos v-ați și-m-bră-cat A-li-lu-i-a.

Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A-

Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A-

Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A-

Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A-

min În Hris-tos v-ați și-m-bră-cat

min. În Hris-tos v-ați și-m-bră-cat

min. În Hris-tos v-ați și-m-bră-cat

min.

rall.

A - li - lu - i - a.
A - li - lu - i - a.
A - li - lu - i - a.
A - li - lu - i - a.

La sarbatoarea Cinstitei
Cruci (14 septembrie i
Duminica a III-a din Postul
Patelui) n loc de "Sfinte
Dumnezeule" se cnt :

CRUCII TALE

Moderato

S. A - min. Cru - cii Ta - le ne
A. A - min. Cru - cii Ta - le ne
T. A - min. Cru - cii Ta - le ne
B. A - min. Cru - cii Ta - le ne

n - chi - nam Stă - p - ne i Sfn - t
n - chi - nam Sta - p - ne i Sfn - t
n - chi - nam Stă - p - ne i Sfn - t
n - chi - nam Stă - p - ne i Sfn - t

În - vi - e - rea Ta o lă - u -
 În - vi - e - rea Ta o lă - u -
 În - vi - e - rea Ta o lă - u -
 În - vi - e - rea Ta o la - u -

dăm și o mă - rim.
 dăm și o mă - rim
 dăm și o mă - rim.
 dăm și o mă - rim.

Se cîntă de trei ori
 după care, se zice :

MĂRIRE.....

Mă - ri - re Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A - min.
 Mă - ri - re Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A - min.
 Mă - ri - re Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A - min.
 Mă - ri - re Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh Și acum și pururea și în vecii vecilor A - min.

și Sfîn - tă În - vi - e - rea Ta O

și Sfîn - tă În - vi - e - rea Ta O

și Sfîn - tă În - vi - e - rea Ta O

și Sfîn - tă În - vi - e - rea Ta O

lă - u - dăm și O mă - rim.

lă - u - dăm și O mă - rim.

lă - u - dăm și O mă - rim.

lă - u - dăm și O mă - rim.

După citirea „Apostolului” urmează :

ALILYIA

Andantino

S. A - li - lu - i -

A. A - li - lu - i -

T. A - li - lu - i - a,

B. A - li - lu - i - a,

A - li - lu - i - a A - li -

A - li - lu - i - a A - li -

A - li - lu - i - a A - li -

A - li - lu - i - a A - li -

lu - i - a, A - li -

lu - i - a, A - li -

lu - i - a, A - li -

A - li - lu - i - a, A - li -

ȘI DUMBLI TĂU

lu - i - a. Și Du - hu - lui Tău.

lu - i - a. Și Du - hu - lui Tău.

lu - i - a. Și Du - hu - lui Tău.

lu - i - a. Și Du - hu - lui Tău.

